

9

„ივერის ბიბლიოთეკა“

მამათა ქვეყანა

პ რ ი მ ი ა
№ 7

1905
ტფილისი

1. 26

„ივერიის ბიბლიოთეკა“

35110

~~ი. შანი~~
ქ. სურგულაძის ქ. 146

მამათა ქვეყანა, მოთხოვა
ს. გუსევი-ორენბურგელისა.

თარგმანი შიო დავისა.

[თარგმანი]

პ რ ე მ ი ა
№ 7

1905
ტფილისი

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 9-го сентября, 1905 года.

მამათა ქვეყანა

მოთხრობა ს. გუსევი-ორენბურგელისა

ეს მოთხრობა ავტორმა უძღვნა
ალექსი მაქსიმის-ძე პეშკოვს—
მაქსიმ გორკის

თქვენი მამების ქვეყნიდან განიდევნებოდეთ.
თქვენი შვილების ქვეყანა-კი გიყვარდეთ.

ფ. ნიცზე.

ოვლათოვანის მაზრა, ამ ოცდახუთის წლის წინად, უმდიდრეს მაზრად იყო ცნობილი ძველეთის გუბერნიაში. სამაზრო ქალაქი დოვლათოვანი, გარშემორტყმული მრავალ ბელღებით, რომლებიც განუწყვეტლივ, დღე თუ ღამე, ივსებოდა და იცლებოდა, ერთს დიდ ბაზარს წააგავდა. ხმაურობა ღე ყაყანი ისმოდა ატალახებულ ქუჩებსა, წყლის პირსა ღე თითქო საგანგებოდ გაკეთებულ, მუდამ ამღვრეულ ტბორეზე, რომელზედაც პატარა და დიდი ნაგები დაცურავდნენ. ქუჩების ტალახი ოქროს ფრად ბრწყინავდა, ისე იყო მოდებული ბჭყვრიალა ხორბლით. მთელი ქალაქი ერთ უზარმაზარ საქათმეს წარმოადგენდა, რადგან ყოველთვის აუარებელი ფრინველი დასტრიალებდა. ტრედები კალიასავით მოსდებოდა უხვს საკენკს; ბელურა, ქილყვაფი და ქათამი თუ ბატი უთვალავი იყო. ცილაობა და კინკლაობა არ მოსდიოდათ, რადგან საკენკი ყველასა ჰყოფნიდა.

მახლობელ და შორეულ სოფლებიდან ქალაქს მრავალი გლეხკაცობა ეტანებოდა, თითქო განუწყვეტელი დღეობა არიო. მოქალაქე შორიდანვე იცნობდა მომავალ გლეხებს—ლაპარაკსა, ტანთსაცმელსა და ეტლების მოწყობა-მოკაზმულობაზე ატყობდა, ვინ სადაური იყო.

— აგერ, შურიანელები მოდიან, — ამბობდა თივით წამოხურულ ალაყათთან გამოსული მოქალაქე, — ჰეი, რა ხმაურობით მოდიან!.. მდიდარი ხალხია-და! მაგათი სოფელი მოკლეა, მაგრამ ღიპიანი.

გაეგებებოდა ქუჩის შუაგულ, ქუდს მოუხდიდა, თავს დაუკრავდა და მიიპატიჟებდა:

— მოზღვთ წყალობა, ჩვენსა მობრძანდით, ჩვენ ფართო ეზო გვაქვს.

სისხამ დილაზე, მოესმოდა თუ არა ეტლების კრიალი და წკრიალი, მოქალაქე საჩქაროდ გააღებდა ალყათის ან დუქნის კარსა და ფანჯარას.

— სარწყინხვევლები მოგოგავენ, — წაიდუღუნებდა თავისთვის, — ღვთისნიანელები ზ ბასილეთელები... ესენი დარბაისელნი და შუბლშეკრულნი იყვნენ. თავის ეტლებს დინჯად მოსდევდნენ და არაოდეს ცხენებს არ უტევდნენ. ზომიერადა სვამდნენ, ლაქლაქი არ უყვარდათ. თუ რომ კვირა-უქმე დღეს ქალაქში დარჩენა შეემთხვეოდათ, წირვა-ლოცვას არ მოსცდებოდნენ, — ახალ ტანთსაცმელში გამოწყობილნი დარბაისლურად მიდიოდნენ ეკლესიისკენ, მოწიწებით შევიდოდნენ, კანკელთან დადგებოდნენ, პირჯვარს მალიმალ ისახავდნენ და თითო მანათს აძლევდნენ საწირავს. თუ რომ მთავარი კრიაკოვი სეფისკვერს გამოიტანდა, უთუოდ ერთ-ერთ ღვთისნიანელისათვის ანუ ბასილეთელისათვის უნდა მიერთმია.

მოქალაქეს უყვარდა მათთან ბაასი და თათბირი.

— სარწყინხვევლები ჩვენი საუკეთესო მეგობრებო არიან, — ამბობდა მოქალაქე.

და თუ ბუზიკისა ან ფანდურის ხმა მოესმოდათ დანამიან საღამოს სადმე დაჭედილ ქუსლებს ხშირი ბაკი-ბუკი გაჰქონდა, მოქალაქე ღიმილით იტყოდა:

— ბუდოვანელები ქეიფობენ... წელს კარგი მოსავალი აქვთ.

წითელ-ყვითელ ფართლეულობით იღლიაში აჩლია-

ვებული, სიმღერით, ხმა-მალლა ლაპარაკით, ყაყანით, სიცილ-ხარხარითა და ლანძღვა-გინებით ირეოდა გლეხობა, — ეს მეტად სასურველი სტუმარი ქალაქ დოვლათოვანისა, — და აუარებელ მშრომელთა ჯარს წააგავდა, რომელმაც წყნარად და მშვიდად მთელი ქალაქი დაიპყრო ანუ შეისყიდა ოქროსფერ ხორბლით.

„დოვლათიანის ფურცლის“ რედაქტორ-გამომცემელი (გაზეთი საგუბერნიო ქალაქში გამოდიოდა), ბ-ნი ვესელუხა-მიროპოლსკი თავის მეთაურს წერილში ამაყად ამბობდა:

— რუსეთს ჩვენ ვასაზრდოვებთ!

სიტყვა „ჩვენ“-ში ვესელუხა-მიროპოლსკის თავისი თავიც ჰქონდა ჩარიცხული, თუმცა ეს შეუნდობელი შეცდომა იყო. სამოციან წლების კაცთმოყვარეთაგანი — ბ-ნი მიროპოლსკი, თუმცა სტატსკი სოვეტნიკის ჩარჩოში იყო ჩაჭედილი, თავბრუ-დამსხმელ ნისლში დაფთხრიალებდა და ამაყობდა ამ „ჩვენ“-ის წარმატებით.

— ჩვენ მხვენელ-მთესველები ვართ, — ამბობდა ერთს კრებაზე, — ჩვენ მიწის შვილნი ვართ. ჩვენ კაცობრიობას ვუმზადებთ ხნულს, სადაც ითესება „გონებრივი, კეთილი, სამარადისო“....

ბ-ნმა მიროპოლსკიმ ვერა მოხნა-რა.

ღრთ მიდიოდა და მის ხმას თანდათან გაბედულობა აკლდებოდა და ბოლოს „დოვლათიანის ფურცელი“ აუქციონზე ვაჭარ ჩუგუნნიკოვმა იყიდა.

ამ დღიდან ნაცვალსახელი „ჩვენ“ თანდათან ჰქრებოდა და იმ წყევდიადში მიდიოდა, საიდანაც მცირე ვადით საზოგადო მოძრაობამ ამოათრია. მის ადგილს „ჩვენი“ დამყარდა. ის უფრო რიხიანი და ძლიერი გამოდგას.

„ჩვენი პოლიტიკა“, „ჩვენი მეურნეობა“, „ჩვენი ვაჭრობა“, „ჩვენი ნორჩი მრეწველობა“... „ჩვენ“ და „ჩვენი“ მედგრად შეებრძოლნენ ერთმანეთს—სუსტი „ჩვენ“, რომელმაც ძლივს ფეხი აიდგა და მაშინვე სახელმწიფოსაპოლიტიკო მზრუნველობის ქვეშ გაითელა, და ამაყი „ჩვენი“, რომელმაც ბორხონასავით სხვილი ღერო გაიკეთა და ფართო ფოთოლი გაშალა, ბიუროკრატიულ რეჟიმის მფარველობით. ახლა სულ სხვა სიტყვებითა და ენით დაიწყეს წერა...

დოვლათოვანიდან ესეთი კორესპონდენციები იგზავნებოდა: „მამულის ექსპროპრიაცია“... „სოფლის პროლეტარიატი“... „ადმინისტრაციის თავგასულობა“... „დიდ-მამულიანი ბურჟუაზია“...

კორესპონდენციები ყუმბარასავით ეჯახებოდა რედაქციის კედლებს. ისინი რალაც განსაცდელის აცდენას ეხებოდნენ, თითქო ქვესკნელიდან იძახისო აღშფოთებული კორესპონდენტი:

— მოგვხედეთ, თორემ ვიღუპებით!

კორესპონდენციების ნაწილს რედაქციის გოდორი ჰყლაპავდა, რადგან იქ ჩუგუნნიკოვის ნაცნობებზე იყო სიტყვა გატარებული. ნაწილს წითელი ცენზორისეული გველი სთვლევდა. და რაც დარჩებოდა, ისიც-კი გასაკიცხად მიაჩნდათ. ერთხელ სადღესასწაულო სადილზე ცენზორმა—ადგილობრივმა ვიცე-გუბერნატორმა—ძალზე გაჭაღარავებულ ღ თავმოტვლვილმა მოხუცმა მკაცრად უთხრა ჩუგუნნიკოვს:

— ვინ გიგზავნით კორესპონდენციებს. დოვლათოვანიდან? მისი აღმატებულება მეტად უკმაყოფილოა!.. ჩვე-

ნი მწერლობა თავისუფალია, ჩვენში გულახდილად შეიძლება ლაპარაკი, მსჯელობა ყველაფერზე, ხოლო...

წარბი შეიხარა, თვალები გადააბრიალა და ხელი ამართა.

— გაფრთხილებ—ლალ-აზროვნებას ვერ ავიტანთ! ჩუგუნნიკოვს ენა ჩაუვარდა და ძლივს წაილულ-ლულა.

— მესმის... თქვენო... აღმატებულებავ!

ერთის კვირის შემდეგ რედაქციამ მიიღო ცენზორისაგან შემდეგი ბრძანება:

„უკანასკნელ კორესპონდენციაში დოვლათოვანიდან თარულად შეურაცხყოფილ იყო ბ-ნი გუბერნიის უფროსი. თუმცა კორესპონდენცია დავიჭირე და ავკრძალე, მაგრამ მაინც გავალბებთ, დაუყოვნებლივ მაცნობოთ ავტორის ვინაობა“.

ამ მოწერილობის გამო აღიაქოთი ასტყდა რედაქციაში. ჩუგუნნიკოვი, რომელიც მუდამ ჩიოდა, წვეთის დაცემისა მეშინიანო, ამჟამად მეტად გაცხარდა, თავდავიწყებამდე გაბოროტდა, ყვირილით დახრინწიანდა კიდევ და რედაქტორს რალაც აკადრა. იმავე დღეს სამმა თანამშრომელმა რედაქცია მიატოვა.

კორესპონდენციები ერთბაშად შეწყდა.

ნახევარ-წლის შემდეგ რალაც ჯანაბეთიდან რედაქციას მოუვიდა წერილი კორესპონდენციების ავტორისა, გონორარი გამომიგზავნეთო.

ხოლო გაზეთი უკორესპონდენტებო როდი იყო. დაიწყეს წერა ადგილობრივმა მცხოვრებლებმა რაგინდარაზე: „მოსაფილაქნებელი ქუჩები“, „მაწანწალა ძაღლები“, „საიდანლაც მოთრეული მუშები“, „მათხოვართა გამრავ-

ლება“, „პოლიციის უყურადღებობა“, „ბოროტ-მოქმედება საკუთრების წინააღმდეგ“, „მეძავთა გამრავლება“, „საჩაიების საჭიროება და სარგებლობა“. „პარაკლისი, მაზრის უფროსის თანადასწრებით, კანდაურების ქარხანის დაარსების გამო და მ. იონა მონასტრელის სიტყვა-პატრონთა უფლებისა და მოსამსახურეთა მოვალეობის შესახებ“...

ქალაქი დოვლათოვანი სულ შეიცვალა ოცდახუთის წლის განმავლობაში.

იქ უზარმაზარი ელევატორი ააგეს, ინჟინერ-მექანიკოს ბეროზინის სისტემით. რკინის გზის შტო გაიყვანეს. ახალი სასახლეები ააშენეს, ქუჩები მოათილაქნეს, ელექტრონით გაანათეს და დედათა მონასტერში მაღალი სამრეკლო აშენეს. ბელლებს უკან ახალი უზნები გაშენდა, თუმცა ბნელი და ბინძური, მაგრამ თხუთმეტათას მუშა-კაცით დასახლებული. წინანდებურად დღე-ღამე განუწყვეტლივ ქრიალებენ ეტლები, ხორბლით დატვირთული, და ნავ-გემები წრიბინებენ, ზითქო ბოხად მოგუგუნე ძმათა კანდაურთა ქარხანის საყვირს უჩივიანო. ხოლო გაწყდა ტრედები და ქილყავი, და გლეხობაც წინანდებურად სადღესასწაულოდ აღარ იყრის თავს. ეხლა ეტლებს მისდევენ გამხდარი, დაბრანძული, თავჩაქინდრული და გულჩათხრობილი გლეხები. მოქალაქესაც დაავიწყდა წინანდელი ზდილობა და მეგობრობა. ის ალაყაფთან ქუდჩამოფხატული გაჩერებულა, მწარე ფიქრებს მისცემია, მიმავალ გლეხებს შუბლშეკრული ადევნებს თვალს და ზოგჯერ ბრაზმორეული შეუტევს:

— სად მიეთრევი, შე მატანტალა!!

ისინი-კი სულ მოდიან და მოიზღაზნებიან დან-

ჯღერულ ეტლებით, გაბრაზებით მიერეკებიან მძმტკნარებულ ცხენებს და, თუ ლურჯ-ტანთსაცმლიანსა და წალა-გაპრიანლებულ დარბაისელ კაცს დაინახვენ, მოწიწებით ქუთს უხდიან და მორჩილად ეკითხებიან:

— თქვენო პატიოსნებავ... პური სად უნდა დავცალოთ?

„გლახის“ პური „ვაჭრისა“ და „იჯარადრის“ პურად გადაიქცა. ქალაქში სარკესავით სჩანს მაზრის გარდაქმნა.

ახალმა გმირებმა დაიპყრეს ქალაქი.

მოქალაქე ეხლა თავმომწონედ გაიძახის:

— ნახეთ, ჩვენი სოფელი რა ქალაქად გადაიქცა... ამბობენ, საგუბერნიო ქალაქი იქნებაო. დიად, გუბერნიის მოქალაქენი შევიქმნებით. ერთი გაისარჯეთ, თვალი გაავლეთ, რა შენობებია. აი, სახლიც სწორედ ამასაჰქვიან.

სახლი-კი არა, ეს ციხეებია. რუსეთის კაპიტალიზმისა, რომელიც ობობასავით გაუმაძღარია, ხოლო გემოვნებასა და ფანტაზიას მოკლებულია. ეს სიმაგრეებია, სადაც მკვიდრად დაუბუდნია ახლად მოვლენილ არისტოკრატიას, ახალ არგონავოსნელთა რამზს, წინანდელ კანონიერ მძარცველთა მოადგილეთ, იმავე ძველ ოქროს ვერძის მგლეჯელთ.

აი, ვაჭარ შაპოვლოვის სასახლე, ოთხ-სართულიანი, ოცდაათი ფანჯრით ქუჩის პირს. ძირს რკინის დარბებიანი საწყობებია, სადაც ათი და ასიათასი ფუთსა ხორბალი ინახება. გლახების ეტლებით სავსეა ეს ქუჩა. ქარი აფრიალებს და ანიავებს გარშემო თივასა და ბზეს, ჯაგლაგ ცხენების საკვებს.

აი, სასახლე ვაქარ სტრიჟიკოზინისა.

ჯერ დასრულებული არ არის. მაგრამ ხარაჩოზე ეტყობა, რომ უზარმაზარი რამ უნდა იყოს.

— შაპოვლოვი?! აი, წუმწუმა რომ დაჰქონდა ქუჩა-ქუჩა... ეხლა შვიდ-სართულიანს აშენებს.

აი, კიდევ „ღირსშესანიშნავი“ — შიროკოზადოვის სახლი, უშნო და უხამსი, თითქო წყალმანკს გაუსიებიაო.

ყველა ქუჩაზე ამისთანა სასახლეა.

იმათ პატრონებს ყველა ფეხშიშველა ბიჭი იცნობს. ამ ახალ მპყრობელთა ვინაობა და მათი გამდიდრების ამბავი არამც თუ ქალაქში, მაზრასა და გუბერნიაშიც კარგად მოეხსენებათ და ახსოვთ.

შაპოვლოვი პირველად ლატაკთა თავშესაფარში გაჩნდა. ვინ იყო და საიდან მოვიდა — მაშინ არავის ეკითხებოდა. შესაძლოა, იმის დანახვაზე მოქალაქე ძაღლს აუშვებდა, რომ არა ასწაპნოს-რაო. ხოლო შემდეგ, როცა თვით შაპოვლოვმა გაიჩინა ქოფაკები თავის ბელლების დასაცველად, ბევრს აგონდებოდა მისი მრავალნაირი თავგადასავალი: აბრანძული, ფეხშიშველა მაწანწალა, მერე ქუჩის დარაჯი, დალალი, შეწვრილმანე, ბირჟის მაკლერი — აი, რა იყო შაპოვლოვი, ვიდრე შიმშილობა ჩამოვარდებოდა. შიმშილობის დროს-კი ის ძერასავით დააცხრა სოფელს და სოფლის მამულები სულ მუქთად შეიძინა — დღიურში ნახევარ-ტომარა ხორბალს აძლევდა. მთელ ზაფხულს საბანაკო კარავი გადაჰქონდა აქეთ-იქით, ვიდრე აუარებელი მამული ხელთ არ იგდო... ამჟამად იმას აქვს ოცდაათი ათასი დღიური საკუთარი და იჯარით აღებული მამული, მრავალი სახლ-კარის ადგილები, დიდი სასახლე ქალაქში და ჰყავს თავისი ვლახები.

სტრიჟიკოზინი—გუშინდელი ტეტიაა.

იმას შერჩა კიდევ გლეხის გარეგნობა და გულკეთილობა, თუმცა მისი შვილები ქუდ-კასრებსა და ფერად კელსახვევს უფრო ეწყობიან. ის ეხლაც სიამოვნებით იგონებს იმ დროს, როცა ფეხშიშველა დაიარებოდა სკოლაში, სადაც ხუცესი მოთმინებასა, სიმდაბლესა და სასოებას ასწავლიდა. ამ გაკვეთილებს ისეთი შედეგი მოჰყვა, როგორც საერთოდ ფარისევლობას.

— და, შეწვენითა ღვთისათა, მე ვითმინე, — აშობლანელის სიცილით სტრიჟიკოზინი და თან მსხვილ ოქროს ძეწკვს ათამაშებდა გულზე... მამა იონა გვეტყოდა: იმედი გქონდეს მხოლოდ შემოქმედისა და დანარჩენში ემორჩილებოდე მთავრობას!.. არაოდეს არ შერცხვებიო. და მეც ემორჩილებოდი, ვსასოებდი. და თუ დღეს ერთი მტკაველი მამული მაქვს, არაოდეს არ მავიწყდება, ვინ დამაჯილდოვა... აიშვერდა ცხვირამდე ბეჭდებით სავსე თითს და კეთილსათნოიანის სახით იტყოდა:

— ღმერთმა! დიალ!

და გუშინდელი ფეხშიშველა ბიჭი, მძლავრ აგებულობისა, ქალაქში გადავარდნილი, დღეს შაპოვალოვთან ერთად ჰგლეჯს ნაჭერ-ნაჭერ მთელს მაზრას, რომლის რუკა, როგორც მკეთროვნიანის სხეული, აჭრელებულია მათის მამულებით.

მათ მწკრივად მისდევს კიდევ ასიოდე სხვა ამგვარადვე გამდიდრებული ვაჭარ-ბატონი.

მაგრამ ახლად მოვლენილ მთავართა და მპყრობელთა დიდს კრებულში უპირველესი ადგილი შიროკოზანდოვს ეკუთვნის. მძიმე ნაბიჯით, ამღვრეულის თვალებით,

მრისხანე აჩრდილივით წამჩაადგა ის დოვლათოვანის მაზრას და შავბნელად დაჩრდილა არე-შარე.

დოვლათოვნელის გაკოტრებულ ვაჭრის შვილი, პორთივი ვლასის ძე შიროკოზადოვი, აღიზარდა სასტიკს, გამათახსირებელ და გამრყენელ გარემოებაში. გიმნაზიის ოთხკლასამდინ მიღწია და იქ სულ გამოუთაყვანეს ყოველი კეთილი მისწრაფება, ჭკუა-გონება. მამის სიმკაცრემ გულჩათხრობილად აქცია. ბაზარმა მიაწოდა მის ჭკუა-გონებას საზრდო და ხასიათს—მიდრეკილება. კარგა ხნის უთავებლო ცხოვრების შემდეგ, მამის ბრძანებით, საყვარელი ქალი მიატოვა და ოქროს ზოდებზე იქორწინა. ერთხელ მამასთან უდიდ უსიამოვნება მოუვიდა, წაეჩხუბა, გაეყარა და თავისუფლად დაიწყო „მოღვაწეობა“. ახალგაზდა ცოლითა და პატარა ქალით დოვლათოვანში დასახლდა, ამღვრეულის თვალთ მიმოიხედა და შეუდგა ქვეყნის დაპყრობას.

იმან აღლო აილო და მიხვდა, როგორც უნდა მამულის შექმნა. ყოველ შემთხვევას, გლეხის მცირე გაჭირებას ის ხელს ჩასჭიდებდა და გამოიყენებდა. დროს შეურჩევდა, თავს წააღვებოდა და შებოჭავდა.

ხარჯი თუ ჰქონდა გლეხს გადასახდელი, ის ფულს ასესხებდა იმისთანა პირობით, რომ ბოლოს გლეხის მამულო იმას რჩებოდა. თუ სათესი დასჭირდებოდა, ის გულუხვად გაუღებდა ბედელს, მოსავალი-კი იმისი იყო. მოუსავლობა ხომ უფრო ხელს უწყობდა და დამშეულთა ავლა-დიდება მამულის უფართოებდა და დოვლათით ავსებდა.

საითაც-კი ის გაივლიდა, უკან კვნესა და კრულვა ისმოდა. ის-კი თანდათან შორს მიდიოდა მაზრაში და სხვის ქონებას ეპატრონებოდა. სიყალბესაც-კი არ ერი-

დებოდა და არც ეშინოდა, მიდიოდა და მისრიალებდა და-
ხავსებულ კანონის სასხლეთ და გამხრწნელ ნიადაგზე.

ერთი ნაბიჯით შურიანეთი გასრისა. ჯერ იჯარით
აიღო სასოფლო მამული თორმეტის წლით და უშველე-
ბელ ჯარიმით. შემდეგ შეუჩნდა, სამუდამოდ მომყიდეთო,
და დაიყოლია. ხოლო ნასყიდობის ქალაღდი სხვის სა-
ხელზე დააწერინა. მერე წამოვიდა, უჩივლა და ჯარი-
მამ მამული ჩაყლაპა. შემდეგ კერძო მამულებიც შემო-
იფარგლა და სოფელს მუხრუჭი წაუჭირა. კახტა შური-
ანეთი, რომელსაც ყველა შურის თვალით უყურებდა,
ებლა ოფიციალურად შიროკოზადოვოდ იწოდება; იგი-
ვე სახელი ჰქვინან რკინის გზის სადგურსაც, რომელიც
მუღამ ხორბლით არის გატიკნული.

გლეხებიც შიროკოზადოვისებად იწოდებიან.

შიროკოზადოველ გლეხს ადვილად იცნობ: დაბრან-
ძულია, ამობუზული, ვაძენძილი, გულ-ჩათუთქული და
ჭირვეული, — იმის მიხედვით, თვრალია თუ ფხიზელი, — და
უთუოდ თვრალია, თუ-კი სასმელი იშოვა. თუ რომ
სადგურზე ლანძღვა-გინება გაიგონათ და დაფხრეწილ
პერანგიანი გლეხი დაინახოთ, რომელიც ერთის ხელით
ვაგონის მხარეს ვიღასაც ემუქრება, როგორც ტრაგიკუ-
ლი აქტიორი, და მეორე ხელით ნახევრად ჩავარდნილ
ნიფხავს. იწევს, რომ ადამის სიშიშველე დამალოს, — ნუ იკი-
თხავთ იმის ვინაობას... ის შიროკოზადოველია. ნუ ჰკით-
ხავთ თითონ შიროკოზადოველს, მშვიდი და მშრომელი
გლეხი რამ გადაგაქცია ლოთად, მაწანწალად, ქურდად, სა-
ბაზრო მასხარად? ის ვერ გაიგებს, რას ეკითხებით, და
კიდევ კარგი, თუ ლაზათიანად არ შემოავიკუთხათ. არავინ
ისე გემრიელად არ იგინება, როგორც შიროკოზადოველი.

სულ სხვა-და-სხვა სიტყვებს შეურჩევს თქვენს მამას, დედას, ცოლს, მამიდას, ბიძას, ძმას თუ დას... კრულვაც საუცხოვო იცის: დაგირისხავს ცოლს, შვილებს, გამოფიტულ მიწას, უღრუბლო ცას, დილას, საღამოს, დღესა და ღამეს! ის სისხლმორეულ თვალთ ცასაც შეჰყურებს მუქარით და, ვინ იცის, იქნება ხვალ თვით ღმერთიც დაგმოს. ერთი შიროკოზადოველი გააქანეს კიდეც ციმბირს იმის გამო, რომ ხატებსა სჩეხდა და კბილების კრატუნით დასძახოდა:

— წადით, ჩემს საქონელს საკვები დაუყარეთ!

ღვიძლი შვილებიც-კი სტოვებენ შიროკოზადოველს — დეე, მამებმა იჭირვეულონ სხვის მამულზე, რუებში ამოიგუნგლონ, სხვის სამანთან სული დალიონ. შვილები, ახალგაზდები დამორჩილდნენ შიროკოზადოვს, ეტუქსუნებიან გლეხებს, ატყუებენ წონასა და ზომაში. ქალები ხომ... სოფლურ წითელ თავშალს სწუნობენ და ქალაქელებისათვის შლიაპებს იკოხებენ თავზე, მზისაგან გაბრწყინებულ მინდორ-ველის დაჟღაჟს ნათითხნი ფერ-უმარილი ურჩევნიათ, რომელსაც მთვრალი შიროკოზადოვი კოცნით აღორბლიანებს.

ამჟამად შიროკოზადოვმა სარწყვი-ხეველების მამულსაც მოუჭირა მუხრუჭი.

ოდესღაც მდიდარი ღვთისნიანეთი დანებდა. ხოლო ზასილეთელები ძალიან მაგრობდნენ. სოფელზე მდინარე ჩამოდიოდა. მომეტებული ნაწილი სოფლის მამულისათვის ერთ მხარეს იყო. ხოლო გაღმაც ერთი მოზრდილი, მეტად ნოყიერი ნაქერი და კარგი საწისქვილეც ჰქონდათ.

დიდხანს უარა შიროკოზადოვმა ამ ნაქერს, უნდოდა იჯარით მაინც აეღო, მაგრამ ვერა გააწყო-რა.

— ეს ნაქერი, როგორც გასათხოვარ ქალის მზი-

თევი—საუცხოვო რამ არის. მაგას როგორ გავიმეტებთ, ჩვენ რაღა დავგრჩება?!—ამბობდნენ გლეხები.

ბევრჯერ უდროოდ დასცემია სოფელს მოხელე, ხარჯი წარმოადგინეთო. ბევრჯერ შეუკრებია მამასახლისს ხალხი და განუცხადებია, სასოფლო ვალს გვაწუხებენო. სოფლის მწერალი-კი უკითხავდა კრებას წინაღვე დამზადებულ სახარბიელო ხელშეკრულობას, რომელსაც ვითომ-და საბედნიეროდ ხელის მოწერა-ლა უნდოდა. მაგრამ სულ ამაოდ:

— ჩვენს სიკვდილს მოვუწეროთ ხელი? შიროკოზადოვის ხელიდან ველარავინ დაიხსნის!.. ხანდისხან შიროკოზადოვის მომხრეები თითქო იმარჯვებდნენ კიდევ და საქმის გათავებას აპირობდნენ. მაგრამ გამოჩნდებოდა ახალგაზდა, პირყლიანი გლეხი ნაზაროვი ზ საქმე ისევ ჩაიშლებოდა.

ნაზაროვი ცოცხალი ახალგაზდა იყო, მჭერმეტყველი, აზროვანი, სახალხო ორატორი, რომელიც მთელ ყრილობას ხიბლავდა და იზიდავდა. იმან საერო სკოლა გაათავა. წიგნის კითხვა უყვარდა. გონიერი მოსაუბრე იყო და ერთხელ დასაჯეს კიდევ იმის გამო, რომ თავის სახლში ხალხს წიგნებს უკითხავდა. იმან ბევრჯერ ჩაუშალა შიროკოზადოვს ეშმაკურად მოწყობილი საქმე.

შიროკოზადოვმა ერთი რამ უხერხა სოფელს.

მწერლის, მამასახლისისა და მათ თანამოაზრეთა დახმარებით, რომლებიც შიროკოზადოვმა დაქრთამა, შეადგინეს სოფლის ყრილობის დადგენილება, ვითომც შიროკოზადოვს მიწას აძლევენ იჯარით თორმეტის წლით. იმ ზაფხულს მოარული იყო სოფელში და ბევრი გლეხაკი იმსხვერპლა. იჯარის ქალაქს გადაცვალებულების

სახელით ხელი მოაწერეს, მამასახლისს შეამოწმებინეს და ბეჭედი დაასვეს.

ბასილეთელებმა პირი გააღეს.

საჩივარი ასტეხეს, მაგრამ საქმე წააგეს, რადგან ფორმალური სიმართლე შიროკოზადოვისკენ იყო.

აღელდნენ ბასილეთელები. ამისთანა აშკარა უსამართლობამ მთელი მათი რწმენა შეარყია. რის იმედიც ჰქონდათ, სწორედ იმან მოატეხინა კისერი.

— არავის იმედი არ უნდა გვქონდეს, ჩვენ თითონ უნდა ვუპატრონოთ ჩვენ თავს!

ასე უთხრა სოფელს ნაზაროვმა.

ამ სიტყვებს ბევრი იმეორებდა, კაცი და ქალი.

სოფელში განხეთქილება გაჩნდა. ზოგი მამასახლისს ემხრობოდა, ზოგი ნაზაროვს. პირველ ჯგუფში „წარჩინებულნი“ იყვნენ. მეორეში— მთლად ღარიბნი, ახალგაზღობა, უსამართლობით აღელვებულნი. მალი-მალი იკრიბებოდნენ და მსჯელობდნენ. დედაკაცებიც მჭერმეტყველობდნენ. მამაკაცები ჯერ კიდევ კანონიერ გზას ეძებდნენ. დედაკაცები-კი არწმუნებდნენ, უმწვერვალეს ღონისძიებას უნდა მივმართოთო. მდიდრების სახლებს ჩაუვლიდა ახალგაზღობა სიმღერით, ზოგჯერ ფანჯრის შუშებს უმსხვრევდა ო უყვიროდა:

— გამცემელნო!

მთელ ზამთარს ესეთი მღელვარება იყო. გაზაფხულზე-კი უცნაური სიჩუმე ჩამოვარდა.

შიროკოზადოვმა მოხნა მითვისებული მიწა და დათესა.

მაგრამ მომკის დროს ხალხი, ნაზაროვის მუთათურობით, შეესია ყანას, ერთს ღამეს მომკა, შეჰკრა და შინ

წამოიღო. გაჩნდა მთავრობა, დაიწყო გამოძიება, აწერა, გაჩხრეკა, დაპატიმრება და სამართალი „თვითნებობისა“. გლეხები ჩუმად იყვნენ დი არავის ამხელდნენ. მაგრამ მოთმინება გაუწყდათ და ხელი გამოიღეს, იმ ზამთარს მამასახლისის სახლი გადუწვეს, ორს მდიდარს, რომელთაც ხალხი ღალატს აბრალებდა, ორი ძირი ყანა გადუწვეს. ბოქაული თანდათან შემოეჩვია სოფელს, მალიშალო ესტუმრებოდა და რაღასაც იძიებდა.

იმის მოწვევით, სოფელში მოვიდა ჯვარეთელი ხუცესი მ. მათე, ხალხი შეჰყარა და დაუწყო საუბარი.

— ყოველი სული დადგენილ უფროსთ ემორჩილებოდეს, ძმანო! რაისთვის ამხედრებულხართ, ვითარცა ეშმაკი უფლისა მიმართ, თქვენთა კეთილ-სათნოიანთა უფროსთა წინააღმდეგ!

ამას მოჰკერდა ამბავი ერთ მოციქულ-იდეოლოგისა, რომელსაც მუდამ ციხიდან ციხეში გზავნიდნენ, და საუბარი დაბოლოვდა თქმულობით, როგორ გაჩნდნენ უფროსები.

ვიღამაც გაიცინა.

სხვები მღუმარებდნენ...

გლეხებმა კიდევ მისცეს ნება შიროკოზადოვს მოეხნა სადაო ძიწა და დაეთესა. კიდევ მკის დროს შეესივნენ ყანას სიმღერა-ყიჟინით.

მაგრამ იქ სალდათები დახვდათ.

მღუმარედ და ჩაფიქრებით იდგნენ სალდათები თოფებით.

მათ წინ გლეხებიც შეჩერდნენ,

სალამოს უამს ბოქაული ეტლით მოტრინდა.

— რად მოსულხართ? წადით მშვიდობით, ნება-
ყოფლობით!

წარდგა ნაზაროვი.

— ეს ჩვენი მიწაა და უნდა მოემკოთ!

— ეს შიროკოზადოვის მიწაა!— შეჰყვირა ბოქაულმა.

— ჩვენი მიწაა!— ყვირილითვე უპასუხა ნაზაროვმა,
არავის დავანებებთ.

— ჩვენ მოტყუებით ჩამოგვართვეს.

მაშინ გლახებმა ერთხმად შესძახეს:

— ჩვენი მიწაა! შიროკოზადოვმა გაგვქურდა! ეს
ჩვენი ყანაა! თქვენ თითონ ჩამოგვეცალეთ! თუ არა და,
გაგრეკავთ!

— ხმა ჩაიწყვიტეთ!— გაცხარდა ბოქაული, — ეი,
დარაჯნო, შეჰკარით ნაზაროვი! მე შენ გიჩვენებ, წუწკო...
„ბუნტოვიჩიკო“!

ნაზაროვს ხალხი შემოერტყა.

აღელვებული გლახები რაღასაც ჰყვიროდნენ. დედა-
კაცები ბოქაულისკენ იწევდნენ მუშტებით და „შიროკო-
ზადოვის ძაღლს“ ეძახდნენ. ერთმა მოხუცმა დედაბერმა
ნამგალი ესროლა და ხელი გაუკაწრა.

ბოქაულმა დასისხლიანებული ხელი მალლა აიღო
და აფიცერს დაუყვირა:

— უბრძანეთ ესროლონ! გაჰფანტეთ ეს საძაგლები!

ბძანების ხმა გაისმა. სალდათებმა თოფები მოი-
მარჯვეს და წინ წაიწიეს.

— სალდათებო!— შეჰყვირა ნაზაროვმა, — თქვენც
ისეთივე გლახები ხართ, როგორც ჩვენ. თქვენ ხვალ-
ზეგ თქვენს ხნულებს უნდა დაუბრუნდეთ და თქვენს
ადგილს ჩვენ დავიჭერთ და წამოვალთ თოფებით თქვენ

წინააღმდეგ, როცა მართალ საქმისთვის თავს გამოიდებო. სალდათებო, ძმებო! იფიქრეთ, ვის ემსახურებით, ვის ებრძვით!

— გაჩუმდი, საზიზღარო, გაჩუმდი! საპატიმროს ძაღლი! — ხრინწიანის ხმით გაიძახოდა ბოქაული.

და თან ხელს უქნევდა აფიცერს:

— ესროლეთ. ბრძანებისამებრ! აჯანყებულებს!... მე ვაგებ პასუხს.

ახალგაზრდა აფიცერმა აღელვებით უთხრა ხალხს:

— ხალხო, ბატონებო! წადით, ღვთის გულისათვის! ჩვენ თოფს გესვრით, ჩვენ უნდა გესროლოთ.

— გვესროლეთ, — შესძახა ნაზაროვმა, — გვესროლეთ, თუ თქვენც სული მდიდრებს მიჰყიდეთ! გვესროლეთ! ჩვენ სიმართლეს ვეძებთ დავიხოცებით და აქედან კი ფეხს არ მოვიცვლით.

— აბა, აბა, გვესროლეთ! — გაჰკიოდნენ დედაკაცები და თან წინ მიიწევდნენ.

ფანრების სინათლეზე ბრწყინავდნენ ერთ მხარეს წამგლები და მეორეზე — ხიშტები.

— ვასო! შვილის-შვილო! — შებღავლა ერთმა მოხუცმა. — უნც ჩვენზე მოდიხარ?

ხალხი საშინლად ახმაურდა.

— ვასილ! პოვალიხინი! ჩვენზე მოდის!

ახალგაზრდა სალდათმა თოფი გიდააგლო და შეჩერდა.

სალდათები გლეხებს დაუპირდაპირდნენ და თითქმის ხიშტებით სწვდებოდნენ.

ახალგაზრდა აფიცერმა მღელვარებით შესძახა:

— შეჩერდით!

საღდათები სწრაფად შეჩერდნენ.

— უბძანეთ ესროლონ!—ყვიროდა ბოქაული.

— უიარალო ხალხი დაეხვრიტო!—სთქვა გაჯავრებულიმა აფიცერმა და საღდათებს უბრძანა: თოფი დაუშვი! დაიჭირეთ, შეპკარით ყველანი!

საღდათები ხალხს დაერივნენ. იმათ დაატყდათ ნამგლები, ცელები, ქვაბები, პარკები, რაცა-კი ხელთ ჰქონდათ. დედაკაცების მუშტებიც საკმაოდ მუშაობდნენ...

დილით რვა გლეხი და მათ შორის ნაზაროვიც დამწყვედუღნი იყვნენ სოფელ ჯვარეთის სამმართველოსთან.

II

ღოვლათოვანსა და საგუბერნიო ქალაქ ძველეთს შუაღღელეში, დამკვიდრებულა სოფელი ბუღოვანი. იქ ხუცესობდა მამა ივანე გონიბესოვი.

ერთხელ ხუცესის ფართო ეზოში თივით დატვირთული ურემი იდგა. თვით მ. ივანე ურემზე შემდგარიყო და თივის ზვინსა სდგამდა.

— ჰა, ნუ გძინავს!—უყვირთდა მოჯამაგირეს. ხმა ჰეჭასავით გაისმოდა.

ყოველ მის მოძრაობას გოლიათის ძალა ემჩნეოდა. ორთითს ღრმად ატარებდა თივაში, მოხერხებულად ასწევდა, თავზე გადივლებდა, როგორც ვეებერთელა ქოლვასღ ზვინს თანდათან ამალლებდა. თან ხმაურობდა, თითქოთავისი ღონე თითონვე მოსწონდა:

— ოჰო, ჰო, ჰო! აბა, პარამონ-ჯან, ყოჩაღად!

ქარი ანიავებდა ხუცესის ქერა წვერს ღ ცელქად გადაჰქონდა მხრიდან მხარზე; კაბასაც უფრიალებდა, ქალის

ქვედატანსავით, ხშირად ორთავ კალთას გადუწევდა და ურემთან მდგარ გლეხს ხუცესის ზოლიან პერანგის ამხანაგს დაანახვებდა. ის-კი მორცხვად თვალს არიდებდა.

გლეხი ხნიერი იყო, ჭალარიანი, ცოტა ნაზარხოშევი. თბილი ქუდი, სიცხის გამო, უკან გადაეწია. ფეხთკუპრით სქლად გაგლესილი წაღები ეცვა. ერთ ოღლიაში ხელსახოცში გამოკრული დიდი თეთრი პური ეჭირა, მეორეში—ფეხშეკრული ჭროლა ქათამი.

— ეხლა, ესე რომ ვთქვათ,—ხრინწიანის ხმით ამბობდა გლეხი,—მაგალითად, რომელიცა... ჩვენი გლეხების სიბრძნე ბატონების ბრალია.

მ. ივანე თან ორთითს ამუშავებდა და თან ჰკითხავდა:

— რომელ ბატონებისა?

— აი, იმ ბატონებისა... რომელიცა რომ... ბატონები! გლეხის საქმე, მამაო, წმინდაა. გლეხი, რისგანაც გირდა,—ნეხვი, ტალახი, ქვა, ქვიშა—ყველაფრისგან ფულს მოსჭრის. დათესა კანაფი—ნიფხავ-პერანგია, ჩააბნია მიწაში ხორბალი—მთელი წელიწადი ისაზრდოვე. აიღო ცული, დაიფურთხა ხელისგულზე, დაჰკრა—მანათია... და ახლა მოდის შენთან მორთული კაცი და გეუბნება: „ჩვენ ბატონები ვართ, მოგვეცი, გლეხო, ათი შაური ხაზინისათვის! დღეს ათი შიური, ხვალ ათი შაური, ზევ მანათი! ასე ხომ, მამაო, არც ნეხვი გეყოფა და არც ტალახი. და გლეხსაც მიაქვს ბაზარში თავისი ნიფხავ-პერანგი, თიფონ-კი დაკონკალი დადის. ხორბალიც ბაზარში მიაქვს. თუ ცულია ჩორკნიდა—ისიც! ბატონი-კი ამბობს: „ეს ცოტაა, კიდევ მომართვიო“. მოიტა და მოიტა... და გლეხიც აირია, დაიბნა, აღარ

იცის, რა მხარეს მიაწყდეს, ყველგან ბატონები დარაჯობენ. ერობის უფროსი ჯარიმას თხოულობს, ბოქაული სახაზინოს, მამასახლისი სხვა გადასახადს. ყვირილითა და მუქარით მორბიან შენკენ... მართლა, გლეხი ჯადოიანი ქისა ხომ არ არის, რომ მუდამ გამოუღვევლი მანათი ედოს. გლეხი ეხლა სახელით-ღა არის გლეხი, თორემ შიგნეული სულ გამოკორტნილი აქვს. იმიტომ რომ მიწა თანდათან უცოტავდება, —ზოგი გაუყიდნია... მანათები-კი მაინც ბლომად უნდათ. ეხლა ერობის მოხელეც, ვაჭარიც და იჯარადარიც სულ გლეხის ბატონები არიან. ბოქაულსაცა და ურიადნიკსაც, ყველას შეუძლიან გლეხს დაუყვიროს და ცუდი სიტყვა ახალოს... გლეხს-კი თავის საჭიროებაზე ხმაც ვერ ამოუღია, —სოფლის კრებებსაც-კი ბატონები უძღვებიან. ჩვენი დაბეჩავება სულ იმათი ბრალია. გაიფიქვნა გლეხი და იმის მეტი აღარა დარჩენია-რა, რომ აჯანყდეს... გაიგონე, მამაო, შიროკოზადოვმა ბასილეტელებს კვდრები რომ გაუცოცხლა?

— ჰო, გამიგონია, ვასილ!

— სასიკვდილე!.. ეხლა-კი ბასილეტელები უნდა გაასამართლონ. აი, ბატონების სიმართლე როგორია ქვეყნიერობაზე.

ვასილი დაფიქრდა, ოხრავდა და ირყეოდა, რის გამოც ქათამს ბოლო ებერებოდა.

— ახალი ამბავიც გაიგე, მამაო, ჯვარეთელ მამას რომ დედა-ფოფოდია გაქცევია?

— რაოო?!

მ. ივანემ ისე უხერხულად გადაიტანა თივა, რომ სულ დაიშალა და ქარმა გაპენტა. დაეყრდნო ორთითს ზე გაშტერებული გლეხს დასცქეროდა. მზისაგან მომწვარე და მუშაობისაგან აწითლებული სახე ოდნავ გაუფითრდა.

— შენ მანდ რასა სტყუი!—უკმეხად უთხრა გლესს.

— რას უნდა ვტყუოდე!—უპასუხა გლესმა წყენით.—ჩემი შვილი ნიკოლა იყო ეტლით ღვთისნიანეთში, იქ ყველა მაგაზე ლაპარაკობდაო. წუხელის ფოსტის ეტლით გაქცეულან ისა და მედავითნე. თან მიდიოდნენ,—ამბობს კირუხა, რომლისაგანაც ცხენები უქირავნიათ,—თან უკან-უკან იხედებოდნენ, ხომ არავინ მოგვედევსო.

— შენი კირუხა რაღასაც მიედ-მოედება!

— კირუხა ტყუილს არ იტყვის,—დარწმუნებითა სთქვა გლესმა,—კირუხას ბოშას თვალი აქვს, კედელსაც გასჭრის.

მ. ივანემ ორთითი მიაგდო.

სახეზე მღელვარება და მოუსვენრობა დაეტყო.

პარამონს დაავალა, გადიტანოს დანარჩენი თივა, და ეტლიდან ჩამოხტა.

— წამო, შინ მოდი, ვასილ, და ერთი რიგიანად მიამბე... რა სასულელეა! როგორღაც არა მჯერა, კარგა ვიცნობ მ. მათეს. და პაულას—ფოფოდისაც კარგა ვიცნობ! ბავშობიდან ვიცნობ! მეგობრები ვიყავით! ისეთი კარგი, ისეთი გულკეთილი ქალია... ვერ დავიჯერებ, ტყუილია, ტყუილი!

მ. ივანემ გაატარა გლესი დიდ ეზოში, რომელიც სულ სავსე იყო ეტლებით, ურმებით, გუთნებით, სახნისებით, რომლებსაც ჯერ მიწა არ შეშრობოდა, და უკუღმა გადაბრუნებულ ფარცხებით.

— დედაო!—შეჰყვირა, ოთახში რომ ფეხი შესდგა,—გაიგონე, რა ახალი ამბავია!

ფოფოდია გამოვიდა, ფქვილში აგუნგლოული და ნიდაყვამდე მაჯებ-ატიტვლებული, მალალი, გამხდარი, სახე-

მოღუშული. ტანთ ეცვა უბრალო, მოშაო კაბა, რომელსაც არავითარი მართულობა არა ჰქონდა, ზე თავზეც თეთრი ხელსახოცი მოეხვია, როგორც მონასტერში მოლოზნებმა იციან. თავდაჭერილი და უკმეხი ფოფოღია, ოდესღაც ლამაზი, ეხლა-კი ჩამხმარი ზე ცივგული, მართლა რომ მონასტრის მორჩილსა ჰგავდა.

— რა ამბავია?—მოჭრითა და მკვახეთ იკითხა ფოფოღიამ.

და როცა მოისმინა ამბავი, ცივად სთქვა:

— დიდი ხანია, მოსალოდნელი იყო. აქ გასაკვირველი არა არის-რა. მაგისტანა კობტა-გრეხიასაგან მეტი რა გამოვა? სახეზეც გარყვნილობა ეტყობოდა...

მივიდა სარკესთან, გაისწორა თავმოსახვევი და თავისთავს ისე შეხედა, თითქო სხვა ვინმე იყოს.

— როგორ არა გრცხვენიან, ლინა!—გაჯავრდა მ. ივანე.—ქალს ეგრე სახელს გაუტეხენ! მერე იმისთანა კარგს ადამიანს, როგორიც პაულაა! ჩვენს ნაცნობს!..

— შენი ნაცნობი თუა... დატლოშნეთ ერთმანეთი!

— აი, შე უსინიღისო! იცი, მე შენ რა გითხრა: ეგეთის ღვთაებრივის შეხედულობით მთლად შენ იმის ფრჩხილადაც არა ღირხარ.

აღელვებულმა ხუცესმა ოთახში დაიწყო სიარული.

— აღარ გაბედო, აღარ გაბედო ეგრე ჩირქის წაცხება! ერთხელ და სამუდამოდ გიკრძალავ! სულ ტყუილია, რასაც ლაქლაქობენ, არაფერიც არა მჯერა. ჭორია, მოგონილი! რაღაც გაუგებრობაა...და შენ როგორ არა გრცხვენიან, რომ ეგრე ახსენე!

— ნუ დახტიხარ,—ცივად უთხრა ფოფოღიამ,—და ხელეგსაც ნუ პარჭყავ. მე ვერ შემაშინებ... მხდალ-

თავანი არ გახლავარ. ლურჯ თვალების აკარკლა არ ვიცი, როგორც იმ შენმა... ჰაა-უღამ! და არც მინდა! მე შენ, ჩემო მტრედო, დიდი ხანია, გაცქერდები და გატყობ...

— რას?—გაკვირებით მიუბრუნდა მ. ივანე და დააშტერა თვალი.

ისიც ბოროტის დაცინვით შესცქეროდა.

— ჭ შენც აღარ გაბედო ჩემი შედარება სხვებთან, — ერთბაშად აღელდა ისიც, — აღარ გაბედო... გესმის? ლიზუნა რომ არა მყავდეს, ეხლავ გაგეცლებოდი მონასტერში...

— ზარების წკრიალ-გრიალით! — დაცინვით უთხრა მ. ივანემ, მიბრუნდა და თანჯრის შუშებს დაუწყო თჩხილებით კაკუნი.

— წადი, მოილე წყალობა... გამეხარდება! მეც, დიდი ხანია, წავიდოდი. გგონია, ძალიან გამტკბარი მაქვს ხუცესობა. მაგრამ სად ჯანდაბას წაგვესვლება მე და შენ, ჩემო ძვირფასო? და შენც მარტო სიკაპასით არ გამეცლები: ვილა უნდა სტანჯო და ღრღნა! იქვით, ბრაზით სინათლესაც-კი ვერა ხედავ... ჩემი სიცოცხლე ესე ბინძური ჭაობი აღარ იქნებოდა, შენ რომ ცოტაოდენი ჩემი სიყვარული გქონოდა.

— სიყვარული!!

ფოფოდისას სახე აერია და დაეღრიჯა, თითქო ტკივილებმა დაუარესო, და ჩაბნელებულ თვალებით შავი და ბნელი ტალღა მიახალა მ. ივანეს.

ვასილი მომთმინოდ იდგა კარებში და ისე აჩვენებდა თავს, თითქო ჭერს ათვლიერებს და დახეთქილ ადგილებსა სთვლისო. ის-კი არა თუ, ხარბად უგდებდა ყურს შინაურ კინკლაობას და სხვა ყველაფერი დაავიწყდა. ქათამს მოსწყინდა დიდის ხნის მოსვენება, ერთბაშად დაიფო-

ხრიალა, გაშალა ფრთები, გადაფრინდა, ფოფოდის წინ გაიშხლართა და უღონოდ გააშვირა კისერი. ვასილს უნდოდა ქათამი დაეჭირა და პურიც-კი ხელიდან გაუვარდა, რომელიც გაგორდა, გამოგორდა და ქათამთან დაბზრიალდა.

ხუცესს გაეცინა და ერთბაშად მოლბა.

— ეჰე, სულ გაიფანტა, ფრინავს, დაგორავს! — სტეჟა იმან, ვითომც აქ არა ყოფილა-რაო. — შენ, დედაო, ჩაი დაგვალეფინო მე და ვასილს, ისა სჯობია შეილს აქორწილებს და ძღვენი მოგართვა.

ფოფოდის უსიტყვოდ აიღო პური, გახსნა ხელსახოცი, პური სკივრში შეინახა, ქათამი-კი სამზარეულოში გაიყვანა, შემობრუნდა და ჩაის კეთება დაიწყო. ჭიქა რომ მიაწოდა გლეხს, თან უთხრა:

— ეს რაო, ვასილ, ქათამი მოგიყვანია?!

— რატომაც არა! — გაუკვირდა ვასილს, — არ შეიძლება?

— განა ბატი-კი დაგაქცევდა.

— ბატი! ოჰ, ღმერთო!.. ბატი! თურმე რა ყოფილა... ჰა! ღმერთო ჩემო! დადაო, განა ჩვენ...

მორცხვად და მორიდებით გააქნ-გამოაქნია ძალზე ქონწასმული თავი და განაგრძო:

— ბატსაც მოგართმევთ!

— ბატი კარგი საქონელია! — სტეჟა დაბალ ბოხის ხმით მ. ივანემ, — მეტადრე... გასუქებული. საუცხოვო ფრინველია. რაღაც რამ აქვს ისეთი...

აქ თითებით გაატკაცუნა.

— დარბაისლოური, გაიგეთ თუ ვერა, საფუძვლიანდ. ესე ვთქვათ, გაიგეთ თუ ვერა... ბატური! სუნიც-კი ისე-

თი არა აქვს, როგორც სხვა ფრინველს... ცხვირში სა-
ამოდ გეცემა!..

სიჩუმე ჩამოვარდა.

სადაც ძროხამ დაიბლავლა. ცხენის ხვიხვინი და
ნალების ბაკა-ბუკი მოისმა. რალამაც საქათმე ააფთხრია-
ლა. ფანჯრის წინ ბატების გროვა გადაფრინდა და ხავ-
სით ამწვანებულ ქაობში დაეშვა, სადაც ღორს მყუდ-
როება შეეშალა. ყოველ მხრიდან სოფლის სიცოცხლის
ხმაურობა მოისმოდა.

— რა ცუდი საქმე დაგვემართა, ვასილ, — სთქვა ფო-
ფოდიაშ, — ცხვარი ხომ დაგვიკოჭლდა.

— ჰო, მოხდება. კაცსაც დაემართება, არამც თუ
ცხვარს. რა-კი რომა, ცხვარია...

— ისეთი კარგი რამ იყო... და აკი დაკოჭლდა!
სულ გახდა, ძვალ-კანი-ლა შერჩა! მოდი, გამოგვიცვალე.
ხომ სულ ერთია, საქორწინოდ საკლავი გინდა... კოჭ-
ლის დაკვლა ისე არ დაგენანება.

ვასილმა უნებურად გაიღიმა, ჯერ ჭერს შეხედა და
მერე ხელები გაშალა.

— გამოვცვლით!

— ჰო, აბა, — სთქვა ივანემ; — შენ მგონი ტყავსაც
გააძრობ. ჯიში მაინც დაუტოვე.

და ვასილს მიუბრუნდა.

— გამიგონე, ვასილ. შენ მაინც რიგიანად ვერ გა-
მაგებინე: ფოფოდიაშს ვინ გაჰყვა?

— ამბობენ, მედავითნეო. აი, ტანადი, ზორბა, კი-
რუხას სიტყვით, შავგრემანი, ისეთი შავი თმა აქვს, რომ
ყორანსა ჰგავსო.

— დიდ-უღლვაშა? — წამოიძახა ივანემ.

— ულვაში, — კირუხა ამბობს, — მათრახად დაიგრი-
ხებაო. ღრიალი! ერთი შეპყვირა თურმე და კირუხას
ცხენები სულ დაუფთხო... ჩქარა შეაბი ეტლი, არქიე-
ლის ბრძანებაა, ორი ცხენი გამოიყვანეო.

— მედავითნე!.. სწორედ რუდომეტოვი უნდა იყოს.
უეჭველად, ის არის. მამა დეკანოზის ნათესავი. ჰო, მო-
მაგონდა, მინახავს!

და მორცხვად წვერზე ხელი გადისვა..

— ეს სადაურია, ჰა? დიდი სისულელეა! დაუჯე-
რებელია! სირცხვილი, თავსლაფი! უნდა წავიდე მამა
მათესთან... უთუოდ წავალ.

და გულშემატკივრად დაიწყო:

— მე ხომ იმას ბავშობიდან ვიცნობ... გიმნაზიაში რომ
მწავლობდა! მოკლე ბაკიანს! წიგნებს რომ აიღლიავენდა...
და ისეთი მხიარული! სულ სიცილი და კასკასი! რა კარ-
გი რამ იყო, რა სანდომიანი... მიმზიდველი! როგორც
მზე. შემოგხედავს, გაიღიმებს... და გარშემო ყველაფერი
იღიმება... ამ წამს რომ ტიროდე და დაინახო, ცრემ-
ლი მაშინვე შეგაშრება. და, იცი, იმას რომ ვუცქერ-
დი, სულ ის ზღაპარი მაგონდებოდა, პატარა გოგონა
რომ უზრუნველად და უღარდელად მიდიოდა და მისი
კვალი ყვავილებით იმოსებოდა. საცა პაულა გაჩნდებოდა,
იქ სიმხიარულე, ხმაურობა, სიცილი ასტყდებოდა... ოჰ,
პაულა, პაულა!.. ჩვენ იმას ოქროსანს ვეძახდით.

თან ტკბილად იცინოდა და მის სახეს სიამოვნებ-
ა გადაჰფენოდა. ნახევრად თვალმოხუჭული ვასილს შეპყუ-
რებდა, წვერი ხელში შეემუქნა და მოგონებას მისცემოდა.
ლაპარაკი უნდა განეგრძო, მაგრამ ფოფოდიას თვალი
მოჰკრა და შემინებულის სახით უკან გადიხარა. ფოფო-

დიას თვალები ნემსებისავეთ სჩხვლევდა; ხელებს-კი მაგი-
დაზე პარქყავდა შეშლილისავეთ.

— რა დაგმართვია! — კინალამ წამოიძახა მ. ივანემ,
მაგრამ ველარ მოასწრო.

ფოფოდის ხელი ჩაის ჭიქას წააწყდა. აიღო და
იატიკს დაანარცხა. ნამსხვრევეები ოთახს მოწდო, ჩაით
წინწკლებით ფანჯრის შუშებიც-კი გაიწუწა. ფოფოდის
წამოხტა და საწოლ ოთახში გავარდა.

ვასილი გაშტერებული იჯდა, თვალები დაეჭყიტა
და იმ ადგილს მისჩერებოდა, სადაც ფოფოდია იჯდა,
თითქო იმის ლანდსა ხედავსო. მამა ივანემ მწარედ გაი-
ცინა და ამოხვრით წარმოსთქვა:

— აი, სიცოცხლე!

ვასილი საჩქაროდ წამოდგა, ფეხის თითებზე შედგა
და წაიჩურჩულა:

— ცხვარის გამო ფოფოდია დაამშვიდე, მამაო! გა-
მოვცვლი! უჰ, გულ-ფიცხი... მრისხანე ყოფილა.

და კარებისკენ მიმავალი ნატეხებს ფეხქვეშ ამ-
სხვრევდა.

ქუჩიდან ხშირი ჟღარუნნი მოისმა, თითქო ვილაც
მოაქროლებსო.

ჟღარუნნი მ. ივანეს სახლთან შეწყდა.

მგონა, ჩვენთან უნდა იყოს, — სთქვა მ. ივანემ და
ფანჯარაში გადიხედა. — სწორედ ჩვენსაა! ფოსტის ცხე-
ნებია! ვინ იქნება?

და მაშინვე მიხვდა:

— მამა მათე!

მამა მათე შემოვარდა და მ. ივანეს გულსე დაეცა.
მ. ივანემ ღონივრად მოხვია ხელი, გრილ სასტუმროში

გაიყვანა. ფანჯრები ნახევრად დახული იყო. მკრთალი სინათლე ოთახს ვერ ანათებდა. ბუზები უსიამოვნო ბზუილით შუშებს ეცემოდნენ. მ. მათე, ღონე-მიხდილი და უიმედო, ტახტზე დაეშვა. ის ტანდაბალი იყო, გამზდარ-მიღეული, კიკნა პირისახათ, რომელზედაც ბაცი გინგვი ამოსულიყო. ცხვირი ნისკარტს მიუგავდა და ეხლა ტირილისაგან გალურჯებოდა. ნაცრისფერი ფარჩის კაბა ტომარასავით ჩამოსანსლოდა და გულისპირი ცრემლისაგან სულ დალაქავებოდა. ის ქვითინებდა და უღონოდ ლიფლიფებდა:

— აი, შენთან მოველ!.. მაშ სხვა ვინა მყავს?.. შენ გაიგებდი, რა უბედური ვარ?.. აი, რა მალე ედება ქვეყანას ცული ამბავი. იოვანე, იოვანე! განა საამისო რა ჩავიდინე?..

— დამშვიდდი! — დინჯად და მკაცრად ურჩია მ. ივანემ.

— მე რაღა დამამშვიდებს? არა! დავიღუპე... შევრცხვი... თავი მომეჭრა!..

— რა ფარჩეულით მორთულხარ? — აველ-დაავლო თვალი მ. ივანემ.

— ფარჩეული?

გაკვირებით დაიხედა

— ისე, შეცდომით... სულ ერთია, თუნდ ჭილოფში... ეხლა სულ ერთია! ღმერთო, რაისათვისა მდევნი მე! რაისათვისა მსაჯავ მე!.. გამიგონე, იოვანე... ჩემო სულო, წამო! გამომეყ!

— სად?

— წავიდეთ! მიხსენ! ქალაქს!.. უნდა დავეწიოთ! დავიჭიროთ! ვიდრე ხალხს არ გაუგია, ვიდრე უმაღლეს

მთავრობას არა სმენია! რა სირცხვილია! რა ლაფი დამასხა!.. ჩემი წარმატების იმედი სულ მომისპო... რისთვის? განა არ მიყვარდა, განა თავს არ ვეველებოდი, არ ვანაზებდი? ყველაფერს ვაძლევდი და ვუსრულებდი, რასაც სული ღ გული მოინდომებდა. რაღა უნდოდა? სამრევლო საუკეთესო გვაქვს ეპარქიაში... შემოსავლიანი... მდიდარი სამრევლოა. ხავერდში დამყავდა. შლიაპები ხომ, რა თქმა უნდა, შლრაპები!.. ქალაქს რომ წავიდოდი, შლიაპას, შენც იცი, ათთორმეტ მანათად ვყიდულობდი!

— ვიცი!

— კაბა... ამ დღეებში... ფარჩისა, წითელი, ახალ მოდისა!..

— ვნახე! — წარმოსთქვა შეფიქრიანებულმა მ. ივანემ, — ღია ფერისა!

— ატარე, რაც გინდა — არ გინდა! ავლა-დიდების პატრონია! ყველაფერი იმის ხელთ არის! რაღა აკლია? მოვარაყებულ ეტლით დადიოდა!.. ბლალოჩინის ფოფოლია შურით უყურებდა, .. დედოფალია, დედოფალი!! ფორტოპიანოც ვუყიდე... ღმერთო! რაისათვის მეწია ესე? და თან ხელებსა შლიდა.

— რაისთვის?

— გადიაცდი... აი, რისთვის! — მკაცრად უთხრა მ. ივანემ! — გარყვნი დედაკაცი... ჰო, და... ფარჩულით მორთე!.. იცი, დიაცს რა თავის დაჭერა უნდა?..

ხელი გაიშვირა და მუშტი აჩვენა. მაგრამ მეორე ოთახს ცალი თვალით გადახედა, მუშტი ჯიბეში დამალა და გაუბედავად ამოიოხრა.

მამა მათე ყურს არ უგდებდა, გაწეწილი თავი დაეხარა, აქეთ-იქით არხევდა და დუდუნებდა:

— მოკვდები... მოკვდები! ვერ ავიტან! სირცხვილი, თავს ლაფი! მთელ ეპარქიაში! მე მიყვარს! როგორ ჩაიდინა! როგორ გაბედა! გავეყრები!

ერთბაშად წამოხტა, პაწაწა მუშტები ჰაერში ააკანკალა და სასოწარქვეთილად დაიწრიპინა:

— მოკვლამ!..

მაგრამ ისევ ტახტზე დაეშვა ღუძღურად გაირინდა. ბუზებსაც-კი აღარ იგერებდა, ოფლიან სახეზე რო დათარეშობდნენ. მის გულში რალაც ოდნავ-ღა ფათურობდა და კვნესოდა.

ხმა რომ მიუწყდა, მ. ივანემ მოხვია ხელი, ფეხზე წამოაყენა და გულ-კეთილად უთხრა:

— ტირილით ხომ მოიხხე გული. ახლა კმარა, ნულარ წრიპინებ! ცხვირი მოიხოცე! აფთრობას-კი თავი დაანებე! ერთი დამიხედეთ... რა ოტელოა! ზანგი! მოკვლამ!.. წამო, ჯერ ჩაი დავლიოთ. ე შენი ცხელი სისხლი წყალით გაინელე. ტლოშები-კი აიწიე. ჯანმრთელი ტეტიაა და მირონი-კი გადმოსდის!

გაიყვანა სასადილოში, დასვა მაგიდასთან, ჩამქრალ ჩაიდანს ხელი დაადო, გაუბედავად საწოლის ოთახის კარებს გადახედა და ამოიოხრა.

— მანქანა ჩამქრალა! არა უშავს-რა, ნელთბილი დალიე... ცხელი გაწყენს, ისეც გაუცხელებიხარ!.. რასაკვირველია, ფოფოდის რომ ვუთხრა... მაგრამ ის ანდაზა მომაგონდა: ლომს თავის ბუნაგში ნუ შეაწუხებო.

ჩაი გააკეთა და მიაწოდა.

— აბა, ცოტა დავლიოთ, სტომაქს გამოვავლიოთ და გზას დავადგეთ!.. წამოგყვები, რა გაეწყობა!

მ. მათემ თვალი გაიმშრალა და აბურცებული სახე ხელსახოცით გაინიავა.

— გთხოვ, ივოანე, ღეთის გულისათვის!.. შენ ის გაგბონებს, ხათრი აქვს. ისე გენდობა, როგორც ღმერთს. ჩემი სასოება სავსებით შენდამი მომიპყრია.

— ღმერთს ერწმუნებოდე, თავადისა-კი ნუ გჯერაო... კარგი, კარგი მოვდივარ! ნულარ იცინდლები! თავი გაჰყო ფანჯარაში და დაიქუხა:

— პარამონ!

— აო!— მოისმა შორიდან:

— აბდულას უთხარ, ეტლი შეაბას, სამი ცხენი, ლურჯა შუაში, წკარუნებით... საქალაქოდ.

— რომელი აღვირ-მოსართავი?

— მაყვლისფერი!

და ისევ თავის სკამზე დაეშვა მძიმედ.

— აბა, ეხლა მიაბზე!.. კარგი, თავს ნულარ ჰქინდრამ!.. რა იყო, რა მოგივიდათ? ვინ მართალია, ვინ მტუანი? წინაღვე გატყობინებ, მე მრისხანე მოსამართლე ვარ! და პაულას დანაშაულობა არა მწამს. გიცნობ შენ, ჩემო ბატონო! წრიპინი-კი იცი, როცა კუღზე ფეხს დაგადეამენ, მაგრამ შენც... კაი შვილი ხარ!

მ. მათემ პასუხი არ გასცა, ამოიღო უბიდან დაქმუნული წერილი და მ. ივანეს მიაწოდა.

— წაიკითხე!

ეს ასკუპ-გადასკუპლური ხელი მ. ივანეს კარგად ეცნობოდა. დაიწყო კითხვა და, რაც უფრო ბოლოს უახლოვდებოდა, მით უფრო სახე ენთებოდა.

„მათე!—სწერდა პაულა ქმარს: ერთხელ მაინც მეგობრულად მომეპყარ, გამიგონე და გაიგე. ფიალა პი-

რამდე აივსო, ალიცლიცდა და გადმოიღვარა! მეტი აღარ შემიძლიან, გაიგე, ამისთანა სიცოცხლეს ვეღარ ავიტან! აი, თან გწერ და თანა ვტირი... ეს სიჩუმე სულს მიხუთავს. მე ველავ ვარჩევ დღესა და ნათელს, მზეც აღარ ანათებს... განუწყვეტელი წყვდიაღია! აი, შენ იცოდი, რაც გინდოდა ცხოვრებაში, შენს წინ მრავალი გზა იყო და შენ ის აირჩიე, რომელიც შენს სულსა და გულს უფრო შეეფერებოდა; მიდიხარ მაგ გზით ლაღად, სიამოვნებით, არა შეგაფერხებს-რა, წინ შენთვის სასურველი სივრცეა. მე კი... მე უბედური ვარ... მე მხოლოდ ის ვიცოდი, რომ ქვეყანა ტურფაა და, როცა ჩემზე მოდგება ჯერი, მეც დამიძახებენ და ფეხს შემადგმევიწებენ! და როდესაც შენ მოხვედი ჩემთან, მე მზის ბრწყინვალეობამ თვალი მომახუჭინა და ჩემს დედმამის სურვილზე გამატარა, თრთოლითა და იმედით... და როდესაც თვალი გავახილე, ჩემი თავი აკლდამაში ვიხილე! შენი გზა ჩემთვის ქვესკნელია, შენი სიხარული ჩემთვის სასოწარკვეთილებაა! კარგად გაიგე! მოიკრიბე შენი სიამაყე და, როგორც ძლიერმა, მე, უძლურს, მაპატიე! მე აღარ შემიძლია! ისე მოიქეცი, რომ ამ მხრივ მაინც მქონდეს შენი პატივისცემა! მშვიდობით! შენი უბედური და გამოუსადეგარი პაულა“.

მ. ივანემ ხმა არ ამოიღო, დაჰკეცა წერილი და მაგადახე დასდო.

— ამ წერილით, — სთქვა შემდეგ, — საშინელი ჯერ არა არის-რა. კაი წერილია, წრფელი, გულითადი!

მ. მათე აპილპილდა, მამალსავით აიტხვირა და წამოხტა..

— გაიგე და! საყვარელს გაჰყვა!

— არა-თუ!—ეჭვითა სთქვა მ. ივანემ:—ამისთანა წერილის შემდეგ ხომ სულაც ვერ დავიჯერებ. ცხელთაა, ოცნებიანი. რასაკვირველია, ამ ცხოვრებას ვერ აიტანდა... და ის რაღაც რომ... ტყუილია, არა მჯერა! შენ ხომ წინად არა შეგიმჩნევია-რა? ხომ არა?

— არა, მაგრამ ქვეშევეშა... უუ, მშმაკია. ყველაფერი გამოვა იმის ხელიდან... ყველა სისაძაგლეს ჩაიდენს. იმას კაცი როგორ ენდობა! ჩვენ, დიდი ხანია, უთანხმოება გვქონდა... ხოლო არ ვამხელდი. ხან მთელი დღე ტირის, დაიკეტებოდა ოთახში და რავდენსამე დღეს აღარავის დაგვენახვებოდა. ხან გაბრაზებული დიდის და ყოველ ჩემს სიტყვას კუდს აბამს, ისარივითა მჩხვლეთს. ეს არ მოსწონს, ის არ მოსწონს! მრევლის საქმეში ერეოდა, მამტყუნებდა, მკიცხავდა, თითქო ეს დედაკაცის საქმე იყოს. ამას წინად ერთ გლეხის გამო კინკლაობა მოგვივიდა... ბაშფორთი მომთხოვა! დიდი ხანია, იმას გაქცევა უნდოდა, დიდი ხანია... და ეხლა, ეს წერილი რომ მივიღე, სულ თავგზა ამერია, თვალს არ ვუჯერებდი. საღამო იყო, ბნელოდა, გესმის... მე სამრევლოდან შინ დავბრუნდი... და წერილი-კი დამხვდა... აქეთ ვეცი, იქით ვეცი, გოგო-ბიჭს გამოვკითხე. არავინ არა იცოდა-რა. ეკლესიის მნათესთან გავვექანე. იმანაც არაფერი. ვნახოთ, მთავარი მოდის ქუჩაში და იღრიჭება: თქვენი ყოფილია სად მიფრინავდა მკედავითნესთან ერთადო?... შენ ხომ იცნობ რუდომეტოვს, მამა დეკანოზის ძმის-წულს! ქურდი და ავაზაკია!... მე ფოსტაში გავვექანე, ეტლი ვიქირავე. და... აი!..

მ. მათეს აწითლებული სახე ისევ დაემტკატა.

— დიალ, დიალ! — ახმაბოხებდა მ. ივანე, — მაშ წინადაც კინკლაობა გქონიათ... არ ვიცოდი!

— კინკლაობა...! ღმერთო, მაგას ვინ ჩივის! ჩხუბიც, აყალ-მაყალიც. მაგრამ რა... ეგ ხომ ყველა ოჯახშია, უმაგისოდ არ შეიძლება! ტკბილი ცხოვრება ვისა აქვს, მაგრამ ხომ არ გარბიან!

— ეგ-კი მართალია! — დაეთანხმა მ. ივანე.

ეზოში წკრიალი და ჭლარუნი გაისმა.

— ეჰ, უთავბოლო საქმეა, ქალაქში გავიგებთ! — სთქვა მ. ივანემ. — ხალო ჩემი რჩევა — ნუ დარდობ, ნუ ნაღვლობ და, მეტადრე, ნუ იცინდლები! იმისთანა დიაცებს, როგორიც შენა გყავს, მაგისთანა რამეები არ მოსწონთ... აბა, მოემზადე, საქმეს როგორმე მოვაგვარებთ.

— მერე, ფოფოდისა უნახავად — ხმა-ჩაწყვეტილად სთქვა მ. მათემ, — თუმცა მცხვენიან...

მამა ივანამ კისერი მოიფხანა.

— ეხლავე შევატყობინებ. დღეს როგორღაც... ცოტა უქეიფობს. „ნუ შეაწუხებ ლომს ბუნაგსა თვისსა...“ მეტი რა ღონეა, უიმისოდ ხომ ვერ წამოვალ.

ამოიოხრა და საწოლს ოთახისკენ წავიდა. კარი ფრთხილად შეაღო, ჯერ თავი შეჰყო, მერე გვერდ-გვერდ მთლად შეხახუნდა, რომ კარს არ დაეჭრიალა. საწოლში ბნელოდა, ერთად-ერთი ფანჯარა ძველ ჩითის საბნი პირით იყო ჩამოფარებული. შავი ფარდა ოთახს ორად ჰყოფდა. ერთ ნახევარში განიერი ტახტი იყო, საზიარო. სარეცელით, რომელიც მ. ივანეს დაესაკუთრებინა. ტახტს გარდა, რავდენიმე სკამი იდგა და კედლებზე ეკიდა ათი-ოდე სხვადასხვა ფერის კაბა-ანაფორა. ოთახის მეორე ნა-

ხევარი-კი ფოფოლიას ეკუთვნოდა, მუდამ მოწითლო კანდელით იყო განათებული ო უდაბნოელის სენაკს წაავდა. უბრალო ტახტი საბნით იყო გადაფენილი. მაგიდაზე „სასულო“ წიგნებში „ნივას“ კრებულებიც იყო არეული და ერთი უშველებელი ფრანგულიდან ნათარგმნი რომანიც მოჰყოლოდა, ნახევრამდე გაჭრილი. კედლებზე ეკიდა ვიღაც კაცებისა და ქალების სურათები, რომლებსაც მ. ივანე არ იცნობდა. ამას გარდა, იაფფასიანი ნახატობაც ეკიდა. აქვე იყო პატარა ტახტი, რომელზედაც ეძინა წითელ-თმიანსა და ჭორფლიან, ხუთის წლის გოგოს. აქ მართლა სენაკის მყუდროება იყო, ხოლო ეტყობოდა, რომ იქ მყოფ განდგომილს საწუთროო ჯერ სრულიად არ უარ-უყვია.

ფოფოლია ხატების წინ იდგა და ლოცულობდა.

— ლინა! — წაიჩურჩულა მ. ივანემ.

ის მოტრიალდა. ტირილისაგან თვალები დასწითლებოდა და ჩვეულებრივად სასტიკს სახეს ამყვამად თითქო ლმობიერება ეტყობოდა. მამა ივანეს ისე საცოდავად დაბერებულ, დაავადებულ და დამქანარად ეჩვენა, რომ გული აუკვნესდა, თითქო პირველად ხედავსო. შეებრალა და უნებურად მისკენ წასდგა ფეხი და ხელი გაუწოდა.

— ლინა! რად...სულ მუდამ რისთვის... მიჯავრდები?

იმას სახე უფრო დაუმშვიდდა და უნებლიედვე ხელი გამოუწოდა.

— არ ვიცი. არ გიჯავრდები. ჩემში რაღაც ისეთია...შენ უნდა მაპატიო.

ამაზე მეტი აღარ უთქვამთ-რა.

— ლინა! იქ... მ. მათეა.

— მერე რა?

— არ ეჩვენები?

იმან თავი ოღნავ გააქნია.

— არ შემოძლიან, ძალას ნუ დამატან!..

კიდევ გაჩუმდნენ ორივენი.

— ლიზა ხომ კარგად არის?—ჰკითხა მ. ივანემ, რომ ეთქვა რამე.

მივიდა, ფთხილად აკოცა საბანს ბავშვის გულზე, აიღო თავი, შეხედა მხატვრობას და სთქვა;

— ლინა, მივდივარ... ქალაქს.

ფოფოდიას სახეს ისევ ნელნელა სიმკაცრე დაეტყო.

— მერე რა...

— მშვიდობით!

იმან ცივად უპასუხა:

— მშვიდობით!

მამა ივანე გამოვიდა და ისე გრძნობდა თავს, თითქო რაღაც დაეშავებინოს.

— უქეიფოდ არის, ძმაო, ბოდიშს იხდის!—უთხრა მ. მათეს.

ეტლი კარის წინ უცდიდა. ცხენები არ ისვენებდნენ. აბდულა თავის ადგილს იჯდა ღ აღვირები ეჭირა. პარამონი ალაყათს აღებდა, მამები ეტლში სხდებოდნენ, როცა მოახლემ მამა ივანე ოთახში შეიხმო.

სასადილო ოთახში ფოფოდია უცდიდა.

— აი, აქ ასი მანათია და წიგნაკი. იქ კასსაში შეიტან.

— საიდან შეგიგროვებია?—გაოცდა მ. ივანე, —განა არა, ვატყობდი... ქათამი და კვხარი...

— მერე რა, ჩემთვის ხომ არ მინდა! ლიზას სახელ-

ზე შეიტან. ჩვენ ვწვალობთ, შეილებს მაინც გავუადვილოთ ცხოვრება.

და, ვითა შავი აჩრდილი, საწოლშივე შეცურდა.

III

ცხენები ფრინველსავით მიფრინავდნენ. აბღულა ძალას იტანდა, წითლდებოდა, იბერებოდა და მაინც თავს ვერ უჭერდა. ეტლი ადიოდ-დადიოდა, მცირე ოღრო-ჩოღრო, კენჭიც-კი ახტუნებდა და ათამაშებდა. მ. ივანეს წვერი მხრებზე გადაჰფარებოდა.

ქარი ყურთან ზუზუნებდა.

ცხენების ნალები მიწას ჰგლეჯდა და ნაკუწ-ნაკუწად აქედ-იქით ისროდა. მამებს სახე გაუშავდათ, შლია-პებსა და ანაფორებს მტვერი სქლად დაედო. ჩირგვები, ვერსების ბოძები, თუ ყორღნები ისე მიფრინამდნენ, რომ კაცი, ვერ გაარჩევდა.

— როგორია? — მხიარულად იძახდა მ. ივანე: მანქანაა! წკარუნიც-კი აღარ ისმის. ეს განა ცხენებია? რაშებია, ქარბუქი!! და იცი, როგორა მაქვს ნაყიდი? ზოგი ოთხად, ზოგი ხუთ თუმნად!.. აი, ლურჯაში-კი ოცი თუმანი მივეცი. ჰეი, სწორედ რაშია! მე, ჩემო ძამია, ისეთი ცხენები მყავს, რომ პირდაპირ დოღში, გაგზავნე! მე სკოლა მაქვს.

— სა-კვირ-ვე-ლია! — უნდოდა ეთქვა მ. მათეს, მაგრამ მოზდილი გორგობი შიგ ტუჩებში მოხვდა. თან იწმენდა პირსა და ტუჩს და თან იფურთხებოდა.

— არა უშავს-რა! — ხარხარებდა მ. ივანე, — აქაურბ მიწა იგემე... წმინდაა... ხუცური.

და ეტლში წამოდგა.

— ჩემი მიწები დაიწყო... უყურე! მოგწონს? ეხლავე ჩემს თივის ზვინებსაც დაინახავ. ეს მიწა მუქთად-კი არა მრგებია! ამ მხარეს საუკეთესოა. სამს წელიწადს ვი-ომე. არყით რავდენჯერ მოვრწყე!

და თან ჰყვიროდა:

— აბდულ! გაუტიე!

ეტლი მიჰქროდა, ქარი ზუზუნებდა, მ. ივანე-კი არა ჩუმდებოდა და თანამგზავს არწმუნებდა, რომ ამისთანა თივის ძირები არსად არ გაგონილაო. ბლალოჩინ-საცკ-ი არა აქვს ესეთი სათიბი. გვალვაშიაც-კი ბალახი ჯაგრისავით იყრის ტანს მიწიდან. მ. ივანე ხან ახტებოდა, ხან დახტებოდა და თავის საზღვრებს ხელით უჩვენებდა:

— აი, იქ, ტყესთან არის საზღვარი! რა კარგი საფუტკრე ადგილია. ბალახი სულ თაფლიანია.

ერთბაშად ეტლში წამოხტა და საზარლად შეღრიალა:

— სალ-ძა-გე-ბო!

— რა მოხდა?—აიწია თავი მ. მათემ, რომლის სახე ტალახისაგან შეთითხნილს ქანდაკს ემსგავსებოდა.

— ა-ვ-ა-ზ-ა-კ-ე-ბ-ო!!.. რას მიშვრებიან! ისევ მამასახლისი იქნება სწორედ. საძაგელი!.. უყურე, მათე, უყურე! აი, აი, ეს არის ხუცესის ცხოვრება!

და გაფიცებული მუშტი აბდულას დააძგერა ზურგში:

— შეუტიე! რას დაგილია პირი! გადიყვა უგზოდ... გადუჭერ!

ეტლმა უსწორ-მასწორო მინდორზე ხტუნაობა დაიწყო.

მამა მათემ ხელი მოიჩრდილა და დააცქერდა, მა-

მა ივანე ასე რამ ააღელაო. მაგრამ ვერა დაინახა-რა, ორიოდ ფერდებ-გაბერილ ხარის გარდა, რომლებიც წყნარად სძოვდნენ ბალახს. ზოგს მათგანს თავი აეღო, იცოხნებოდა და ბრძნულად შეჰყურებდა მათკენ მიმქროლავ ეტლს; ზოგი კი თივის ზვინს ამოსდგომოდა და, უსაქმურობისაგან გაბეზრებული, მაგარ და წვეტიან რქებით ერჩოლოდა, თითქო რქები აჰქავებია.

— მ. ივანე ზეზე იდგა, აბღულას მხრებისთვის ხელე-ბი ჩაეჭიდნა და იჰაჭებოდა:

— მძა-რცვე-ლე-ბოოო!

თივის ძირიდან გამოძვრნენ პატარა მწყემსები ღხარებს შოლტვა დაუწყეს.

— შე-ჩერ-დი! დაიგრგვინა მ. ივანემ და ეტლიდან გადაეშვა.

შეშინებულმა მწყემსებმა უფრო ფიცხად წაუშინეს ხარებს შოლტები და დაირეკეს.

— ვისია? შე-ჩერ-დი! სულ ერთია, ვიცი! — ყვიროდა მ. ივანე და მისდევდა მწყემსებს. — შეჩერდი! მამასახლისის ხარებია!.. აი, თქვე მძარცველებო! მე თქვენ გაჩვენებთ, ხუცესის მინდვრის მოძოვება როგორც უნდა, მე თქვენ... მაცალეთ!

მისი უშველებელი ტანი მინდორში მოჩვენებასავით მიჰქროლავდა, კაბა გახსნოდა და ჰაერში მარაოსავით მიფრიალებდა. გაქელი მუხლ-ბარძაყებისაჟნობით აბიჯებდნენ. განიერი შარვალი გაბერილიყო ღ შრიალებდა. უნდოდა მწყემსები დაეჭირა, მაგრამ პატარა ბიჭები აქედ-იქით მკვირხცლად გაიფანტნენ. ხუცესი ხარებს გამოუდგა, ერთი მოიმწყვდია კიდევ და რქაში სტაცა ხელი.

ხარმა თავი გააქნია.

მ. ივანე წაბარბაცდა, მაგრამ თავი შეიმაგრა. ხელები გაქანებულ ხარის რქებს ასცდა, კისერსა და ზურგზე გაუსრიალდა და კუდს დაებლაუჯა.

— ა-ა-ა, საძაგლებო! — ღრიალებდა მ. ივანე მინდორში, — ამ საბუთს-კი ხელიდან არ გავუშვებ!

შეშინებული ხარი ხტუნავდა და გმინავდა. მაგრამ მ. ივანეს ორთავ ხელით მაგრა ეჭირა კუდი, ფეხებს მიწაზე აბჯენდა და ისე მისრიალებდა მინდორში, როგორც ყინულზე. ხარი ბლაოდა, ხტოდა, ხუცესი-კი ლანძღვითა და მუქარით უპასუხებდა.

მ. მათე ეტლში ხარხარით გორაობდა. აბღულა ყურებამდე იღიმებოდა. მ. ივანე-კი მიაჭენებდა მინდორში და აბღულას მრისხანედ უყვიროდა:

— აი, შე არა-წმინდავ, რას იცინი? მოდი, მომეშველე!

— ციხენი არ იქნება გოუშვა!

— მათეს გადაეცი აღვირები!

ხარი თანდათან უფრო სწრაფად გარბოდა, მ. ივანეც არ ეშვებოდა. კაბა გაებერა, როგორც კუდი ფარშავანგს. შლიაპა გადაუვარდა, თმა აბესალომსავით გაეწეწა. ხან დაიყუნტებდა, რომ ფეხი მოემაგრებინა, ხან წელში გაიმართებოდა და უშველებელ ნაბიჯებსა სდგამდა, თან ხრინწიანის ხმით ყვიროდა;

— შეჩერდი, საძაგელო! შეჩერდი, წუწკო!

ხარმა დაინახა, რომ აბღულა მოდის დასაჭერად, და პირი იბრუნა. აკი მ. ივანეს ხელიდან გაუსხლტა! მ. ივანემ ხელი მაღლა აიქნია, ფითქო ცასა სთხოვს დახმარებასაო, და მიწაზე-კი გაიშხლართა... ხარმა თავს უშველა.

მამა ივანე წამოდგა აგუნგლული და შუბლშეკრული.

— ვისი ბიჭებია?— დაეკითხა აბდულას და თან წვერს იბერტყდა.

იმან თავი გაიქნია.

— არ ვისი!

— ხარები?

— არ ვისი!

ივანემ თავისი რგვალი თვალები დააშტერა.

— შენ რა ხარ, ვინა ხარ? ეგეც არ ისი? აი, შენ ოსმაღლელო, შენა! იმ საძაგლებთან ერთად... შენც იმათ ბრბოში ხარ განა? დამაცადე, თქვენთვისაც მოვიცლი!..

ეტლისკენ მიდიოდა და გზა-გზა არა სცხრებოდა, სულ ჯავრობდა და იმუქრებოდა:

— აი, ქალაქს რომ ჩავალთ, არქიელთან მიგიყვან... მოგნათლავ, შე ქვეშ-ქვეშა!

აბდულა-კი ყურებამდე იღიმებოდა და გაიძახოდა!

— ჩვენი არ ვისი, ჩვენი არ ვისი! შაბრა-სოფელ-სულ ვისი. აქ არ ვისი!

მ. ივანე მოქუშული ჩაეშვა ეტლში და გაჯავრებით გადახედა მ. მათეს. მაგრამ თავი ველარ შეიმაგრა და ძალზე გადიხარხარა.

— აი, ღვდლის ცხოვრება! იცინე, იცინე! და რომ! კარგა დაუფიქრდები, მაშინ მიხვდები, რომ არა ტანთ-საცმელი ისე მწარე სატარებელი არ არის, როგორც კაბა, ანაფორა და კალთა-გაშლილი შლიაპა... განა თავისი საძოვარი ცოტა აქვთ, მაგრამ, ჰაიდა ხუცესის ველზე! გამაგებინა, ვისი ხარებია, კარგა მოგუფხანდი თავს ქვიშითა და ნალეკით, ისე, რომ ქორწილამდე თავმო-ტვლებილი ველო!.. განა ცოტა შრომაა ჩაყრილი!

მ. ივანემ მინდვრისკენ გაიშვირა ხელი და განაგრძო:

— აქ კუზია! და განა ღვდელს ისეთივე კუზი არა აქვს, როგორც გლვხსა? ისიც ხომ ისე იწურება ოფლში! ორი კვირა ვცელამდი სხვებთან ერთად, სულ წინა რიგს მივუძღვდი!.. ისინი-კი: „მამაო, შენ დიდი დოვლათი გაქვს! თივა-ბალახი უღვევლი, პური—პირის ამოსამსები“. ასე ჰგონიათ, მუქთად მომსვლია..

— უჰ, ტეტები!.. ერთი სიტყვით—მძაგან! ზიზლით წარმოსთქვა მ. მათემ და განაგრძო: ეჰ. რატომ აკადემიაში არ შეეცა თავი! ეხლა ხომ ქალაქში ვიმსახურებდი.

ეტლი გზატკეცილზე გადავიდა და გაჩქარებით წავიდა. წკარუნი და ჟღარუნი მთელ მინდორს მოედო. მამა ივანე როგორღაც შეფიქრიანდა:

— ჩემ დოვლათს შევხარი, მაგრამ, აი, ამისთანა რამ რომ შემემთხვევა, სულ შემძაგდება. რა თავში სახლელად მინდოდა ღვდლობა? რა ბრმა ვიყავ!..

ცოტა ხანს ჩაჩუმდა და წარმოსთქვა:—დიდი სისულელეა!

— აი, ჩვენსა,—ენა ამოიდგა მ. მათემ,—მადლობა ღმერთსა, ჯვარეთში მაგისთანა სისაძაგლე შეუძლებელია. ხალხს ღვთის შიში აქვს, თავდაჭერილია, მორიდებული. სულიერ მამას პატივსა სცემს. ჩვენში ღვდლის თივას ხელს არ ახლებენ, არა. ჩვენში ისეთი წესია შემოღებული, რომ გლვხი მიდის აქედ-იქით იყურება, და არამც-თუ არ გაკადნიერდება, ერთ ვერსზე რომ დაინახოს, იმისი მოძღვარიც რომ არ იყოს, ქუდს მოუგლეჯს!.. სწორედ ოქროს კაცია არკადი მიხაილიჩი! შორიდან ხედავს, ამჩნევს, არწივის მხედველობით, და ყოველ უწესობასა სპობს.

— ეგ ვინ არკადი მიხაილიჩია?

— პუსტოვალოვი, ჩვენი ერობის უფროსი. ნუ, თუ არ იცნობ? აქ გარშემო სულ იმის მამულებია!

— რალაც გამიგონია...

— მერე რა ადმინისტრატორია! რა მეოჯახეა! სახელმწიფო ჭკუის პატრონია! დიდი წარმატება მოელის. რა კაცია, რა ყურადღებით ეპყრობა ყველას.

მ. მათემ გულზე დაიწყო ხელები, თითქო სალოცავად ემზადებოდა და პაწაწა თავი გააქანქარა.

— იმისთანა კაცები სჭირდება რუსეთს.

— ჩვენი გლეხები, მგონი, ვილაც პუსტოვალოვსა ლანძღავენ... თითქო სახელი მეცნობა.

— გასაკვირველიც არ არის! მეხია! მეფეა მაზრაში! როგორც ქალაქები მართალთა მეოხებით, ისე ჩვენი მხარე მაგისთანა კაცების წყალობით არსებობს. სწორედ რომ მინისტრია, მაგრამ მინისტრი თვით საქმის საფუძველთან, ფესვებთან, არა თეორიით აღჭურვილი, არამედ თვით სახელმწიფო ცხოვრების ნამდვილი მამრუნებელი. თუ არ მაგისთანა კაცები, დედამიწა წარიყვნებოდა, სარწმუნოება წარიღებოდა, შიში ღვთისა გაქარწყლდებოდა...

— ძალიან რამ ყოფილა! არა, ჩვენი საერობო უფროსი ეგეთი დიდი ვინმე არ არის. არც-კი არავინ ხედავს—ან სძინავს, ან თევზს იჭერს. და თუ საქმის გარჩევა დაიწყო, გლეხები სულ ხელებს ასავსავენ. მართალია თუ დამნაშავე—ან ჯარიმა ან საპატიმრო... როცა-კი დაღვეს, ძალიან, ძალიან მხიაული კაცია. ამას წინად ეკლესიაში შემოვიდა. წინ ურიადნიკი იდგა და გულმოდგინედ ლოცულობდა, სეფისკვერს თუ მოელო-

და, — ჩასუქებული, სქელი, დაბალი, მელოტი. უფროსი-
კი მაღალ-მაღალია, ოდესღაც მეფის დარაჯად ყოფილა.
მიუახლოვდა ურიადნიკს უკანიდან, პირჯვარი გადიწე-
რა და მოწიწებით მოტვლეპილ თავში აკოცა.

ივანემ ხარხარი მორთო.

— უბრალო კაცია, თავდაბალი!

— ჩვენიც თავდაბალია, მაგრამ... ბრძენი. და არა-
თუ ბრძენი, როგორც იტყვიან, სიბრძნის მოყვარე! ერთი
ამბავი მოხდა, ბასილეთში აჯანყება რომ იყო, ამას
წინად. ერთი გლეხი... უთუოდ გაგვეგონება, ნაზაროვი,
მეამბოხე და სახელმწიფო ავაზაკი! მე ნამდვილად ვიცო-
დი, რომ იმას ბედელი პურით სავსე აქვს. მე მოვითხო-
ვე, რომ ჩემთვის სათესლედან აერწყო. იმან შეასრულა.
ჩემი მოთხოვნილება, მაგრამ გაბრაზებული მიყურებდა
და კრიჭა შეკრული ჰქონდა. როცა გამოვბრუნდი და
მოვდიოდე, უკან მომადახა: „მძარცველო!“ — როგორ?
ეგრე უკადნიერდები ღვედელს, მაშ კარგი!.. რასაკვირვე-
ლია, საერობო უფროსთან ვუჩივლე. რა გგონია? სხვა
იმის ადგილას რას იზამდა? თავს არ შეიწყენდა განა?
იმან-კი ბრძანება გასცა, რომ სოფელი შეკრებილიყო.
მივიდა, გამოიწვია ნაზაროვი, მოვიდა ჩემთან და მათ
წინ ლოცვა-კურთხევა მთხოვა. მერე ხალხს მიუბრუნდა:
„აი, როგორი პატივისცემითა და მოწიწებით უნდა
ეპყრობოდეთ თქვენს მოძღვარს და საერთოდ სულიერს.
შამას. შენ-კი, ნაზაროვ, რა ჩაიდინე? მე შენ მაგივრად
შენდობა ვთხოვე მოძღვარს. ახლა მე შენ რა გიყო?
რა სასჯელის ღირსი ხარ?“ და... მერე...

— რაო მერე?

— ერთად-ერთი სიტყვა სთქვა უფროსმა—მოკლე, გასაგები და საგრძნობი: „დაკეტეთ!“ და დაჰკეტეს.

მ. ივანემ ამოახველა.

— ეგ-კი... ის არაა... ეგ არ უნდა ჩაგედინა, არა, ძმაო... ეგეთი საქმე არ ვარგა...ჰო, კარგა გაგელანძღა, რომ ფრთა და ბურთული აჭურიალებოდა...ღ დასმენა-კი საძაგლობაა, მე ეგრე მგონია, და არც გამოსადეგია! მაგრე კაცს დაღუბავ.

— მაშ, მაგისტანა ავაზაკებს შიში უნდა ჰქონდეთ, თუ არა?

— ვისაც რა მოუხდება...ზოგს სიტყვით უფრო მწარე ოფლის დაასხამ. ჩვენი საქმე ისეთია, რომ ხანდისხან დარბაისელი კაციც თავს ვერ დაიჭერს... განა არ იცი, ხანდისხან ცოტა მოუჭერ კიდევ, სადაც შეიძლება... ზოგჯერ-კი უნდა გაჩუმდე! ეგეთი ცხოვრება გვაქვს... რა გაეწყობა! ჰო-და, უნდა გახსოვდეს და... შეუნდო. შენ გამოელაპარაკე და თბილი სიტყვა გააგონე, რომ გული მოუღბო, მაშინ ჩანახს-კი არა, ორს გამოგიტანს და თან სხვა რასმე, იხვის მინაგვარს გამოაცოცებს. შენ-კი... ეჰ, შენ-კი...

— ტეტის თავი გავუყადრო? არა, ეგ არ შემიძლიან! წყენით სთქვა მ. მათემ.—თავს წამოგაჯდება, თუ რომ არ დააშინე. აი, ბასილეთში რა ამბავი მოხდა!

— მერე რაო, შენ გგონია, შიროკოზადოვი მართალია?

— ის ღირსეული და გავლენიანი კაცია, ყველა პატივსა სცემს, და სასამართლოც იმისკენაა.

— სასამართლო! სასამართლომ ის ხომ არ იცის, რაც მე და შენ ვიცით. საძაგელია, ის შენი შიროკოზადოვი,

ჰო და ჰო! შენს მრევლს ალატაკებს. და შენც მხარს უჭერ. და საერთოდ იცი, რას გეტყვი: გლეხი, რაც უნდა იყოს, მაინც გულკეთილია. და მე მიყვარს გლეხოზა, ლმერთმანი, მიყვარს!, მე, ჩემო ძმაო, დიდი ხანია, მათთან ვცხოვრობ და არაოდეს წყენა არ მახსოვს.

— თავის ძირები!—დაცინვით მოაგონა მ. მათემ.

— რა თავის ძირები? დამიფურთხებია! რა მომხდარა და?! ხარებმა ერჩოლეს!.. ეგ შინაურული საქმეა. განა ხანდისხან მეც არ ვერჩი გლეხებს... თუ რომ გეწყინა რამე, წადი და პირის-პირ გულ-ახდილად მოელაპარაკე. მერწმუნე, გლეხი ნიფხავს გაიხდის და მოგცემს. ჩივილით კი რა უნდა გააწყო და ისიც მთავრობასთან? ის არაოდეს არ გაპატიებს და არც დაივიწყებს. ეგ-კი არა, შენ თვით გლეხთან მიდი საჩივლელად. იმას ფართო გული აქვს, სამი კაცი ხელს ვერ შემოაწვდენს. ტანზე არა აცვია-რა, მორთული არ არის, მაგრამ დააცქერდი რიგინად და გაარჩევ, რომ მაზარა ვერცხლისა ჰქონია და ქალამანი ოქროსი. ის ყველას მასაზღოვებელია, მკვებავი. მე ასე მგონია, რომ გლეხზე უკეთეს ადამიანს ვერა ნახავ. მერე წრფელი გულის პატრონია, იმის გულნადები ხელის გულსავითა სჩანს. სულით ისვენებ იმასთან. ალერსიან სიტყვითა და სასმელით ხომ, როგორც გინდა, ისე მოჰქნი.

მამა ივინე ჩაჩუმდა.

— მერე რა უბედურია! სეტყვა მოვა, თუ მეხი წამოვა, ჩვენ ოთახებში შევძვრებით, იმას-კი კისერში უჩაკუნებს! ესეც-კია, რომ ვინ არ უკაკუნებს თავში? უფროსიც, ბოქაულიც, ურიადნიკიც და სტრაჟნიკიც... აქ-კი, პუპლოც!.. მისი ღვდელიც საჩივარს აძლევს!

— ეგ გაკვეთილია მისთვის, გაკვეთილი! — სთქვა მ. მათემ: საქმისაებრ შენისა მოგეწყოს შენ! შენ, იცი, სწორედ ისე ლაპარაკობ, როგორც პაულა, სიტყვა-სიტყვით! უჰ, რაც იმან მჩხვლიტა და მჩხვლიტა ნაზაროვის გამო...

მ. ივანემ არ უპასუხა.

ორივენი დადუმდნენ.

მზე ცის კამარას შორდებოდა. დედამიწის ნაორთვალში უფრო დიდად მოჩანდა და მთელი ველი აეწითლებინა, თითქო სისხლის თვალი დაჰყურებსო. აი, ნახევარი კიდეც ჩაიმალა... აგერ მეოთხედი-ლა დარჩა. თანდათან ისიც მიიღია და გაქრა. სხივები-კი კარგა ხანს ჰქონდა ცაში გაფანტული...

კარგა მოლამებული იყო, მგზავრები რომ ქალაქს ჩავიდნენ.

IV.

საგუბერნიო ქალაქი ძველეთი გაშენებულია განიერ მდინარის ნიპირებზე. მდინარე ქალაქს ორად ჰყოფს: „შუაგული“ და „გაღმა-უბანი“.

გაღმა-უბანი ტალახში იფლობა.

ყველა მხრიდან შეზღუდულია შეშის საწყობებით, სამხერხაოებით, ფაბრიკებით, აგურხანებით და კირის ქუჩებით. ყველაფერს სიღარიბისა და დაბეჩავების ბეჭედი აზის. შემოდგომობით ისეთი ტალახი იცის ამ უბანში, რომ კაცს ქუჩაში არ გაესვლება; ზაფხულობით-კი სიცხე-პაპანაქებაა და საშინელი მტვერი. დაბრანძულ ბავშვების შეტს, რომლებიც მუდამ ტალახ-მტვერში ბანაობენ, ქუ-

ჩაში ხშივიალად შეხვდები ვისმე. ეს ბავშვები მომავალად მუშები არიან აქაურ ქარხნებ-ფაბრიკებისა. ქუჩა მათი სკოლაა, რადგან მათგან მხოლოდ უბედნიერესთაგანნით თუ ეღირსებიან გაღმა-უბნის საქალაქო სასწავლებელში შესვლას, რომელსაც გუბერნატორ ბეზაკის სახელი ჰქვია. ამ ბეზაკის სიტყვები დღესაც ყველას ახსოვს: „ღარიბთა შვილნი მხოლოდ შრომას უნდა ეჩვეოდნენ, მხოლოდ შრომას!“ გაღმა უბანში ეხლაც ახსოვთ, ერთმა ღატაკმა დედაკაცმა თვისი პატარა ქალი სადაბლო ქარხნიდან სასწავლებლად გადაკეთებულ ულაზათო შენობაში რომ მიიყვანა და სთხოვა, მიიღეთო. დედაკაცს უარი უთხრეს: „ვერ მივიღებთ, რადგან ადგილი არ არის, სად დავსვათო“ — წავიდა დედაკაცი და თვისი სკამი მიიტანა — „აი, ამაზე დასვითო“. ეს ბავშვები პატარაობიდანვე ეჩვევიან ბუზიკის დაკვრასა და ბუქნას. იზრდებიან და სწავლობენ უშვერლანძღვა-გინებას, უწმაწურ სიმღერებს, ჩხუბსა და ყვირილს. დედაკაცების კვილი ქალაქის მეორე მხარესაც უწევს, რომელიც მალლობიდან მრისხანედ დასცქერის და მოსვენებას მოკლებულია, ვიდრე გაღმა-უბნელებს ბნელი ღამე არ მიაგდებს სადმე ღობის ძირს, თხრილსა და რუში ანუ ბინძურ ქოხმახებში, რომლებსაც ადამიანი სადგომს უწოდებს. ღამ-ღამით ამ მონათა ბუდის შვილნი, მშინერნი და მწყურვალნი, მგელსავით ანთებულ თვალებით მიიპარებიან ქალაქის შუაგულისკენ, რომ ჩასახეთქებელი იხელითა რამე ღ გამხდარ-მიმტკნარებულმა ქალებმა მუშტრები იშოვონ.

ქალაქის „შუაგული“-კი კეთილ-მოწყობილია.

მისი განიერი და ღამაზი ქუჩები მოფილაქნებულთა და ღამე ელექტრონითაა განათებული. შუაგული ბატონია

შიდამოებისა. მდინარის პირს, მაღლობზე, ფართო მოედანია და შუაში მაღალი „ოქროს“ ტაძარია ამართული. მოედნის გარშემო დიდი შენობებია და მაღალი გუბერნატორის სასახლე, სახაზინო პალატა, ხაზინა, სემინარია, საპყრობილე და ნაობახტი. აქვე, მდინარის ნაპირს, ქალაქის ბაღია და გძელი „ბულვარი“, სადაც საღამოობით სამხედრო მუსიკა უკრავს რჩეულ საზოგადოების დასატკბობად, რომელიც მწყობრად მიდი-მოდის განიერ ხეივანში, სადაც „სოიდუმლო ოხვრა-კენესის“ სამყუდროოც არის, თუმცა იქით გავლას აშკარად ვერავინ ბედავს. გუბერნატორის სასახლის აივანი ამაყად დაპყურებს გაღმაუბანს. ეს ისტორიით ცნობილი აივანია. ამ სასახლისთვის პუგაჩევს ზარბაზანი დაუშენია და ყუმბარით ერთი ადგილი გამოუთახჩავებია. ხორველობას ხალხს სასახლის შუშები ჩაუმსხვრევია. ამ სასახლიდან გრაფი პეროვსკი გაპყურებდა, აჯანყებულ სალდათებს რომ არჩობდნენ. ამავე სასახლეში მკვიდრთა მიწებს რუსის მოხელეებს ურიგებდნენ იმ დროს, როდესაც მილიონები იფლანგებოდა. ერთხელ გაღმა-უბანს ცეცხლი მოედო. გუბერნატორი აივნიდან დასცქეროდა. ოხუნჯობით განთქმულმა ხაზინადარმა გუბერნატორი ნერონს შეუფარდა, რომელიც ცეცხლმოდებულ რომს დაპყურებდა და სტკბებოდა. მას აქედ ყველა გუბერნატორებს ეს სახელი დაერქვათ. უკანასკნელმა გუბერნატორმა რომ გაიგო, ცოტა არ იყოს, გაიოცა, ესიამოვნა და ამაყურად გადიხარხარა:

— ვიმედოვნებ, რომ არსებობს რაიმე განსხვავება ჩემსა და ნერონს შორის!

ოლქის სასამართლოს თავმჯდომარემ კუპოროსოვმა ცბიერად შენიშნა:

— განსხვავება დიდია, თქვენო აღმატებულება: ნერონმა თავისი ქალაქი გადაბუგა, თქვენ-კი გაამშვენიერეთ.

გალმა-უბანი აივნიდან გალიასა ჰგავდა, ისე გარშემოზღუდულიყო. უზარმაზარ ქარხნებით, ელევატორებითა, მაღალ საბოლევებითა და ჰვარტლით მოცულაგურხანებით, რომლებიც ლატაკთა სასაფლაოს წააგავდა. გალმა-უბანი ფართო ბუდედ მოჩანდა, სადაც რალაცეები ფუთარობდნენ და წვლობდნენ. იქიდან სულ მუდამ ტანჯვა-კენესის ხმა მოისმოდა, სიმღერა მოთქმად გადაქცეულიყო, ყველა შველა-შებრალებას იხვეწებოდა. კუპოროსემა მართალი სთქვა: ქალაქი „გამშვენიერებულიყო“ იმ დიდის ხნის დაწყებულ კეთილ-განწყობილებით, რომელსაც ხიშტები და პოლიციელების მახვილი განამტკიცებს, თუმცა ამით არც სიხარულსა და არც ბედნიერებას იმათაც-კი არ ანიჭებს, ვისთვისაც მოგონილია. გალმა-უბანი ლატაკია და სიმდიდრისაგან დამონებული. შუაგული მდიდარია და ბატონი. მაგრამ ორივე ერთგვარად უბედურია. შრომისა და კაპიტალისაგან დაჩრდილული, ცრუმორწმუნეობისა და იატაკ ქვეშ ჩაჩქმალულ გონების დაუდგრომლობით შეწუხებული ეხლანდელი ქალაქებისულ-შეხუთულნი არიან და თავის ამონასუნთქით ამწვანებულ მიდამოებსა შხამავენ, ეს უშველებელი ქარხნებია, სადაც მონების ჯათა და ვაება ვითომ ბატონის საკეთილდღეოდ უნდა გადააკეთონ, ქოხმახების მასალით სასახლეები უნდა ააგონ, რომლებშიაც მათი მფლობელნი გულს იწუხებენ, რადგან ცხოვრება ვერ შეუგნიათ. ეს მამების გალიებია, სადაც უწინარეს ტირილითა და გოდებით შვილნი თავს ქვას ახლიან, რომ შემდეგში ვითომ-და

ბედნიერ მამებად გარდაიქმნენ, რადგან მოუსვენარი ძილი ცხოვრებად მიაჩნიათ. ამ ძილში ეზმანებათ: ვაჭარს—კალთა-გაშლილი ბელლები, რომლებითაც ცის კამარა ამოუცსიათ; ადგილობრივს დეკანოზს—დღეობები ღია პარაკლისები ახალ დუქნების დაარსების გამო ან მტერთა დამორჩილებისათვის, თუმცა „მტერი“, დიდი ხანია, მეგობრად გადაქცეულა; ჩინოსანს—ქალაქის ზღვა, რომელიც უნდა გადალახოს, რომ ნაპირს მიაღწეს; პოლიციის მოხელეს—სამოთხე, რომელიც რჩეულთათვის ცალკე ნაჭრებად უნდა დაიყორღნოს...

ქალაქს ჯერ არ ეძინა. ბაღიდან მუსიკის ხმა ისმოდა და გაღმა-უბანში ქარხნების სტვენა არ შეწყვეტილიყო, როდესაც ბუდოვანელ ხუცესის სამცხენიანმა ეტლმა მოედანზე ააქლარუნა, ვიწრო ქუჩაში შეუხვია, ხაზინასა და ნაობახტს შუა, და მანდილოსან სკვორცოვის ალაყაფთან თავი შეიკავა. სულიერ მგზავრების ბინა იქ იყო.

— მგონი, მამებია!—მოისმა ხრინწიანი ხმა.

ალაყაფში გამოჩნდა მაღალი აჩრდილი, რომლის გაბურძნულ თავზე სკუფია აწოტებულიყო.

— მამები! მამები! წინასწარმეტყველნი ო მოციქულნი! მთვრალისავეით ლულლულეებდა აჩრდილი, —ოჰ, რა კარგია, რა მიამა! მოგვნი, ვარსკვლავით წარმოვლენილნი... და წარავლინა უფალმან, სანუგეშებლად მთავრისა, კომპანია სასურველი.

— ეს თხაურის მთავარსა ჰგავს, —წაიჩურჩულა მ. ივანემ, —ალარ მოგვასვენებს. მთავარი ეტლზე ასვლასა ცდილობდა და თან ლულლულეებდა.

— მამანო, მამანო! ეჰე, ნაცნობებსა გვანან! რაშები

იოვანისანნი არიან, ჟღარუნებიც იმისია. ბუღოვანელო მამაო?

— სწორედ ის გახლავთ.

— ღმერთო, ღმერთო! ოჰ სიხარულო დაუსრულე-ბელო! ეგ ვილაა? მამაო მათე, მახარობელო კეთილ-ზნეობისაო! გიხაროდენ, სულაო ჩემო! ილხინე, გვამო ჩემო! სახელგითა უფლისათა... გვაკურთხენ, მამანო სულიერნო, ტანჯული ესე მთავარ-დიაკონი!

— გამუღმებულ სმისაგან *ტანჯული?—ღიმილით უთხრა მ. ივანემ.

მთავარ-დიაკონის დიდი თავი გაინძრ-გამოინძრა.

— რა გამუღმებულ!—სევდიან კილოთი დაიწყო მთავარმა.—გამუღმებული იყო, როდესაც მთავრად უნდა ვეკურთხებინე... გამუღმებული იყო, როცა ცოლი მომიკვდა! ეხლა-კი გამუღმებული არ არის... ქურაა უშველებელი და შიგ ცეცხლი უნელელებელი. რამდონიც უნდა ასხა არაყი, წამს დაიშრიტების! რამეთუ შვილთა ჩემთა შინა დამსაჯა უფალმან...

ჟღარუნებმა თვით მანდილოსანი სკვორცოვისაც გამოიხმეს სტუმართა დასახვედრად,—მამათაგან „დამატკობელ ნაზუქად“ წოდებული. ალაცაფი ყურამდე გაიღო, გამოვიდნენ მსახურნი, რომლებმაც ეტლი დააბინავეს ღცხენები ბნელ ქუჩაში აატარეს, ვიდრე ოფლი შეაშრებოდათ. სტუმრებს მასპინძლებმა საპატიო ოთახი დაუთმო, თავისი სასტუმრო დარბაზი, სადაც გძელი, უჯრებიანი ტახტი ხალიჩით იყო დაფენილი ღ კედლები მხიარულ ქალღმერთით მორთული.. დაბინავდნენ თუ არა მამები, ხელშემოუწვდენელმა მოახლემ უზარმაზარი სამოვარი შეიტანა და თან შავი ცნობის-მოყვარე კატა შეჰყვა.

მთავარ-ღიაკონიკ ვისარა ჩამორჩა.

ეს იყო მალალი, წვრილი, გამხდარი კაცი. თითქო თავზე ძნები შემოუწყვიათო, ისე გძელი და გაბურძგნული თმა ჰქონდა, რომელშიაც თხელი წვეტიანი ცხვირი და მხდალი თვალეები ოდნავ მოჩანდა. გულს შეუზარაფდა მაყურებელს. ხან სევდიან კილოთი ლაპარაკობდა, ხან თითქო გამხიარულდებოდა, მაგრამ სიცილის დროს ისე იღმქებოდა, რომ ჩამორჩობილს ემსგავსებოდა. ხან დაჯდებოდა, ხან წამოხტებოდა, ხელებს გაშლიდა, გაპარქყავდ, ჯიბეში ჩაიწყობდა და ფათურს მოჰყვებოდა, თითქო ეძებს რასმეო. მთელის ტანით ირხეოდა და მიწი ჩრდილიც სულ თამაშობდა კედელზე.

— შეილები როგორა გყავს?—ჰკითხა მ. ივანემ, როცა პირი დაიბანა.

— უნცროსს, ანდროს... სემინარიიდან ისტუმრებენ,

— რისთვის?

— განა არ იცით, რისთვის... მამაცობისთვის!

მ. ივანეს გაეციღა.

— შენ ხუმრობ, მთავარო!

მთავარმა ხელები აიქნია, თითები გაპარქყა და ტანში ისე მოიკაკვა, თითქო გაფრენას აპირებდა.

— შე ჩემ ანდროს არავის დავაჩაგვრინებ, არავის! — შეჰყვირა ცხარედ და მწარედ. — რას უპირობენ, რა უნდა გამოიყვანონ? ისეთივე ლოთი და უგზო-უკვლო, როგორც მისი მამა? მე მეუფესთან წავალ! დიად, მე ჩემს ანდროს ათას პეტრესა და პავლემში არ გავცვლი! მე ჩემ ანდროს... ოჰ, ღმერთო ჩემო, ჩემი ანდრო!

დაეშვა სკამზე და ისევ წამოხტა.

— დედა, ცხონებული... რომ კვდებოდა... გაუ-

ძებო, გაუძებ, მთავარო... ანდროსო... გზა გაუკვლიე, რობ... ჩვენსავით არ... იმასაც გული აქვს... ღმერთო! მერე რა... ჰო, დაუნახავს, თვალი მოუკრავს!.. იცის, ყველას იცნობს, ვისაც წიგნთსაწყობიდან ის წიგნები გამოჰქონდა. „ყველას ვიცნობ, — ვიცი, ვისაც გამოჰქონდა და ვინც კითხულობდა, — ისე ხომ არ გვაძლევენ და ვერც გვიშოვნია, წაკითხვა-კი გვინდა! მერე ამხანაგებს ხომ ვერ გავცემო?“

— ჰო, იმ საქმეზე ყოფილა!, — წარმოსთქვა მ. მათემ გამოძძიებლის კილოთი. — წიგნების მოპარვისა გამო. დიდი საქმეა!

— მერე რა მოიპარეს? — ყვიროდა მთავარი. — წიგნები! რისთვის მოიპარეს? წასაკითხად! ჩვენ არ გვაკითხებდნენ, არც ჩვენს შვილებს აკითხებენ! მაშ საროდიოდ უნდათ ის წიგნები? რისთვის სტამბავდნენ? რისთვისა ჰყიდდნენ? თახჩებზე რისთვის აწყობდნენ?

ყოველ კითხვაზე მთავარი მალლა ისვრიდა ხელებს, თითქო საქანელაზე უნდა შეხტესო, და თვალებიც ნაკვერჩხალსავით ულაპლაპებდა.

— ტყუილია, სიცრუეა, სიცრუე! ყველგან სიცრუეა, ყველგან თვალთმაქცობაა! და არა მიძს მე ცხონება. მღევნიდე! მქოლვიდე მე! ხოლო ძეთა ჩემთა რაისათვის? ჩემი ბალანები ქვის ტომარაში უნდა ჩასვან? ჰა?... ისინი სულ მე მგვანან... ანდრო აკადემიაში უნდა გადასულხყო, სახელოვნოში? დავასრულებო... ეხლარაღა ქნას!.. ისევ ტომარაში უნდა გაეხვიოს... მონად გადიქცეს... სასულიერო უწყებაში!.. მაშ, მესამე კლასელს სხვა რა ჩარა აქვს. მე ლატაკ და უძლოურ ვარ... რამეთუ შიშველ ვარ, რა მიეცეს, რაში გამოვადგე? პერანგს გა-

ვიხდიდი, საცვალს მიეცემდი, მაგრამ ისიც აღარ მათხრია, სულ გადავიქცავე! მამაო, მამაო, არ მიაშინებ, პიტერს რომ გავემგზავრე? ერთმა სტუდენტმა ოცდახუთი მანათი მომცა. მამიჩემის ნაცნობმა ვაჭრებმა ხარების ვაჯონში ჩამსვა მეხრეს თანაშემწედ: ხარებთან გავიარე ათას-ხუთასი ვერსი, ზამთარში... ისინი საკლავად მიჰყავდათ, მე სასწავლოდ... მხატვრობა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა! ჰა!..

მუცელზე ხელები დაეჭირა და ხარხარისგან წელში ირხეოდა. მაგრამ ეს სიცილოს-კი არა, ტანჯვასა ჰგავდა, საშინელ, მწვავე ტანჯვას.

მ. ივანემ ფანჯარა გამოაოღო, საიდანაც მაშინადვე მუსიკის ხმა მოისმა.

— ჩაი რომით არა გნებავს, მთავარო?

პასუხის მაგიერ მთავარმა სიმღერა შემოსძახა ხმის კანკალით:

მწირველსა ვერ ეხმარება,
თუ რომი არ გადახუხა...

მთავარი რომს მოუჯდა და მ. მათეს საბაასოდ მიუბრუნდა. მ. ივანე შეუშინებლად კარში გამოვიდა. ქალაქში ხეტიალი უყვარდა, სადაც წარსული აგონდებოდა და გაურკვეველი აზრები ებადებოდა. სოფელსა ზე ჩვეულებრივ ცხოვრებას მოშორებულს აქ სხვა კაცად მიაჩნდა თავისი თავი, თითქო ის მ. ივანე აღარ იყო, რომელსაც მინდორში ხარი კუდით მიაჩვენებდა. მ. ივანეს ეს დღევანდელი ამბავი მოაგონდა და გადიხარხარა. ნამიანი ღამე იყო.

მდინარეს სანაპიროს ასდიოდა. ნისლში გაღმა-უბნის ყანრები ოდნავ ბეუტავდნენ. ბალიდან შრიალი, ხმაუ-

რობა, სიცილი ისმოდა. მუსიკა „ტორეადორის“ ჰანგს უკრავდა.

ცაზე ვარსკვლავები ციმციმებდნენ.

მ. ივანე ჩაფიქრებული მიდიოდა. ელექტრონით განათებული ქუჩები, დიდრონი სასახლეები და მუსიკა საოცნებო ზღაპრად ეჩვენებოდა. აქედ-იქიდან ფეხის ხმა ისმოდა. სადღაც ქალი იცინოდა. თითქო კოცნის ხმაც მოესმა და ზამბახის სუნმა მოჰბერა.

გულიანად ისუნთქა.

გამხდარ, გაფითრებულ მეძავემა ქალმა გზა გადულობა, დააცქერდა და სწრაფად მოშორდა.

გაეცინა.

რადაც უცნობი, მხიარული და ნაზი სურათები წარმოუდგა, რომლებიც შორს, მალლა ეპატიეებოდნენ.

მაგრამ სწორედ ამ დროს სემინარიას მოჰკრა თვალი და შეკრთა, თითქო იქიდან ვიღაც მის სულსა და გულში იხედებო.

მოაგონდა მთავრის სიტყვები:

— ის იეზუიტები...

დააცქერდა სემინარიას და მისი ოთახები, დიდი დერეფნები, მთლად მისი მოწყობილობა წარმოუდგა. ამ შენობას მ. ივანე შავად დაეჩრდილა. და არა მარტო ეხლა, არამედ სამუდამოდ. მთელი მისი ცხოვრება ამ შენობით იყო დაჩრდილული. თითონ სემინარია-კი დაჩრდილული იყო ტაძრისაგან და ამ ჩრდილში დიდ ყუთს წააგავდა, სადაც პაწაწა სულიერი არსებანი ხმაურობდნენ, რომელთა უმანკო თავებსა და მკერდზე პედაგოგიური ჩაქუჩი მძლავრად ურახუნებდა და საფლავის ქვების სიტყვებს ღრმად არჭობდა, რომ მათმა შერყეულმა

ტვინმა და დაბეცებულმა ზვალებმა სხვა ცხოვრება ვეღარ-
გაარჩიონ და ვეღარ წარმოიდგინონ, გარდა იმ მატლთა-
ცხოვრებისა, რომლებიც საფლავებსა ხვრეტენ... აი, აქ!
აღზდილან მ. ივანე, მ. მათე და ის მთავარიც, ყორანს-
რომ ჰგავს.

მ. ივანე შეაჩერდა ჩაშავებულ კედლებს. და წარ-
მოუდგა თვისი მასწავლებლები და აღმზდელები, რო-
მელთაც მისი ბედ-იღბალი გადასწყვიტეს. აი—რექტორი,
წითელწვერა, მარდი ბერი, ბაც და მჩხვლეტავ თვალებით,
თაგვის კულისთანა ნაწნავით, მუდამ რომ დახტის, ათვა-
ლიერებს, სუნავს. იმას უნდოდა წესრიგი ყველგან დაემ-
ყარებინა ადამიანის ცხოვრებაში—გონებასა, გულსა და
მომქმედებაში. როცა „ბოროტ-მომქმედს“, მაგალითად,
პაპიროსის მომწევს დაიჭერდა და უკან გაიყოლებდა,
როგორც ბუქსირზე, დერეფნები აჩურჩულდებოდა:
„ბაბილონის ტყვეობაო“. ტყვეობა ხან საათზე მეტს
გასტანდა. დასაწყისი ყოველთვის ერთნაირი იყო:

— აბა?

ტყვე ოფელში იწურებოდა და იკვლანჭებოდა.

ის არაფერი, რომ პაპიროსსა სწევდა. ვინ არ იცის,
რომ ყველა შეგირდი სვამს და სწევს. მაგრამ სხვამ არ
უნდა ნახოს.—ასწავებდა რექტორი—უიმიხოდაც ჩვენ
მრავალნაირ საყვედურს გვიცხადებენო.

— ჩვენ მოციქულები ვართ! და მუდამ უზადო და სპე-
ტაკი სამოსელი უნდა ვატაროთ, რომ ხალხი პატივისა გვცემ-
დეს, ჩვენს მოწოდების ხმას ისმენდეს და მოგვდე-
დეს, ვითარცა ცხოვარნი მწყემსსა კეთილსა. ჩვენი
სისუსტე, ჩვენი ნაკლებულობა უნდა დაფაროთ მაინც,

თუ არ შეგვიძლიან უმწიკვლო ვიყოთ. ცხოვრებაში წერი და რიგი უნდა იყოს!

მერე დაუწყებდა ლექციას, რაოდენად მავნებელია თამბაქოს წვევა, თუმცა თითონაც სწევდა, და თავის მქერ-მეტყველებით სრულიად მოხიბლავდა, დაიხსლოვებდა და დაიმორჩილებდა დამნაშავეს. მაშინ თავგზა-არეულ შეგირდს ერთბაშად დაუწყებდა გამოკითხვას: ქვემო დერეფანში ვინ გამოტეხა ფანჯრის რკინები, რომ ღამე გადახტეს, გაიპაროს; წიგნთ-საცავის კარს ვინ აღებდა სხვა გასაღებით და წიგნები ვის გამოჰქონდა; კლასის ფიცარზე ვინ დახატა რექტორი ვირ-მონაზონად...

რექტორს თავისი თეორიები ჰქონდა მიწასა და ვარსკვლავებზე.

— მეორე მოსვლის ჟამს დედამიწა დაირღვევა და ის ნივთიერებანი, რომელთაგან არის იგი შემდგარი, განცალკევდებიან. და რადგან მიწის ელემენტები იმავე დროს სხეულის ელემენტებიც არიან, ამიტომ მთელი დედამიწა მკვდრეთით აღდგენილთა განსახორციელებლად დაიხარჯება. და ეს ხორცშესხმულნი ვარსკვლავებზე დამკვიდრდებიან, საქმეთაებრ თვისისა, ვინც რომლის ღირსი იქმნება. ასე განმარტავდა მოციქულის სიტყვებს:

„სხვა არს დიდება მზისა, სხვა არს მთვარისა, სხვა არს ვარსკვლავისა“...

— ცოდვილნი სადღა იქმნებიან?

— იხეტიალებენ, ვითა კენი, ჩამქრალ ვარსკვლავებზე.

მისი ფანტაზია „ღიაღია“, ხოლო მისი მოძღვრების მსხვერპლთ-კი სწორედ რომ ჩამქრალ ვარსკვლავებზე გადასახლების მეტი გზა არ ექმნებათ...

დოღმატიურ ღვთისმეტყველების მასწავლებელი ვი-
სოკოვი, რექტორის განგრობა იყო და მის ვარსკვლავ-
ებზე მალლა იყურებოდა. შაგვრემანი, პირმოხუშული
და სასტიკი, შეგირდებს არ ინდობდა და მკაცრის ღიმი-
ლით „ჯოხებს“ უნიშნავდა. წლის დასაწყისს ჩადენილი
„დანაშაული“, წლის ბოლოსაც არ ავიწყდებოდა. ბრა-
ლიან-უბრალო შეგირდების გამორეკას თხოულობდა
მაშინაც, -კი, მთლად მასწავლებელთა კრებული შენდობის
მომხრე რომ ყოფილიყო. მას სწამდა ღმერთი მრის-
ხანე, მომავლინებელი მხოლოდ შიმშილ-მოარულისა,
წარღვნისა, მიწის რყევისა და ყოველ უბედურებისა. იმას
ეგონა, რომ შეუბრალებელი ღმერთი მხოლოდ სასჯელს
უგზავნის ადამიანს, სიხარული-კი მხოლოდ გამოცდაა.
მისი მოძღვრება ბავშვებს შიშის ზარსა სცემდა, ყოველ
ნუგეშს უსპობდა. და ისინიც მიდიოდნენ ცხოვრებაში ჭ
ამ შიშის მოძღვრებას ჰქადაგებდნენ.

მ. ივანემ უნებურად პირი იბრუნა, თითქო სემინა-
რიის ფანჯრებიდანა და კედლებიდან ვისოკოვები გამო-
იყურებოდნენ.

სატუსაღოს საათმა თერთმეტი დაჰკრა.

— მთავარო! — კანდიერად დაუძახა უქულო და თმა-
გაწეწილმა კაცმა: უდალოვის ცოლი ხომ არ შემოგხვე-
დრია? გამოქცეულა... გესმის?

— უდალოვის ცოლს მე არ ვიცნობ!

— რას ამბობ, ძმაოჯან... იმას ვინ არ იცნობს...
აი, იმისი... მოახელებს თუ არა, მაშინვე დუქნისკენ გარ-
ბის... უდალოვი იჯარადარია, არ გაგიგონია? მდიდარი,
ძველი იჯარხდარი! აქ ბევრი ქარხნებიცა აქვს. ცოლი
კი... ცოტა აკლია... მე მისი დურგალი ვარ... და და-

მავალა, გამოუდექ, დაიქიო... წინად საყვარელი ჰყოლია და ქმარს ისე მიუბეგვია, რომ სულ გაუსტუმრებია. ცოლს მას შემდეგ დასჩემებია... ეჰ, წავალ, „პლევნაში“ მოვინახამ...

უცნობი მოშორდა.

სიჩუმე ჩამოვარდა.

ისევ კოცნა და ქალის კისკისი სხვადასხვა მხრიდან, თითქო ციდან ყვავილთა ფურცლები ცვივა და ჰაეროვან სიმებსა ხვდებაო. ბაღში ისევ დასეირნობენ და იმავე ადგილს ტკეპნიან. მუსიკა „მკვდართა ცეკვას“ უკრავს. ეს ჰანგი მ. მათეს იმ დროდან ახსოვს, როცა ის და პაულა აქ დასეირნობდნენ...

მოაგონდა პაულა, მოაგონდა ცოლიც, ღრმად ამოიოხრა და ჩაფიქრდა.

ცხოვრებამ ისე ჩაითრია, რომ ხსნა აღარ არის... სულ-ამოხდილსა ჰგავს.

ნამდვილის სიყვარულით არავინ უყვარს: ყველა უცხოა მისთვის და ისიც უცხოა სხვებისთვის... ცოლ-ქმრობის უღელი ისე დაადგეს, რომ არც-კი დაფიქრებულა. და არც თუ მეტი ჩარა იყო. წაიყვანეს, აჩვენეს... იმ დროს ავრალიც იყო, ჯორი პატარძლად ეჩვენებოდა. გადახვიეს, მიულოცეს... ჯვარი დასწერეს. გაგონილი ჰქონდა, რომ ამ მალაღსა და პირხმელს, თითქო ამაყ ქალს „საიდუმლო ამბავი“ დამართენია... ცრემლებიც-კი შენიშნა ჯვრის წერის დროს, ეწყინა კიდევ, მაგრამ იცოდა, რომ პატარძალი ყოველთვის ტირის.

მერე... ერთათ ცხოვრობენ... მერე... ერთმანეთი ვერ უცვნიათ. ერთანეთისთვის უცხონი არიან... შემჩნევლად ფეხი აუჩქარა და თან ბუტბუტებდა:

— უცხონი ვართ, ერთმანეთისა არა გვესძინს-რა! უცხონი ვართ, უცხონი... პაულა-კი სულ სხვააა, ის უფრო ახლოა! პაულა რომ არ იყოს...

და ჰგონია, რომ უპაულონოდ დედამიწა უღაბნოდ გადიქცეოდა. უიმისოდ რა ცხოვრება იქნებოდა ქვეყანაზე. აი, ფოფოდია ხომ იქვიანობს, მაგრამ არაოდეს კული აზრიც-კი? არ გაუტარებია თავში. პაწაწას იცნობდა, გიმნაზიაში რომ დარბოდა, მოკლე კაბით... განა თითონ არ გაურიგა მამა მათეს?.. მაგრამ იქნება უყვარს პაულა? რასაკვირველია, უყვარს... როგორც კარგვ ადამიანი, როგორც სანდომიანი ქალი. განა ეს ცოდოა? განა შეიძლება არ გიყვარდეს? ამას ესმის პაულას მდგომარეობა, მისი გულის წუხილი და არა სჯერა, რაღაც ქორებს რომ ამბობენ... სულ ტყუილია, ცილისწამება! ის წმინდა, უმწიკვლო... საუცხოვო არსებაა! აი, ხვალვე მივა იმასთან და უკანვე წამოიყვანს, დაიყოლიებს... რასაც ეტყვის, ის შეასრულებს!

ხელების ქნევა დაიწყო და ხმა აუმაღლა.

— აი, ისიც, თურმე... უბედური ყოფილა! მე-კი მეგონა... მამა მათე ხომ კაი კაცია! მაგრამ ეს რაღაცაა, ისე მაგრა დაგვწოლია, რომ ვეღარ ამოგვისუნთქნია. ციხეში ხომ არა ვართ მომწყვდეულნი...

სატუსალოს საათმა თორმეტი დაჰკრა.

თოფების ჩხარა-ჩხური მოისმა. დარაჯებსა სცვლიდნენ.

ბაღში მუსიკა გერმანულ „სალაშქროს“ უკრავდა. მამა ივანე ნელნელა სადგომისაკენ წავიდა.

იქ მთავარს რომი გაეთაყვებინა, მაგრამ ხელის ქნევითა

და ტანში ნტვრევით ლაპარაკისთვის მოემატებინა. მამა მათეს სახე უფრო დაეღრიჯა.

— აბა, მთავარო!—უთხრა მ. ივანემ,—ახლა-კი გვეძინება!

მთავარი ერთბაშად დაჩუმდა და გამოეთხოვა. სახე უფრო შეიჭმუხნა, ეტყობოდა, რომ წასვლა არ უნდოდა და არც იცოდა, სად და რისთვის უნდა წასულიყო. მ. ივანეს შეეცოდა და ცოტა რამ დასამშვიდებელი და სა-
ნუგეშო უნდოდა ეთქვა:

— შენი უფროსი შვილი როგორ-ღაა?.. შენ წელან რაღასაც ამბობდი, შვილებით უბედური-ვარო. უფროსი ხარკოვში გყავს, მგონი, საბეთალოში სწავლობს. იმასაც ხომ არა დაემართა-რა?

მთავარი უფრო მოიხუზა.

— დაჭერილია!.. პოლიტიკურ საქმეზე.

მამა ივანემ ერთბაშად უკან დაიწია.

V

მეორე დღისას მ. ივანე გაღმა-უბნისკენ გაემზადა. მ. მათეს უთხრა, სამ საათამდის აქ მელიოდე და მერე რუდომეტოვთან წამოდით.

— მე ეხლავ გრიგოლ ჰეტროვიჩთან მივდივარ. გული მეუბნება, რომ პაულა მამასთან უნდა იყოს. მე, ძმაო, იმას კარგა ვიცნობ და არა მგონია... მაგრამ თუ ის მართალია, რასაც ყბედობენ რუდომეტოვის ძმის-წულზე, მაშინ დეკანოზს უნდა შეეუჩნდეთ. ის ზღვის ფსკერიდანაც-კი ამოათრევს და დაიყოლიებს.

მ. მათემ ამოიოხრა და თვისი პატარა თავი დაიქნია.

— ნეტავი აგრე, ღმერთმა ჰქნას.

— შენ სასოებას ნუ დაჰკარგავ!

მამა ივანემ ჩაიკვა ახალი შავი ანაფორა, გახუნე-
შული და გამტვრიანებული შლიაპა დაიხურა და დარ-
შაისლურად გაღმა-უბნისკენ გაემართა. ხაზინის ქუჩაზე
ერთი პირხმელი მოქალაქე დააცქერდა, თვალი გააყო-
ლა და მერე გააფურთხა და გაბრაზებით წამოიძახა:

— სამ-რე-კლოა!

მ. ივანემ გაიარა გძელი სახელდახელო ბოგირი და
ვიწრო, ჭუჭყიან ქუჩებში შევიდა. კარგა ხანს ერთი სუ-
ლიერი არსებაც არ შეხვედრია, თითქო ქალაქი ამოწ-
ყვეტილაო. მუშა-ხალხი ქარხნებში იყო და ჭუჭყიანი
ზავშვები-კი ჯერ არ გამოსულიყვნენ, რომ წუმბეში ეგო-
რავენათ. მხოლოდ ერთი დიდი და სუფთა სახლი იყო
ამ არემარეში, რომელიც მალლიდან მეფურად დაჰყუ-
რებდა ქოხებს. ეს სახლი მამა ივანეს წინადაც ენახა.
კარებთან ეტლი იდგა. ორს ზორბა ვაჟკაცს რაღაც აჰქონ-
და ეტლზე, ძველ წამოსასხამში გამოხვეული. შიგ რა-
ღაც იყო, ადამიანის მსგავსი, მიღეული და მოკრუნჩ-
ხული.

— ეგ ვინ არის?—მკაცრად იკითხა პოლიციელმა.

—სტუმარია!—უპასუხა ერთმა ვაჟკაცთაგანმა, —უდა-
ლოვის ნოქარია. მესამე დღეა, აქა სვამს. შინ უნდა გავ-
გზავნოთ. კაი კაცია, მაგრამ მისი ქალი უდალოვმა აი-
ყოლია... და მას შემდეგ სმას მიჰყო ხელი.

წამოსასხამს ეტლში სდებდნენ. ის-კი გადად-გადმო-
დიოდა, თითქო ბედნიერებამ ძვლებიც-კი მოურბილაო.

მამა ივანე ვიწრო ტალახიან ქუჩას გასცდა და ფარ-
თო მინდორში გავიდა, რომელიც სულ ნათხარებით იყო

მოფენილი და ნასოფლარსა ჰგავდა. კარგა მოშორებით მოგძო ჩაშაფებული შენობები მოჩანდა. ივანემ იცოდა, რომ ეს ალიზის საწყობები იყო. ამ საწყობებს შუა ამართული იყო აგურხანის ვიწრო და მაღალი საბოლფე ქურას ლაპლაპი გაჰქონდა. არსად ცოცხალი არსება არა სჩანდა.

ვიწრო ქუჩის ბოლოს მინდორს გაჰყურებდნ ლახათიანი, ცარცით გათეთრებული სახლი, მწვანე ბანიანი, რომელსაც წინ ბაღია ჰქონდა. მისავალ კარზე გაპრიალეებულ თითბრის ფიცარზე ეწერა: კოლეგიის ასესორი გრიგოლ პეტრეს ძე პერეხვატოვი.

ფანჯრებიდან ფანდურის ხმა ისმოდა, ზედ ვილაც ნახად დამღეროდა.

მ. ივანემ ხმა იცნო და კარის ზარი ჩამოჰკრა.

ახალგაზდა მოახლოემ ჯერ ჰკითხა:

— ვინა ბძანდებით?

და მერე ღიმილით კარი გაუღო.

მაჟა ივანემ სუფთა გაპრიალეებული დერეფანი გაიარა და სასტუმრო ოთახში შევიდა. წითელი ხელსახოცი ამოიღო, ოფლი მოიწმინდა და ოთახის მოწყობილობა აათვალ-ჩაათვალღერა.

ქაშანურის ფეხთან პაულა ფანდურის სამებს მართავდა. ფეხი ფეხზე გადაედო, თავი გვერდზე გადაედო, პირში პაპიროსი ჩაჰქრობოდა, ლამაზი, მეტად თეთრი, ნარნარო და ბავშვისავით ფუნთუშა სახე ჰქონდა. ქროლა თვალეები ხან ეშმაკურად გაუბრწყინდებოდა, ხან მიილულეებოდა. ხუჭუჭი თმა თეთრს სახეს უფრო ალამაზებდა და ქკვიანურ შუბლს ოღნავ ჩრდილავედა. წითელი, თითქო განგებ შეღებილ ტუჩებზე ამაყური ღიმილი უთა-

შაშებდა, თუმცა მწარესა და მკაცრს ფიქრს თავისი კვალი დაეჩნია.

მამა ივანე რომ დაინახა, უნებურად ფანდური დაუშვა.

თვალეები ჩაუბნელდა.

მაგრამ იმავე წამს მთელი სახე აუწითლდა. და თვალეებიც ღიმილით აუთამაშდა. ფანდური იქით მიაგდო, პაპიროსი ისროლა, წამოხტა და აენტო.

— რა შიამა! როგორ გამახარე!— იძახოდა პაულა და თან ხელები მაგრად ჩასჭიდა.

— მეგონა—მამაა! ის-კი არა თუ, აი, ვინ ყოფილა! ივანე! არ მოგელოდი, არ მეგონა! რა კარგ დროს მოხვედი, სწორედ დროზე მოხვედი, ჩემო ტრედო! იცი რა? დღეს უთუოდ, უთუოდ უნდა წავიდეთ და მუსიკა ვისმინოთ როგორც ოდესღაც... ჰო? მე ბევრი რამ მაქვს სათქმელი!

ამ დროს შენიშნა, რომ მ. ივანე გაკვირებული კუთხეს მისჩერებია, იმანაც გააყოლა თვალი, პაპიროსის ნამწვი დაინახა, ისევ სიხარულმა გაურბინა სახეზე და ეშმაკურად გადიხარხარა.

— შენ სწევ?!— წარმოსთქვა მ. ივანემ.

ქალმა სიცილ-სიმღერით უპასუხა:

— ე-მან-სი-პა-ცია!

და რამდენჯერმე შემოაპროწიალა.

— ოჰ, რა მიხარიან! რა მიხარიან!

— რა დაგმართვია?— შეეკითხა შუბლ-შეკრული და განცვიფრებული მ. ივანე. — შენ... როგორღაც თითქო ის აღარა ხარ! დარბაისელი დედაკაცი, ფოფოლიად, დედად წოდებული... და ბავშვისავით...

ქალი ჩამოეცალა. დივანზე დაეშვა, თავი უკან გადილო. სახე ალის ფრად ულაპლაპებდა. თან იცინოდა და თან ფანჯარაში იცქირებოდა.

— შეხედე! მზე რარივად იყურება ფანჯარაში! თითქო პირველად ვხედავ! მზე! მხიარული, ბრწყინვალე, მზე! უყურე, რა სითბო და სიამე მოუფენია!..

სიმხიარულე თანდათან ფიქრმა ჩაუქრო. ალის ფერი სახე გაუმქრალდა.

— ივან ვასილიჩ! მე ხომ... მათე მივატოვე.

— ვიცი, — სთქვა მ. ივანემ.

ქალი თამამად წელში გასწორდა.

— საიდან იცი? საიდან? რა იცი?

და ერთბაშად მწარედ და მძულვარედ გადიხარხარა.

— ჰოო!.. შუაკაცი ხარ! მეს-მის, მე-სმის!

— მე ყველაფერი ვიცი! შენი წიგნიც წავიკითხე... და ვისაც გამოჰყე, ისიც ვიცი.

ქალი შუბლს იკრავდა და ბღვერით შეჰყურებდა.

— ეგრეც რომ იყოს, მერე რა?

მ. ივანემ არ შეხედა და გვერდით-კი მოუჯდა.

— გამიგონე, პაულა! იქ რაღაებიც... ვინ იცის, რას არ ამბობენ. პირს ხომ ვერავის შეუკრავ!.. მათეც... ჩვენ სოფელშიაც ყბედობენ... მე-კი, აი... შენ სწორედ... სინიღისით, გულახდლილად მიტხარ...

— რა?

იმან არ იცოდა, როგორ განეგრძო ლაპარაკი.

— აი, ის... ვითომც, რაკი შენ იმას... აი, იმ ვილასაც რომ გამოჰყოლიხარ... ერთი სიტყვით, თქვენ შორის არის რამე?

ქალი ჩუმად იყო. მ. ივანე-კი პასუხს ელოდა.

ქალს რაღაც ეშმაკურმა ფიქრმა გაურბინა. ერთ წამს ყოყმანობდა, რა პასუხი მიეცა, და მერე ერთბაშად და გადაჭრით უთხრა.

— არაფერი!

მამა ივანე ერთბაშად მიტრიალდა ქალისკან, სახე გაბწყინებული.

— აი, ეგრე! აი, ეგრე! მე ვიცოდი!.. აჩქარებითა და მხურვალედ დაიწყო ლაპარაკი.— მე ხომ ვიცი, შენ თოფის წამალივით იფეთქებ! ერთი ბეწვა რამ არ მოგეწონა, შენ მაშინვე... ატაცებული ხარ! მაგრამ გონება და გული-კი კარგი გაქვს... ღმერთმანი! რაო განა? მე განა დავიჯერებდი, რაღაეხსაც რომ ყბედობდნენ! იქნება, ჩემს თავსე ათასი სისაძაგლე მეფიქრნა ზე შენზე-კი... არაოდეს!

ქალს ტუჩები აუთამაშდა.

— არაოდეს? არ დავიჯერებდი?

მ. ივანე აენტო.

— არა! და იცი, რა გითხრა? მამა მათესაც ეგრე ვუთხარი: ტყუილია წერილიცა და წასვლაც... სიცხარით მოსვლია. მოწყენილია და... მერე რა? ჩვენ ყველანი მოწყენილები ვართ. ეგეთი ცხოვრებაა. ნუ ფიქრობ, დაბრუნდება-მეთქი! და აი, მოვდიოდი და ვიცოდი, რომ აქა ხარ. ვგრძნობდი, რომ აქა ხარ! მე აღლოს აღება ვიცი... რას იცინი? აი, ესე, მოვდივარ და დარწმუნებული ვარ, რომ აქა ხარ. და ვფიქრობ: აი, ვეტყვი... გამომყე, პაულა, ქმართან დაბრუნდი! ჩაინელე შენი მხურვალე გული!

და თანაგრძნობით გაიცინა.

— ესე ვეტყვი და... დაბრუნდება.

აღერსიანად ხელი დაუჭირა.

— ხომ მართალია? გამომყვები?

— აკლდამაში?—მკაცრად წარმოსთქვა ქალმა.

მ. ივანე აღელვებული წამოდგა.

— რა გინდა? რას ეძებ? რა ცხოვრება გინდა? ის, რაც არ არსებობს? აბა გარშემოიხედე, ყველა, ყველა ესე ცხოვრობს. შენ კიდევ სხვაზე ბედნიერი ხარ. მათე ჭკვიანი კაცია... ღირსეული. ის ეხლაც გამომძიებლად დაუნდინავთ! იმას კააარგი თავი აქვს! ის გზას გაიკვლევს, დიად? სამრევლოც კარგი გაქვთ! სახლი დოვლათით ქავსე, შენ მხოლოდ მოინდომე, და თანხმობა, სიყვარული, სათნოება დამყარდება თქვენ შორის—მხიარულება! შენ უნდა სიცოცხლით სტკებოდდე, შენ-კი რაღაებსაცა სწერ წერილში. რად, რა სიტყვებია? სულ უადგილო, სულ ამაო.

ამ ლაპარაკში მ. ივანემ სიარული დაიწყო.

— გვიყურე... ჩვენ ყველანა ესე ვცხოვრობთ. განა ყოველთვის სიმხიარულეში ვართ! განა ისეა ჩვენი ცხოვრება მოწყობილი, როგორც გვინდა! იგივე ფიქრი, შარცხი, უბედობა და... სევდაც! განა ყველაფერი ჩვენს ხელთ არის? ჩვენ რა ვართ? ჩვენ ხარისავით შებმულვართ და ჭაპანს ვეწევით. და ყველა ამრიგად თავის უღელს ეწევა, რომელსაც ცხოვრება ეწოდება! და ვითმენტ, რას იზამ? ჩვენ ხომ არ დაგვიწესებია... მაღლით არის, ღვთისაგან!—თუ რომ სამძიმოა... მოითმინე! კაცის ხვედრი დედამიწაზე—მოთმინებაა... ეგრე არ არის? შენ-კი, აი... სადღაც გარბიხარ! სად? რა გინდა? რას ეძებ? სისხლი გიდულს... ოცნებობ, აი, რა არის...

ქალი მორჩილად ყურს უგდებდა, ხელები მუხლებზე დაეყარა. ბოლოს მწარედ ჩაიციხა და უთხრა:

— ოცნებობი!.. მაშ რაღას ჩამცივებინარ? რა გინდა?.. აჰა, დავბრუნდები, მატყლის წეწას დავიწყებ, მოჯამაგირეებს ვეჩხუბები, ქათმებს ბოლოს ავუწევ, კურტუქს ცერს მოვუსვამ, კვერცხს დავთვლი, ფოფოდლებს სამცხენიან ეტლით ვესტუმრები, ვიქორაებ... მოდურ შლიაპებით გავაოცებ, ფარჩის კაბით... ფორტეპიანოს მთელი დღე ვაჩხარუნებ... სულ მერე? ეს არის?

მ. ივანე გაოცებული შეჰყურებდა. ცხოვრების სურათმა ცოტა შეაფიქრიანა.

— დავთვალე კვერცხები, დავსინჯე ქათმები, დავუკარ ვალსები... მერე? ნუ თუ მთელი სიცოცხლე სულ ამას უნდა ჩავდიოდე?! ყოველ დღე, თვე, წლითი-წლობამდე? მერე ხან ში შევალ, სახე დამიქანება, დამელარება, თვალები ჩამიქრება... სათვალეს გავიჩენ... და სულ ქათმები უნდა ვსინჯო, კვერცხები ვთვალო... ვაჩხარუნო... ეტლები ვაქროლო...

მამა ივანე გაჩუმებული და ჩაფიქრებული იჯდა. თითონაც სამძიმოდ მიაჩნდა ასეთი მომავალი და არ იცოდა, რა ეპასუხნა, რითი ენუგეშებინა.

— შვილები გეყოლებათ!—უთხრა ბოლოს.

ქალი შეშინებული წამოხტა და წამოიძახა:

— არა, არა! ღმერთმა ნუ ქმნას!! არ მინდა!!

ისე ცხადი და გასაგები იყო ქალის შიში, რომ მ. ივანემ ხმა ველარ ამოიღო. ქალი-კი თავზარ-დაცემული ოთახში აჩქარებით დადიოდა და იძახდა:

— არ მინდა, არ მინდა! ღმერთმა მაშოროს! არ მინდა, მეშინიან! რად მინდა შვილები? რა უნდა გადავცე?

ყოველ ჩემს სიტყვაში სიცრუეს მეფე უნდა ვგრძნობდე.. არა, არა!.. ზე მე ხომ სამუდამოდ შემეკრენ, შემბოჭვენ...

ამ აზრმა სულ მოჰკუნტა, მოკრუნჩხა, სახე აუღლენა. ეტყობოდა, რომ მწარე ფიქრის მოშორება უნდა და ვერ ახერხებს. მერე დასწვდა პაპიროსის ნამწვს.

— მე ამ ნამწვისთანა ვარ! — სთქვა მწარე ღიმილით: ვიღამაც მომწია და გადამისროლა... ნაგვის ორმოში! მაგრამ მე ხომ ადამიანი ვარ და არა ნამწვი? მე ხომ მესმის, რომ ნაგვის ორმოში ვგდივარ? აბა, ახლა ეს ნამწვი თოფის წამლით აავსე და მოუკიდე... ის იფეთქებს და, ვინ იცის, სარ გადავარდება... მეც ვგრე!

მ. ივანემ თავი აიწია.

— მაგით რა გინდა სთქვა?

ქალი ისევ დივანზე დაეშვა და დადარდიანებული ფანჯარაში იყურებოდა.

— მე ვგრძნობდი, რომ ნაგვის გოდორში ვეგდე და საძრაობაც არა მქონდა... სასოწარკვეთილებამ შემიპყრო, წამოვხტი, წერილი დავწერე და... წამოვედი. მზე ბწყინამდა, მხიარული დღეს იყო! შენ-კი მოდიხარ და მეუბნები: მზე არ არსებობს, დღე აღარ არის!.. მე არ ვიცი, რა გიპასუხო. ქალაქს ჩამოვედი და თითქო ერთ ორმოდან მეორეში გადამავდეს. აბა, აქ რაღა ვარ? რისთვისა ვარ? ვის ვუნდივარ? აი, ვთქვათ, ქუჩაში გავედი... იქ რაღაა? ასეთი პატარა, ასეთი სუსტი საღ უნდა წავიდე? რა გავაკეთო?.. მერე ეს მოწყობილობა! ბავშობაში ძალიან მომწონდა, ახლაც მასვე დიანებს. თითქო რკინის ცხრილში იხედები და ღვთის ნათელს შორიდან, პაწაწა ქუქუტანიდან უმზერო... ნაბიჯის გადადგმაც არ შეგიძლიან! სწორედ ამას გამოვექეცი... და ამასვე შევეყარე!

ერთბაშად ხელები მძლავრად მოკუმშა, მ. ივანესკენ მიბრუნდა და შეჰყვირა:

— განა მე თითონ, განა არ ვიცი, რომ გზა შეკრული მაქვს!

მ. ივანე არ უყურებდა.

— მაშ, ეგრე... დაბრუნდები?— დაბალის ხმით შეეკითხა და პასუხს გულის კანკალით მოელოდა, თითქო უარისა ეშინიანო.

ფანჯრიდან ლაპარაკის ხმა მოისმა.

— მამა მოდის!— სთქვა პაულამ: და ვინ უნდა იყოს? ვილაც ქალი მოსდევს.

მ. ივანემაც ფანჯარაში გადაიხედა. მინდორზე კიდევ არავინ სჩანდა. წინადაც უნახავს ეს ადგილი, მაგრამ სიცოცხლით სავსე. მაშინ ხალხიც ირეოდა და აგურხანიდან გრიალი და ჩხრიალი მოდიოდა.

— რას დაუცალიერებია ეს მინდორი?— იკითხა მ. ივანემ.

— მუშები გაფიცულან.— უპასუხა პაულამ და მამისკენ გაეჩქარა.

ოთახში პერეხვატოვი შემოვიდა და თან ახალგაზდა ქალი შემოჰყვა.

პერეხვატოვი იმ დარბაისელ მოხელესა ჰავდა, რომელსაც თავისი სამსახური შეუსრულებია და პენსიით გამოსულა. მისი სახე გამხმარ ეტრატს ემსგავსებოდა, რომელზედაც მოხელენი ძველ დროში „ოტნოშენიებსა“ სწერდნენ; თვალები-კი ნახევრად გადასულ ასოებისავით გამოიყურებოდნენ.

— რა სტუმარი მოგგვარე, პაულა!.. გაიცანით ერთმანეთი. სოვდაგრის ქალი,— ალექსანდრა პორფირეს

ასული შიროკოზადოვისა! ნამდვილი ტახტის კეთილ-
შობილი!

ეს სიტყვები მოკრძალებით წარმოსთქა და მერე მ.
ივანეს მიუბრუნდა.

— ნუ დაუჯერებთ! მე გლახი ვარ, დემოკრატი! —
უთხრა ლიმილით უცნობაა ქალმა და ჰაულას ხელი
ჩამოართვა.

სადა, ყავის ფერი კაბა გამოწყობილი ჰქონდა კოპწია
ტანზე. თავზე, რომელიც ცოტა ამაყად ეჭირა, უბრალო
ჩალის შლიაპა ეხურა. ლაპარაკში პრანჭიობა სრულიად
არ ეტყობოდა. დიდი და მიმზიდველი თვალები მოლაპა-
რაკეს პირდაპირ შეჰყურებდნენ. ლაპარაკში ჰკუა და
სიმტკიცე ეჩნეოდა.

— ეს გიმნაზიური კაბა გადავაკეთე! — უთხრა ჰაუ-
ლას, რომელიც მის კაბას ცნობის-მოყვარეობით შეჰ-
ყურებდა.

— აქაურ გემნაზიაში სწავლობდით?

— დიალ. თქვენ?

ჰაულა აწითლდა.

— მე მხოლოდ მეოთხე კლასამდე მივალწიე.

— რა დაგემართათ?

— უსიამოვნება მოგვივიდა... ერთ ურიის ქალის
გამო... დეზორცევისა, თვით ღირეკტრისას მკვახე სიტყვა
შევუბრუნე.

— მრიცადეთ! — გააწყვეტინა ალექსანდრამ: დეზორ-
ცევის ქალს ვიცნობ, ჩემი მეგობარია. მან ჯრთის წლით
ადრე გაათავა გიმნაზია. მაშ, ის თქვენ იყავით, ღირეკ-
ტრისას რომ უთხარით: „ბავშვსა სდევნით მხოლოდ

იმიტომ, რომ სხვა ტომისაა—ეგ ხომ სისამზღვლეა!“ რაკარგა გითქვამთ!

— ნუთუ ეგ ჩემი სიტყვებია! ღმერთო ჩემო, რახანმა გაიარა!

ახალი ნაცნობი მოეწონა, სანდო და სანდომიანი იყო. და მასთან ლაპარაკი უნდოდა.

— ახლა რაღას აპირობთ? ნუთუ უნდა გათხოვდეთ... ეგეთი ახალგაზდა?

— ჯერ ერთი, მე არც თუ ისე ახალგაზდა ვარ, — სთქვა ალექსანდრამ, — შეხედულობით ნუ მოტყუვდებით, მე ოცდაორის წლისა ვარ და მაინც ჯერ არა ვიცი-რა..

— რა უნდა იცოდეთ?

— აბა, ცოტა რამ არის საცოდნელი. მინდა ცხოვრება გავიცნო, შევისწავლო, შევემზადო და გონებრივად შევეთვისო. მინდა საზოგადოების სასარგებლო შევიქმნე, ახალ საზოგადოებისა, რომელიც ეხლა ჩნდება ქვეყნიერობაზე. ამისთვის-კი დიდი სწავლაა საჭირო. შემოდგომას ინსტიტუტში ვაპირობ შესვლას, პეტერბურგში. თუ იქ ვერ მოხერხდა, საზღვარ გარედ წავალ.

— მამა ნებას გაძლევთ?

— არა, არ მიშვებს.

— მაშ რიგგორ?

— სულ ერთია, წავალ! — აჩქარებით წარმოსთქვა და ჰკითხა:

— თქვენ რაღას აკეთებთ?

— რას ვაკეთებ?! — მორცხვად ჩაიცინა. პაულამ: — მე ისე... გათხოვილი ვარ... ღვდლის ცოლი.

ალექსანდრამ ოდნავ უბღლი შეიკრა და მ. ივანეს შეხედა.

— ღვდღეები არ მიყვარს, — წარმოსთქვა თამამად, — ისინი ბოროტებას ემსახურებიან.

პაულა აწითლდა, გაოცებული დააცკერდა და რალაც უნდა ეთქვა, მაგრამ ამ დროს მისმა მამამ შენიშნა:

— პაულა! ჩაით არ გაგვიმასპინძლდები?

— ეხლავ! — სთქვა პაულამ და სასადილო ოთახში გავიდა.

პერეხვატოვი-კი ორთავე სტუმარს ესაუბრებოდა.

— მოხუცს მომწყინდა უსაქმურობა და გავიფიქრე; მოდი, ქარხნის კანტორაში შევალ, უდალოვთან, ციფრები ვიცი, მადლობა ღმერთს, ოცდა თხუთმეტი წელიწადი სახაზინო პალეტაში ციფრებს ვუჯექ. აბა, უიმათოდ როგორ გამეძლო. დავდიოდრი და სულ ციფრები მეღანდებოდა.

— ჩვეულება სჯულთ უმტკიცესიაო! — სთქვა დაბალის ხმით მ. ივანემ და თან გრძნობდა, რომ უცნობი ქალი მტრულად შეჰყურებდა.

— დიად, ჩვეულება! — უფრო ცხარედ ალაპარაკდა პერეხვატოვი. და, აი, ახალ ცხოვრებას და ახალ ხალხს ვერ შევეჩვიე და არც მინდა... დავბერდი!.. ჯერ თითონ უდალოვი, ჩვენში-კი იყოს, მოუხეშავი ტეტიაა. გაფიცვა, ბატონო ჩემო! ამ დროს პატრონმა სიმტკიცე უნდა გამოიჩინოს, თავისი უფლება. ის-კი, ორი კვირაა, დაჟინებით სვამს და ვერ გამოფხიზლებულა. უფროსი მოურავი გერმანელია, ძეხვი. მე ვეუბნები, საჭიროა პატრონის მტკიცე სიტყვა, წყნარი მოლაპარაკება, იმიტომ რომ ხალხს უფლება აქვს ითხოვოს, ხოლო უნდა დაარწმუნო, რომ არ გადააქარბოს; კერპობით ვერას გახდები-მეთქი. იმას-კი ამ დილით მთელი ბოჭკა ლუდი

ჩაუკყავავს... არა, თავი უნდა დავანებო, ვერ მოვისვენებ!... ეჰ, რა მშვიდად ვიყავ სახელმწიფო პალატაში! რა მოსვენებით ვცხოვრობდი!

— მშვიდად გეძინათ?—ლიმილით შენიშნა ალექსანდრამ.

— დიად, მოსვენებით მეძინა!—ცხარედ მიუგო პერეხვატოვმა, თუმცა კითხვამ გააკვირა.

მ. ივანე-კი მიხვდა და ჩაიცინა.

— თქვენ პორთირი ვლასიჩის ქალი ხომ არა ხართ? ჰკითხა მ. ივანემ ალექსანდრას და გვერდთ მოუჯდა.

ქალმა ოდნავ უკან დაიწია.

— დიად, მე იმის ქალი ვარ!—სთქვა ქალმა და პერეხვატოვს მიუბრუნდა.

— თქვენთან საქმე მაქვს, გრიგოლ პეტროვიჩ... ქალაქში წიგნები შევაგროვეთ მუშებისთვის...

— თქვენ და თქვენმა მამამ?

— არა, უმამოდ. მაგრამ აქ ახლო-მახლო წიგნთ-საცავისთვის ოთახი ვერ გვიშოვნია. ქარხნებთან-კი მოუხერხებელია. თქვენ შეგიძლიანთ, აქ შეგვანახვინოთ წიგნები და მუშებს აძლიოთ. თქვენ ხომ იმათთან მუდამ საქმე გაქვთ.

— შეიძლება გკითხოთ... მამა თქვენი რა აზრისაა ამ საქმის გამო?

ქალმა გაიღიმა და მ. ივანეს შეხვდა.

— ამ სახლში სულ მამაჩემზე მეკითხებით! მამა ჩემმა თავის საქმე თითონ იცის, მე—ჩემი. მე ხომ პატარა არ ვარ. შემიძლიან ისე მოვიქცე, როგორც ჰკუთვამიკრის. მე ოც-და-ორი წლისა ვარ. შემოდგომიდან მაღალ სასწავლებელში ვიქნები.

— და თმასაც შეიკრეკტ? გულუბრყვილოდ შეეკითხა მ. ივანე.

ქალმა მკაცრად შეხედა.

— რა საძაგელი აზრები გაქვთ!

— აი, რა! მე რა!—აშფოთებით დაიწყო პერენვატოვმა—მე, რასაკვირველია... მაგრამ რაღა მე მომაგენით?

— მე თქვენთან ვექილმა ლევანდოვსკიმ მომასწავლა..

— აა, პავლე სტეპანიჩმა... ოჰ, ბატონო ჩემო... დიალ, დიალ, ჩვენ მეგობრები ვართ! მანუ, რა გიყოთ?... მე-კი მოხარული ვარ, მაგრამ ეხლა ისეთი მოუსვენარი დროა და წიგნთსაცავი ადვილი საქმე არ არის... საშიშია!

— გეშინიათ? საკუთარ წიგნების მიცემას ვერავინ დაგიშლით და სამსახურიდან დათხოვნასაც ხომ აღარ ერიდებით...

— დედილო! მე მოვხუცდი... დავბერდი, თქვენ საქმესთვის აღარ ვარგივარ!.. ან მაგისთანა საქმეებზე სიარული რამ გაფიქრებინათ?

— მამა! ჩაი მზად არის!—გამოიძახა პაულამ სასადილო ოთახიდან.

— ჰო! ძალიან კარგი!—გაეხარდა პერენვატოვს: მობრძანდით, ბატონებო!

— ნახვამდის!—წამოდგა ალექსანდრა.

— არა, ჩვენში ეგ არ შეიძლება... ჩაი უნდა მიირთვათ! გთხოვთ, გთხოვთ, ნუ გვიუკადრისებთ... აბა, პორტირ ვლასიჩის ასული... ძალიან მესიამოვნა, რომ ჩვენსა მობრძანდით.

ქალი წინ გაიძლოლა სასადილო ოთახისკენ და თან მ. ივანეს წასჩურჩულა, ხოლო ისე-კი, რომ ქალს გაეგონა:

— შიროკოზადოვის სისხლ-ხოვრცია! ისინი სულ ესეთები არიან! შიროკოსადოვები, ბატონო ჩემო, კაეები არიან.

პაულამ ჩაი გააკეთა, ყველას მიაწოდა, თითონ ალექსანდრას ახლო ჩამოჯდა და უთხრა:

— თქვენ ძალიან მომწონხართ.

ის თვალეში დაკვირვებით დააწყვერდა და უთხრა:

— თქვენც მომწონხართ.

— მითხარით რამე დეზორცევის ქალზე: სად არის, რას აკეთებს? მე ის ძალიან მიყვარდა—პატარა, ნაზი, ტანწვრილი, ხუჭუჭ-თმიანი. როგორღაც ლიკლიკებდა. მოვიდოდა ჩემთან და მეტყოდა: „ხაწაპული ხომ ალგინდათ?“ მე ვიცინოდი და თან ვკოცნიდი. გაიგო ჩვენმა დირექტორისამ, რომ ძალიან დამეგობრებული ვართ, დამიძახა და მითხრა: „თქვენ კარგი ოჯახის ქალი ხართ, ქრისტიანი, . . . თქვენ ურის გომბიოსთან. მეგობრობა არ გეკადრებათ“.

— რა სისაძაგლეა!—წამოიძახა ალექსანდრამ და სულ აწითლდა.—რა უფლება აქვთ, მოიძულონ ის ტომი, რომელმაც საუკეთესო ადამიანები აღუზარდა კაცობრიობას! სპინოზები, ლასალეები, მარქსები და მრავალი სხვა, რომელთაც ააღორჩინენ საზოგადო ცხოვრება, მეცნიერება, ხელოვნება, რომლებიც მედგრად იბრძოდნენ იდეალებისთვის. ისინიც ებრაელები არ იყვნენ? და ამდონი უსამართლობა რაღაც ზღაპრის გამო, რომელიც წყვიადით მოსილ წარსულის ნაყოფია! არა, სრულიად დახშული გონება უნდა გქონდეს ადამიანს და ქვის გული, რომ ებრაელებს ისე მოეპყროს, როგორც ის უტვი-

ნონი. იმათ ხომ თავისი მძულვარება ქუჩაში გადააქვთ და იქ ებრაელების ბედ-იღბალზე მოქმედობენ—სდევნიან, ებრაელების წინააღმდეგ პოლიტიკასა ჰქმნიან, ურთიერთობას ამწვავენ, ხოცვა-ჟლეტას ხელს უწყობენ. რავდენი შრომაა საჭირო, რომ კაცში მხეცი აღმოიფხვრას, უგონო, თავნება!

— ეგ შესაძლოა?—ჰკითხა პაულამ:—აღამიანში მხეცი აღმოიფხვრება?

— მთელი ისტორია მაგისტვის იღვწის,—დამშვიდებით უპასუხა ალექსანდრამ,—კაცობრიობა ვითარდება, მხეცური გრძნობები ქარწყლდება, ძველსა და ახალს შუა მედგარი ბრძოლაა, ახალი საზოგადოებრივი და სახელმწიფო წყობილება მყარდება.

— სად?—გულუბრყვილოდ შეეკითხა პაულა.

— ყველგან!—სიცილით უთხრა ალექსანდრამ—მიიხედ-მოიხედეთ, დააკვირდით, განა ახალ ისტორიას ვერ ამჩნევთ?

მ. ივანე გაოცებული შეჰყურებდა. ქალმა შეამჩნია, წარბი შეიხარა და თვალი მოაშორა.

— ძველ ცხოვრებას ბევრი მომხრეები ჰყავს, მაგრამ ის გაიმარჯვებს, ვინც მისგან პირს იბრუნებს!...

— არა, უნდა მოვახსენოთ, ბატონო ჩემო, ვის ჩაუვარდება დოვლათი, ამოდენა სიმდიდრე? ვის, ბატონო?—მკერმეტყველობდა პერეხვატოვი.—უდალოვი დაბერდა, ლოთობას გადაჰყვება, ეს ნამდვილია... უბედური მისი ცოლი ხომ... ცოცხალიც მკვდარია... შვილები? ნადირთა ჯგუფია... უფროს ქალს არ იცნობთ? აღლაიას? შავგრემანს, შაკ-თმიანს, ჩასხმულ, გაფუებულს! ყველა აფიცერი კარგა იცნობს. ვინ დააქროლებს ეტლს?

— ალღაია! ქმარი ვის უჩივის? — ალღაიას!.. ერთხელ, ჩემო ბატონო, პოლიციის სოროშიც-კი გაუთენებია ლაშე. დილით გაუგიათ, რა ჩიტიც დაემწყვდიათ! დიალ!.. უფროსი შვილი? არ გაგიგიათ? სასტუმროში ამხანაგებთან ქეიფობდა... და ეკითხება თურმე, რა ღირს ეს ფორტოპიანო? — ათას ხუთსიო! — აჰა, მიიღე!... მერე როგორ გგონიათ, ჩემო ბატონო? ამდგარა, აუხდია, მთელ კომპანიასთან დამჯდარა და...

აქ სიცილით რაღაც წასჩურჩულა მ. ივანეს.

— რა... თავდავიწყებაა! — გაიქნია თავი მ. ივანემ.

— უმაგალითო... ჩემო ბატონო! და, მაგას გარდა, კაცი სულ დაიარავებულია პატარაობიდანვე... მამისაგან!.. მხოლოდ პატარა ვაჟი, ამბობენ, იმათ არა ჰგავსო. კარგი ახალგაზდაა და ნასწავლიც თურმე... უნივერსიტეტს ათავებსო. მაგრამ ისიც ავადმყოფი ყოფილა, უიმედო!..

ერთბაშად პერეხვატოვი ალექსანდრას მიუბრუნდა:

— რას ლაპირაკობთ ეგრე საიღუმლოდ?

— იმას ვუამბობ, ერთხელ ეჭვი აიღეს, პოლიტიკური დამნაშავენი ხართო! — ღიმილით უპასუხა ალექსანდრამ.

— ნუთუ? — ყურები აცქვიტა პერეხვატოვმა.

— მაშინ მეხუთე კლასში ვიყავი. ამხანაგები საღამომით ხიდზე ვიკრიბებოდით და ვმღეროდით. ვიღამაც დაგვასმინა დირექტრისასთან, ვითომც ჩვენ სარევილოციო სიმღერებსა ვმღერით, და იცით-კი, რასა ვმღეროდით?

კომიკურად თავი ააქნია და შესძახა:

— ტო-რე-ა-დორ... თამამად იბრძოლე!

— ოჰ, რა მხიარული დრო იყო! — უთხრა პაულას.

— ნეტა მაშინ შენც ჩვენთან ყოფილიყავი!.. ჩვენ მაშინ

გადავწყვიტეთ, რომ ბავშვებისათვის უნდა გვესწავლებინა, მე და დეზორცევის ქალმა შევეყარეთ სულ თავზე ხელაღებული ამხანაგები, გავინაწილეთ ქალაქი და დავიწყეთ ფულის შეგროვება. აბა, გიმნაზიელ ქალს უარს ვინ ეტყვის! არა? ბევრიც შევაგროვეთ: წავედით მუშების ქონმახებში, მოსარეცხეებთან, ხარაზებთან... ჯერ, რასაკვირველია ამოთხვრიდლ-ამოწუწული ბავშვები გავბანეთ, თმა დავუვარცხნეთ, სუფთად ჩავაცვიტ. მთელ ლამეობით არ გვეძინა—ვკერავდით, ვრეცხავდით, ვაუთობდით! მერე სწავლებაც დავუწყეთ. მთელი გაღმა-უბანი სკოლად გადავაქციეთ... ჩვენ ამაყად დავდიოდით, გაჩქარებით, —საქმეს ვაკეთებდით.

— მერე, რასაკვირველია, მთავრობამ გაიგო?—ჰკითხა პერეხვატოვმა.

ალექსანდრას სახეს უკმაყოფილება დაეტყო.

— რასაკვირველია.

სამოვარი ნელა უიშინებდა.

საიდგანლაც ხმაურობა და ფეხის ხმა მოისმა.

— ოჰ, განა არა, ვიცოდი!—წაივლო თავში ხელი პერეხვატოვმა, წამოხტა, ფანჯარაში გადიხედა და წაიბუტბუტა:

— სწორედ ისინი არიან.

გარედ ხალხმა მოიყარა თავი. ზარი ჩამოაწკარუნეს. ყველანი დერეფანში გავიდნენ.

— მე მომეწონა, წელან ებრაელებზე რომ ლაპარაკობდით!—უთხრა მ. ივანემ ალექსანდრას.—ხოლო თქვენ ქრისტე დაგავიწყდათ... ისიც ხომ ებრაელი იყო.

ქალი დააცქერდა მღვდელს და წყნარად უთხრა:

— მერე; ქრისტესაგან ჩვენამდე რამ მოაღწია, რა გვრგებია?—მარტო ხუცესები!

VI

ორმოცამდე მუშა-ხელოსანი შეგროვილიყო. აქ იყვნენ მიწის მთხრელები და მზელავები, აგურის-ფრად მტვერ-ტალახში ამოთუთხნული, შეკომლილი და შემურული მქედლები და ქვის-მთლელები. ცოტა სუფთაობა ქარხნებში მომუშავეთ ეტყობოდათ, მაგრამ იმათაც აგურხანების ქვარტლი და მტვერი დასდებოდათ. ორი კაცი წინ წამოდგა.

— ჩვენ შენთან მოვედით, გრიგოლ პეტროვიჩ, — დაიწყო ერთმა ისეთის ხმით, თითქო ქვევრიდან იძახისო: მხოლოდ შენა ხარ აქ გონიერი კაცი... ჯერ არ გასაძაგლებულხარ! შენთან ადამიანური ლაპარაკი მაინც შეიძლება, უყუფოდ. აი, ამხანაგებმაცა სთქვეს: წავიდეთ მოხუც პერეხვატოვთანაო.

— მერე, ჩემგან რა გინდათ, ჩემო ბოტონო?

— მოიღე წყალობა, შუაკაცობა იკისრე! — შეჰყვირეს ერთბაშად. — ამას წინადაც შენ დაიყოლიე ბუზწიწკნია. აბა, ვინ იცის, როგორ მოახერხე!

— ვინ ბუზწიწკნია?

— ჰენრიხი! — ჩაიცინეს მუშებმა, — ეგრე ვეძახით.

— ნამდვილი ბუზწიწკნიაა! — სთქვა ერთმა: — ლუდის ქვევრია! სული მიჰყიდა უდალოვს ლუდის გულისხმავს. ათასობით ხვეტს. მერე ჩვენ-კი ადამიანები არავართ, შიმშილით ხომ არ უნდა ამოვწყდეთ? ჩვენც ოჯახი გვყავს... აი, პოტაპს ექვსი სული აწევს კისერზე.

— დიად, ექვსი, მართალია!—დაიძახა პოტაპმა.—
უნდა გაზარდო... ასწავლო რამე! მაგათ-კი ქარხნებთან
ერთი სკოლაც არ დააარსეს! ისე გვიყურებენ, როგორც
ნადირს!..

— აარა, რადაო... მხეცები რად ვიქმნებით! შავ
საქმეს რომ ვაკეთებთ, ეგ არაფერი: შ.გ. საქმეზეა დამყა-
რებული მთელი კაცობრიობა. მდიდრულ სასახლეებში
ოქრო რომ ბრწყინებს, ის ჩვენი ნაშრომ-ნადაგია, ჩვენი
ამოთხრილ-ამოტეხილია, თორემ ეხლაც მიწაში იდებოდა.

მართალია!—ღიმილით უთხრა მ. ივანემ ალექსან-
დრას.

— მაშ, იმ ოქროს მტვერი მაინც გვევრავს, ჩვენც
ადამიანურად ვიცხოვროთ და ბავშვები დავზარდოთ, რომ
ადამიანები გამოვიდნენ და სიმართლე ეძიონ.

— რომელი სიმართლე გინდათ?—მოუსვენრად და
ხელის ფშვნეტით ჰკითხა პერეხვატოვმა.

— ადამიანური სიმართლე!—დაიძახა ერთმა.—განა
სიმართლე იმასა ჰქვიან, რომ ზოგს ყველაფერი ჰქონდეს
და სხვებს კი არაფერი? ჩვენ გვეუბნებიან, სიმართლე
ცაშიაო! არა, ის აქ არის, დედამიწაზე, მაგრამ... გვიმა-
ლავენ.

— ეი, შენ, ჩემო ბატონო, ძალიანაც ნუ გადააბი-
ჯებ მოუკრეფავში!—შიშით შენიშნა პერეხვატოვმა.—
მაგისთანა სიტყვებისთვის თავს არ მოგიქონავენ.

— მერე სხვა რისთვის გვიქონავენ თავებს? ჩვენს
საქმეზე ლაპარაკიც არ შეიძლება, კითხვაც არ შეიძლე-
ბა... მალე ფიქრსაც აგვიკრძალავენ... არა, ის დრო წა-
ვიდა! როცა კაცმა ავისა და კარგის გარჩევა შესძლო,
იმას ვგრე ადვილად თვალს ველარ აუხვევთ!..

— გაჭირდა, ძალიან გაჭირდა!—დაიწყო ახლა მეორემ.—სულ აირია, უსამართლობაა. თუ არ მოგვიმატეს, ვეღარ შევძლებთ. აბა, შენ თითონ იფიქრე, გრიგოლ პეტროვიჩი, დიდ გასაჭირში ვართ. საქმეც მოგვიმატეს, სამუშაო დროც, ხელ-ფასი-კი წინანდელია. განა ეს სამართალია?.. მერე დიდი ხალხი მოგვაწყდა—მუშა, იჯარა-დარი, ინჟინერი... ყველაფერი გაძვირდა—სადგომი, სასმელ-საქმელი. ხელ-ფასი-კი წინანდელია. აბა, როგორ უნდა ვიცხოვროთ?

— ჩემო ბატონებო!—დაიწყო პერეხვატოვმა.—როცა მე სახელმწიფო პალატაში ვმსახურებდი... არა, აი, რა გითხრათ... დავბერდი, დავბერდი, არ შემიძლიან, მე თავს დავანებებ. მოსვენება აღარა მაქვს. თქვენს გერმანელს მოველაპარაკე, ვურჩევდი, ვარწმუნებდი. ის-კი ცივს უარზეა: გაფიცვა! დათმობა არ შეიძლებაო! აბა, მე რა ვიცი, გაფიცვაა, თუ... როცა სახელმწიფო პალატაში ვმსახურებდი.

— მერე რა თქვა გერმანელმა? რა თქვა?—ახმაურდა ხალხი.

— მე ვარწმუნებდი. მართლა, განა შეიძლება იმით იცხოვროს კაცმა, რასაც თქვენ იღებთ! ქარხანას-კი დიდი სამუშაო აქვს, ასი-ათასებისა. სახელმწიფო პალატაში ციფრს თვალი შევაჩვიე, მაგრამ აქ მაინც თვალსა მჭრის... გერმანელმა დამიყვირა კიდევ და, საიდუმლოდ გეტყვით: სხვა მუშები შეუგულეებია ბაზარში.

— ჰო? მაშ ეგრე?..

— თუ ეგრეა... ყველა გაიფიცება!..

— მაგის უფლება არა აქვთ! ჩვენ წლითი-წლობამ-

დე გვიმუშავნია, აქ დავსახლებულვართ. განა შეიძლება ქუჩაში გაგვეყარონ?

— ვნახოთ, ვნახოთ! მოთმინების ძაფი უნდა გაგვიწყვიტონ? აბა სცადონ! ძალას ძალა დაუხვდება, ვნახოთ, ვინ უფრო ღონიერია!

— ყველანი გაიფიცებიან, ყველა ქარხნების მუშები... ჩვენ თავს არავის დავაჩაგვრინებთ!

— ამხანაგებო! წავიდეთ ქარხნებისკენ.

— წავიდეთ, წავიდეთ!

მუშები ხმაურობდნენ, ყვიროდნენ და ერთბაშად პირი ქარხნებისაკენ იბრუნეს.

— იმას გამოვუძახოთ, ბუზწიწკნიას! აბა, გამობრძანდეს და, თუ ლაპარაკი უნდა, ჩვენ გველაპარაკოს, ვნახოთ!..

— ბატონებო, სისულელე არ ჩაიდინოთ! — გადასძახა პერეხვატოვმა.

ზოგმა მუშათაგანმა მოიხედა და ალექსანდრას ღიმილით თავი დაუკრა.

— მშვიდობით, ალექსანდრა!

— მშვიდობით, ამხანაგებო! — უპასუხა ქალმა.

მამა ივანემ და პერეხვატოვმა ქალს განცვიფრებით შეხედეს.

— თქვენ იმათთვის ძალიან გაგიყადრებიათ თავი! — შენიშნა პერეხვატოვმა.

— მაშ, როგორ უნდა!.. ყველა ჩემი ნაცნობია.

შორიდან სტვენა-სიმღერა მოისმა. მინდორი ერთბაშად გაცოცხლდა. მაწანწალა, გვერდებ-ჩამხმარი ძაღლი მინდორში გაღახლახდა და ყმუილი მორთო.

— ვშიშობ, ცუდი რამე არ მოხდეს. ჰენრიხი არას

დაუთმობს. თათბირი ჰქონიათ და, მგონი, გუბერნატორისათვის უცნობეობით...

საუზმის შემდეგ ალექსანდრა გამოეთხოვა. მ. ივანემა და პაულამ რუდომეტოვთან წასვლა დააპირეს, და სამნივე ერთად გამოვიდნენ.

— თქვენი ცოლი ძალიან მომწონს! — უთხრა ალექსანდრამ მ. ივანეს.

— ჩემ ცოლს საიდან იცნობთ? — გაოცდა მ. ივანე.

— როგორ-თუ საიდან? — გაოცდა ალექსანდრა ცდა ორთავეს დააცქერდა — მამა ივანესა და პაულას.

პაულამ გადიხარხარა, მ. ივანეს ჯერ ვერაფერი ვაფეგო.

— მე მეგონა, პაულა თქვენი ცოლია.

— რად გეგონათ?

— მაგანა სთქვა, ჩემი ქმარი ღვდელიაო, და თქვენც თვალს არ აშორებდით.

პაულამ ნიდაყვში მოჰკიდა ხელი, თვალეში დააცქერდა და ეშმაკურის ღიმილითა ჰკითხა:

— მართალია?

— ნუთუ! — ხველებით ამბობდა მ. ივანე, — მე თითონაც არ ვიცი, არ შემიმჩნევია! თქვენ-კი, ალექსანდრა ქალო... გესლიანი ყოფილხართ!

— დიაღ, მე ვგეთი ვარ!... მე საერთოდ ღვდლები მეჯავრება. ჩემის აზრით, პატიოსანი კაცი ღვდლობას არ იკისრებს...

— ეჰე! სასტიკი, თუმცა ცალმხრივი აზრია.

— დამსწრეზე არ ლაპარაკობენ.

— ეგ სულ ერთია.

— მგონი, კიდევ გაწყენიეთ. ნუ გამიწყრებით, ჩემო კარგო!

— არა, არა, ეგ არაფერი, ჩემო სულა... მსუსხეთ! ზურგი მაგარი, ძალიან მაგარი მაქვს, ყველაფერს გაუძლებს, თუმცა უპატიოსნო კაცი-კი ვყოფილვარ.

ალექსანდრას გაეცინა.

— რას იცინით?

— იმას, რომ თქვენ გეწყინათ. ეს მომწონს. მართო კარგ კაცსა აქვს თავმოყვარეობა და ნიჭი წყენისა.

— ეგეც კაი ლოლიკაა!

— ვინც მომწონს, იმას მკაცრად ვეპყრობი. აი, წელან არ მომწონდით...

— ეხლა?

ქალმა ჩაიციინა.

— ეხლა თითქო არა გიშაფთ-რა. როგორც აღამიანნი, მომწონხართ.

— მაგისტვისაც მადლობას მოგახსენებთ.

გაღმა, მადლობზე მოხუცის შიროკოზადოვის სახლი გამოჩნდა. წინ დიდი ხეები აჭფარებოდა და ჩრდილავდა. გძელი და დაბალი სახლი ლურჯად ყოფილა ოდესღაც დაფერადებული. ეხლა-კი გახუნებულია. დიდ უფარდო ფანჯრებში არა სჩანდა-რა. საერთოდ სახლს არ ეტყობოდა, თუ იქ ცხოვრობს ვინმე.

ალექსანდრა ალაყაფთან შეჩერდა და თანამგზავრებს უთხრა:

— იცით, მოძით, ჩემი პაპა ვნახოთ. ძალიან იამება. ეხლა აღარავინ ეკარება. წინად-კი მისი სახლი სულ სტუმრებით იყო სავსე.

მ. ივანემ პაულას გადახედა.

— სიამოვნებით, ცოტას ხანს! — წარმოსთქვა იმან. გაიარეს ამწვანებული, უბილიკო ეზო, რომელსაც ფეხის კვალი არ ემჩნეოდა. გასცდნენ საჯინიბოსა და საეტლოს, რომლებიც თითქო დაცალიერებულიყო, და შესდგეს ფეხი დიდსა ღ გრილ დარბაზში. ძველი მოწყობილება თითქო გაყინულიყო. კედლის სარკეები მოწყენით გამოიყურებოდნენ. ვეებერთელა ობობა თავის ქსელზე საჩქაროდ მიბობლამდა ჭერისკენ. დიდ ჭალს ეტყობოდა, რომ ადამიანის ხელი აღარ მიჰკარებია. იატაკის ფიქრები ფეხის გადადგმაზე ჭრიალებდნენ. პაულა შიშმა აიტანა, მ. ივანეს მიეკრა და ხელი მკლავში გაუყარა.

— რა დაგეშართა? — ჩურჩულით შეეკითხა მ. ივანე.

— არ ვიცი! თითქო აქ მიცვალებული ასვენიაო...

აღექსანდრამ კარი გააღო, რომელმაც დაიჭრიალა, და სტუმრებს შეუძღვა. დიდი ოთახი სულ არეულ-დარეული იყო. კაცს ეგონებოდა, მეტი ნივთები აქ განგებ მოუგროვებიათ სხვა ოთახებიდანო. ძველი სკამები, სავარძლები, შაგიდები სულ უსწორ-მასწოროდ იყო ერთმანეთზე მიდგმულ-მიყრილი. კედლებზე ძველი, გახუნებული სურათები და ტანთსაცმელი ეკიდა. ერთი არქიელი ხალათებსა და საცვლებს შუა დამკვიდრებულიყო.

საშინლად გამხმარ-მიღეული მოხუცი საწოლზე წამომჯდარიყო და ისე მოკრუნჩხულიყო, თითქო სცივაო, თუმცა მტვრიან ფანჯარაში მზე მხიარულად იცქირებოდა. მოხუცს კისერი დაგრძელებოდა. ჭაღარა თმასა და გძელს წარბ-წვერ-ულვაშში ოღნავ გამოკრთოდნენ პატარა, ცივი, გამჭრიახი და დამცინავი

თვალეები. მოხუცს მოუსვენრობა ეტყობოდა. ხელების კანკალით გულზე ხალათს ისწორებდა.

— დროზე სტუმარი—მშვიერს ძვალიო!—წარმოსთქვა იმან მაღალის ხმით.

— უდროო სტუმარი... მისცა ბანი მ. ივანემ.

— მაძლარს ხილიო!—ჩაიცინა მოხუცმა. და თვალეები მ. ივანესა და პაულას ისარივით დააძგერა. — არ გიცნობთ, წმინდაო მამაო, და არც თქვენ, დედა ფოფოლია... მაგრამ კაი ხალხნი იქმნებით! ჰე, ჰე, ჰე! საშინკოს მხოლოდ კაი კაცები მოწყავს. დაბრძანდით, წყალობა მოიღეთ!.. გმადლობთ, რომ მოხუცის ნახვა ინდომეთ. ბებერი შიროკოზადოვი დღეს აღარავის ახსოვს... დაუძღურდა, დაძაბუნდა, გახმა ბებერი შიროკოზადოვი!.. ცოცხს გააყოლეთ!.. დღეს სულ დადიდკაცდნენ... მე-მამუ-ლე-ნა... მე-ურ-ნე-ნი... მე-ქარხ-ნე-ნი...

ხველა აუტყდა სიბრაზით, რის მიზეზიც მ. ივანეს ვერ გაეგო.

ამ დროს კუთხეში აჩრდილივით აიმართა ზორბა, უშნო, ტანჩასხმული პარფირი შიროკოზადოვი და უსიტყვოდ სტუმრებს შეჰყურებდა ამღვრეულის თვალეებით, რომლებშიაც არავითარი არზი არ იხატებოდა. მერე სტუმრებთან მივიდა და ყველას სათითაოდ სალამის ნიშნად ტლანქი, ხოლო ფაფუკი, ცივი ხელი გაუწოდა. შემდეგ მამას მიუბრუნდა და უთხრა;

— ჯერ სტუმრებთან გაერთეთ, გაგრილდით, მამა, და მერე მოვილაპარაკოთ.

მძიმე ნაბიჯით, რომლისგანაც ოთახში ყოველი ნივთი ირყეოდა და ზანზარებდა, ასე გასინჯეთ, არქიელიც-კი შეირხა კედელზე, შიროკოზადოვი ოთახიდან გავიდა.

მაგრამ მისი ფეხის ხმა დიდხანს არ შეწყდა და სხვა ოთახებიდანაც ისევ მძიმედ მოისმოდა, თითქო იქ შეიარაღებული დევ-გმირები დადიანო.

მოხუცმა მძულვარებით გააყოლა თვალი. ეტყობოდა, რომ შვილის ყოველი სიტყვა და მოქმედება აღელვებდა და აბრაზებდა.

— რას აბრაზუნებს! — თრთოდა მოხუცი: კუბოს ფიცრებს მილურსმავს?!

— მაგნაირი სიარული იქის, პაპა, თქვენ ნუ აღელდებით! — უთხრა აღექსანდრამ, გვერდთ მოუჯდა, ხელი დაუჭირა და აკოცა.

მოხუცი იმწამსვე შოლბა და დამშვიდდა. თვალები მხიარულად აენტო.

— საშიკო, საშიკო, — სთქვა მოხუცმა, — პაპა სულ შენთვის იბრძვის.

— გმადლობთ, პაპა, თქვენ ძალიან მქომავობთ! მეც თქვენი იმედი მაქვს: ვიცი, პაპა, არავის დამაჩავგრინებს!

მოხუცს ბავშური სიცილი აუტყდა.

— აი, როგორი შვილის-შვილი მყავს! — მიუბრუნდა მ. ივანეს და ხელები გაუწოდა, რისგამო ხალათი გადაელელა და გამხდარი გული გამოუჩნდა, საიდგნაც ხიხინი ისმოდა. — ოქროს ქალია! სულ მე მგავს ჩემი გოგონა! შიროკოზადოვის სისხლისა... ტეტური!.. თავნებაა, მაგრამ აღერსიანი. ჩვენ, შიროკოზადოვები, ხომ ტეტები ვართ, ტყაპუქ-ქალამნიანები... ჭკუით წამოვიწიეთ თავი! აი, აბა, ამ სურათს დააქტერდით!

მოხუცმა უჩვენა დაფერადებული სურათი. გლენსკაცისა.

— მამა ჩემი, გლეხი, მხენელ-მთესველი. აი, როგორია! მე ჩემს საგვარეულოს არა ვჩქმალავ და არც ვთაკილობ, რომ გლეხის შვილი ვარ. ღმერთს ტეტიაც ისე გაუჩენია, როგორც აზნაური და ვაჭარი, ერთის თიხისაგან... საქმე ჭკუაა.. მაგით განსხვავდება კაცი კაცისაგან... და სულით. ვისაც სული სუფთა და მაღალი აქვს და ჭკუაც გამჭრიახი—აი, ის არის ნამდვილი კეთილშობილი, წინაპრები ტყაპუჭებიანიც რომ ჰყოლოდეს.

მოხუცს ისევ აღელვება დაეტყო. ყელს ისევ იჭიმავდა.

— აი, პორფირი ხომ ჩემი შვილია.. არ მიყვარს!

— მე, პაპა, გიყვარვარ?—ჰკითხა აღექსანდრამ, რომ სხვა ლაპარაკი ჩამოეგდო.

მოხუცმა ორივე ხელი ყურებზე დაადო, ქალის თავი მიიზიდა და მოკრძალებით შუბლში აკოცა.

— შენ ერთად-ერთი მყევხარ!.. გულმხურვალედ უთხრა მოხუცმა: ყველამ მიმატოვა... მოხუცი არავის უყვარს. მხოლოდ შენ... შენ მიცანი! შენ გაიგე, რა კაცია პაპაშენი! პაპა ცოდვილია, ქურდი, ავაზაკი... მაგრამ ერთი რამ-კი შეუძლია... თავის სულსა და ხორცს გასწირავს შენთვის!

ქალს თვალი აუცრემლიანდა.

— კარგო პაპა! დღეს შენ ეგრე აღელვებული რა-და ხარ?

მოხუცმა არ უპასუხა დი ყურები აცქვიტა.

— კიდევ არახუნებს! კიდევ აბრაგუნებს!..

შორიდან შიროკოზადოვის ფეხის ხმა მოისმა. მალად ცარიელი სახლი თითქო ბანს აძლევდა.

კარდ გაიღო და შიროკოზადოვი შემოვიდა.

— მამა, მე გადავიფიქრე!—სთქვა იმან უგულოდ და არავისთვის არ შეუხედნია.—ხვალ სხვაგან მივდივარ. სჯობს, ეხლავ მოვილაპარაკოთ და გავათავოთ... კარგია, რომ ალექსანდრაც აქ არის და, აი, ღვდელიც. მაგანაც, შესაძლოა, გონიერი სიტყვა გვითხრას.

ხენეშით დაეშვა სავარძელში, ხელები მუხლებზე დაიდო და სთქვა:

— ალექსანდრა! შენი განზრახვა მიატოვე, თუ არა?

— რა განზრახვა?—განცვიფრებით შეხედა ქალმა.

— პიტერში წასვლა, სასწავლებლად...

ქალს სახე აეტკიცა, კერპი თვალები მამის თვალებსავით აემღვრა.

— მე ჩემს გადაწყვეტილებას არ შევცვლი!

— მე რომ... გიბძანო?!

— მე სრულწლოვანი ვარ და შემძლიან ისე მოვიქცე, როგორც სამჯობინოდ დავინახავ! ჩემი ცხოვრების მისწრაფება გარკვეული მაქვს და ვერაფერი გზას ვერ გადამახვევინებს!

შიროკოზადოვმა მოკლე თითები მუხლებზე აათამაშა.

— მე რომ... გიბძანო?!—მკვახედ და მკაცრად გაიმეორა იმან: მე... შენს სრულწლოვანობაზე დამითურთხებია! მე მამა ვარ! მე გაგზარდე... მევე ვარ პასუხისმგებელი! მე ვიცი, რაც კარგია შენთვის და რაც ავი! შენ გაფთხილდი, გოგო!.. მამა ყველაფერს ხედავს! შენ ისეც ცუდს გზას დასდგომიხარ...

— რა ცუდი გზა შეგიმჩნევია?

— მე ვიცი... ვიცი! ყოველი შენი ნაბიჯი ვიცი! გაღმუბნელო! გგონია, ვერაფერს ხედავს, რა ვაჟბატონებთან და-

ბძანდები! მე მეუბნებიან და მათხილებენ კიდევ ძლი-
ერი კაცი!.. მამას არცხვენ! კმარა!

და ფეხით მძლავრად დააბრახუნა.

ქალი აენტო.

— კმარა!—განიმეორა შიროკოზადოვმა: გიმნაზია.
გათავე... საკმარისია! ეგ ჩხირკედლოობაც გეყოფა! და-
სანიშნავ ქალს მეტი არა უნდა-რა. კმარა!

— როგორ თუ—დასანიშნავ ქალს?

— უდალოვი გნიშნავს თავის ვაჟისთვის, უფროს
ვაჟისთვის! უდალოვი... კომერციის სოვეტნიკი... მე-
ქარხნე, მილიონების პატრონი უდალოვი! გაიგე?

შიროკოზადოვმა ხელები ისე გაპარკჳა, თითქო
მთელ დედამიწას მკლავები უნდა შემოავლოსო.

— თვით ბედი გვივარდება ხელში... დიდი ბედი!
კმარა, ქალო... სისულელეს თავი დაანებე. ამ ბედს ხე-
ლიდან ნუ გაუშვებ! ის საუკეთესო სასიძოა მთელ გუ-
ბერნიაში... მაშინ უყურე, როგორ სწრაფად ავქანდებით
აღმართზე! შენ ჯერ უჭკუო ხარ, ვერ მოვისაზრებია!
დედოფალი იქმნები, სამეფო ტახტზედ შედგები! ყველანი
შენს წინ გაიშლებიან, იმიტომ რომ ფული ძალაა, დი-
დი ძალა! უფლებია! რაც მეტი გაქვს, მით უფრო ძლი-
ერი ხარ, დიდი უფლების პატრონი!.. ყველაფერს შენ
გადმოგცემ! ოქროს ზოდების სიმძიმით ყველაფერს გა-
ნარცხავ, მეფური ძალა გექნება, ოღონდ ჭკუას მოუარე!
უდალოვი თავიდათავი მრეწველია! გუბერნატორიც
ხელში ჰყავს... ხშირად ესტუმრება... მინისტრსაც რავ-
დენჯერ გაუმასპინძლდა!

რალასაც მოხვია ხელი სივრცეში და დაბლუჯა.

— იბრწყინებ, იდედოფლებ! სულ ბრილიანტებში

იჯღები, შენ, შიროკოზადოვი! უდალოვი მილიონერია, ოქროს მადნები აქვს, თვალ-მარგალიტს ქვიშასავით ხვეტავს! შენ შიგ ილივლივე!

ალექსანდრამ სიბრაზისაგან ხელი ხელს დაჰკრა და დაიყვირა:

— ეგ რა მოგიგონიათ? გინდათ გამყიდოთ?
და უნებლიედ პაპის მხარს ხელით დაეყრდნო.
მოხუცი ბოროტად, გესლიანად იცინოდა.

— არაფერია, საშიკო, არაფერი! — უთხრა მოხუც-მა. — ეგ პირდაპირ მიდის, როგორც შიროკოზადოვი. მაგრამ ცოტა გზა არევია. წინ-კი აღარ მიდის, უკან უბრუნებია პირი... ჩვენკენ მოდის! ამიტომ, ჩემო ვაჟბატონო, ნუ შემრისხავ, ჩვენ ერთმანეთს შევეჭიდებით!

და ცახცახით ხელები გაუშვირა.

— მე თქვენთან, მამა ჩემო, ბრძოლა არ მინდა! ჩვენ ეგ არ გვეკადრება. მე ვეცდები დაგარწმუნოთ. თქვენ დაბერდით... და თითქო გადაყრუვდით კიდევ. თქვენი ხეირი, სარგებლობა ველარ შეგიგნიათ. თქვენ არ იყავით, რომ ოდესღაც, აი, სწორედ ესე გადამწერეთ ჯვარი? მერე რა ურიგო საქმე გამოვიდა?

— ვინანიებ ჩემს ცოდოს უფლის წინაშე! — სთქვა მოხუცმა თავდახრით. — მართალია, შვილო!.. შენ უფლება გაქვს მისაყვედურო, დავიმსახურე! მაშინ სულ სხვა ვიყავ... არ მესმოდა! ჭკუას ვაბატონებდი და გულს-კი არ ვეკითხებოდი... და, აი, შენი გულიც ჩავკალი... დავაშავე, დამნაშავე ვარ! ჩემი შექმნილი ხარ, ყორანო... მაგრამ საშიკოს მაინც არ დაგანებებ! ვერ დაგანებებ, ყორანო!.. მაგან მე... ჭკუა განმინათლა, თვალი ამიხი-

ლა! საშოკო თავის გზით ივლის... ოქროს გულსა და შავარდენის გამჭრიახობას გზა არ აერევა...

— თქვენ შეშლილხართ, მამილო!—წამოდგა შიროკოზადოვი.

მოხუცმა ხმა აიმაღლა და მტკიცედ, ბატონურად, შიროკოზადოვისურად წარმოსთქვა:

— ეგრე მსურს!

შიროკოზადოვი გაცეცხლდა.

— მაშ მე მაგაზე ხელს ავიღებ! მემკვიდრეობას ჩამოვართმევ! მიბრძანდეს, იაროს თავის გზით!.. მე ვიცი, რა გზებიცაა: ეგ სულ სინაველის საქმეა! ბლალაჩინის შეილისა! სტუდენტების მიქარვაა. ვიცი, ვიცი! ჩურჩულ-კურკური!

— როგორ არ გრცხვენიანთ, მაგას რომ ამბობთ? —ველარ შეიმაგრა თავი ალექსანდრამ.—მე თუ... ის მიყვარს... არა ვმალავ, არც მინდა დავფარო! მე თქვენ გიცხადებთ, ის ჩემი საქრმოა!

—ჰო, ჰო, დიად! აი, ხომ ხედავთ!—მიუთითა შეილმა მამას!—აღზარდეთ, წავიდეს, წაბძანდეს, სწავლა დაამთავროს! წავიდეს! მაგრამ ვიმეორებ: მაგისთანა მიქარვებით ჩემგან ერთ გროშსაც ვერ მიიღებს!

— ფული, ფული!—აჩქარებით წამოიძახა ალექსანდრამ.—ფული, თქვენი ფული! არ მინდა თქვენი ფული... თქვენთვის შეინახეთ. ჩემთვის საჭირო არ არის... ქობ-მახში დავბინავდები, ვიშრომებ და ლუკმას ვიშოვი! თქვენი არა მინდა-რა!

შიროკოზადოვი აიღეწა.

— რაო, ჩემი ფული... მოპარული ხომ არ არის?

ახლა მოხუციც წამოდგა, აცახცახდა, ხალათში გაეხვია და ხიხინით დაიწყო:

— ფულს არ მისცემ? არც უნდა! მოხუც შიროკოზადღვს კიდევ მოეპოვება ორიოდე გროში, შავი ღღისთვის გადადებული... მოვნახავ, შვილო! შენი ფული-კი საჭირო არ არის! მოპარული ხომ არ არისო, ეკითხები? მე ზატიოსნურ კომერციით შევიძინე ფული, შენი ფული-კი ღარიბების გამონაწურია.

— არ მინდა, პაპა, არ მინდა! — გააწყვეტინა სიტყვა ალექსანდრამ. — ეგრე ნუ ლაპარაკობ!

შიროკოზადოვი-შვილი განცვიფრებით შეჰყურებდა მამასა და ქალს, თითქო პირველად ხედავსო. ამათი ლაპარაკიც მეტად ეუცხოვა. თითქო ეხლა გამოფხიზლდა, გამოერკვია და საგნები სულ სხვა-ნაირად ეჩვენაო. ამღვრეულის თვალით ცოტახანს დააცქერდა მტირალ ქალს, შერე მამას, რომელიც ხელებს კედელზე აფათურებდა, თითქო რაღასაც ეძებსო, ერთბაშად გაბრუნდა, ოთახიდან მძიმე ნაბიჯით გავიდა და კარი გაიჯახუნა. მისი ნაბიჯი კიდევ კარგა ხანს ისმოდა ოთახებიდან.

— საშიკო, ფანჯარა გააღე და გაბრიელს გადასძახე, ცხენები შეაბას.

— სად მიდიხართ, პაპა?

— გაჩუმდი, გაჩუმდი! ერთად წავიდეთ... რუდო-მეტოვთან. გაჩუმდი, საშიკო!

მოხუცი ცოტას ხანს შირმას მოეფარა და ტანთ ჩაიცვა. საბრალო და სასაცილო სანახავი იყო. შავი ტანისამოსი გამხდარ ტანზე ისე ადგა, თითქო ჩიტირეკიასათვის წამოუცვამთო. პატარა ქალარიანი თავი სულ ცახცახებდა გძელ და გამხმარ კისერზე.

როდესაც პაპა და შვილის-შვილი ეტლით წავიდნენ,

მამა ივანემ და პაულამ თვალი მოჰკრეს შიროკოზადოვს-
შვილს, რომელიც ამღვრეულის თვალით გამტვრიანებულ
შუშებიდან გამოიყურებოდა:

VII

ვინ არ იცნობდა ძველეთში დეკანოზ რუდომეტოვს?
უხარმახარი, ურმის თვალის ტოლა გული, რომელზე-
დაც გამწკრივებულ ორდენებს ჰფარავდა შავი, გძელი
და სქელი წველი, მსხვილი ცხვირ-ტუჩი, გადმოკარკლუ-
ლი შავი თვალები და დათვისებური ბოხი ხმა—აი დეკა-
ნოზი რუდომეტოვი. ხმა, მართლა რომ, საოცარი ჰქონდა.

მრევლი რომ ეკლესიას მიუახლოვებოდა, თუ მამა
რუდომეტოვის ჯერი იყო, არაოდეს არ იკითხავდა, ვინ
არის მლოცველ-მწირველი. ეკლესიიდან ისეთი ხმა გამო-
დიოდა, თითქო მხეცი გრგვინავს გალიაშიო.

რუდომეტოვი მტკიცე და თავნება იყო. თავისი
თავი საზოგადო მოღვაწედ მიაჩნდა და სხვის აზრს არავითარ
ყურადღებას არ აქცევდა. მისი ქადაგება ადამიანს შიშის
ზარსა სცემდა. ჯოჯოხეთს ისე ხელოვნურად და დაწვ-
რილებით ასურათებდა, თითქო თითონ მოუვლია, ყველა-
ფერი თავის თვალით უნახავს და ეშმაკსაც პირისპირ
შეჰყრიაო. სამღვდელოების კრებაზე იმან პირველმა აღძრა
ლაპარაკი, მწვალებლებს შვილები წავართვათო:

— მამანო და ძმა-ნო! თუ ქურდს საპყრობილეში
ვამწყვდევთ, ავაზაკს კატორლაში ვგზავნით, კეთროვანს
სავაადმყოფოში ვკეტავთ, მაშ როგორ-ლა უნდა მოვექ-
ცეთ მწვალებელს, რომელ არს: ქურდი, ვინაიდან ბავშვს
ჰპარავს ნათლის-ღებას, — ავაზაკი, ვინაიდან სულსაჰკლავს,
და—კეთროვანი, ვინაიდან ცოდვით აიარავებს უსუსურ

შავშეს. ხოლო ჩვენ, მოწყალეებითა ჩვენითა, ვითარცა მოწყალე არს ქრისტე, თავისუფლებას არ ვუსპობთ ამ ავაზაკს, ვუცდით მოინანიოს, მაგრამ მისი მსხვერპლი-კი უნდა განვათავისუფლოთ, მშობელთა და წინაპართა ცოდვებით აღესილ ბუდეს მოვგლიჯოთ!

თვალეები ცეცხლსა ჰყრიდა და გულზე წვერი უცანცარებდა.

— ჩვენ ხომ პოლიციელნი არა ვართ! — შენიშნა ერთმა ახალგაზდა ღვდელმა.

მაგრამ რუდომეტოვი არ დაიბნა.

— ჩვენ სწორედ პოლიციელნი ვართ ღვთისა მალლისა! დარაჯნი მისი ეკლესიისა და მწყემსნი მისთა ცხოვართა!

და ამავე დროს რუდომეტოვი ერთ უმთავრეს აქციონერთაგანი იყო: სავაჭრო ბეწვეულ-ტყაპუქების ამხანაგობისა, რომელსაც დადძალი საქონელი საზღვარ გარედ გაჰქონდა. ამის გამო აღგილობრივი ინტელიგენტები ამ მოძღვარს ეძახდნენ — ანათორიანი ბურჟუა.

როდესაც მ. ივანე და პაულა მდიდრულად მორთულ და გაჩაღებულ დარბაზში შევიდნენ, იქ სტუმრიანობა იყო. დეკანოზის უფროსი ქალი დაბადებას დღესასწაულობდა და სწორედ ამ დროს პიანინოზე „ბურების სალაშქროს“ უკრავდა. კედლებიდან ოქროსფრად მოვარაყებულ ჩარჩოებში ჩასვენებული არქიელები გადმოიყურებოდნენ. სარკეებს კაშკაში გაჰქონდათ. სამღვრელობას მრავლად მოეყარა თავი და მათ ბოხ-ბოხ ლაპარაკში ერთი ხმა უფრო ისმოდა, პროტოდიაკონის ფართო ყანყრატოდან ამონახეთქი. ის მაგიდას უფრო სწყალობდა, რომელზედაც სასმელები გაემწკრიებინათ. პროტოდი-

კონს მხარს უჭერდა მისი თანაშემწე დიაკონი, რომელიც იმის ხმასა და მიხვრა-მოხვრას ჰბაძავდა, მოზდილ ჭიქას ათვალთვლებდა და ისე ხარბად სცლიდა, თითქო ჭიქაც უნდა გადაყლაპოსო. ორი ახალგაზნა მთავარი ჭიქებით ხელში სასმელს უგალობდა:

ეს მდინარე და ეს ხილი,

წყალზე გადასასვლელია...

აბა, ჭიქა მოგვაწოდეთ,

თუ გადაგვრჩეს სასმელია!

— ჰა, ჰა, ჰა! — სჭექდა პროტოდიაკონი.

და ფანჯრის შუშები ზანზარით ბანს აძლევდნენ.

მეღვინე რუდომეტოვი უღვაშზე ხელს ისვამდა და პროტოდიაკონს ეუბნებოდა:

— აბა ერთი, მეცა ვცადო! ჰა, ჰა, ჰა!..

მაგრამ როგორღაც ვერ მოსდიოდა, შუშები ხმას არ იღებდნენ.

მ. მათე პიანინოს ახლო ჩამოჯდარიყო და თავი ისე ეჭირა, ვითომც მუსიკით იყო გატაცებული. მაგრამ სახეზე მოუსვენრობა ეტყობოდა. დაინახა თუ არა მ. ივანე და პაულა, სახე გაუბრწყინდა, წამოდგა და მიეგება.

— აჰა, ჩაიბარე შენი ფოფოლია! — უთხრა მ. ივანემ და მაშინვე მოშორდა. წავიდა, ფანჯარასთან გაჩერდა და იქიდან იყურებოდა. მ. ივანე ხელების შლით ძალიან ცხარედ ალაპარაკდა. პაულა-კი ცივად ეპყრობოდა. მ. ივანეს გულში რაღაცა ჰკებენდა, ცოლ-ქმარს რომ ერთად ხედავდა. იმას ეგონა, მ. მათეზე ჯავრობდა: „აბა, რა მაგის“... ბუტბუტებდა თავისთვის მ. ივანე, თუმცა ამ სიტყვების მნიშვნელობა თვითონაც არ გამოერკვია.

იმის გვერდით ჩუგუნნიკოვი და პიროგოვიჩი ლაპარაკობდნენ.

ჩუგუნნიკოვი ზორბა იყო, წითელ-წვერა, წითური და ლოყებ-გამობერილი.

— უჰ, უჰ, უჰ! — ისე ხვენეშოდა ჩუგუნნიკოვი, თითქო ამწამს აბანოდან გამოსულაო. — ჩვენ დროში გაზეთის გამოცემა... გასაჭირია. კომერსანტი ხარ, საბჭოს ხმოსანი, კაცთმოყვარე საზოგადოების წევრი, ბანკის წევრი... ვიზედაც უნდა დასწერო, ყველა შენი ნაცნობ-მეგობარია და ყველასა სწყინს.

პიროგოვიჩი დინჯად იცინოდა.

ის სულ დინჯი იყო, წყნარი, წარმოსადეგი, ზდილობიანი, ტანმოქნილი, მარჯვე, წვერ-მოპარსული და ბჭყვრიალა უღვაშიანი. მუდამ მოლიმარ თვალებში ჭკუა და ეშმაკობა გამოსჭვიოდა.

— განა არ შეიძლება, საქმე სხვანაირად მომართოთ! ყოველ მოვლენაზე იქონიოთ მსჯელობა, ხოლო კერძობას არ შეეხოთ. „საერთოდ“ ყველაფერზე შეიძლება ლაპარაკი. მაშინ არც პასუხის-მგებელი ხართ და ველარავინ დაგენდურებათ...

— განა არა, ვცდილობ!.. მაგრამ ის... თანამშრომლები!..

და ჩუგუნნიკოვმა მწარედ ამოიხვნეშა.

— ფ-ფ-უ-უ!

მამა ივანესთან ალექსანდრა მივიდა და მხიარულად უთხრა:

— იცით, პაპა აქ რისთვის მოვიდა? იმას უნდა თავისი ფული გაიტანოს ასათ. საქმიდან და მე მომცეს. სიხარულით, მგონი, ტაშს დაჰკრავდა და შეხტებოდა, აქ რომ არა ყოფილიყო.

— მერე რავდენი ფული ყოფილა!

— რუდომეტოვი რა შუაშია?—გაოცდა მ. ივანე.

— როგორ თუ? არ იცით? ცისა და ქვეყნის ვაჭრობა სულ მის ხელთ არის. წინანდელ უანგარობას, კარგა ხანია, საანგარო საქმე გაუამხანაგებია... ეხლა კაბინეტში არიან და ანგარიშს ასწორებენ.

— ციურს?—გაიღიმა მ. ივანემ.

— წავიდეთ იქით, საყურადღებო ლაპარაკია, ყური დავუგდოთ!

ორივენი დივანთან მივიდნენ.

გარშემო ხალხი შეჯგუფილიყო.

დივანზე იჯდა დაბალი, ქაღარიანი საკათედრო ტაძრის შეგასადებე, რომელიც გულუბრყვილოდ ხითხითებდა. მასთან სხვა ეკლესიის მღვდელი იყო, მ. კლავდი, ჩასუქებული, დარბაისლურის შეხედულობისა, ხუჭუჭ წვერ-ულვაშიანი.

აქვე იდგნენ და ისხდნენ: რუდომეტოვის შვილი, სემინარიის მეხუთე კლასელი, მაღალი და გამხდარი, მხნე და გამბედავი; მ. კლავდიის შვილი, თეთრი, გაბადრული და ნაზი; რავდენიმე ღვდელი, რომლებიც სულ პირმოკუმულნი ისხდნენ, და უდალოვის შვილი—სტუდენტი.

უდალოვი ცხარედ ლაპარაკობდა.

ის გამხდარი ქაბუკი იყო, სნეული, ჩალურჯებული და მუწუკებიანი. პაჭიროსს ხელიდან არ უშვებდა.

— მაგ ლაპარაკიდან გამოდის, — გადაჭრით ამბობდა სტუდენტი, — რომ თავები ციურ ქვიშაში უნდა წავიფლათ, როგორც ნიცშე სწერს. გვეყო, ბატონებო, ეგ ქვიშა! ჩვენ სხვანაირად უნდა მოვაწყოთ ჩვენი ამქვეყნიური ცხოვრება, რომელშიაც დღეს სული გვეხუთ-

ვის! ჩვენი ტურფა დედამიწა ცრემლისა და ტანჯვა-
ვაების სამყაროდ გაგვიხდია.

— ეგ ჩვენგან არ არის!— შენიშნა მ. კლავდიმ:
ჩვენ ხომ არ მოგვიწყვია?

— ვიცი!

— ჰო და, მეთანხმებით კიდევ. თქვენ შხოლოდ
სწორე შეხედულობა იქონიეთ: განა თქვენ სამუდამოდ
ამ მიწის მკვიდრი იქმნებით? განა თქვენი სამშობლო და
სამკვიდრო იქ არ არის, სადაც შემცდარი უონება მარ-
ტო ნიცშეურ ქვიშასა ხედავს?

— მე მართლმადიდებლურ აზროვნობის მომხრე არა
ვარ.

— მართლმადიდებლურისას რად ამბობთ? მომით-
მინეთ! ეს საერთოდ სარწმუნოებრივი მსჯელობაა, ადვი-
ლად გასაგები და სავალდებულო ყველა კაცისათვის,
რომელსაც სწამს, რომ ის წუთიერი მატლი არაა, არა-
მედ-მუდმივი მოქალაქეა ზეცისა! ამრიგად, დედამიწა
მხოლოდ მკაცრი სასწავლებელია, ციურის სამშობლოს
მომავალ მოქალაქეთა საწვრთნელი. აი, ცრემლი და ტა-
ნჯვა-ვაება რისთვის არის! ამით ადამიანი განმტკიცდება
და გამოიცდება.

— ტყაპუჭების ვაჭრობითაც?— ჩაუტრია სიტყვა სე-
მინარიელ რუდომეტოვმა ისე დიჭჯად, რომ ლიმილიც-კი
არ დასტყობია.

ყველას გაეცინა.

— ადამიანს ცხოვრება უნდა!— თავაზიანად უპასუხა
მ. კლავდიმ.

— გამოსაცდელად?— დინჯადვე სთქვა სემინარიელ-
მა: მაშ, არა სჯობია, ქონება სხვას დაურიგოს კაცმა,

წავიდეს და მთხოვარა გახდეს! მაინც ხომ იცხოვრებს და ტანჯვა-ვაებასაც მოიმატებს... ქრისტესაც ასიამოვნებს.

— მიხვევ-მოხვევა უიყვართ, ბატონებო, — ცოტა წყენით შენიშნა მ. კლავდიმ: სოფისტები ხართ! საერთოდ ეხლანდელი ახალგაზდები სოფისტები არიან. ახალ გზებს ეძებენ, ახალ ქეშმარიტებებს, ქეშმარიტება-კი მხოლოდ ერთია — მსოფლიო და საუკუნო! და მისი გზაც ერთია... ამაყი გონება ამ ქეშმარიტებას ვერ მიაგნებს. დიდმა ფილოსოფოსებმაც ვერ მიაგნეს. ის-კი თვითონ ეჩვენება თავდაბალ სულსა და გულს. ვიმეორებ, ეს მართლმადიდებლური მსჯელობა არ არის, არამედ საერთოდ სარწმუნოებრივ-ფილოსოფიურია. რაც შეეხება მართლმადიდებლობას, რავდენადაც იგი კაცთა დაწესებულებაა, შეჩერდა და გაქვავდა; თვით მეც ახალ გზას ვეძებ, რომელმაც იგი ღვთის ნებას უნდა შეუთანხმოს.

— ცრუ-ბრძნებლობ, ახლად მოვლენილო მწვალებლო! — იცინოდა საკათედრო ტაძრის მეგასაღებე: გზასა ბოროტებისასა დასდგომიხარ შენ!

— სულაც არა! რადა გგონია? ეკლესიას მრავალი რამე აქვს გამოსარკვევი: შეუღლება მოქალაქეთა და სასულიერო წოდების, წევრთ თავისუფლება სარწმუნოებრივის სინიღისისა, ურთიერთობა ეკლესიისა და სახელმწიფოსი... ამისთანა მოწიფული საკითხი მრავალია. მათი განხილვა და გადაწყვეტა, თანხმად სიმართლისა და ცხოვრების ახალ მოთხოვნილებისა, — აუცილებელი და გადუდებელია.

— ამ შემთხვევაში მამაჩემს მეც ვეთანხმები, — სთქვა სტუდენტმა. — ცხოვრებას მოწყობა უნდა. ბევრი

ნაკლი უნდა შეივსოვ. მაგრამ, წვრილმან საჭიროებათა გამო, არ უნდა გვაფიწყდებოდეს საუკუნო, ძირითადი საკითხი ჩვენის არსებობისა. განა შეიძლება სულ მიწა ვჩიჩქნოთ, მტვერი ვქექოთ და ამით დავკმაყოფილდეთ? ჩვენი თვალი ზეცას უნდა მივაპყრათ, ვარსკვლავებს... მხოლოდ ის გაგვინათებს კვალს... იქ ბრწყინავს საიდუმლოების შუქი!

— მაშ მე და თქვენ ერთი გზა არა გვქონია, ნახვამდის! — უთხრა სემინარიელმა.

ყველამ გადინხარხარა. ალექსანდრამ ტაში დაჰკრა.

— ვაშა, ვაშა, ვაშა!

სტუდენტმა უდალოვმა პაპიროსი საფერფლეში გააქრო. ჩაფიქრებული და შუბლ-შეკრული სდუმდა.

— მოქალაქენო ზეცისანო! — სთქვა იმან შემდეგ, ტუჩების გრეხით. — მაგნაირი ცა რომ იყოს კიდევ, ჩვენ იქ არ შეგვიშვებენ! იმიტომ რომ მატყუარნი ვართ. ავადმყოფ ბავშვს ზღაპარს ვეუბნებით, რომ არა მოეჩვენოს-რა, და ჩვენ თვითონ-კი მოჩვენება ვართ.

— ეგ წარმოუდგენელი რაღაცაა! — წამოიძახა სტუდენტმა.

— წარმოუდგენელი-კი არა, ქეშმარიტებაა. ჩვენ საუკეთესო და მეტად ტურთა სამშობლო გვაქვს — დედამიწა! და რას ვუშვრებით? რას დაგვიმსგავსებია? ოჰ, უკაცრავად, მამა დეკანოზო! ჩვენ არ მოგვიწყვილაო, ბძანებო, დიად, ვიცხ. ხოლო თქვენვე არა ბძანეთ, დედამიწა სკოლა არისო, თუმცა სკოლა საპრობილესაგან ვერ გაგირჩევიათ. ჩვენ უკვე საკმაოდ გვიგემნია ამ სკოლის სიტკბოება და კარგა შეგვიგენია მიზეზი ცრემლისა და ტანჯვა-ვაებისა... ეხლა საუკეთესო ადამიან-

თა შრომით ცხოვრების ხეს ფესვები გადაქეპილი აქვს და ვხედავთ, რომ ეს ფესვები დამპალა. ამ სი-
დამპალის მიზეზი მიკროსკოპით არის გასინჯული, გამორ-
კვეულ-შემოწმებული, დამტკიცებული. სენი მემკვიდრეო-
ბითი ყოფილა...

სტუდენტმა უდალოვმა ტუჩების კენეტას უმატა.

— დაწყევლილ მემკვიდრეობისა, რომელიც შთა-
მომავლობასა ხრწნის. დამპალია ის საზოგადო წყობილე-
ბა, სადაც ყოველნაირი მონობა დამყარებულია, სადაც
მონათ-მფლობელნი „ციურ ქვიშებით“ ანუგეშებენ თა-
ვის მონებს და თითონაც მონობის ამყაყებულ ჰაერში
ირჩობიან... არა, „ქვიშები“ ღავიწყებას უნდა მიეცეს!
დედამიწა უნდა გასაღდეს, მთლად გადიხნას და სიმართ-
ლის თესლით დაითესოს, რომ ნამდვილი სიმშვენიერე
აღმოცენდეს, რომელზედაც თვით თქვენს ღვთაებასაც-კი
თვალი ზედ უნდა რჩებოდეს!

ამ დროს კარი გაიღო და გაჩქარებით შემოვიდა დე-
კანოზი რუდომეტოვი, რომელიც ხმამაღლა მოხუც ში-
როკოზადოვს ელაპარაკებოდა.

ყველანი წამოდგნენ და დეკანოზს მიეგებნენ.

ის რალასაც შეეფიქრიანებინა.

— გამარჯობათ, გამარჯობათ, ბატონებო! — მიე-
სალამა ყველას. — გმადლობთ! გმადლობთ, რომ ქალის
დღეობას შილოცავთ! მაგრამ მაპატიეთ! ერთს წუთს თა-
ვი დავაღწიე კრებას და ეხლა იქვე მივეჩქარები! მეჩქა-
რება, მეჩქარება! მიბრძანდით, ბატონებო, სასადილო
ოთახში, მიირთვით, რაც ღმერთს მოუციია... მე-კი ბო-
დიშს ვიხდი, მაპატიეთ, მივდივარ!..

სტუმრების მომეტებული ნაწილი სასადილო ოთა-

ხისაკენ წავიდა, სადაც ეგებებოდა და უმასპინძლდებოდა მდიდრულად, მორთული, ჩასუქებული და გაბუებული დიასახლისი—ფოფოდია.

— ერთი ამას უყურეთ!—მიუთითა დეკანოზმა მოხუც შიროკოზადოვზე: ფულსა თხოულობს... ჰა, ჰა, ჰა! როგორ მოგწონთ! კარგი... მოგართმევთ! კაი დრო-კი შევირჩევიათ!

— ეხლა ხომ კრიზისია!—რბილად შენიშნა პიროგოვიჩმა.

— კარგი, ნუ მაშინებ მაგისტანა სიტყვებით! ვერ ავიტან, დავბერდი. მე ეგენი არც ვიცი. ფული მჭირდება და ამოყაჭე! ვაჭრობის თავი აღარა მაქვს!

— ფ-ფუ-უ!—იბერებოდა ჩუგუნნიკოვი: ბანკში ხომ არ შეინახავთ, იქ მაგოდონა სარგებელს არ მოგცემენ.

— წინდაში შევინახავ და ზედ დავაჯდები!—იცინოდა შიროკოზადოვი: როცა დავატყობ, რომ ვკვდები, თაფლში ავურევ და შევთვლიფავ. ან არა და... გიმნაზიას ავაშენებ.

ჩუგუნნიკოვი გაკვირებით შეჰყურებდა და იბერებოდა:

— ფ-ფუ-უ!

შიროკოზადოვმა აღექსანდრა ხელით მიიხმო და გამოემშვიდობა.

ამ დროს მედავითნე რუდომეტოვი მიპარვით მივიდა პაულასთან. მ. ივანე შორიდან უთვალთვალეზდა და ვერა გრძნობდა, რომ თვით იმას სახე აუწითლდა. პაულამ რაღაც მკაცრად უთხრა მედავითნეს და ზურგი შეაბრუნა. ამ დროს მ. ივანეს მოჰკრა თვალი, აწითლდა, გაიღიმა და იმისკენ წავიდა.

— აქ რა უნდა გავაკეთოთ? გასართობი არა არის-
რა. ისეა, როგორც ყველგან... სევდას ვერ იშორებ!

— რუდომეტოვმა რა გითხრა?—ჰკითხა მ. ივანემ.

— რას მეკითხები?

ქალი ეშმაკურად დააცქერდა და წასჩურჩულა:

— რანაირი... იჭვიანი ყოფილხარ! არ ვიცოდი!

მ. ივანე აიღეწა და შეუბღვირა.

— მაგისტანა სისულელეს ნულარ იტყვი! როგორ
არა გრცხვენიან!...

რუდომეტოვიანთ შინ რომ დაბრუნდნენ, ქალმა
გასეირნება მოინდომა. მ. მათემ დაიზარა. მ. ივანე-კი
გაჰყვა.

ბაღში შეისეირნეს. ჯერ მზე არ ჩასულიყო და
ხალხს-კი თავი მოეყარა. მუსიკა უკრავდა. ბუფეტიდან
ჭურჭლის ჩხარა-ჩხური, ხმაურობა და სიცილ-ხარხარი
გამოდინოდა. სადღაც ბილიარდს თამაშობდნენ. ხალხი
გაკვირებით აცქერდებოდა ზორბა ხუცესს და ჩურჩულით
ხუმრობდა. მ. ივანეს რცხვენოდა და არ იცოდა, რა
ექმნა.

— იქით წავიდეთ... სადაც ცოტა ხალხია!

მყუდრო ხეივანში პაულამ ხელი-ხელს გაუყარა.
გავიდნენ მდინარის პირს, სკამზე ჩამოჯდნენ და მაღლო-
ბიდან ძირს იყურებოდნენ. იქ მდინარე ვერცხლისფრად
ელვარებდა. ნაგები აქედ-იქით დასრიალებდნენ. ერთზე
„ბუზიკა“ უკრავდა. გაღმა-უბანი შავად მოჩანდა. ჩამავალ
შხის სხივებში ქარხნებისა და ქოხმახების შეჭვარტლოული
სახურავები უფრო შავად მოჩანდა. ქარხნებში სანთლები
აენთოთ, ჯერ მუშაობა არ შეწყვეტილიყო.

— შერიგდით?—ჰკითხა მ. ივანემ პაულას,

ქალმა მხარი ოდნავ წაჰკრა.

— რანაირი გაუგებარი ხარ!—მოწყენით უპასუხა ქალმა: ჩვენ ხომ ლაპარაკი არ მოგვესვლია.

— მაშ... ეტყობა... წაჰყვები?

ქალმა პასუხი არ გასცა.

— ამ საღამოს ნუ მომიშხამავ! უყურე, რა კარგია აქაურობა! მე მინდა თავი დავიწყებას მივცე! შეხედე, რა რიგად არის აქაურობა დაფერადებული. ოჰ, ნეტა მხატვარი ვიყო!.. მაშინ საქმე გამიჩნდება ცხოვრებაში, ცხოვრებას აზრი ექმნებოდა.

— მერე მხატვრობაში რა აზრია?...

სადღაც ქარხნის მანქანამ ბოხის ხმივ დაიღრიალა— ეტყობა, აუშაბაშნიათ. აქეთ-იქიდან სხვა ქარხნებმაც სხვადასხვა ხმით მისცეს ბანი.

— ცხოვრობ დღითი-დღე... სთქვა მ. ივანემ და თან მზეს აცქერდებოდა, რომელიც ყომრალ ნისლში იმაღლებოდა.—და არ იცი, რისთვის ცოცხლობ!..

ქალმა თავი მიუახლოვა და აღერსიანად სახეში და-
აცქერდა.

— შენც ვერე?..

საყვირის ხმა მოისმა—ტრუ-ტრუ-ტრუ-ტუ!

პაულინა და მ. ივანე წამოდგნენ და ისევ ხალხში გაერივნენ. როდესაც ბუფეტთან მივიდნენ, იქიდან ვი-
ლაც გამოჰყავდათ.

— უყურე!—სთქვა პაულამ,—ეს თვით უდალოვია, ეს იყო ტანდაბალი, მხარბეჭიანი, ჩასუქებული მო-
ხუცი. სახის გამომეტყველება ადამიანს ხარს მოაგონებდა. უდალოვს ორი კაცი შესჯდომოდა მხრებში და ისე მოჰყავდათ—ერთ მხარეს მოსამსახურე და მეორე მხარეს

თვით პატრონი ბუფეტისა, ფრანკუზი შიკ. უღალოვი
გადად-გადმოდიოდა, ქშინავდა, ყოყოჩინაობდა:

— მე მეფე ვარ... მე ღმერთი ვარ!..

— ჭაეტონი, ბიშო, შკარა!— იძახდა ბ-ნი შიკ.

მოსამსახურე ისარსავით გაექანა და დაიძახა:

— უღალოვის ეტლი! ჩქარა!

უღალოვი ფეხებს მიათრევდა და ხიხინებდა:

— მე მატლი ვარ!

ღმერთები მოღალატულან და უღალოვს ჩამოშორებინან.
მუსიკა შესწყდა.

სწორედ ამ დროს გაღმა-უბნადან ხალხური სიმღერა
მოისმა. უღალოვი დაავიწყდათ. ყველა მდინარის ნაპირს
მიისწრაფოდა. ბ-ნი შიკი და მისი მოსამსახურენიც-კი
იქით გაიქცნენ. ბალს იქით მეეტლეები წამომდგარიყვნენ.
ეტლებში და გაღმა-უბანს გაჰყურებდნენ.

ნახევარ ცას ჩამავალ მზის სხივებისაგან ალის ფე-
რი ედო.

— წავიდეთ, იქ წავიდეთ!— ეჩურჩულებოდა ხუცესს
აღელვებული პაულა: რა ამბავია? წამო, ვნახოთ, რაღაც
ამბავია!

თან სახელოში ჩაველო ხელი და ეწეოდა.

— წამო, აქ მოკლე გზა არის, მე ვიცი!

დაღმართზე თითქმის ჩაირბინეს ვიწრო ბილიკით და
გაჩერდნენ მომუშავეთა სადგომებთან, სადაც სანთლები
აენთოთ და რაღაც არა-ჩვეულებრივი მოძრაობა იყო.

პაულა მ. ივანეს უჩვენებდა, რა სახლი რომელ
ქარხანას ეკუთვნოდა. ის-კი გაოცებით აქედ-იქით იყუ-
რებოდა. ხალხი ირეოდა, ხმაურობდა, ბათბირობდა. პა-

ულა და მ. ივანე რომ მირბოდნენ, ერთმა მოხუცმა უთხრა მეორეს:

— ეხლავე გუბერნატორს უნდა ვაცნობოთ!

— გავგზავნე კიდევ მხედარი.

— ეს სულ უდალოვის მუშებმა ააღელვეს სხვა ქარხნის მუშებიც.

სიმღერა თანდათან ძლიერდებოდა. თუ წინაღ ანთი კაცი მღეროდა, ეხლა ათასებმა დასძახეს. ამ ღრიან-ცელში თითქო სახლებიც-კი ირყეოდნენ.

— ჩქარა, ჩქარა! — ეჩურჩულებოდა პაულა.

მაგრამ იმათზე მალე სხვები მირბოდნენ, მუშურ ტანთსაცმლიანები.

გარბოდნენ პოლიციელებიც! პოლიცმეისტერმაც ეტლი გააქროლა.

სამხედრო ბრძანებაც გაისმა.

ხილთან პაულასა და მ. ივანეს ალექსანდრა დაეწია.

— გესმით, ხომ გესმით! — გულამოვარდნილი ამბობდა: ჩქარა, ჩქარა!

ხილს რომ გავიდნენ, აუვარებელ ხალხში გაერივნენ, რომელიც საითღაც დინჯად მიდიოდა.

ეს სულ მუშა-ხალხი იყო. ზოგს წინსაფარიც-კი ვერ ჩამოეხსნა. ზოგს მქრალი და გამხმარი სახე ჰქონდა, ზოგს ისე უხაროდა, თითქო დღეობაშიაო.

ალექსანდრა უჩვენებდა, რომელი მუშები რა ქარხნისანი იყვნენ. მუშები ქალს მხიარულად საღამს აძლიევდნენ, ქუდს უხდიდნენ, მაღლა ასროდნენ და ეკითხებოდნენ:

— ჩვენთან?

— თქვენთან! — უპასუხებდა ქალი.

ერთხელ ვაშაც-კი დააგრიალეს ქალის პატივსაცემლად. ხალხი მოზვავდა. ხმაურობა უფრო ატყდა და გრგვინვა მუქარად გადაიქცა.

მუქარი იმათ შეეხებოდათ, მალლოზიდან რომ ღარიბთა უბანს დაჰყურებდნენ და შეშინებულნი ხელებსა პარჰყავდნენ. მალლოზზე მზის სხივები ჯერ არ ჩამქრალიყო.

ხალხმა დროშა ააფრიალა. მ. ივანე დააცქერდა წარწერას და შეკრთა. მიიხედ-მოიხედა, ხალხს თვალი გადაავლო და მხოლოდ ეხლა მიხვდა, რაც ამბავი იყო. ათასმა მიძინებულმა ფიქრმა გაუეღვა თავში და გულმა უცნაურად დაუწყო ძაგძავი. ის ხალხის ტალღას მისდევდა, მშვიდსა და მწყობრს. ხედავდა, რომ თავგზა-არეული პოლიციელები ხან აქედ გაექანებოდნენ, ხან იქით და არ იცოდნენ-კი, რად და რისთვის. ჯარს რაღაც ბძანება გასცეს. მაგრამ სალდათები უძრავად იდგნენ. მ. ივანეს ახალი ძალა წარმოუდგა, რომელიც ასე საშინლად გაძლიერებულა, როცა ის თავის ყრუ კუთხეში ხუცესობდა. მოაგონდა ნახულ-გაგონილი და რწმუნდებოდა, რომ ეს „რაღაც ახალი“ სწრაფად ვრცელდება და ძლიერდება.

ლამემ უსწრო, ხალხი დაიშალა. სიმღერა თან-და-თან მისწყდა.

— გინდათ, კაი კაცები გაიცნოთ? — უთხრა აღელვებულმა ალექსანდრამ და წინ გაუძღვა.

პაულა და მ. ივანე უხმოდ მიჰყვნენ და ერთ ეზოში შევიდნენ.

— ვასო შინ არის?

შოხუცებულმა ებრაელმა აათვალიერ-ჩაათვალიერა, ალექსანდრა იცნო, გაიღიმა და ხელით გძელ, მაღალ საჯინბოზე მიუთითა, საიდანაც ხმაურობა გამოდიოდა. აქ მრავალ მომუშავეს მოეყარა თავი. შუაში საღურგლო დაზგები იდგა და ხალხი გარს შემოხვეოდა. მამა ივანეს ახალგაზდა მუშებმა ეჭვით შეხედეს, მაგრამ ალექსანდრამ თავი დაუქნია და დაამშვიდა:

— ჩვენები არიან, ჩვენები!

ახალგაზდა ებრაელი ხელფეხის ქნევით მჭერმეტყველებდა:

— მე ვამბობ... დიდი ამბები ხდება!! ვამბობ... დადგა ის წუთი, როდესაც ჩვენ მტკიცედ, მკაცრად, ცხადად და უშიშრად უნდა გამოვსთქვათ და განვახორციელოთ ჩვენი მოთხოვნილება. მძაგს მონური შიში, მხდალი ზომიერება, რომელსაც ეშინიან მათრახს მათრახი უწოდოს მაშინაც-კი, როცა ზურგსა ხვდება!

გაბრაზებული ხელებს იქნევდა.

— მე მძაგს!!!

ალექსანდრასთან მივიდა მუშა-ქაბუკი, მოთეთრო წვერ-ულვაშიანი. წებოს სუნი ასდიოდა და თმა—ტანი-სამოსზე ბურბუშელა უფრიალებდა.

— ვასო! — უთხრა ალექსანდრამ, — ესენი ყველას გააცანი.

და იმანაც გააცნო.

ვასო დააცქერდა თავის კეთილ თვალებით და დაუწყო ლაპარაკი გერმანიის რეიხსტაგსა, ბებელზე და სოციალ-დემოკრატების გამარჯვებაზე.

მამა ივანე ყურს უგდებდა მაგრამ თვალს ალექსანდრასაც აღევნებდა. ქალი წინ წავიდა და მაგიდასთან

გაჩერდა. ლამფის სინათლეზე მისი აღზნებული და გახარებული სახე კარგა სჩანდა. ზოგმა ტაში დაუკრა, ზოგიც გამოეხმაურა. ის-კი ყველას თავს უკრავდა, სალამს აძლევდა.

— ბატონებო!—სთქვა ქალმა.—დღეს ისე კმაყოფილი, ისე ბედნიერი ვარ!... არა სიხარული არ შეედრება იმ სიხარულს, როდესაც ხედავ გამარჯვებას, ერთეულსა, მწყობრსა და გონიერსა! როდესაც ხედავ, რომ დამჩაგვრელი ძალა მარცხდება, უძლოურდება. ახალმა ცხოვრებამ ძველი დაამარცხა... მაგრამ ორიოდ სიტყვა უნდა ვსთქვათ-ნ მოსეს აზრის გამო...

... კარგა ხანს ილაპარაკა ქალმა, მაგრამ მ. ივანემ ვერა გაიგო-რა. ბოლოს პაულას გადახედა.

ის აღზნებულ ციმციმა თვალებს აქედ-იქით აფაციცებდა...

კარგა დრო გავიდა. პაულა შინ მიაცილეს, მამასთან და იქიდან მ, ივანე ალექსანდრას გაჰყვა. გაჩუმებული და ფიქრებში ვართული იყო.

— რას ფიქრობ?—ჰკითხა ალექსანდრამ.

— ისე, არაფერს.., რაღაც ახალია გარშემო... უცნაური!.. ყველანი როგორღაც... სულ ფიქრობენ და სხვანაირად ცხოვრობენ... ყველას რაღაც უნდა! და მიკვირს, რომ მე... არა მინდა-რა..

მოშაო თვალებით ქალს გახედა და განაგრძო.

— გულახდილად გითხრათ, მრცხვენიან კიდევ-თითქო აქამომდე სულაც არ მიფიქრია და ეხლა გამოუფხიზლდი. დღემდე რაღაც მკვდარ ადამიანებსა ვხედავდი. ან მე თუ ვიყავი მკვდარი!.. და დღეს ვიხილე სიცოცხლით სავსენი, აღზნებულნი, ვითა ძმანი. მაკაკველნი!..

კოტა შეჩერდა.

— თითქო აქამომდე არ მიცხოვრია!

გალმა-უბანი წყვილიადით იყო მოცული.

გვერდზე მუქავმა ღიაცმა გაუარა და რაღაზედაც
გადიხარხარა.

— ღვდლათ რად წახვედით?—დაბალის ხმათ ჰკითხა
ალექსანდრამ.

— რად?

ერთბაშად ვერ უპასუხა.

— მაშ სად უნდა წავსულიყა?..

გულზე თითქო მძიმე ტვირთვი დააწვა.

— ივან ვასილიჩ!—უთხრა ალექსანდრამ და ეს სა-
ხელი პირველად უწოდა. მერე ოდნავ მის ხელს შეეხო.

— მაპატიეთ! მე ხომ... ისეთი თავდაუქცერელი ვარ...
წელან გაწყენიეთ.

— როდის? გაოცებით შეხედა მ. ივანემ.

— სიტყვით, აზრით... ღვდლებზე! ღვდლები საერთოდ...
ხალხის მტრად მიმაჩნია.

— არა!—ცხარედ წამოიძიხა მ. ივანემ და გულში
რაღამაც უჩხელიტა. — არა, მე ხალხის მტერი არა ვარ! თუ
ღვდლად წავედი... ვინ იცის, როგორ მოხდა!.. რო-
გორღაც ისე, უცნაურად... ასე მგონია, დიდხანს ხვრელ-
ში დავდიოდდი და, აი, რაღაც ნათელი ვიხილე! და ჯერ
ვერ გამომირკვევია, რა ნათელია. მაგრამ ჰკუთარგონებას
მოვიკრებ და ვეცდები—მივხვდე, გავიგო!

ქალს კიდევ რაღაც აზრი უტრიალებდა თავში. რო-
დესაც შიროკოზადოვის სახლს მიუახლოვდნენ, ქალმა
წარმოსთქვა:

— მე მაინც ვგრძნობ, რომ გაწყენიე! და არავი-

თარი უფლება-კი არა მქონდა... ჩემი ნამდვილი მამაც ხომ...

ქალს კრიჭა შეეკრა, თითქო მახვილი აძგერესო.

— მჩაგვრელთა კლასს ეკუთვნის... მაგრამ რა... უნდა შევუნდოთ, რადგან იმდონად დამნაშავე არ არის... ის ძველ ცხოვრების კაცია. იმ ცხოვრებას ჩვენზე ველარ უმოქმედნია, ჩვენ მამებს-კი მძიმედ დააწვა და ტალახში ჩაჰფლა. მამის უმადური არა ვარ: იმან მომცა სიცოცხლე და სწავლა—ორი უძვირფასესი საუნჯე. მეც ვეცდები ის ბოროტება მოვსპო, რომელიც იმან ჩაიდინა.

— როგორ?—გაოცებითა ჰკითხა მ. ივანემ.

— წელან გაიგონეთ, რას ამბობდა ახალგაზდა უღალღოვი? კარგი ახალგაზდაა... არა? ცხოვრება მომპალა, სიცრუის ფესვებიც დამპალია. ამ სიცრუეს, რომელიც ცრემლს ამრავლებს, ძველი ჯურის კაცები დარაჯობენ-გარეგნად მუშები ავარაყებენ, აბჰყვრიანებენ, თითონ-კითავის შრომით ვერ უსარგებლნიათ. ძალა რომ შეირჩინონ, მოუგონიათ სალდათები, ხიშტები, ზარბაზნები. ფასი რომ არ დაეკარგოთ, დაუარსებიათ მანკები და ბირჯები. პატივი და რიხი რომ არ მოაკლდეთ, დაუსვამთ მოსამართლეები და ღვდღეები... კიდევ მაპატიეთ!... ამ სიცრუის მოსასპობად... გავჩნდით ჩვენ!

— ჩვენ?—გაოცებით შეხედა ქალს, რომელიც რწმენითა და სიმტკიცით რალსაც უქადაგებს.—ვინ არიან ეს... ჩვენ?

— ჩვენ—გრძნობით წარმოსთქვა ქალმა: ყველანი, ვისაც სძაგს გამეფებული სიცრუე, ვისაც გადაუწყვეტიამედგრად ებრძოლოს და მკერდით გადელობოს... ჩვენ, ვინც განაგდო მამების ცრუმორწმუნობა და გაარღვია

კედელი, რომელიც ხალხსა ჰყოფს მდიდრებადა და ლა-
რიბებად, კეთილშობილ ბატონებად და ყურმოჭრილ მო-
ნებად!.. ჩვენ—თაყვანისცემელნი ამომავლის მზისა...
ჩვენ—დემოკრატები!

ალაყაფის კართან ერთმანეთს გამოემშვიდობნენ.

— ალექსანდრა!—ოდნავ შეახო ხელი მ. ივანემ:
წყლან რასა მღეროდით?

— მომავლის სიმღერას!..

VIII

სალამო მოახლოებულიყო, სიცხე-კი არ ნელდებოდა.
გახურებული ჰაერი ადამიანს სულს უხუთავდა. ცას ნა-
ცრის ფერი დასდებოდა, გამტვრიანებულსა ჰგავდა. მინ-
დერის ბალახი დათუთქულიყო. დახეთქილ დედამიწას
ბული ოშხივარსავით ასდიოდა. დასავლეთისკენ შავი ღრუ-
ბელი გამოჩნდა. მზე და ღრუბელი ერთმანეთს უახლო-
ვდებოდნენ. მზეს, თითქო შერცხვა, მოერიდა, პირბადე
გადიფარა.

მამა ივანეს კაბა სულ ოფლით დაუსველდა და
მტვრისაგან გაუშავდა. მთლად სხეულს ორთქლი ასდი-
ოდა, როგორც ცხენის აქაფებულ ფერდებს. მ. ივანემ
პირი იბრუნა, ქოლგაში თავი შეჰყო, სადაც ცოლქმარი
იყო, და მორიდებით უთხრა:

— ჰაულა! ნება მომეცი, მოხუცს, კაბა გავიხადო...
სული ამომხდა!

— რაო, ივან ვასილიჩ, ცერემონიები დაიწყეთ?—
გაეცინა პაულას: უცხონი ხომ არა ვართ!

— ჰო და! აბა, რა ვიცი, თქვენს დასთან უცერე-

მონიოდ არ შეიძლება! სულ სხვანაირ ზრდილობით უნდა... მე-კი წაგაებისა არა გამეგება-რა!

ლაპარაკობდა მ. ივანე და თან კაბას იძრობდა. დარჩა პერანგის ამარა, რომელზედაც აცენცილი ქამარი ეკრა.

მერე ქუდიც მოიხადა და მარაოსავით წაიფრიალა. თან ისე სუნთქავდა, რომ ვეშაპსავით ფერდები ებერებოდა და ეცლებოდა.

— აი, სიცხე ეს არის!.. წვიმა-კი უნდა მოვიდეს. საშინლად გაავდარდება. ბორნამდინ მივასწროთ მაინც და მდინარეს ღროით გავცდეთ, თორემ ძალიან გაგვიჭირდება.

— გაუჩქარეთ, — შენიშნა მ. მათემ.

— აბა, შენ თითონ შეები! ამისთანა სიცხეში განა ცხენებს გააქროლებენ! ხედავ, სულ აქაფებულან!

მოწონებით დახედა ცხენებს და დასძახა:

— თქვენი სულისა!

მზე აწითლდა. ყველაფერმა ფერი იცვალა. მხოლოდ ღრუბელი ისევ ჩაშავებული იყო და იზდებოდა. ბუნებას კრთომა დაეტყო. ფრინველები შეშინდნენ და დაფაცურდნენ.

— კაი ამბავი იქნება! — ამბობდა მ. ივანე და შავ ღრუბელს შესცქეროდა, რომელიც თანდათან წინ მოდიოდა.

— ამ ზაფხულს ჭექა-ქუხილი არ გამიგონია. სამაგიეროს ეს გადაგვიხდის! მალე მივალთ მდინარესთან, თუ არა? — ჰკითხა მეეტლეს.

აბდულამ თავი აიწია, გზას თვალი გააყოლა და მოკლედ სთქვა:

— ბესრი!

— ვერსი?.. მაშ, აუჩქარე. ავდარში ბოროანი აღარ გავა. წყალის პირს ხომ ვერ გავათენებთ, ხის ქვეშ! ბალდათამდე შვიდი ვერსი უნდა იყოს. მამა ბლალოჩინთან მშრალეები ვერ მივალთ. კარგა ამოვიზუზებით.

ბუჩქები და გორაკები სწრაფად ჩნდებოდნენ და ჰქრებოდნენ.

— უჰ, რა სიცხეა! თრნეა სწორედ!—ხენეშოდა მ. ივანე.—რა გარგია, ეხლა წყალში ჩაეშო!

— დიდი სხალი მოდი!—უჩვენა აბდულამ ღრუბელზე.

— დიად! იქუხებს და იჭექებს... შენ როგორ გგონია,—მიუბრუნდა მ. ივანე აბდულას,—ქუხილი საიდან არის?

აბდულამ ტუჩები აათამაშა.

— ალლაჰ ბოლთა აკეთე.

— იქნება მამადი სეირნობს?—გაეცინა მ. ივანეს. აბდულა დაფიქრდა.

— ჰო... საქმე არ არი... სოტა-სოტა დაიზინე, სოტა-სოტა ისეირე.

— კაი ცხოვრებაა!

— უფრო კარგი არ არის! სარმანის მოლლა თქო, იქ იყო.

— სად?

აბდულამ ხელი მაღლა აიქნია.

— იქ! ორი დღე დაიზინე, უნდა დამარხო, ნახო, ადგა. დიდი გარგიაო.

— მეგრე იქ რას აკეთებდა?

— ბაღვანი ჩამე, ყუმისი დალიე, გოგო თამაშე-
უპ, გარგია!... მერე სოლი თვალი დათხარო.

— რისთვის?

— გოგოსი...მერე მოლლა თქო: ბაღვანი არი,
ყუმისი არი, გოგო არ არი.

მამა ივანემ გადიხარხარა.

— არა, აბღულ, ყური დამიგდე! შენ უთუოდ
უნდა მოგნათლო. ღმერთი ხომ ერთია, ჩვენი და თქვე-
ნი, სჯული-კი სხვაა. ჩვენი სჯული თქვენსას სჯობია.
აი, თქვენს სამოთხეში, როგორც აქ, ბატკნებსა ხოცვენ,
ყუმისსა სმენ. ეს რა სამოთხეა? მაშინ მდიდარ კაცს
აქაც სამოთხე ექნებოდა: ბატკანიც ბევრი ჰყავს, ყუმისიც
ბევრი აქვს და არამხანაც შეუძლიან იქონიოს... ჩვენ სა-
მოთხეში-კი ცხონებაა!

აბღულამ თავი გააქნია.

— ღმერთი ერთია, რჩული ბევრია. ყველა რჩული
გარგია, რომელი კასი გარგია. ღმერთი ნახე, რომელი
გარგია, რომელი სუდია. თათარია, რუსი... სუ ერთია...
ბარ-ბირ... შაითან შორ იარე.

და დასჭყვილა ცხენებს თავისებურად, რაც ცხენებს
კარგა ეყურებოდათ.

მდინარიდან სიომ მოჰბერა. ცხენებმა სიამოვნებით
დაიხვივნენ და ნესტოები დაიგანიერეს, რომ გრილი
ჰაერი ბლომად ესუნთქნათ.

ღრუბელი გზას წამოაწვა.

მზე სულ მიიმალა.

ფრინვლები მიიყუთნენ, გაინაბნენ. შორიდან ქილ-
ყვავის ხმა-ლა ისმოდა.

ეტლში, ქოლგის ქვეშ, ალაპარაკებდნენ.

— მე მითქვამს და კიდევ ვამბობ, — უკმაყოფილოდ ბუზღუნებდა მ. მათე, — უმჯობესია პირველი იყო სოფელში, ვიდრე უკანასკნელი ქალაქში. აქ მე ბატონი ვარ... პატივსაცემი! გლეხები ქუდს მიხდიან. აქ რამე უფლება მაქვს. აქ მე ღვდელიცა ვარ, ადმინისტრატორიც და თითქმის მსაჯულიც! ერთსა და იმავე დროს. და საზოგადოდ...

— საზოგადოდ რა? — მძულვარებით ჰკითხა პაულამ.

— საზოგადოდ, ქალაქში მე არაოდეს არ გადავალ.

— განა გეუბნები, ქალაქში გამოძეე?

— მაშ რას ამბობ? — გაკვირებით შეეკითხა მ. მათე.

— რა გინდა? რა გაკლია? ოჰ, რა ხარბი გული გაქვს!...

პაულა გაჩუმებული იყო.

— მე შენ გკითხავ უკანასკნელად! — გაბრაზებით ამბობდა მ. მათე. — რას გაჩუმებულხარ? უნდა მოვილაპარაკოთ და გავათაოთ, თუ არა?

პაულამ არ უპასუხა, ქოლგიდან თავი გამოჰყო და დაიძახა.

— ქუხს! რა კარგია!

საჩქაროდ ისევ ქოლგას ამოათარა თავი და ალტაცებით დაიწყო: აი, ეხლავ დაიჭექებს! ჭექა-ქუხილი, ელვა! ქარიშხალი! ძალიან მიყვარს!.. ოჰ, რა ძალიან მინდა, ჭექა-ქუხილის დროს გემზე ვიყო, როცა ზღვა ღელავს, ბობოქრობს!.. ივან ვასილიჩ! უყურე, რა ღრუბელია, შავი, შავი!

ხელი გაიშვირა და განაგრძო:

— თითქო ციხის უზარმაზარი კედლები გვიახლოვდება!.. ავერ სათოფურებიც! ეხლავ ივრიალებს! გამო-

ისვრის ტყვია-ყუმბარასა და ისრებს! ქვემოდ-კო, საცა
ცის კამარა დედამიწას ეკვრის, ხედავთ, რალაც, მტვერი
თუ კომლი აღის! თითქო მხედრობა მოაჭენებსო!

ტაში დაჰკრა და დაიძახა:

— ქუხს, ქუხს!

— ზოგი მაშინ იხტუნე, გვერდებს რომ დაგილ-
ზობს! — გაეხუმრა მ. ივანე.

— არა მიშავს-რა! შაქარი ხომ არა ვარ, დავდნე.

მ. მათემ ამოათრია ვეება შალი და ცოლს მხრებ-
ზე წამოასხა.

— სიცხის შემდეგ აცივდა... წამოისხი.

ქალმა ღრუბელს თვალი არ მოაშორა რ ისე უთხრა:

— მომშორდი!

ცხენები მიქროლავდნენ.

მგზავრები მალლობიდან მდინარეს დაჰყურებდნენ.
ჰაერს სინოტიე დაეტყო.

— მე რომ ცოტა მოვიზარდე, — ამბობდა პაულა, —
ქუხილი ძალიან მიყვარდა. გავიგონებდი თუ არა, მაშინ-
ვე მინდორში მივრბოდი... ჩვენი სახლი ტყის პირს იყო...
ღრუბელს ვეგებებოდი... წამოვიდოდა ქარიშხალი, გამ-
წეწდა, გამღელდა, მე-კი მაინც ვებრძოდი, მიხაროდა, ძა-
ლიან მიხაროდა და... მასეველიანებდა კიდევ. ისეთი სევ-
და შემომამწევებოდა, ი-სე-თი სევ-და, რომ!.. ვინმე რომ
მოსულიყო, ხელი დაეჭირა და მალლა ავეტაცნე, სიხა-
რულით ავეყვებოდი. იქ, ქარიშხალში, ვიბზრიალებდი, შიგ-
ელვა-ქუხილში ვისრიალებდი!.. ასე ვსიამოვნებდი და
ვოცნებობდი ქექა-ქუხილის დროს. ქექა დაწყნარდებოდა
და მეც სულ გაზუზული, ძვლებამდე სველი მივიზლოაზნებო-
დი შინისკენ... და მთელი ღამე არ დამეძინებოდა... ბა-

ლიშს სულ ცრემლით დავასველებდი, დავალივლივებდი და, რა მატირებდა, მეც არ ვიცოდი...

— ყოველთვის სისულელე გდგომია თავში! — წაიბუზღუნა მ. მათემ და შალში გაეხვია. ეტლმა ორჯერ-სამჯერ მიუხე-მოუხვია რიყვზე და ბორანთან გაჩერდა.

— ექ ხალხს მოეყარა თავი და ყვირილ-ქრიაპული გაუდიოდა.

— ჩქა-რა! ნი-ა-ღვა-რი წა-მო-ვა.

ხალხი მიეხვია მ. ივანეს ეტლს. ცხენები გამოუშვეს, ეტლი ბორანზე ააგორეს, სადაც რავდენიმე ურემიც იყო. და მერე ცხენების აყვანას შეუდგნენ. მ. ივანემ შენიშნა:

— ფთხილად, ძმანო, დაფთხოზა იციან, მეტადრე შუათანამ, კბილებს ჩაგილეწო.

დაბალი ტანის მებორნე, დალურჯებულ ცხვირითა და წირპლიან თვალებით, ღვდლის გარშემო დაფრატუნებდა, ვითომც რასმე აკეთებდა, და ყბედობდა:

— გვესმის წკრიალი, ვთქვით, უთუოდ ღვდელი იქნება! ვიცით, რომ უფროსებს მოდიდო ხარები უკიდიათ და მრისხანედ აწკარუნებენ... ღვდლების ხარები კი გალობენ, როგორც პარაკლისზე.

ერთბაშად მაღალ-მაღალს გლეხს ეცა:

— აღვირს როგორ მიათრევ... დალახვრე ეშმაკი ვერა ხედავ, სასულიერო, ხავერდის ალაირია! თოკი ხომ არ არის!

— ჰო, კარგი! — შეუბღვირა გლეხმა, — ნუ მელაძუობ!

ბორანი დაიძრა.

წყნარსა და ანკარა, მდინარეზე ბორანი ღრმა და განიერ კვალსა სტოვებდა.

დასავლეთისკენ-კი, საიდინაც შავი ღრუბელი მოდიოდა, მდინარეს ფერი ეცვალა, თითქო სისხლითა და მელნით შეუღებიათო.

პაულა ეტლშივე იჯდა. თვალები გაედიდებინა და ხარბად შეჰყურებდა შავ ღრუბელს, რომელსაც აღარავითარი ფორმა-მოხაზულობა აღარა ჰქონდა და მთლად ცას გადაჰკროდა. პაულას ხელები ისე დაეწყო, თითქო ლოცულობს და რაღაც უცნაურ ღვთაებას წაყვანას ევედრებაო.

— მიტრიჩ! გაჭიმე, კარგა გაჭიმე!—უყვიროდნენ მებორნეს.

— მოდით, მიშველეთ!—ხრიალებდა მებორნე.

— ოჰ, ნეტა, მალე გავიდოდეთ, ვიდრე ნიაღვარი წამოვა! ნახე, როგორ მოიპარება! ლაპარაკობდნენ გლეხები.

— არა გვიშავს-რა! მოძღვრები აქა გვყავს!

ხალხი ხარხარებდა.

— ეს რა საქონელი მიგაქვთ, ძმებო?—ჰკითხა მ. ივანემ და დადებულ ურემს ხელი წააფათურა.—ბაზრობაზე თუ მიდიხართ?..

— დიად, ბაღდათში ხვალ ბაზრობაა. ყველაფერი მიგვაქვს, რაც-კი მოგვეძებნებოდა... ჯამი ზე კოვზი, საჭრაქე და ქოთნები.

— კაი ვაჭრობა იცის?

— საძაგლობაა!—უპასუხა ეტილიდან მ. მათემ.

— არა, არა უშავს-რა!—ამბობდნენ გლეხები.—

წინად, მოგეცა ღვთის წყალობა, კარგი ბაზრობა სცოდნია, ეხლა-კი, მოგეხსენებათ, ხალხი ყველგან გალატაკდა. პური არ არის, თივა არ არის... საქონელი გაწყდა...

— ხალხიც წელში გადაწყდა, დაბეჩავდა! — სთქვა შუბლშეკრულმა, ქუდჩამოფხატულმა გლეხმა. — რაც იმას გაჭირებას აყენებენ...

ამ სიტყვებზე დედაკაცებმა, თითქო პირი შეუტკრაფთო, ერთად ამოიოხრეს. გლეხებმა-კი თავი დალუნეს.

— ერობის უფროსი... ყველამ იცის... მისი კეთილ-შობილგება... ცოტა ფიცხია... ისიც გვაწუხებს... ხან უსაქმოდ, უარარაოდ, ტყუილ-უბრალოდ.

— იმისთანას ვაგაკურად უნდა დაუხვდე! — წარმოსთქვა ვილამაც ღინჯედ და დაცინვით: ვინც ქუდს იშვლევს და ქედს იხრის, თითონ, თხოულობს, თავში ჩამიფაჩუნეთო.

მ. ივანემ შეხედა მოლაპარაკეს.

ის იყო მაღალ-მაღალი, გამხდარი გლეხი, ცოცხალ, ჭკვიანურ თვალებიანი, ქორფლიანი და წვერ-მოპარსული. ჯაგარისებური უღვაში წვრილ, გამბედავ ტუჩებს გადაჭფარებოდა. მოხუშულ სახეზე დაცინვის ღიმილი უთამაშებდა.

— შენ ძალიან გულადი ყოფილხარ... რა გქვიან? — ჰკითხა მ. ივანემ.

— სახელად-კი ალექსი მქვიან. — უპასუხა გლეხმა — ხოლო გულადობა-კი არავის აწყენს. „ფიცხი ცხენი მათ-რახს არ დაირტყამს“, „ავ ძალღს ხელს არ ახლებენ.“ ინდოური დიდი ფრინველია, მაგრამ რა გამოვიდა. ბატი-კი ასისინდება და კისერს წაიგძელებს, ამიტომაც ყველა ერიდება.

ეგ მართალია! — სთქვა მაღალმა გლეხმა: გლეხი ბძანებას შეჩვეულია, როდი იღრინება... ამიტომაც ყველა

ბინძური კისერზე აჯდება... ეჰ, არა უშავს-რა! — დაუმატა თავის სანუგეშოდ: დრო იცვლება!

— ჭკვიანური სიტყვა კარგი მოსასმენია, — შენიშნა მესამემ: ყველა გლები რომ ეგრე ფიქრობდეს... ერთის ფიქრით!

— ეგრეც იქნება! — გადაწყვეტით სთქვა პირველმა გლებმა.

მამა ივანე გაკვირებული ყურს უგდებდა. მაგრამ ერთბაშად დაფაცურდა და შეპყვირა:

— ეჰე-ჰე! აბა ახლა-კი ყოჩაღად, ძმებო!

ბორანი მდინარის შუაგულ მიცურავდა.

მ. ივანემ შორიდანვე შენიშნა, რომ უძრავი ხეებო აშფოთდნენ, ტოტები მძლავრად გააქან-გამოაქანეს და მიწისკენ დაუშვეს. საშინელმა კორიანტელმა ხეებო თავს გადაუარა და მდინარეს დაეტაკა.

წამი...

და სულ ერთმანეთში აირ-დაირია: წყალი, მიწა, ნაპირო. ხეები, ცა...

ქარიშხალი მდინარეს აპობდა, აზვირთებდა, ჰგლეჯდა.

ცხენები შფოთავდნენ, ფეხებს ატყაპუნებდნენ, ხვი-ხვინებდნენ.

ურემზე თივა იწეწენოდა, იფანტებოდა. დედაკაცები ზედ დასწოლოდნენ და მოთქმით ტიროდნენ:

— დედაო დვთისაო! — რა უბედურობაა! — ჯვარო ცხოველო!

— მიტრიო, გაქიმე, მაგრა გაქიმე, ალაქსეიო... უშველე! ყველამ უშველეთ, ძმებო!

გლეხებს ქარიშხალი წვერებს უფრიალებდა, თითქო უნდა მოგლიჯოსო, და თმას უბურძენიდა.

ეტლში პაულა იდგა აღგზნებული და მძღუმარებდა. ელვა დაიკლაკნა, ღრუბელში საშინლად იქექა, მებმა წყალი აადულა, ააშიშინა.

პაულას სიბზარულის ქრუანტელმა დაუარა.

— დაჯექ, დაიმალე! — ებუტბუტებოდა. შეშინებული მ. მათე.

— მოდი, დაჯექ... ეხლავ წვიმას დაუშვებს.

— მომშორდი! შეუტია ქალმა.

— გაქიმე, გასწი, გასწი! — ყვიროდნენ გლეხები.

— მამაო, გვიშველე! — ხუმრობით უთხრა ერთმა გლეხმა მ. ივანეს: შენ, გეტყობა, ღონიერი უნდა იყო.

— ჰო, ჰო! ზრა უშავს-რა! სთქვა მ. ივანემ და დაიმკლავა: ცხენს კუდით გავაჩერებ.

— გაქენებულს?

— არა, საჯინიბოში!

და ჯერ უნდოდა თოკისთვის დაეგლო ხელი.

მაგრამ ამ დროს ქარიშხალი მძლავრად ეძგერა ბორანს, ააყირბე-დააყირავა და გააქანა. თოკი მოეშვა, მებორნე გულღამა დაეცა და მისი მშველელი ზედ გადააწყდა.

ბორანი ეხლა თავისუფლად მიფრინავდა.

— თოკი გაწყდა, თოკი!..

ხალხსა და ცხოველებს შიშის ზარი დაეცათ.

ქარიშხალი თავისას არ იშლიდა. ქექა-ქუხილი მძლავრდებოდა. გაიღო ცა და კოკისპირული წვიმა წამოვიდა.

გლებები სულ დაიბნენ, არ იცოდნენ, რა ექმნათ. საშველი არსაით იყო.

— ხაღხო, ვიღუბებით!..

— ქვემოდ კლდეები!..

— უთუოდ დაეჯახება!

მებორნე გიჟისავით დარბოდა და იძახდა:

— ღმერთო, უფალო, ღმერთო!.. სიკვდილი მოსულა! ღმერთო! ჩემი ანიკო! ჩემი ქალი, ანიკო!.. მშვიდობით, მშვიდობით!..

— ო-ო-ო! — ბანს აძლევდნენ ქალები, რომლებიც მებორნეს კუდი-კუდს დასდევდნენ, თითქო ძერაობას თამაშობენო.

— ეს ღვთისგან არის, ღვთისგან... შენ ვამო! — უწრიპინებდა ცოლს შეშინებული და გაფითრებული მ. მათე. — სულ შენი ბრალია, ავაზაკო, მოინანიე... ვითა იონა...

— აქ გველეშაპები არ იცის! — ზიზლით უპასუხა ცოლმა.

ქალი ძალიან გახარებული იყო, დიდის საამოვნებით იდგა წვიმის ქვეშ და მხოლოდ იმისი ერიდებოდა, ამ საზარელ ჟამს სიხარული არავინ შემამჩნიოსო.

მ. ივანე გარინდებული და ჩაფიქრებული იდგა, დონჯ-შემოყრილი. იმან იცოდა, რომ ერთი-ორი ვერსი კიდევ, და ბორანი უთუოდ დაილეწება, ხალხი მთლად დაილუპება.

— ღმერთო მიშველე! — დაიძახა ვიღამაც სასოწარ-კვეთილებით.

მ. ივანემ მიიხედა და დაინახა, რომ მებორნე პირ-ჯვარს იწერდა და წყალში გადავარდნას აპირობდა.

დედაკაცებიც პირჯვარს იწერდნენ. ღა ბორონის ნაპირს აწვებოდნენ.

მ. ივანე ბერანგში სწვდა მებორნეს და გადმოაძღვლია მწორულ იმ დროს, როცა იმან ერთ მსკელ დედაკაცს მოხვია ხელი, რომ მასთან ერთად წყალში გადაეარდეს.

— სად მიიწევ, შე უფუნურო, გინდა დაირჩო? — შეპყვირა მ. ივანემ.

მებორნე თვალდატყეტილი გაჩერდა, თავით ფეხამდე მსულ ცახცახებდა და არა ესმოდა-რა.

— გამოჩერჩეტებულა! — ბოხის ხმით სთქვა მ. ივანემ. ამ დროს ისე დაიქექა, რომ ქარიშხალის ზუზუნდსულ დაახშო:

— ძმანო!! გაჩერდით გამოგონეთ!

ყველამ ხმა გაკმეიდა. ცხენებიც-კი დაწყნარდნენ და შობიანებელს მიაჩერდნენ, თითქო იმათაც იგრძნეს ამ კაცის სიმძლავრე.

— რა დაგემართათ? გადირიეთ? — ყვიროდა მ. ივანე გინდვთ თავი განგებ დაირჩოთ?!.. აბა, ჰა, ჩქარა, თოკი მოიტათ! თოკი, ჩქარა!

არავინ არ იკითხა, თოკი რზდ უნდოდა.

— ჩქარა, თოკი! დედაკაცებო, თოკა მოძღვარს!.. ყვიროდა ხალხი.

— აღვირ-აზეურიც! დაგრიხეთ გადააბით! ბძანებლობდა მ. ივანე. — დამბალი არ იყოს! მაგარი, მოიტა, ჩქარა! აბდულ, გადააბი! ყველამ ხელი გაანძრიეთ, გადააბით!

ვღვა-ქუხილი თავისას არ იშლიდა.

მ. ივანემ კაბა გაიძრო.

— ფოფოდია, პირი იბრუნე, ნუ მიყურებ!..

გაიხადა წაღები და განიერი თეთრი პერანგის ამხანაგიც.

პერანგის ამხრა დარჩა. დასველებული გძელი თმა უკან გადიყარა. წელზევით თოკი მოიბა, პირჯვარი გამოისახა და წყალში გადევნა...

ჯერ ჩაიყურჭუმალა, მერე თვალი ჰმოჰყო, ფაფარო გაქნ-გამოიქნია, დაიფრუტუნა და დაიღრჩალა:

— თოკი მოუშვით, ჩქარა, ჩუ გძინავთ!

— ჩუ გეშინიან! — უპასუხა მებორნემ.

— კიდევ მოუშვი, სულ, სულ! როცა დაგიძახო, ყულოფით დაამაგრეთ.

ძარღვიან ხელებით, როგორც ნიჩბით, ღონივრად მოუსვა, მწყობრად, თანასწორად, და ტალღები გააპო... ერთი... ორი... სამი!... მიცურავს, ფშვინავს, ფრუტუნებს. გლებები და დედაკაცები გაფაციცებით ადევნებდნენ, თვალს, შიშითა და იმედით. ის თანდათან იმალებოდა წვიმის ნისლსა და ტალღებში. ნაპირი შავად მოჩანდა, კაცი ვერას გაარჩევდა.

ორიოდეჯერ ელვამ გაიპრიალა და გაძედილი თავი გამოაჩინა, რომელსაც თითქო ნათელი ედგა.

მერე სულ მიიძალა.

თოკი ისევ იჭიმებოდა და ეშვებოდა, თანდათან იღეოდა. მხოლოდ ამიფ მიხვდებოდა კაცი, რომ თავგანწირული მწყემსი ჯერ კიდევ მიცურავს. ეხლა ყველა თოკს-ლა აცქერდებოდა, მისი მოძრაობა ყველას გულს უფანცქალებდა.

ერთბაშად საეჭვო სიჩუმე ჩამოვარდა ცასა და დედამიწაზე... ქარი ჩავარდა. ქუხილი შესწყდა წვიმა-ლა უხრიალებდა.

ფოკი შიშინდა, სულ მოეშვა.

მრავალ გაფაციცებულ თვალს შიში, იმედი, სასო-
წარკვეთილება დაეტყო... ცამ ერთხელ კიდევ იქეჭა,
მაგრამ არავინ შენძრეულა, არავინ შემხტარა, გული არ
აფანცქალვებია, თიბქო ყველანი გაქვავებულანო.. ქარი-
შხალმა ერთბაშად დაჰკრა, მაგრამ მხოლოდ თმა-წვერი,
წამოსასხამი და ტანთსაცმელი ააფრიალა...

ერთბაშად ზოკი შეინძრა, ამოტივტივდა, გაიჭიმა,
შერე მოეშვა და ისევ გაიჭიმა სიმბსავით. მებორნემ თო-
კის ბოლო საჩქაროდ ბოძს შემოწხვია და დაამაგრა. ბო-
რანი შეირყა, ფყირავ-დაყირავდა, გასწორდა, მოტრიალდა
და ნელნელა ნაპირისკენ წავიდა.

...როდესაც ნაპირს ყველა მშვიდობით გადავიდა,
მ. ივანემ სველი კაბა ძლივს გადიცვა და თავის ბოხის
ხმით წარმოსთქვა:

— ძმანო, ეხლა რომ შესახურებელი რამ იყოს, რა
კარგია! არაყი არავისა გაქეთ, ხალხნო?

ყველანი ერთად დაფაცურდნენ. ქალებმა კალთები
აიწიეს და ბოთლებს თავი ამოაყოფინეს, კაცებმაც ჯიბეე-
ბიდან პატარ პატარა შინები ამოაძვრინეს.

— ეჰე, თქვენ ძალიან თადარიგიანი ხალხი ყო-
ფილხართ!

— მამარ! შენთვის, აბა რა! ღმერთო!..

— ჩვენო მხსნე-ლო!

— კარგი, კარგი! შესატანებელი მომეცით რამე.
დიაცებო! ჩასახრამუნებელი გექნებათ რამე.

და გვერდ-გვერდ გახედა მ. მათეს, რომელიც საცო-
დავად ცახცახებდა.

— გასახურებელი გინდა?

— მაგ სისაძაგლეს არაოდეს პირში არ ჩავუშვებ! —
კვნესოდა მ. მათე; ჩქარა წავიდეთ ცეცხლთან, გავთბეთ
სადმე, ისა სჯობია.

— მე-კი დაგლევ! — წამოიძახა ფოფოდამ
მივიდა მ. ივანესთან, თვალი თვალს გაუყარა და
ალტაცუბიტ შეჰყურებდა.

— ყოჩაღ, ფოფოდია! — მოუწონა მ. ივანემ ეს
სასმელი მარგებლოდ... სისხლს ამოქმედებს, აბრწყინებს!
მაგრამ ქიქა არსად არის, უკაცრავად!

— მე ისეც... ბოთლიდან მოვსვამ!
გამოართვა პატარა მინა, ქიქასავით აამაღლა, ანთე-
ბულის თვალებით მ. ივანეს დააკქერდა და ხმამაღლა
წარმოხსტკვა:

— გმირები აღღვგრძელოს... და ყოველნაირ გმი-
რობა ცხოვრებაში განაძლიეროს!

მოსვა და... ხველა აუტყდა, ცრემლები გადმოჰყარა.
მამა ივანემ აუჩქარებლად თავი გადილო, ნახევარ-
ბოთლი მოიყუდა, კარკარით დასცალა, წვერზე ხელი
გადისვა, დაახრანტალა და სტკვა:

— იფუ, კარგია! ეხლა-კი ეშმაკსაც ვიტყვენ, რომ
მეორედ აღარ გაბედოს.

გლახები იცინოდნენ. ის-კი განზე გადგა, მძვინვარე
მდინარეს მიუბრუნდა და ისეღის ხმით დაიგრგვინა, რომ
ქარიშხლის შხუილი გააცრუა:

— ღჰ-ჰო-ჰო-ჰო-ჰო-ოო!

IX

ბლალაჩინის სახლი გაჩაღებული იყო; თანჯრებიდან
სხივები ქუჩის წუმპეს აეღვარებდნენ, სახლიდან ბზუილ-

ზუზუნის მსმარდა, თითქო წაფუტკრედ გადაუქცევიათო-
როდესაც მამა ივანემ სასტუმროს კარი შეაღო და თანა-
მგზავრებითურთ ფეხი შესდგა, ერთბაშად ხმაურობა შეს-
წყდა. მეორე ოთახში-კი ვიღაც ბოხის ხმით ხარხარებდა
და ამბობდა:

— ის ისეთი ქალია, უნდა მოგახსენოთ, რომ...
ჰო-ჰო-ჰო! შორს, უფუხრდით!

აქ ქალის ხმაც ჩაერია:

— აბა, მოიგონეთ ჩემი სიტყვები, მე რას ვამბობდი:
ჯვარისეულ ფოფოლიასაგან კეთილს ნუ ჰკოვლით. არ
ვამბობდი?

და თითქო იატაკმა ჩანთქა ხარხარ-სიცილი...

მოხუცი ბლადოჩინი სტუმრებს ღიმილით მიეგება.

— აა, მ. ივანე! და მ. მათეც! ოჰო, დედა-ფოფო-
ლიაც! ძალიან სასიამოვნოა! მიამა, მიამა!

ხელი ჩამოართვა და ეამბორა.

— გთხოვთ, ჩემი ქოხი არ იტყუდრიხოთ! წვიმამ
მოგასწროთ? ხომ დაგასველებდათ? მობძანდით, შეიშრესა
ტანთსაცმელი...

— მწვანისა გვლისა მახლობლად?

— რომელი სასმელიც მოეწონებათ: ყველანაირი
მოგჭებოვება.

მ. ივანემ მოკლედ გააგეჟინა, რაც გზაში დაემარ-
თათ, და მშრალი კაბა სთხოვა. საჩქაროდ მოარბენინეს
კაბა, დერეფნის კარი მიხურეს და საერთო ხარხარში
მშრალი კაბა გადააცვეს ისეთის ცერემონიებით, როგორც
მთავრები არქიელებსა მოსავენ. კაბა ვიწრო და მოკლე
გამოდგა; ცოტად რომ შეინძრეოდა მ. ივანე, კაბას
ტკაცა-ტკუცი გაჰქონდა. სასადილო ოთახის კარი გაიღო.

მ. ივანეს წიდაყვები დაუქირეს და დიდებულად შეაბძანეს. თან იცინოდნენ და გალობდნენ:

— და წარავლინა მოსე, რომელ ხსნილ იქმნა ზღვისა უფსკრულისაგან.

ერთმა მთავარმა ბოხის ხმით შესძახა:

— მე-წა-მუ-ლი-სა ზღვი-სა კი-დე-თა, ოთახებში ხმაურობა განახლდა.

სტუმრების მომეტებული ნაწილი იმ მაგიდას ეხვეოდა, სადაც სასმელი იყო. აქ ხმამაღლა ახველებდნენ, წვერულვაშს იწმენდნენ ზ სხვა მაგიდასთან გადადიოდნენ, რომ ფოფოდიების ლაპარაკში ჩარეულიყვნენ, ან სათამაშო მაგიდასთან ჩერდებოდნენ, სადაც თამბაქოს ბოლში ჩასუქებული სასულიერო გამომძიებელი თაბორელი, მასწავლებელი ზიგზაგინსკი და ორი ღვდელი ქალაღდს თამაშობდნენ.

თაბორელს რგვალი, ქალური სახე ჰქონდა, რომელზედაც ბალანი არც-კი სჩანდა; ყიყვი და ღიბი გამოჰბეროდა, სულს ძლივს იბრუნებდა. სხვები ხუმრობით ამბობდნენ: მადლი დამკვიდრებულ არს მას შინა, წყალმანკისა სახითა. ოხუნჯობა უყვარდა, სათამაშო ქალაღდს სხვადასხვა სახელს არქმევდა, თავის ოხუნჯობაზე თითონვე ხითხითებდა და იმ დროს გულზე ორდენებს ათამაშებდა. ის რომ სიცილს მოჰყვებოდა, სხვებსაც აუტყდებოდათ სიცილი და მუცლები აუტოკდებოდათ.

— მე რომ მოგიავურო, ამბობდა თაბორელი, — შენ რასღ ლაღად ჰყოფ?

— მე, თქვენო მაღალ-კურთხევაო, დავანახუქებ! უპასუხა ზიგზაგინსკმა.

ორმა ღვდელმა ერთხმად წარმოასთქვა:

— ფას!

და ერთად საუზმის მაგიდას გადახედეს.

თაბორელი ტუჩებს იგრესდა.

— კიკოლა რომ ფამოვალაშქრო, რასა მარქუ მე?

— მაშინ დიაცსა წამოვამგზავრებ... და წარიხო-
ცები!

— ჰა, ჰა, ჰა! — იცინოდნენ, მაყურებელნი.

— რა სთქვა? რა სთქვა? — ეკითხებოდა აქედ-იქით ახალგაზდა მთავარი, რომელსაც ცხვირი ნისკარტს მიუ-
გავდა. პასუხი ჯერ არ გაეგონა და გასაცინად-კი მომზა-
დებულოყო. — რა სთქვა? რა სთქვა, ძმანო?

— დიაცისაგან წარიხოცებიო!

— აჰა-ჰა-ჰა-ჰა! — წრბინით იცინოდა ნისკარტიანი
მთავარი და იკლავებოდა, თითქო იღლიაში უღიტინე-
ბენო. და გაიქცა თავის მეუღლესთან, იმისთანავე ცნო-
ბის-მოყვარესთან, და რაღაც უჩუროხულა.

— სტყუი! — ტაშის კვრითა და სიცილით უთხრა
მეუღლემ.

— ღმერთმანი, მართლა! აი, პირჯარი!

მერე საუზმის მაგიდასთან უბირბინა, ზქაც ყველას
შეატყობინა ახალი ნაკვესი და ისევ კლავით იცინოდა.

მთავრის მეუღლე ჯერ მარჯვნივ გადიხარა და მეზო-
ბელს წაჩუროხულა, მერე — მარცხნივ. ამრიგად ახალმა
ამბავმა მთელი სახლი მოიარა. ფოფოლიები და მთავრის
ცოლები თავდაქერით იცინოდნენ და თან ღვინო-ჩაისაგან
და სიცილით აწითლებულ პირს იწმენდნენ.

— სწორედ მამა პავლეზეა გამოჭრილი! — სთქვა
დინჯად ბლალოჩინის მეუღლემ.

— ზიგზაგინსკი რომ იტყვის—იტყვისს—სთქვა გამხ-
მარმა ფოფოდამ და სიცილის დროს თხელი ტუჩები
კბილებს შეაწება.

— რაც მართალია—მართალია! ცოდორა დასამალია!

— ქვრივის საქმე ეგეთია, რას იზამ!

— ქვრივი-კი ქვრივია... მაგრამ მორიდებაც უნდა
ჰქონდეს!

— ამბობენ, სამრევლოში გასათხოვარ ქალს ვაჟი
რომ ეყოლება, პავლეს არქმევენო.

— ჰო და რა... პავლე პავლიჩი იქნება... სათქმე-
ლადაც საამოა!

დედებმა სიცილი ასტყეს და ერთმა გადაქარბებულ
აღტაცებისაგან წრიპინიც დაიწყო.

ბლალოჩინის მეუღლე ჩაის აკეთებდა და ოდნავ
იღიმებოდა.

— აი, იმას რომ... დაიწყო ბლალოჩინის მეუღლემ.

მაგრამ ერთბაშად მიიხედა და პაულა დაინახა თან-
ჯარასთან. მაშინვე პირი მოკუმა, მარცხენა თვალი მო-
ხუჭა და მარჯვენა თვალი მოსაუბრეებს აყოლო-ჩამოა-
ყოლა.

ისინი ხითხითებდნენ და ისე იფხრიწებოდნენ, რომ
ზოგი კინალამ იატაკზე გაიშხლართა.

პაულა წინ წადგა და დაბალის ხმით წარმოსთქვა:

— მე აქ ჩემი თავი სტუმრად მიმჩნდა!

— რატომაც არა?—უთხრა ბლალოჩინის მეუღლემ,
ვითომ გულუბრიყვილოდ, და სახე-კი გაიძვერულად
უღიმოდა.—რა, ხომ არა ჭეწყინათ-რა, ღმერთო ჩემო?
ჩვენ, მგონი, ისეთი არაფერი... ჰო, რასაკვირველია,

სოფლოური დახვედრა ვიცი, მდაბიო, არა მალალ-თარ-
დოვანი.

მერე დაუმატა:

— დიად, ჩვენ მოქალაქენი არა ვართ. სოფლე-
ლები გახლავართ, მაგრამ არა გაეწყობა... უკაცრავად,
ქალაქელები რომ გახლდეთ...

პაულამ ზიზლით აათვალ-ჩაათვალღიერა-
ერთ წუთს ორთავემ ერთმანეთს თვალი-თვალს გაუქ-
ყარეს, როგორც ხმალში გასვლის დროს მოპირდაპირენი
მახვილებს გადააჯვარედინებენ. მერე უცბად პაულამ გაი-
ციდა და ჰკითხა:

— განა მამა შიხელი ქალაქელი არ არის!... ის
კონსისტორიის წევრია?.. თქვენი ნათლია!

ბლალოჩინის ფოფოდიამ თვალები დაირგვალა, პირი
დაალო, მაგრამ კრინტიც ვერ დასძრა.

პაულა ახლა გამხდარ ფოფოდიას გადასწვდა:

— თქვენ, დედაო, ეგრე საექვოდ რას იღიძებით?
თქვენი ქვრივი დიაკვანიც, თუ არა ვცდები, ქალაქელი
უნდა იყოს? წინად არქიელის დასში გალობდა?

— ოჰ, რას ამბობ, დედაგ! — ოჰ, რას ამბობთ? —
ლიფლიფებდა თავზარ-დაცემული, თერძიხდილი ფოფო-
დია, თითქო აჩრდილს უნდა თავი მოარიდოს და მაგი-
ლის ქვეშ შეძვრესო.

ბლალოჩინის მეუღლე წამოდგა.

— რა გინდგთ სთქვათ, დედაგ?

— არათერი საიმისო! მხოლოდ ის, რომ თქვენც
ქალაქისაგან სასესხებელი არა გიჭირთ-რა... თავს რად
იმდაბლებთ!

პაულამ ფოფოდიები ზიზლით აათვალღიერ-ჩაათვაჟა.

ლიერა და წყნარად მეორე ოთახში გავიდა, სადაც კაცები იყვნენ. უკანიდან ჩურჩულ-სისინი ესმოდა, მაგრამ არაფრად ჩააგდო.

— გესლიანი!..

გარედან მალიმალ წკარუნნი ისმოდა. ზხალ-ახალი სტუმრები მოდიოდნენ. დერეფანში წამოსასხამებსა და ქუდებს იხდიდნენ, მასპინძლებს ეამბორებოდნენ და ესაუბრებოდნენ.

— შა, როგორი ბაზრობაა?

— არის რაღა, შრა უშავსა-რა!

— ხელნა მინდა ვიყიდო... ურმისა! უკან ებოში იყო და იქიდანაც-კი მოიპარეს გლეხებმა, აი, იმათ-კი... დაჰპარონ თავები!

— ჰო, ჰო! ეგეთი ხალხია.

— ეხლანდელი ხალხი — უბედურებია! ჰე, ჰე!

— რა ნამიანი ამინდია!

— არა გიშავთ-რა! მოდით მაგიდასთან, გაგაშრობთ!

— საშრობი გქონიათ, მაშასადამე? ჰე-ჰე-ჰე-ჰე!

— უხუცესი მოვალს, უხუცესი! — ახმაურდნენ ჯერ დერეფანში და მერე ოთახშიც.

— მსცოვანთა წინაშე აღდგებოდე! — აამაღლა ხმა ერთმა მთავარმა.

მერე ორმა მთავარმა დიდის ამბით შემოაბძანა ოთახში მოხუცი, რომელსაც თოვლივით გათეთრებული თმა ხვად ლომსავით ჰქონდა გაბურძენული და წვერი იაკობისებურად დაგძელებული. ის კოჭლობით მოდიოდა, თითქო ცალი ფეხი აღარ ემორჩილებოდა. წარბები აჰქონდა და აჰქონდა: დიდშუშებიან სათვალით ყველას აცქერდებოდა.

— ძმანო და მამანო! ახალი ამბები მოგიტანეთ! —
სთქვა მოხუცმა დარბაისლოურად და ბოხის ხმით,
დივანზე დააბძანეს და გარს შემოეხვივნენ.

— დეპუტატს უხუცესის ადგილი!

— რა ამბები, მ. დეპუტატო?

— პირველი ამბავი — ფრიად საწყენ არს! — თქვენ
ყველანი იცნობდით თხაურელ მთავარს.

— დიად, დიად, როგორ არა! — ერთხმად დასძახეს
აქედ-იქიდან. მერე რა? ლობობას ხომ არ გადაჰყვა? თუ
მონასტერში უკრეს თავი?

მ. დეპუტატი ცოტა ხანს გაჩუმდა, რომ უფრო
აეშალა ცნობისმოყვარეობა, და მერე წარმოსთქვა:

— შეშლილა!

— გუშინ შემხვდა! — წადგა წინ პაულა. — შეუძლე-
ბელია!

— მერე, რა დროს ინებეთ მისი ნახვა?

— საათის ხუთზე!

— ჰო და... ათ საათზე სემინარიაში მივიდა და
ფანჯრებს ქვები დაუშინა, რომლითაც ჯიბეები გაშოეტენა.
რასაკვირველია, დაიჭირეს... ის-კი ყვიროდა: გამიშვით!
მე მკვდარს ვესვრი გოგრაში! მაშ თვალებს რად აბრია-
ლებს? ეგ ხომ თვალიც არ არის, ორი ხაროა, შეგ
ორი ნახშირი ჩაუღვია მოსაჩვენებლად. ყალბია! ცრუა!

— ეგ სიტყვები წინადაც მოსწონდა! — ამოიოხრა
ერთმა მთავარმა.

— ჩვენ კრებაზე ვიყავით და იქიდან უნ. მჭვდიო-
დით, მე და მ. კვირიკე. ელექტრონო მშვენივრად ანა-
თებდა. ვხედავთ, ხალხი ვილასაც დასდევს. მოედანზე.
მაღალ-მაღალი კაცი იყო, ხმელი, როგორც ტელეგრაფის

ბოძი, თავი ღირდ სარცხს მბუგავდა. ტანი—თითქო კაბა სა-
კიდელაზე წამოჰყვამთო. და ზტის, თამშმოშს, ვითა დავით
კიდობნისა წინაშე. ვხედავთ—მთავარია. მიხტის მთავარი,
თითქო ვარსკვლავებს იჭერსო, და ყვირის: „ძვლები
ლალადებენ... ხორცი გავიჭერი... ძვლები-ლა ყვირიან!“ აი,
დაქწინენ, უნდა ხელი სტაცონ, ის-კი გადახტება და
სხვა ადგილს ხტუნაობს. თვალები უბრიალებს, ხელებს
იჭნევს, თითქო ფთები შეუსხამსო, და სულ ძვლებზე
ლაპარაკობს, ლოყებს იბერაჟს და თან ხელს ირტყავს.
„ბუმ-ბუმ!“

ის იმავთავით სულ მინების ზარქვსა რეკდა!—იო-
ხუნჯა თამორელმა.

ყველას გაეცინა, პაულოს გარდა, რომელმაც თავი
კოტა მალლა აიღო და შკაცრად წარმოხსტევა:

— სამაგიეროდ, შეიღებს არა სთესდა და აქა-იქ
არა ჰთანტავდა: რაც-კი ჰყავდა, შესაფერად შრდიდა.

აქ ყველამ ჯიბიდან ხელსახოცები ამოაცოცა, თითქო
ყველას ერთბაშად სურდო გაუჩნდაო.

— მეორე ახალი ამბავი-კი, ძმანო ჩემნო, სასიამოვნო
ხასიათისაა!—მოუჩქარა მ. დეპუტატმა და სქელ წარბებ
ქვეშიდან პაულოს გაბღვირა.—გუშინ, კრება რომ
თავდებოდა, ამის გამო მეუფემ ვრცელი სიტყვა წარმო-
ხსტევა. განზრახვაა, რომელიც უეჭველად შესრულდება,
რომ, მთავრობის ნებით, ყველა სკოლები სასულიერო
უწყებას უნდა გადასცენ.

აქ სულ სხვადასხვა-ნაირად ახმაურდნენ.

— განა შესაძლებელია?

— ტყუილი იწინება! რაში ეტყობა?

— აი, ეგ კარგი საქმეა!

— მაგრამ, უნდა იცოდეთ... ამხსაც თავისი სადარ-
დელი აქვს!

— დროა, დრო! დღის ხანის, ხვრე უნდა მომხდა-
რიყო!

— თანაუფერძნობთ, გულით თანაუფერძნობთ!

ერთმა მთავარმა ჯერ ვერა გაიგო-რა. შერე თითქო
მძებდა:

— მაშ, როგორ? რაო? მაშასადამე, ჯამაგირსაც
მოგვეცემენ?

საიდგანლაც მ. მათეც მოცოცდა და წინ წამოდგა.

— მამა სილიბისტრო! ნუთუ ეგ შართალია?

— განზრახულებაა!

— თქვენ დაუფიქრდით: ჯე ხომ საოცნებოა! ეგ
დობდის წარსულის ამობრუნება! წარსული მომავლად
გადიქცევა! ეგ შირველი ნაზიჯია თეოკრატიისადმი... მე
შეგას ვნატრობდი და მრწამს კიდევ, რომ განზრახვა
განხორციელდება!

ყველა ოთახში ხმაურობა ასტყდა. ამ ახალმა ამბავმა
ყველა აალაპარაკა...

შიროკოზადოვის მოსვლაც-კი უერავინ შენიშნა.
მხოლოდ ბლალოჩინი მიეგება დერეფანში და ივანეთელმა
მთავარმა მოწიწებით კალოში გაახდევინა.

— კარგა ხანია, აღარ მინახევხართ, კარგა ხანია! —
აღერსიანად ეუბნებოდა ბლალოჩინი ალექსანდრას, რო-
მელიც მამას მოჰყოლოდა, — თქვენს ნახვას დაგვანატრუ-
ლეთ!

— შართლა? — გაიღიმა ალექსანდრამ. შერე აწით-
ლებულის ლოყებით ბლალოჩინის შვილს მიუბრუნდა და
ამხანაგურად ხელი ფაუწოდა.

ეს იყო შუატანის ჰაბუკი, გამხდარი, ცოცხალი და მოუსვენარი. სახის გამომეტყველება ჰკვიანური და დამცინავი ჰქონდა, თვალებს სათვალე უმაღავდა. სტუდენტის გახუნებული ტუფური ეცვა.

შიროკოზადოვი მ. ივანემ მიიწვია „სხეულის მოსამაგრებლად“ და ისიც სიამოვნებით მიჰყვა.

— ბასილეთელების საქმე როგორ არის? — მოწიწებით ჰკითხა ერთმა დაღვრემილმა და შეემა ხუცესმა, — ამბობენ ხვალ სასამართლოში მიჰყავთ და აქედ გამოატარებენო?

შიროკოზადოვი თავის ამღვრეულის თვალებით დააცქერდა და მერე ღეჭით უთხრა:

— მილიონი, მიწაში ჩაფლული, გამოუსადეგარია. შენ იპოვე, ამოსთხარე და ხელთ-იგდე! გლეხი-კი რა! თივაზე წევს, თითონ არა სკამს და სხვებსაც ჰყევს!

— ჭეშმარიტებაა! — წელში მოიკაკვა ხუცესი.

შიროკოზადოვმა ამღვრეული თვალები არ მოაშორა, რის გამო ხუცესი როგორღაც უხერხულად გრძნობდა თავს.

— თქვენ ვინ გითხრათ, რომ ხვალ გაატარებენ? — ჰკითხვა შიროკოზადოვმა.

— ამბობენ.

ჭიქები დასცალეს.

მამა ივანემ, ჭიქა რომ გადააყირავა, ალექსანდრას მოჰკრა თვალი, რომელიც იმას უყურებდა, და შერცხვა.

— მგონი, ვაჭარბები! — წაიბუტბუტა, მაგიდას მოშორდა და ფანჯარასთან დადგა, სადაც იმას სტუდენტისა და ალექსანდრას ლაპარაკი ესმოდა.

— რის მაქნისია ამდონი კამათი და განხეთქილება,

— ამბობდა ქალი, — მეტადრე ამ საშინლად გასაჭირ და აუტანელ დროს, როდესაც საერთო საქმისთვის ყველანი უნდა გავერთდეთ. განა ჩვენ ყველანი საერთო მომავლისკენ არ მივისწრაფით? განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ ზოგს იალქნიან გემით უნდა სიარული, ზოგს კი ორთქმავლით... მთელი უთანხმოება ამაზეა აშენებული.

— არა, ალექსანდრა, უკაცრავად! — უპასუხებდა სტუდენტი. — ჯერ ერთი რომ... ორთქმავალი პირდაპირ და განსაზღვრულ სისწრაფით მიდის ნაპირისკენ, გზას არ ასცდება, არ მიუხვ-მოუხვევს; იალქნიანი გემი კი ქარის ნებაზე დადის. ან რისთვის უნდა დავემოჩირო იალქნიან გემის მეზღვაურებს, რომლებიც ცდილობენ შორეული მხარე დაიპყრონ და იქ საშაგალითო სამზარეულო ააგონ, რომ შემწვარ-მოხრაკულები იმზადონ და შეექცნენ. მე საუკეთესო შემწვარ-მოხრაკულებისა და მეზღვაურთათვის-კი არა ვშრომობ, არამედ საერთო იდეალისთვის, კაცობრიობისთვის!

— ჩვენ ყველანი კაცობრიობისთვის ვიღვწით! — უთხრა ქალმა.

— დიად, და ვგრეც უნდა იყოს, — მტკიცედ წარმოსთქვა ვაჟმა; — და უნდა განვაერთოთ ზოგადი ჩვენი სიყვარული და ზოგადი მძულვარება.

ვაჟი ცოტა ხანს შეჩერდა.

— ვინ იცის, — სთქვა შემდეგ ჩაფიქრიბულმა, თითქმის თავისი მომავალი წარმოდგინაო, — ამ შემოდგომას ვნახავთ კიდევ ერთმანეთს, თუ არა...

ქალის ხელი უნებლიედ წაფათურდა, ვაჟის ხელი

იპოვა და თითებზე მოაჭირა—ეს საიდუმლო ფიცი იყო. ამავე დროს მისი თვალები ისე ხარბად შეჭყურებდნენ ვაჟს, თითქო შორსა და საშიშ მხარეს ისტუმრებენ და მისი სახე ღრმად უნდა შთაიბეჭდონო.

მ. ივანემ შორიდან დაატყო, რომ ქალს უყვარს ვაჟი და ეს სიყვარული აშკარაა, წმინდა და მასთან მწვავე... მერე მიუახლოვდა.

— რაზე ცხარობთ?

სტუდენტმა მძულვარედ შეხედა, ალექსანდრამ-კი გაუღიმა.

— ჩვენ იმაზე ვლაპარაკობთ, რაც ჯერ არ არის.

— მომავლის სიმღერებზე?—ღიმილით უთხრა მ. ივანემ.

ქალმა გაიცინა და თავი დაიქნია.

— აბა, თქვენ რა უნდა იცოდეთ მომავლისა, მაგისტანა ნორჩმა!—გაეხუმრა მ. ივანე.—გიყურებთ და... გარეგნობით თითქო მშვიდი და წყნარი ხართ, გულში-კი... ცხელება!

— მერე ეგ ცუდია?

მ. ივანემ ჯერ გაიღიმა. და ცოტა ფიქრის შემდეგ უპასუხა:

— არა, ცუდი რად იქნება! ვაი იმას, ვინც არც ცხელია და არც ცივი!

— ჩვენს დროს, როდესაც საერთოდ აზრი ირყევა და დაუდგრომელია,—წრიპინით მჭერმეტყველებდა ვილაც,—ჩვენს უბედურს საუკუნეში, როდესაც ურწმუნოება, გენიოს მწვალებლების დანერგილი, მთლად ინტელიგენციას გაუჟდა და, მის დახმარებით, ლამის ჩვენს მართლმადიდებელ ხალხსაც მოედოს...

მამა ივანემ მიიხედა.

— ჩვენი აბღა-უბღა ყველგან გადასკუბდა!.. ჰეი...
მჭერმეტყველი მამა მათე ბძანდებოდა, რომელსაც
დიდი ჯგუფი შემოხვეოდა.

დივანზე, ჩაის მაგიდასთან, ქალღმერთის მოთამაშეთა
ახლო, ისხდნენ ბლალოჩინი და დეპუტატი.

ბლალოჩინი ისე ბებერი არ იყო, როგორც კაცს
ფიქროვებოდა. თმა უდროვოდ გაქალაჩანებოდა. სახეაბურ-
ცებოდა. თვალები ჭკვიანური ჰქონდა, მაგრამ მოუსვენ-
ნარი, თითქო რაღაც ვარამსა და სევდას თავისი კვალი
დაუჩნევიაო. როცა სხვა ლაპარაკობდა, ის სულ გაჩუ-
მებული იყო. სახე-კი უღიმოდა. ხანდისხან ეტყობოდა,
რომ ეს ღიმილი მხოლოდ ნიღაბი იყო. ხანდისხან თავის
ფიქრს მიეცემოდა, ღიმილი თანდათან გაეფანტებოდა,
სახე ექმუხვნებოდა, თვალეში თითქო სიმკაცრე იხატებო-
და, და ამ დროს ბლალოჩინი გიჟსა ჰგავდა. მაგრამ გონს
შალე მოდიოდა, და სახეზე ისევ ღიმილი გამოეხატებოდა.
მაშინ ის რამე სიტყვას ჩაურევდა ლაპარაკში, თითქო
დიდის ყურადღებით უსმენდა მოლაპერაკეს. ხან თურმე
ეკლესიაშიც ისე გაშტერდებოდა, რომ აღარა ესმოდა-რა.
მაშინ მისი მთავარი ფეხის თითებზე შეიპარებოდა საკურთ-
ხეველში და შეანძრევდა:

— მამაო, ასამაღლებელი!

საბლალოჩინოში უყვარდათ, მეტადრე მთავარ-ღია-
კვნებს. ყოველ უთანხმოებას მორიგებით ათავებდა.
როგორც სკოლების მეთვალყურე, დიდ მხნეობასა
და მზრუნველობას იჩენდა. მაგრამ ბევრს ლაპარა-
კობდნენ იმის ოჯახურ საქმეებზე და ბევრს ახსოვდა
მასწავლებელ ქალის ისტორია, რომელმაც მეუფებამდეც

შიაღწია. ქალი სადღაც მიყრუებულ კუთხეში გადაიყვანეს და იქ მომკვდარიყო. მას აქედ ბლალოჩინს სმადღაუწყია და კომპანიებს შესჩვევია. მისი მოგზაურობასაბლალოჩინოში განუწყვეტელი იდღესასწაული იყო. თუმცა თვით ის მცირე მონაწილეობას-ღა იღებდა ქეიფში და უფრო მღიმარე აჩრდილს ემსგავსებოდა, მეტადრე მას შემდეგ, რაც ერთ გლეხთა პროცესის შემდეგ მისმა შვილმა, პროკურორის ამხანაგმა ძველეთში, თავი მოიკლა.

ამ საღამოს ჩვეულებრივი ღიმილი ბლალოჩინის სახეზე უფრო მალღმალ ჰქრებოდა, ყველა ატყობდა, რომ ის მოუსვენრად არის, რაღაც აწუხებს. მთავარი სეკიროვი, წითელ-ფაფრიანი და წირპლიან-თვალეღიანი, ყოველთვის ბლალოჩინის ახლო დატრიალებდა, როგორც მისი მღივანი და მოჩრღლი. იმან შენიშნა, რომ ბლალოჩინს ხელი უკანკალებდა, როღესაც კოვზით გაციებულ ჩაის ურევდა; თვალეღს-კი სულ შვილს აყოლებდა, მაშინაც-კი, როცა დაღიოდა ან ეღაპარაკებოდა ვისმე. როღესაც სტუდენტი კარში გავრღოდა, მამა უფრო აშფოთღებოდა.

ღაპარაკის საღნად ახალი ამბავი გაეხადნათ. ამიტომ ყველა ღივნის გარშემო შეჯგუფღიღიყო. მამა ივანეც იქ მივიღა. მხოლოდ ერთი შირაკოზადღოვი არ მოშორდა საღზღმის მაღიღას და იქ კერპისავით გაშეშებღლიყო.

— ჰეშმარიტად, — ღაღადღებდა მ. მათე: თანამედროვე იერუსალიმი, რომელ არს ქრისტეს საყდარი, რაღადენადმე შერყეულ და შეღახულ არს. მეღეღი და ტურეღი ღაძღწიან მის კიღეთა შორის, რომელთაც ათას წელთა ხავსი მოჰკიღებია. ღამურეღი სთხრინ კოშკებსა

და გუმბათს და ლამობენ სრულიად გაანადგურონ... და შორს ისმის გოდება იერემიისა... რამეთუ მოსულ არს დრო, ოდესცა აღიჭურვებიან ნაშობნი ჯოჯოხეთისანი, რათა შემუსრონ საყდარი!.. ოდესცა გამწვავდების ბრძოლა კრავსა და ვეშაპს შორის!

მამა მათე თავის საყვარელ რაშს მოახტა და თავდაუქერად მიაქენებდა უდაბნოთა ურწმუნოებისათა, ნანჯრევთა სარწმუნოებისათა და დაულაღვად მიპქროდა იქით, სადაც თეოკრატიის სამეფო ეგულებოდა:

— რამეთუ რას ვხედავთ გარემოს ჩვენსა და პირსა დედამიწისასა?—იკითხა პაწაწა ხელების პარკყვითა და პატარა სხნის მოქმუხენით.—ინტელიგენცია იქ... ეგრედ წოდებული... მოქალაქობრივი კლასი... ათეიზმი, ვოლტერის ღვიძლი შვილი და, თუ არა, უსახო პანთეიზმი მანც—აი მისი სარწმუნოება! ტოლსტოველები... სოციალისტები, ანარქისტები. უარყოფელნი ქორწინებისა და სახელმწიფოსა. ღმერთთა ღვთისა და შემოქმედისა მაგიერ, ვინ დაუმკვიდრებიათ საკურთხეველსა შინა?... შეშლილი ფილოსოფოსი ნიციშე, ანუ პოლიტიკურთა ზურჯთა დამარღვეველი, რომელ არის გერმანელი ებრაელი მარქსი.

მ. ივანემ იგრძნო, რომ პაულა მის აცქერდება. ეს პირველად არ შენიშნა ამ საღამოს. ქალმა რავდენჯერმე აფალი თვალს გაუყარა გაბედულად, მოუსვენრად, რაღაც ახალ გრძნობით, რომელიც ერთსა და იმავე დროს აშინებდა, იზიდავდა და აოცებდა კიდევ. და მიაპყრობდა თუ არა ქალი თავის გამგმირავ თვალებს, მის გულში რაღაც ატოკდებოდა, თვალებს ბინდი გადაეკვროდა,

და შეშფოთებული მ. ივანე აქეთ-იქით ქურდულად შეხედავდა მეზობლებს, ხომ არა დამატყეს-რაო.

მ. მათე-კი კვალად მიაჭენებდა და უცხო სამფლობელოშიც გადასულიყო.

— აი, საფრანგეთში სამღვდელოებას სდევნიან. იქ მართალია, კათოლიკეთა შავი რაზმი დამკვიდრებულა-მაგრამ ამ დევნულობაში მაინც ინტელიგენტთა კადნიერება იხატება. ისტორიული ღვაწლი დავიწყებას მისცემია. ღვთისა მსახურნი, სიმართლის მატარებელნი, სკოლებიდან განიძევებიან, ჯვარსა სასამართლოდან განიტანენ.

ფანატიკურის გატაცებით ხელი აღაპყრო და დაიძახა:

— და გაუქმებულ იქმნება საყდარი მათი! ესე არს ნიშანი დროისა, ოდეს ანტიქრისტე აღამაღლებს თავსა თვისსა! ხოლო ესე ყოველი უცხოთა, ნახევარად კერპთათყვანისმცემელთა სახელმწიფოში არს! და რასა იქმან ჩვენნი ცრუმზრახველნი? ესენიცა ღალად ჰყობენ! აღიღებენ თავსა თვისსა და იწყებენ დევნასა სკოლისა და ეკლესიისასა! გესმათ თქვენ, რაი მოიმოქმედა ერობამან ტვერისამან? და არა ეს არს მართლოდენ... ხოლო არა ჰხამს ხუმრობა და ძრახვა უფლისა! და ერობამან ტვერისამან უკვე განიცადა რისხვა. და ფრანგნიცა განიცდიან-რამეთუ, თუცა ძლიერ არს ანტიქრისტე, ხოლო შეზორკილ და დამხობილ იქმნების! ძლიერ არს ღმერთი ჩვენი!

„რომელ არს ღმერთი ძლიერ, ვითა ღმერთი ჩვენი!“

— წაიგალობა ფიქრებში გართულმა მ. სილიბისტრომ და თან მაგიდაზე თითები აათამაშა.

მთავარმა სეკიროვმა განაგრძო:

„შენ ხარ ღმერთი, რომელ იქმობდი სასწაულს“.

ამ დროს უნებლიედ ხმამაღლა დაასლოკინა მ. თაბორელს, რომელსაც ღვთისა ძალიან ეშინოდა.

ყველას გაეცინა.

— მოძღვარს, ეტყობა, „ამინ“ უნდა ეთქვა და ვერ მოუხდა!—წაექომაგა ზიგზაგინი მ. თაბორელს.

— ნუ ცრუობ!—უთხრა თაბორელმა—ეგ გვამსა ჩემსა შინა რომი შეეჯახა ქადას.

მ. ივანემ ჯერ გაფუებულ თაბორელს შეხედა და მერე ისევ პაულას თვალთა ძგერა იგრძნო. ქალი ისე გატაცებით უყურებდა, რომ მ. ივანეს სახე აუწითლდა და გული თითქო მოსწყდა და გადმოუგორდა. თითქო ქალი იმდონ ხალხში სხვას ვერავის ხედავდა. მ. ივანემ ამოიოხრა და თვალი მოარიდა. გამოუტკვეველმა გრძობამ გონება ბურუსში გაუხვია.

— რას მომჩერებია?.. თითქო მე... მომეკლას ვინმე...

მ. მათე, მსმენელთა ყურადღებით გამხნევებული, ყველაფერს ამხობდა, საძირკვლიანად სთხრიდა, მიჰქროლავდა სივრცეში და ვილასაც საბრძოლველად იწვევდა.

— მართლ-მადიდებლობა! თვითმპყრობელობა! ეროვნება! აი, სამი ქვაკუთხედი ჩვენის ცხოვრებისა. ღმერთ შორის მართლ-მადიდებლობა პირველ არს. რამეთუ ვინ შეაგროვა გაფანტულნი ცხოვარნი და ვინ დაამკვიდრა თვითმპყრობელობა? სარწმუნოებამ! ვინ გარდაქმნა მრავალნი თემნი დიად ერად? მან! რუსეთი მარად ყოფილა მართლმადიდებელ რუსეთად და იგია მისი ძალა, მისი ღიდება, მისი სიწმიდე, მისი უპირატესობა უცხო ერთა წინაშე. უძლეველ და მორჩმულ, თავზარდამცემ იყო იგი შინაურ და გარეულ მტერთა ზედა, ვიდრე მისნი მონასტერნი

მნათობლობდენ, ვიდრე მათ შინა ბრწყინავდენ მზენი
სარწმუნოებისა, რომელ არიან პატრიარქნი! ცისკარი
ქეშმარიტის მეცნიერებისა, რომელ არს წყარო სარწმუ-
ნოებისა და ძლიერებისა, ეკლესიის - სასწავლებელთაგან
მნათობლობდა. და, აჰა ესერა, მივეგებები განზრახვასა
უმაღლესისა მთავრობისასა, ვითარმედ საერო სასწავლე-
ბელნი სამღვდელოებას უნდა გადმოგვეცეს. ჩვენ უკვე
გვეკუთვნიან იგანი უფლებათაებრ ისტორიისათა! არა თუ
დაბალი სკოლები, არამედ... გიმნაზიები და უნივერსი-
ტეტებიც ჩვენ მფარველობასა და მზრუნველობასა ქვეშე
ენდა იმყოფებოდნენ...

— მომითმინეთ! — მოისმა მკვახე და ირონიული ხმა. —
თქვენ სამღვდელოების სახელით ქადაგობთ, თუ მხოლოდ
თქვენთავად?

მ. მათემ მიიხედა.

სტუდენტი ფეხს მიჰყუდებოდა, ზურგს უხახუნებდა,
ოდნავ ირხეოდა და ისე ლაპარაკობდა:

— თუ სამღვდელოების სახელით, — მე დარწმუნებუ-
ლი ვარ, საუკეთესო ნაწილი სამღვდელოებისა თქვენს სი-
ტყუებს უარჰყოფს, და, თუ პირადად თქვენს აზრს ამბობთ,
მაშინ მაგისტანა სიტყუები, ღვდლის ბაგეთაგან წარმო-
თქმული, გასაკიცხია! თქვენ ჩირქსა სცხებთ საუკეთესო
მოდვაწეებს, თქვენ გინდათ წაართვათ, რაც ოფლითა და
სისხლით მოუპოვებიათ, რასაც მწარე ჯაფითა და ვაებით
ჰქმნიდნენ იმ დროს, როდესაც თქვენ ქალებსა და ბე-
ჭებს აგროვებდით, ლატაკ მონებს არბევდით, რომელთაც
თქვენვე ცხვრებს უწოდებთ...

თავის სიტყუებმა სტუდენტი თითონვე გაააღმასა:

— თქვენ ცრუ-მოდვრები ხართ, მატყუარები!

თქვენ მონურ ხელებით რათ ეპოტინებით სკოლებს? თქვენ რა უნდა ასწავლოთ? გონების ბორკილი თქვენ ციურ ჭეშმარიტებად მიგაჩნიათ! ცხოვრების საზიზღარი სიცრუე—უმალღეს სიმართლედ!

მ. მათე აიბურძენა და წრიპინით წამოხტა;

— მოითმინეთ!

— მიტრო, მიტრო!—შეშფოთდა ბლალოჩანი.—მე ხომ გთხოვე... შენ ისევ...

დივნიდან წამოიწია და ჩაით სავსე ჭიქას ხელი ჰკრა.

— არ შემძლიან, მამა ჩემო!—დაიძახა სტუდენტმა: მაგისტანა სიტყვებს რუგორ არ გავცე პასუხი? სამარცხვინოა!

მ. მათე ყოყლოჩინაობდა:

— მოითმინეთ!

მაგრამ აქ თვით სამღვდლოება აიშალა. ფართო სახელოები აფრიალდა, თითქო ქარმა დაჰბერა, და თვით მოძღვრებიც დაპროწიალდნენ.

— მართალია, მართალი!—ყვიროდნენ ახალგაზდები: ჩვენ მაგას არ ვეთანხმებით!

— ეგ ფანატიკოსობაა!

— ჩვენ ჩვენს საქმეს ვაკეთებთ, ერის კაცნი—თავისას! ჩვენ თაფონ ჩამოვიშორეთ ინტელიგენცია ჩვენის უღიერობით!

— მერე განა მატყუარები ვართ?

— მოითმინეთ, მოისმინეთ!!

— მამა სავლე, ნუ ცხარობთ!

— მართალი ხარ, მ. მათე!

ახლა მ. თაბორელი წამოდგა და სთქვა:

— რაც წართმეულია, ის უნდა დაუბრუნდეს. ეს წამღვილი ჭეშმარიტებაა! ის კი, ვითომც ჩვენ მატყუარ-

რები ვიყოთ, ეს... ეს... თქვენის მხრივ, დიმიტრი, კარგი არ არის... შეუსაბამოა! რადგან თქვენ თითონ შთამომავლობით, ესე ვთქვათ... იესეველთაგანი ხართ! ძალიან გასაოცარია თქვენი სიტყვა ამ სახლში, მარად კეთილწესიერში...

მ. ივანე ყურადღებად იყო გადაქცეული, ვნახოთ, საქმე რით გათავდებოა.

მოუკრეფავში გადატოპა მ. მათემ!—ფიქრობდა თავისთვის.

ამ დროს ვიღამაც სახელო დასწია. ის შეკრთა და მიბრუნდა.

პაულა თვალით ანიშნებდა, გამომყეო.

ისიც გაჰყვა.

გაიარეს დერეფანი. აქ მ. ივანეს ძაღლმა სველი ცხვირი მოუსვა ხელზე და დასუნა. პაულა სადღაც შესხლტა. მ. ივანეც შეჰყვა.

საკუჭნაო იყო.

იქ ვიღაც ცხოვრობდა, რადგან კუთხეში ქუქყიანარღები იყო გაშლილი და იქვე, წითელ სკივრზე, ჩამტვრეულ შუშებიანი ფანარი იდგა. შიგ კრაქი ოდნავ ბუუტავდა. თახჩებზე საცერი იყო და ცხრილი, კვერცხით სავსე. აქ-იქ მატყლი დაეგროვებინათ. კრაქის შუქი თრთოდა და დიდ ქილების ჩრდილს ათამაშებდა. შმორისა და საქმლის სუნი იდგა, უფრო-კი ლორისა.

— რაღაც საიდუმლო გაქვს სათქმელი!—სთქვა მ. ივანემ.

პაულა ახლო იდგა და ქვემოდან ზევით შეჰყურებდა. კრაქი ხან გაუნათებდა სახეს, ხან დაჩრდილავდა. თვალის გამომეტყველება ისევე უცნაური ჰქონდა, როგორც

წელან ოთახში—სახიფათო და მიმზიდველი. და ამ წყვილადში მ. ივანემ თითქო პირველად დაანახა ეს ქალი, მისი ამომჯდარი მკერდი, მოელვარე თვალები, ნაზი და სანდომი სახე.

ისრის წვეტმა გულს უჩხელიტა, თუმცა ნაზად და მსუბუქად.

უნებლიედ უკან დაიწია.

— რაო?

ქალმა სწრაფად, თითქო უგონოდ, მისკენ მიიწია.

— ნება მომეცი...

— რაო?—გაიმეორა მ. ივანემ და თან გრძნობდა, რომ დუნდება.

— მე შენ ისე... შენ ისე... პატივსა გცემ... ნება მომეცი... სულითა და გულით... ერთხელ გაკოცო!

— ეგ რამ გაფიქრებინა!—უნდოდა ეთქვა.

მაგრამ უთხრა:

— მერე... რა!

ქალმა ოდნავ შეჰკივლა, ახტა, კისერზე ჩამოეკონწიალა და მის ტუჩებს ხარბად დაეწაფა, თითქო დიდი ხნის უინი უნდა მოიკლასო.

— მეტი აღარ შემიძლიან!.. აღარ შემიძლიან!.. თრთოდა ქალი მ. ივანეს მკერდზე: მე შენ... მინდა მიყვარდე!.. მე... შენ... მიყვარხარ! გმირო! შენ გმირი ხარ!

და ეკვროდა, უერთდებოდა, მასთან შეხავება უნდოდა, მის სიმძლავრის ნაწილი უნდა შეესვა, რომ თითონაც ძალა მომატებოდა, გამხნეებულ-გამძლავრებულიყო...

და ამ ცხოველმა გრძნობამ, რომელიც მ. ივანეს არაოდეს არ უგემია, ელექტრონის ნაკადულსავით, სწრა-

ფად დაუარა ტანში, ცეცხლის ალი ჩაჰბერა, აანთო მისი ჭკუა-გონება, აზრი, ეჭვი, შთანთქა მისი წარსული და აწმყო. სიხარულისა და უზომო ნეტარების კარი გაეღო, უცნაურმა შექმა დაუბნელა თვალები. რაც-კი რამ მასში აქამომდე უხილავი და უგრძობი, საიდუმლო ძალა იფარებოდა, ეხლა სულ თავში აუვარდა... აგუზგუზდა, ალაპლაპდა. ერთი ისუნთქა და მტირალ ქალს თვისი მძლავრი ხელები ჟინით მოხვია, დათვისავით მიიზიდა, მიიკრო გულზე, ჰკოცნიდა მთრთოლარე ბაგეში, წუწნიდა მის ცრემლს.

— წავიდეთ! წავიდეთ! — ეჩურჩულებოდა ქალი.

— წავიდეთ! — იმეორებდა ისიც, თავდავიწყებული. იმას ეგონა, რომ მუდამ უყვარდა ეს ქალი. არ ყოფილა წუთი, როდესაც არა ჰყვარებოდა.

— შენ ღონიერი ხარ!.. ძალოვანი! — ჟინით ამბობდა ქალი. — წავიდეთ... მიატოვე ყველაფერი!.. აქ ჩვენ უცხონი ვართ! შენცა და... მეც!

— მეც! — ამოიძახდა ისიც ჩაძახილს.

— ჩვენ უკეთესად მოვაწყობთ ცხოვრებას! ჩვენ ყველაფერს მოვახერხებთ! აქ რად უნდა გვეხუთებოდეს სული? რად, რისთვის? განა შენ არ გიწუხს სული? განა შენ არ გინდა მოიშორო?

— ვინ? — გამოურკვეველის შიშით ჰკითხა მ. ივანემ.

— ანაფორა!!

ის გონს მოვიდა, გამოერკვია.

გაფითრდა და ქალს ხელი ჰკრა.

მთელი მისი წარსული აეშალა, შეებრძოლა.

— გამიშვი! შენ გადარეულობარ! დაგვიწყებია, ვინა ვართ, ან მე და ან შენ!

და ისეთი სიტყვა ახალა, რომელიც ამჟამად მისმა წოდებრივმა წარსულმა წასჩურჩულა:

— ბაბილონელო დიაცო!..

როგორც ნამძინარევი, ხელფების კანკალით, შევიდა მ. ივანე სასტუმრო ოთახში და დაიწყო წინდაუკან სიარული. არ ესმოდა და არ ამჩნევდა, რომ იქ რაღაც კუდი ამბავი იყო.

ქალაქის მოთამაშეები წამოდგნენ.

— მიტრო! მიტრო!

შვილი მამას ყურს არ უგდებდა.

არა, არა, ის ვერ გაჩუმდება, იმან უნდა სთქვას, რაც სათქმელია, მოვალეა თავპირში ახალს მწვავე სიპართლე.

— ახალი ცხოვრება აგვეთ დედამიწის ზურგიდან!

— ყვიროდა გაშმაგებული და მ. მათეზე უთითებდა. — მხოლოდ ისტორიაში-ღა დარჩება შავი ფურცელი! თქვენ მარილი-კი არა... ტალახი ხართ! თქვენ საფრანგეთზე ლაპარაკობთ და უდარებთ თქვენ თავს დასავლეთის სამღვდელოებას... თქვენ მაგ შედარების უფლება არა გაქვთ. დასავლეთის სამღვდელოება ნასწავლია, განათლებული! კათოლიკეთა სამღვდელოებამ შეჰქმნა მეცნიერება, ხელოვნება, მწერლობა, ჩაუყარა საძირკველი ეხლანდელი მოქალაქეობას, ცივილიზაციას! ეს დიდი ღვაწლია! აბა, თქვენ რა ღვაწლი მიგიძღვით? რითი მოგაგვთ თავი? იმდამცირებულ და დამდაბლებულ მდგომარეობით, რომელშიაც იმყოფებით საუკუნოთა განმავლობაში? იმით, რომ ემსახურებით ძლიერს უძლოურისა და დავრდომილის წინააღმდეგ? თუ იმით, რომ დაგვიწყებიათ მოვალეობა,

მოციქულთა ზნე-მოძღვრება, ყოველი თავმოყვარეობა ღ სინიდისი?

— ეს რა არის?—იქნევდა ხელებს გააღმასებული მ. მათე: ეს ხომ ღვთისაგან განმტკიცებულ ცხოვრების კიდეთა შერყევია... გმობა!

— მიტრო! გთხოვ!—ეხვეწებოდა ბლალოჩინი.

— დიმიტრი! თქვენ თითონაც ხომ სასულიერო წოდების კაცი ხართ!—უთხრა წარბების თამაშით მ. სილიბისტრომ.

სტუდენტი ახლა იმას მიუბრუნდა, გაბრაზებული:

— მერე, თქვენა გგონიათ, მე ძალიან მესიამოვნება, ამას რომ ვამბობ? მე გული მტკივა!.. ჩემშტო თქვენი სისხლი ტრიალებს... მემკვიდრეობითი. ჩვენ წინაპართა ზმა მალაპარაკებს, თქვენ უძველეს წინაპართა, რომელთაც ხალხი მონობიდან გამოაპყვდათ, მეფეებს პირში ამხელდნენ, მართალს ეუბნებოდნენ, საპყრობილეებისა არ ეშინოდათ! სადღაა ის ღვთაებრივი გამაპატიოსნებელი სული თქვენი წინაპრებისა? სად არის ის მარტივი?

ზმა უწყდებოდა. სუნთქვა ეკვროდა.

— თქვენს ჭკუასა და სინიდისს ბორკილი აქვს შეყრილი, რომელსაც თქვენვე ემთხვევით უძლიურ მუხლს იყრით თქვენის დამაპატიმრებლების წინაშე.

— დიმიტრი, მათქმევინე!..

— თქვენ მონები ხართ. და გინდათ სხვებიც დაა-მონაოთ. მაგრამ სულს სამუდამოდ ვერ მიაძინებთ—ის გაიღვიძებს... და გაიღვიძა კიდევც, გამოფხიზლდა. სული თავისუფალი, ამაყი, ძლიერი, მძლეთა-მძლე... და დას-ცვივა ჯაჭვი, თქვენი ჩაუანგებული ბორკილი!.. თავი-

სუფლების ჭეშმარიტი მქადაგებელნი მოვლენ... თქვენ-კი წყვილადში გადიკარგებით.

— არა, ეს მეტის-მეტია, მ. ბლალოჩინო! — დაიწროპინა მ. მათემ და ყველამ დუდუნით მხარი მისცა: ამნაირად მხოლოდ ცნობილი მწვალებელი და ეკკლესიის მტერი ლაპარაკობს, ტოლსტოი.

სტუდენტი ეცა მაგიდას, აივსო ჭიქა და წარმოსთქვა:

— დღეგრძელ იყოს... ლევ ტოლსტოი!

თითქო ყუმბარა შეუგდეს სამღვდელოებას.

ოთახი ახმაურდა, აყაყანდა, აიშალა, აყვირდა.

თაბორელმა სათამაშო ქალღი დაანარცხა და განაცხადა, მე ეხლავ აქედან მივდივარო. სადაც ასე ჭკიცხავენ სამღვდელოებას, იმას, როგორც ღვდელსა და, მეტადრე, სასულიერო გამომძიებელს, დარჩენა არ ეკადრება და არც შეუძლიან.

ბლალოჩინი თან შეიღოს ეძებდა თვალით და ბუტბუტებდა — მიტრო, მიტრო! ეგ როგორ შეიძლება! — თან მ. მათეს სთხოვდა დარჩენილიყო და ყმაწვილის ლაპარაკისთვის ყურადღება არ მიექცია.

— ახალგაზდობა! რას იზამ? ჩვენ, მოხუცებმა, უნდა შევუნდოთ.

მაგრამ მ. მათე სულ გადარია. ამ სიტყვებმა.

ჯერ ერთი, აბა სადაური მოხუცია...

აქ საერთო მღელვარება ერთბაშად სიცილ-ხარხარად გადაიქცა. ერთმა მთავარმა ოთახი შემოიარა და ყველას ეუბნებოდა:

— არ დაბერებულა! ჰი-ჰი-ჰი! ეს მართალია: ამა-შე-კი ბევრი დაემოწმება, მეტადრე იმის სამრევლოში.

— დადუმდი! — გაჯავრებით შეაწყვეტინა ხმა მთავარმა სეკიროვმა.

— ძმანო! — ეხვეწებოდა ბლალოჩინი: განვაგლოთ კამათი და უთანხმოება! გთხოვთ, მამებო, სუფრას მოუსხდეთ!

— სადა არს სასმელო და სჭკმელო! — გაქიმა სეკიროვმა. თაბორელმა-კი დაუმატა.

— ტოლსტი *) პავლეს სადღეგძელო მიიერთვით, ეგეც ხომ აკრძალული არ არის?

სიცილი ასტყდა.

სუფრას შემოუსხდნენ.

X

ჰაერი შეკრული და ნამიანი იყო.

დედამიწას შავ-ბნელად რაღაც დასწოლოდა. ღრუბლები ნაჭერ-ნაჭერ ნელა მიიზლახნებოდნენ ცაზე და დედამიწისთვის ცვარს აღარ იმეტებდნენ. მიწას-კი უხვად ასდიოდა ოშხივარი, რომელიც დამეს უფრო აბნელებდა.

ბლალოჩინის სახლს ეძინა.

ფიჩხულისავით ერთი-ერთმანეთზე მიყრილი სტუმრები ოხრავდნენ, კვნესოდნენ, ბოდავდნენ. თუმცა ყველას ეძინა, სახლი მაინც ხმაურობდა.

მ. ივანეს სტუდენტის პატარა ოთახში. ეძინა, რომელსაც ერთი ფანჯარა ჰქონდა ეზოსკენ. ღვდელს ერთ-ბაშად გამოეღვიძა, შეფოთვითა და ყვირილით. ოფლში გაწურულიყო. თვალეზ-დაქყეტილი აქედ-იქით იყურებოდა და ვერ გაეგო, სად იყო. ფანჯარასთან მივიდა, დაეყრდნო და თავი კარში გაჰყო. ჯერ ვერ გამორკვეულიყო ტანში ცხელი სითხე უვლიდა, ძარღვები ებერე-

*) სქელი, მსხვილი, განიერი.

ბოდა; თავს ტყვიასავით მძიმე რაღაც დასწოლოდა... თან-
დათან გამოერკვა, გონს მოვიდა და მოიაზრა, რომ
ბლალოჩინისას იყო. პირდაპირ ქვიტკირით ნაშენი საჯი-
ნიბო იცნო. მოაგონდა, რომ იმ ღამეს სუფრას ძალიან
უმუყაითა. მერე ბაზარში უაზროდ დაყილობდა, ეტ-
ლებსა და ფარდულებს შუა, — თითქო უნდოდა საღმე და-
მალულიყო და უფრო-კი თავის თავს გაქცეოდა. დალა-
ლული და დაქანცული დაბრუნდა, ფარდაგზე გაწვა და
სცდილობდა დაეძინა... თითქო ისიც ახსოვს, რომ აქვე
სტუდენტიც იწვა ტანგაუხდელი, წადებით, — ესე თუ იყო
ჩვეული; თუმცა კვდარივით უმოძრაოდ იწვა; მაგრამ არ
ეძინა: ხშირად თავს წამოიწვედა, წამოდგებოდა, ფანჯა-
რასთან მივიდოდა და წყვდიადში რაღასაც აცქერდებო-
და. ისიც ახსოვდა მ. ივანეს, ან ძილში თუ მოეჩვენა,
რომ ორიოდჯერ კარი გაიღო, ბლალოჩინი თავსა ჰყოფ-
და და ოთახს ათვალიერებდა. თითქო შვილს უძახდა
კიდევ. სევდა და შიში სჭვიოდა მის ჩურჩულში. შვი-
ლი-კი ხმას არა სცემდა. მერე ყველაფერი გაქრა, მ.
ივანეს ძაფი გაუწყდა, აღარა ახსოვდა-რა.

მ. ივანეს ჩასძინებოდა.

სიზმარი ნახა. დილაა, რიჟრაჟი. ის შემოსილი,
ჯვარ-ხატებით ლიტანიად მიდის. ხალხი მიუძღვის და
მისდევს. ზარები წკრიალ-გრიალებენ. მიდიან დიდ მო-
კრიალებულ მდინარისკენ, რომლის სახელი დავიწყებია.
ერიდება და შიშობს, რომ სახელი აღარ იცის და საჭი-
რო-კი არის, უთუოდ უნდა მოიგონოს. ცდილობს,
ხალხი შეჰყურებს, ელის და უკმაყოფილებას აცხადებს.
თანდათან ხალხი აბობოქრდა, ყვედრება და მუქარა ეს-

მის... და მოულოდნელად მშვიდ და ანკარა მდინარიდან ქალი გამოცურდა... ხელს უქნევს, თავისკენ იტყუებს, რაღასაც უყვირის უცხო, გაუგებარ ენაზე... ერთი სიტყვა-კი გაარჩია:

— წავიდეთ!

შიშმა და სიხარულმა მთლად შეიპყრო.

ცდილობს, ერთი სიტყვა უთხრას, მტკიცე და გადაწყვეტილი, რომელმაც ყოველი ეჭვი და ყოყმანი უნდა გადასჭრას, მაგრამ ენა დაბმია და მოსაზრებაც სულ დაჰკარგვია. ყვირის საზარლად...

ამ ყვირილმა გამოაღვიძა.

და ეხლა, საითაც უნდა მიიხედოს ანთებულის თვალეზით, მის წინ სულ ის თეთრი სიზმარში ნანახი ქალი ეჩვენება. კარგად იცის, ვინც არის ის ქალი: სახით პაულოა. მისი თვალების გამომეტყველება, მაძიებელი და მიმზიდველი.

მ. ივანემ ღონივრად ამოიფშვინა, როგორც ღამე ცხენები საჯინბოში აფრუტუნებენ.

— მო-ჩვე-ნე-ბაა!

თავი მძლავრად გაიქნია და შლიაპას დაუწყო ძებნა მაგიდაზე, ნელა, ქურდულად, რომ სტუდენტი არ გამოეღვიძებინა. მაგრამ იატაკზე საბანს ფეხი წამოჰკრა და წაიბორძიკა. საწოლს დახედა, — ცალიენი იყო. მაშინ მოაგონდა, რომ ფანჯარიდან რაღაც შტვენა მოესმა, და, თითქო რაღასაც მიხვდა. კიდევ ამოიფშვინა.

— ოჰ, უფალო!.. გვამის მოლორებაა... ყველგან. ყველგან!

გავიდა დერეფანში, ფთხილად გადააბიჯა მიყრილ-მიბნედილ სტუმრებს, გაიარა აივანი და კიბეზე ჩამოჯდა.

საფეთქლები ძიგძიგებდნენ.

ნესტიანმა და უმოძრაო ჰაერმა ვერა უშველა. რა ჰაერს რომ ჩაისუნთქებდა, რაღაც დამასუსტებელი და დამარეტიანებელი ჩასდევდა...

მ. ივანეს თვალწინ სულ თეთრი ქალი უდგა და უძახდა:

— წავიდეთ!

კაბა გაიხსნა და გული გადიღელა. ქუდიც მოიხადა. პირი ოდნავ გააღო და უღონოდ ქშინავდა, მოღუნებულნი. თან უაზროდ ცას შეჰყურებდა.

ვარსკვლავები აქა-იქ ციმციმებდნენ. ხან ღრუბელი წაეთარებოდა, ხან ისევ გადუვლიდა; ხან ერთს ვარსკვლავს გამოაჩენდა, ხან მეორეს.

უკან კარმა დაიჭრიალა.

ივანემ მიიხედა.

ბლალოჩინის გაფითრებული სახე იმას აცქერდებოდა.

— შენა ხარ, მ. ივანე? — ჩურჩულებდა ბლალოჩინი: — მე-კი ეხლა თქვენს ოთახში ვიყავი. მიტრო ხომ არ გინახავს? მე მეგონა, ერთად გამოხვედით.

კარებს გამოსცდა და, ეტყობოდა, რომ პასუხს არ ელის.

მ. ივანეს ეჩვენა, რომ ბლალოჩინის სიტყვასა და ჩურჩულში რაღაც შიში იხატებოდა. ამიტომ ცოტა სიჩუმის შემდეგ უთხრა:

— ახალგაზდური სისხლია.

ბლალოჩინმა უღონოდ თავი გაიქნია და სთქვა:

— სულაც არა!

ის იდგა, რაღასაც ყურს უგდებდა. სადღაც ცნენმა

დაიფრუტუნა. სადღაც ბატმა დაიყოყინა. ჰაერში რაღაც ფრინველმა დაიფთხრიალა და წყვედიადში მიიმალა.

ბლალოჩინი წინ წამოვიდა და ივანესთან ჩამოჯდა.

— აი, დავფურფუტებ... ძილი არ მეკარება!— დაიწყო ჩურჩულით, თითქო ეშინიან სახლის მღუმარება არ დაარღვიოსო: ოჰ, შვილებო, შვილებო!

— ეგრე რა გაწუხებთ?— ჰკითხა მ. ივანემ. — ახალგაზდა კაცია... რა თქმა უნდა...

— მიხეილი რომ თავს იკლავდა, — უფრო თავისთვის ლაპარაკობდა ბლალოჩინი, — მე წინაღვე ვიგრძენ... ის რომ მოვიდა, მე რომ იმის გაფითრებულ სახეს შევხედე, იმისი პირველი სიტყვები რომ გავიგონე: „მამა, ცოტახანს დასასვენებლად მოვედი, იქნება, სამუდამოდაც“... თითქო შავი ორმო წარმომიდგა თვალწინ... და რომ დაიწყო ლაპარაკი ლალატზე და კიდევ, ადამიანი სუსტი და საძაგელიაო, რომ მეც... კაცის მკვლელი ვარო... მასუკან მე მთელი ღამეები არ მეძინა... სულ თვალს ვადევნებდი და მაინც ვერ ვუთვალთვალე!..

მცირე ხანს გაჩუმებული იყო.

— აი, ეხლაც... რაღაც არის ჩემს თავს, რაღაც უნდა დამემართოს... საზარელი! ცხადად ვგრძნობ... ვხედავ!

— რა უნდა იყოს? — გაკვირებით შეხედა მ. ივანემ.

— რო ვიცოდე, ხომ კარგი იქნებოდა... მიხეილი თავდაჭერილი კაცი იყო... მიტრო-კი ფიცხია, თავდაუჭერილი, თავნება... მეშინიან! ასეთი დაუწყნარებელი დროა... აი, სადღაც დაიარება... სულ გაჩუმებულია... და თუ ლაპარაკს მოჰყვა... სულ გასაბრაზებელს, დამადუნებელს. ეხლა ათასნაირ რამეებს ამბობენ... სულ

უსიამოვნო ხმებია: აი, წუხელის ივანოვსკი რალაზედაც ექვიანობდა.

— კაი ვინმე გიპოვნიათ, რომ იმის ყბედობას ყურს უგდებთ! — დაცინვით უთხრა მ. ივანემ: კრიკინაა!

ბლალოჩინი წამოდგა.

— იქნება, საეტლოში წავიდა დასაძინებლად. სახლში შეხუთული ჰაერია. წავალ, ვნახავ.

ნელის ნაბიჯით შავ შენობებისკენ წაფრატუნდა, როგორც დასევდიანებული აჩრდილი დაეხეტება სასაფლაოს მსგავს შენობებში.

მ. ივანე ალაყაფიდან ქუჩაში გავიდა.

თეთრ ეკლესიას გასცდა. ბაზარი გაიარა, რომელიც ბოშების უშველებელ ბანაკს წააგავდა, და შინდერის გზას დაადგა. ნაბიჯს უმატა, თითქო თავის ფიქრებს უნდა გაექცესო. მაგრამ ფიქრები ეხლა უფრო მძლავრად შემოეხვივნენ, ვიდრე წუხელ, ძილსა და სიზმარში. ეხლა სულ შეიპყრეს და დაიმორჩილეს. თავში ტალღა ტალღაზე გადადიოდა, უფრო-და-უფრო მრისხანე და მძლავრი. ის ქარიშხალი, რომელიც გუშინ მდინარეზე მძვინვარებდა, როცა ის წყალში გადაეშვა და აქაფებულ ტალღებს მედგრად და სიამოვნებით ებრძოდა, დღეს მის თავში შესუოდა და ზუზუნებდა. ეს შინაგანი ქარიშხალი უფრო აშინებდა, თავზარსა-სცემდა და აუძლოურებდა. ქარმა დაჰბერა, მოჰგლიჯა და გადისროლა თვალთ-ამხვევი სიწყნარე და მყუდროება; მისმა სულმა თვალღი გაახილა რ შემადრწუნებელი სინამდვილე დაინახა. გრძნობა თითქო გამორკვეული ჰქონდა, ხოლო გონება დახლართოდა. ველარას აზრობდა. გონების ბურუსში იბრძოდნენ კაცი და მღვდელი. და ეს ბრძოლა იმაში იხატებოდა, რომ

კაცი წარმტაცის ჟინით ხან თავს აიმაღლებდა და წელში გასწორდებოდა, ხან ისევ მოდუნდებოდა და დაეშვებოდა. ღვდელი-კი სულ ლოკულობდა მისთვის და ლოცვა-ცრემლს ერთმანეთში აზავებდა. ლოკულობდა, მისთვის რომ კაცი დამარცხებულიყო, სამუდამოდ დადუმებულიყო და წინანდელ, მისთვის ვილასგანაც დატკეპნილ ბილიკს არ გადასცდენოდა... კაცი კენესოდა, ჰგოდებდა, ხან წამოდგებოდა, ხან დაეცემოდა, როგორც თოფნაკრავი და გაიძახოდა:

— განა მე მინდოდა?! ეს ტყუილია! სიცრუეა! როდესაც ანაფორას მაცმევდნენ, მე მხოლოდ გაუგებრობა, უნახაობა მახარებდა. ის-კი, რაც მესმოდა, მაშინაც მაჭირებდა! რატომ ნება არა მაქვს გავიხადო, როცა მინდა? ისე რად უნდა ვიცხოვრო, როგორც საფლავში განისვენებენ, როდესაც მთლად ჩემი არსება იქითკენ მიისწრაფის, საიდანაც მოჩანს ახალ, თავისუფალ ცხოვრების სხივი? რითია წამწყმედი ახალი ცხოვრება? აბა, მითხარით, გამაგებინეთ! ეს სულ სიცრუეა!

ღვდელი-კი წყნარად ამბობდა და თან ოხრავდა:

— იოვანე, იოვანე! ამაოდ ბობოქრობ... შენ მოგენიჭა მადლი სულისა წმიდისა... განა შეიძლება მოისროლო, ვითა ჩვარი. ეგ ხომ გმობაა სულისა, მიუტევებელი ცოდო. ნუ თუ ფიცს გასტეხ, რომელიც დასდე თვით ღვთისა წინაშე?.. და რისთვის? რა ახალ ცხოვრებას იპოვი ფიცის-გამტეხი! განა სინიდისი არ გამხელს, არ გაწამებს, არ მოშხამავს შენს ავაზაკურ სიხარულს? დიალ, დიალ... ავაზაკურს! იმიტომ რომ უნდა დაივიწყო შენი ცოლი, შენი ქალი-შვილი და სხვას უმზირო მრუშის თვალით? ხორცის მოლორება მეტყველობს შენში... დათრგუნე...

ჩაიკალ! უკეთუ თვალი შენი გაცდენს შენ, განაგდე იგი...

და ღვდელს ჰყავდა მომხრედ საუკუნეთა სიბრძნე, ადათ-ჩვეულებათა ბურჯები, წერილთა სიმტკიცე. კაცსკი—მხოლოდ მწვაფი ცხოვრება და სიყვარული. კაცმა არ იცოდა, რა ახალ ცხოვრებას ეძებდა. იმას წარმოედგინა ცხოვრება ფრთა-გაშლილი, ფართო, ვითა უსახლგრო სივრცე, ბრწვინვალე, ვითა ამომავალ მზის სხივები, ხოლო უსახო, უხილავი, გამოუხატელი. ღვდელმა გარკვევით იცოდა თვისი გზა და კაცსაც იქით ეწეოდა.

მ. ივანე სულ დააუძლოურა ამ ბრძოლამ.

საზარლად ამოიხვნეშა და ნამძინარესავით თვალი მოიფშენიდა.

— ვიბანო მაინც.

თენდებოდა:

ვარსკვლავები ჩაქრა.

ცა თანდათან იღიმებოდა. ღრუბელი სრულიად გადავიდა და გაჰქრა. მინდორს ნისლი ასდიოდა, როგორც გაბაცებული კომლი. მ. ივანე სქელ და სველ ბალახზე შავად სტოვებდა კვალს და სულ წინ მიდიოდა. მდინარესთან მივიდა, გაიხადა და წყალში გადაეშვა. წყალმა ისე დაიშხუილა, თითქო ასის წლის ხე დაეცაო.

მდინარე წყნარი იყო, ნაპირების სწორად, პირისპირ. ხშირსა და მაღალს ლერწამში, რომელსაც მდინარის ნაპირები შეეკრა, აქა-იქ პატარა ტბები ვერცხლის ფრად ბრწყინავდნენ.

მ. ივანე წყალში იჯდა და ფეხებით ცივ წყაროებს ეძებდა. ხან ჩაიყურკუმელავებდა, და მაშინ მდინარეზე მხოლოდ თმა-და სჩანდა გაძენძილ ხავსისავით; მერე თავს

ამოჰყოფდა, გაიქნ-გამოიქნევდა, ნეტარებით დაიფრუტუნებდა და ლერწამში გარეულს იხვებს აფთხოვდა. დიდმა თევზმა ფეხთან გაუსრიალა. მ. ივანეს უნდოდა დაეჭირა, ჩაიყურჭუმელავა, გამოეკიდა და წყალი ყლაპა.

ამით გაერთო, გამხიარულდა:

როცა ტანთ იცვამდა, იგრძნო, რომ მოლონივრებულიყო, ძარღვებში სისხლი ნაკადულსავით უჩხრიალებდა.

სიცოცხლე გაუტება... უნდოდა ეცხოვრა, მინდორ-მინდორ ერბინა, განთიადს მიჰვებებოდა, ემღერნა, ეყვირნა... ანაზღეულად ჰაერი ღრმად შეისუნთქა და, რაც მის ფილტვებს ძალ-ღონე ჰქონდა, დაიგრგვინა:

— ოჰო-ჰო-ჰო-ჰო... წა-ვი-დე-ე-ეთ!..

და თითონვე შეეშინდა.

— იოვანე, იოვანე! — ბუტბუტებდა ღვდელი, როდესაც მ. ივანე, ტანთ-ჩაცმული, და ვაკე მინდორში, წყლის პირად, ნისლში თეთრად ატუზულიყო: რა დღე დაგდგომია? რას მოესწარ? რას სჩადიხარ, მ. იოვანე?

სწორედ-ამგვარი სიტყვები, სხვის ქადაგება მოაგონდა და გაეცინა, რომ ქურდობაში დაიჭირა თავისი თავი, თუმცა ცუდი არა ჩაუდენია-რა.

ამ დროს საიდანღაც, შორიდან, მთიდან თუ ხეობიდან, თავის სიტყვის მოძახილი მოესმა:

— წა-ვი-დე-ე-ეთ!

მ. ივანემ უფრო მტკიცედ გადაადგა ბიჯი და ნელ-ნელა მდინარეს აჰყვა.

ერთბაშად რაღაც ხმაურობა მოესმა, გაჩერდა და ყური აცქვიტა.

თითქო, ლერწამში ვიღაც ფრთხილად დადისო.

მერე აშკარად მოესმა: ლერწამი შრიალებდა, ნა-

პირთან წყალი უხუოდა, ვილაც ნიჩაბს უსვამდა, ეტყობა, წაეს მიაცურებდა.

— მონადირეა თუ მოთევზავე?— ფიქრობდა მ. ივანე და მდინარისკენ გაიყურებოდა.

— სწორედ მოთევზავე უნდა იყოს, ღამე ნესკავბადეს დაუგებდა და ეხლა ვასასინჯად მოსულა... ლერწამი უფრო ახლო აშრიალდა და ლაპარაკიც მონსმა.

— არ გეთანხმები!— ამბობდა ახალგაზდა.— მე მაგისთანა ყოყმანისა არა ვიცი-რა! ვერ შევეთვისე! ო-დეს-ლაც რა-ლაც... დინ-ჯი მსჯე-ლო-ბა! წინდახედულობა!.. მე მწამს სისწრაფე, ქარიშხალი!

— ქარიშხალსა და ცეცხლს არ უნდა აჰყვე... არიქა, წაუკიდე!— ეუბნება მეორე: მერე? რა მოჰყვება? აენტება, მოიტრუსება, ცოტას ხანს იღვიებს და... ჩაქრება. ქარი დაჰბერავს და ნაცარს გაანიავებს! არა, მე ესე ვფიქრობ: აი, ტყე როგორ იზღება: მიწიდან უთვალავმა რქამ ამოხეთქა, დაღერდა და სულ მალლა იწვეს. ხეები დასხვილდა. დიდი ტყე გახდა. ფესვები, ტანი, ტოტები გადიხლართა... და ღრუბლამდინ აიმართა... მაშინ...

— ცხოვრება შენს თეორიაზე ფართოა. შენ... როგორ გაგაგებინო... შენ შენი შეხედულობა დოღმად გაგიხდია: არ იძვრის, გახევებულია!

— სულაც არა! მე შენ ძალა გაგითვისალისწინე, როცა გაერთიანებულა, უაზროდ-კი არა, არამედ მოფიქრებით, საერთო შეგნებით... აბა, წადი და იმისთანა ტყეს ცული დაუკაკუნე, როცა ის ღრუბელში იყურება... ურბინე გარშემო მათრახითა და წკეპლით... ვნახოთ!

მ. ივანეს ორივე ხმა ეცნობოდა, მაგრამ ისე დაბლა

ლაპარაკობდნენ, რომ ვერ შიხვდა. ნავში ისევ ახმაურდნენ.

— მოუსვი მარცხნივ, ნაპირისკენ!

— აქ საბალახეა! ეგ უკეთესი. მყუდრო ადგილია. ლერწამიც ხშირია. ნავი არ გამოჩნდება. გზა სულ ეკალასკილიანია.

— ეგ მართალია. საბალახეც თითქმის ბელლებს აკრავს... აქედან სარწყალამდე-კი ჩავიდეთ და... აქ არ იყო, ეხლა რომ ვიღაც ღრიალებდა!

— არა. შორს იყო, სადღაც, გათენებისას, ხომ იცი, ხმა შორს მიდის.

— ეგეც მართალია.

— მიაყენე, ალექსი!

ნავი ლერწამში შეეხეჩა.

მ. ივანეს ლაპარაკი აოცებდა. ცნობის-მოყვარეობა აღეძრა, უნდოდა გაეგო, ვინ იყვნენ, და ადგილიდან ფეხი არ მოიცივალა. ნავიდან გადმოხტა სტუდენტი და ის ვლები ალექსი, რომელიც ბორანზე მ. ივანეს შევლოდა. მ. ივანე მეტად გაოცდა. სტუდენტმა ქუდი კეფაზე გადიწია, ღოინჯი შემოიყარა, ნავს დაჰყურებდა და ოდნავ, მარტო ტუჩებით სუნთქავდა.

— ნავი დააბი, ისე-კი, რომ არავინ დაინახოს, და ნიშანიც გააკეთე. თოფს ბალახი წააყარე.

ალექსის ნავი უნდა დაეხა და ერთბაშად მ. ივანე დაინახა.

— ხუცესი!— წამოიძახა და წელში გასწორდა. მაგრამ იმავ წამს კილო შეიცვალა: ბუდოვანელი ღვდელია. სტუდენტი სწრაფად მიტრიალდა მ. ივანესკენ და შექმუხებით, შმაგად შეხედა.

— რა მინდაო, მამაო, რომ ასე სისხამ დილას დასეირნობთ?

— ვიბანე.

მ. ივანე მაინც გაკვირებული იყო და ჰკითხა:

— ბქვენ რაღას აკეთებთ?

— ისე, არაფერს...

— იქნება, ღამე ვისმე ეწვიეთ?— გულუბრყვილოდ გაეცინა მ. ივანეს.

სტუდენტი აწითლდა და ისევ ბრაზით დააცქერდა.

— მე მაგეებს არ მივდევი!— უპასუხა მკვახედ.

ცოტა ხანს სტუდენტმა და ალექსიმ რაღაც იჩურჩულეს და მერე სტუდენტმა უთხრა:

— გმადლობ, ალექსი! იქნება, კიდევ გავისეირნო როდისმე, უარს ნუ მეტყვი. გადავიხდი, ნუ გეფიქრება!..

— მადლობელი ვარ...

სტუდენტმა ქული მოუხადა მ. ივანეს, სწრაფის ნაბიჯით წავიდა და მალე ბუჩქნარში მიიმალა. მ. ივანე დაფიქრებული იდგა. ვერ მიიხვდაროდა, რა საქმე უნდა ჰქონოდა სტუდენტს ამ ალექსისთან და ან ამ დროს რა დაასეირნებდა. მერე ალექსიც სხვა სოფლიდან იყო. თუ სანადიროდ წამოვიდა?... მერე რაფ იტყვიცა ჩემი სიტყვები?

მ. ივანე ალექსისთან მივიდა.

— გამარჯობა!

ის ნავს უტორღიალებდა და შუბლშეკრულმა თავაუღებლად უპასუხა:

— გაგიმარჯოს..

— ეგრე, რაო? რიგიანად სალამის მოცემაც არ განდა?

— მაშ როგორ უნდა?

— ლოცვა-კურთხევას მომთხოვდი. საამბოროდ მოხვიდოდი... აი, შე!..

ალექსიმ თავი აიღო, გასწორდა, მივიდა, გადაჯვარედინებული ხელები გაუშვირა და ხელზე ემთხვია.

— სად იყავით ასე აღრე?

— ისე, აქ ახლო ვიყავით... საჭირო იყო, იცი... ერთ ადგილს...

ალექსი მტრულად შეჰყურებდა.

— სანადიროდ თუ რისთვის?— ჩააცივდა მ. ივანე.

— ჰო, ჰო!— სწრაფად უპასუხა ალექსიმ.— სანადიროდ!

— აბა, ეგ თოფი მომე! მომეცი-მეთქი... ვნახო! მეც ოდესღაც ვნადირობდი... იყო დრო!

ალექსიმ ნავიდან თოფი ამოიღო.

მ. ივანემ კონდახი მხარზე მიიღო და დაუმიზნა ნავს, ხეს, ცას.

და თავისუფლების სურვილი ხელახლა აეშალა.

— გატენილია?

— გატენილია.

— მოდი, დავმეგობრდეთ! გამომყე ნაპირ-ნაპირ, ვინადიროთ!

— აბა, რითი... სულ შემოვეხარჯა... აღარც წამალია და აღარც საფანტი.

— არა უშავს-რა. თოფი ხომ გატენილია, ერთხელ გავისროლოთ.

ალექსიმ ჯაგრულ უღვაშებში ჩაიცინა:

— წავიდეთ, თუკი ეგრე ძალიან გინდათ.

გაიარეს ნაპირ-ნაპირ.

თენდებოდა. გრილმა ნიავმა დაჰბერა. სოფელის მხარეს აქა-იქ კომლი გამოჩნდა. ალბად, დედაკაცებს ცეცხლი გაეჩაღებინათ.

— სუ! სუ!—ჩურჩულებდა მ. ივანე.

ის ჩაცუცქდა და ალექსიც ჩააცუცქა. ახლო, ძალიან ახლო იხემა დაიყიყინა. ხმაზე ეტყობოდა, რომ მოზდილი იყო და რაღასაც შეეშინებინა. მამა ივანე ეხლა ძალიან განარებულნი იყო. ფიქრები სულ გაეფანტა და სიმშვიდე დაუბრუნდა. გრძნობდა, რომ სიმშვიდესთან თვითმოქმედების ძალა და სიამოვნება ემატებოდა. აი, ეხლაც აკრძალულ ხილით სტკება.

— სსუ!

იხვი უფრო მოუსვენრად ყიყინებდა. ეტყობა, რაღასაც შესცქეროდა, ელოდა.

სადღაც ცხენმა დაიხვიხვინა. მის ჩლიქების ხმაც მოისმა.

სოფელში მამლები ჰყიოდნენ.

ჰაერში შრიალი და ფრთხილი გაისმა.

იხვი მიფრინავდა.

დიდი, ჩასუქებული იხვი, კისერ გაჭიმული, მალლა აფრინდა და ყიყინით ჭაობს თავს დასტრიალებდა.

ვემოდან ფოფის ლულა უთვალთვალედა.

ერაზმაშად თოფმა იგრიალა. თითქო ჭაობს შეშინებულმა მინდორმაც ბანი მისცა.

ფრთა და ბუმბული ცაში გაიბნა. იხვი სრიალით ძირს წამოვიდა და მონადირეს ახლო დაეცა.

— ყოჩაღ!—შეღრიალა მ. ივანემ, თოფი გადააგდო და თავის მსხვერპლისკენ გაექანა.

და იმ წამსვე წამოიძახა:

— ეს რა ამბავია?

იხვი სულ დათვლეთილი და შუაში გახვრეტილი იყო.

— რითი გაგიტენია თოფი?

ალექსი შუბლ-შეკრული უყურებდა.

— გესმის! ეს ხომ საფანტი არ არის. გამაგებინე, რა არის?

— ტყვია.

— ტყვია?!

მ. ივანემ პირი გააღო.

— მერე ვიხე ნადირობდი?

— ისე... ხან ტურა შეგვხვდება... ხან მგელი...

ბლალოჩანის მოუსვენრობა და შიში მოაგონდა და დაკვირებით დააცქერდა ალექსის. იმას ჯაგარისებურ უღვაშში ღიმილი აუთამაშდა და ქორფლიან სახეზე ნდობა გამოესახა.

— გუშინ მე და შენ, მამაო, ხალხი გადავარჩინეთ, — დაიწყო ალექსიმ. — მე თოკი მეჭირა... და შენ მენდობოდი. დღეს-კი შენ უნდოდ მეკიდები... ცუდს რაღასაცა ფიქრობ! და საქმე ისე მოდის, რომ მეც შენ არ გენდობი! გლახები ამბობენ, ვითომც შენ კაი კაცი ხარ. მაშ კარგი, მეც მართალს გეტყვი. მე და დიმიტრის ერთი საქმე გვაქვს, საიდუმლო საქმე... ჩვენ შორის. იქნება ჩვენ მგელს მახეს ვუგებდით. იქნება, მელას ვუთვალთვალეხდით... იქნება, სხვა რამეც იყოს... ვინ იცის! ხოლო შენ არ მოგვიწვევიხარ, შენ თითონ მოხვედი და ნახე... თუ რომ შენ გამომძიებელი არა ხარ, რას მეკითხები? რად გინდა, იცოდე?

— კარგა ლაპარაკობ!

აღექსი ღიმილით უყურებდა.

— კარგა და არ ვარგა! დასამალი რომ იყოს, არას ვიტყვოდი, მე ლაქლაქი არ მიყვარს... რაც მინახავს, არავის ვეტყვი! ავ კაცს კარგ სიტყვას ვეტყვებ, ის ავად მოაბრუნებს...

— მესმის, მესმის, ნუ მიღეჭამ!

აღექსიმ თვალი მოაშორა და ცას დააცქერდა.

— ამ ზაფხულს ცა მეტად მშვენიერია! ჩაფიქრდები და სევდა მოგერევა, რომ ამისთანა ცის ქვეშ ხალხი საცოდავად ცხოვრობს.

— საცოდავად, აღექსი?

— საცოდავად, მამაო!

მ. ივანე გამჭრიახის თვალით დააცქერდა.

— შენ მწვალებელი ხომ არა ხარ, აღექსი?

იმას გაეცინა.

— ეგრე რადა გგონია? ეხლა არ იყო, შენდობა გთხოვე.

— ეგ არაფერი! შენ როგორღაც გლენხს... თითქო არა გეცხარ. და ისე დალაგებით ლაპარაკობ... ტეტიური არაა.

— დედამიწაზე დახეტიალობი... ბევრი რამ მინახავს. მე ხომ გაძევებული ვარ, ჯირკაძისეული. ბევრი კაი კაცი შემხვედრია. ქარხნებში მიმუშავნია. წიგნი მიკითხნია. კარგ წიგნებს, მამაო, თითქო მთაზე აჰყავხარ. იხედები იქიდან... მთელი დედამიწა ხელის გულზეა გადაშლილი. და თავშიც ძალა გემატება. რაც მეტს კითხულობ, უფრო ღონივრდები... ცხოვრებაში ვეღარ თავსდები, გინდა ფართო, ლალ მინდორზე გახვიდე, თავისუფალი იყო, არავინ გაწუხებდეს. აზრები გემატება,

დიდი აზრები გებადება. და სულ ახალ-ახალი. ოჰ, მამაო, ყველას რომ შეეძლოს მუდამ კარგი წიგნები იკითხოს და კარგ კაცებს მოუხიდეზღად ელაპარაკოს! მაშინ ხალხის მდგომარეობას დაუკვირდებოდა და სხვანაირად მოაწყობდა. და ცხოვრებაც უფრო განვითარდებოდა, გატკებოდა... როდისმე-კი ამისთანა ცხოვრება უთუოდ დამყარდება!

მ. ივანე დაფიქრებული შეჰყურებდა.

— იქნება-კი, ალექსი?

იმან მტკიცედ და გადაჭრით წარმოსთქვა:

— იქნება, მამაო.

და დათაცურდა.

— დროა! მშვიდობით!

— მშვიდობით, ალექსი!

ალექსიმ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და მოტრიალდა.

— მამაო!

— რას იტყვი?

— ვინიცობა... იქნება იქ მოხდეს რამე... მოხდება თუ არ მოხდება, არავის უთხრა, ნავი ვნახეო.

მ. ივანეს უნდოდა ეკითხნა:

რატომო?

მაგრამ გაეცინა დასთქვა:

— კარგი, კარგი! არც მე ვარ ყბედი!

ალექსი გაბრუნდა და წავიდა.

მ. ივანე უყურებდა და ფიქრობდა, ცხოვრება გამოცანაა, გამოცანებით სავსეო. ეხლა ცხოვრება სულ სხვანაირად ეჩვენებოდა და თითონვე უკვირდა, რომ მცირე ხანში ამდონი აზრები დაებადა და ამდენი რამ გაიგო ყველა ახალ ცხოვრებისკენ მიისწრაფოდა და

თითონაც თითქო გამოება უხილავი ფრთები, რომლებიც უცნობ მხარეს მიაქანებენ...

XI

აღმოსავლეთი თანდათან აწითლდა და დედამიწაც თითქო ააწითლა, ნისლი ნაკუწ-ნაკუწად აღიოდა, თითქო თეთრი ხელები მალლა აუპყრიათ და ზეცას რალსაც ევედრებიანო.

— მამა ივანე!

მ. ივანე შეკრთა და მიტრიალდა.

ბუჩქნარიდან სტუდენტი გამოვიდა და მისკენ ღიმილით მიდიოდა. რო დაუახლოვდა, ხელი გაუწოდა და დაელაპარაკა.

— ინადირეთ, მგონი?

— ჰო, ისე... ძველი დრო მომაგონდა, ჰაერი შევაშინე.

— მე წელან სალამიც ვერ მოგეცით, თქვენ საით მიხვალთ? ერთად წავიდეთ.

ქაობს მოუხვიეს და ისევ ნაპირ-ნაპირ აღმოსავლეთისკენ წივიდნენ.

— აღექსიმ მიაშბო, მამაო, გუშინ რომ ბორანზე თავი ისახელეთ... ძალიან მოგიხერხებიათ!

მერე აღტაცებით დაუმატა:

— იცით... ღმერთმანი! ეგ თავგანწირვაა!!

— აბა, რა სათქმელია:—გაოცებით შეხედა მ. ივანემ.— ხომ არ დავირჩობოდით? ბორანზე ჩემი ცხენებიც მყავდა.

მიდიოდნენ და გაბრწყინებულ ცას შეჰყურებდნენ.

— გუშინ ნახეთ ჩემი ბრძოლა სამღვდელთაგანთან? —
დაიწყო დიმიტრიმ. — ძალიან გავთათხე. არა?

— მეტი-მეტად!

— გავცეცხლდი განა? ეგრე მემართება ხანდისხან,
ერთბაშად. მე ხომ მოურიგებელი ვარ. რაკი გამაშფო-
თებელი აზრები ამეშლება, მერე თავს ველარ შევიკავებ.
მამის გამო მაინც უნდა დამეჭირა თავი, რასაკვირველია...
მაინც-და-მაინც ავაზაკობა ხომ არ ჩამიდენია! განა მარ-
თალს არ ვამბობდი? ჰა?

ის იცინოდა და მ. ივანეს გვერდ-გვერდ გაჰყურებდა,
თითქო აზიზლიანებსო.

— ცოტა რბილად უნდოდა! — უბასუხა მ. ივანემ.

სტუდენტმა მხარი აიშმუნა. ხელები ჯიბეებში ეწყო.

— აი სწორედ ეგ სირბილე მამრახებს. ჩვენ, რუ-
სები, საერთოდ ჩვილ-ხორცა ხალხი ვართ... ლოკოკი-
ნასავით. იმიტომაც ჭაობში ვცხოვრობთ. აი, ინგლისელი
ულმობელია და, აბა, ნახეთ, რა თავისუფლება მოიპოვა,
რა სიმართლეა დამკვიდრებული მათ საზოგადო ურთი-
ერთობაში. მარტო ერთი სიმღერა რადა ღირს: „არაოდ-
დეს! არადროს, ძმებო, მონად არ გავხდებით!“ არაოდეს!
მე მომწონს ესეთი გადაჭრილი სიმკაცრე. აქ ტრფიალება
კი არ არის სიყვარულისადმი — არა, აქ პირდაპირ ზიზღი.
იხატება დამჩაგვრელთადმი... ეს სათავეა თავისუფლე-
ბისა! ჩვენ-კი, რუსები, შორიდან მოკითხვას ვუგზბენით
თავისუფლებას, დიმილსა და კოცნას, როდესაც საჭიროა
ეს თავისუფლება დაიპყრო, ინგლისურ სიმტკაცითა და
ულმობელობით დაიპყრო... დამეთანხმეთ, მ. ივანე, რომ
ჩვენი ცხოვრება საშინელია. ვცხოვრობთ... მონურად.

მამა ივანე გულმოდგინედ ყურს უგდებდა.

— მერე ვისი ბრალია?—სთქვა მ. ივანემ.—ეს ცხოვრება ჩვენ ხომ არ მოგვიწყვია ესე.

— ჩვენ არ მოგვიწყვია, ხალხო ჩვენ ვიტანთ. ამ უცხო, მძიმე ცხოვრებას, რომელიც ვიღამაც დაგვაკისრა, ჩვენ მორჩილად მხრებით ვატარებთ და არც გვინდა ვცადოთ, მხარი შევიბერტყოთ, გადმოვანარცხოთ და ფეხ ქვეშ გავთელოთ. უკრიტიკოდ, უბროტესტოდ ვემორჩილებით ის წესს, რომელიც მამა-პაპებს შემოუღლიათ, მაშინდელ მონურ იდეოლოგიით. აი, რად უქცევია ხალხი მძლავრობას. კაცი კი ბუნებრივად კეთილია, სამართლიანი, საუკეთესო ცხოვრების მოსურნე და მძებნელი. კაცი სამყაროა:—ენერჯისა, მუდამ მოძრავი, დაუდგრომელი;—ნებისა, რომელიც სივრცეში ფართოვდება;—ჯიჲნისა, დაულალავად მომქმედისა და უკვდავისა;—გონებისა, რომელიც ცასა და დედამიწას გულადად ურახუნებს და თავის კითხვების გადაწყვეტას ავალებს. ადამიანს განუსაზღვრელი ძალა აქვს, რომელსაც შეუძლიან მთელი მსოფლიო დაიპყროს, რომ თავისებურად გადააკეთოს.

— ეგ სიამაყეა სულისა!—შენიშნა მ. ივანემ.

— დიად! და განა სიმდაბლე, რომელიც თავს მიუშვებს დამრტყმელს, თავისუფალ სულის სიამაყესა სჯობია?

და გაბრაზებით მუშტები აიშვირა, ფითქო ვიღაც მტერი მოსჩვენებია და უნდა შეებრძოლოსო.

— კრულ იყოს ის გარემოება, რომელიც ამ სულს აუძლოურებს, ნების თავისუფლებასა ჰკლავს, გრძნობას აქარწყლებს, გონებას ახშობს! წყეულ იქმნენ ის მტარვალნი, რომელნიც ამას სჩადიან! ეხლანდელ პირობებში საუკეთესო ბუნებრივი ნიჭი,--ნება, გულის-თქმა და გო-

ნება—მომეტებულ ნაწილად ბოროტებას ხელს უწყობენ და აძლიერებენ. ყოველ ნიქსა და ძალას თავისი გზა უნდა მიეცეს. რავდენადაც ბოროტება ძლიერდება, იმდონად უფრო მეტი ადამიანი სახიზრდება. დამწყვედებული ძალა ღონივრად იწვევს აქედ-იქით, რომ განთავისუფლდეს, და ამ დროს ადამიანს ხან უმწვერვალეს სიმაღლეზე ააქანებს, ხან ძირს, წარმოუდგენელ უფსკრულში ანარცხებს.

— ეხ ხომ მართალია, დიმიტრი!—მხურვალედ შენიშნა მ. ივანემ.—ჩვენ ყველანი ბურუსში ვცხოვრობთ! სადღაც მივისწრაფით... და სად? არ ვიცით! ბოლოს ისე გამოდის, რომ კარგის ძებნაში უფრო საძაგელ და მტანჯველ ცხოვრებას ვეძებთ. აი, მე... ძალიან არ მინდოდა ღვედლობა! და, ეხლანდელი გამოცდილება რომ მქონოდა, არაოდეს არ ჩავებმოდი.

— ძნელია?—დააცქერდა დიმიტრი.

— ძნელია! ხშირად აუტანელია... მთელი ცხოვრება! შენს თავს ამზვიდებ, ატყუებ კარმიდამოთი, ოჯახის მოწყობილობით, ამით, იმით... მაგრამ ამაოდ. ეჰ, სჩანს ეგეთი ბედი მქონია! წავიდოდი, გავექცეოდი... და სად? რისთვის ცხოვრობ? არ იცი!

— რამე იდეალი, მისწრაფება ხომ გაქვთ ცხოვრებაში?

— იდეალი!

მ. ივანემ ნალვლიანად შეხედა.

— მე მაქვს... მომაკვდინებელი სევდა! სხვა არაფერი!

— მაშ უიდეალო სიცოცხლე განა შესაძლებელია! რა აზრი აქვს მაშ თქვენს სიცოცხლეს! ვის უნდინხართ? ან

თქვენ ვინ გინდათ? მაშ თქვენ ერთი უუბედურთაგანი ყოფილხართ დედამიწაზე!

— რა ვქნათ, რა გაეწყობა!—წამოიძახა ივანემ.—
ფეფთი... სვე-ბედია!

სტუდენტმა მხრები აიხარა.

— ბედი განსაზღვრულ პირობების შედეგია. უნდა შეისწავლოთ ეს პირობები, როგორც სწავლობთ ფიზიკასა და ქიმიას, და მოურიდებლად, უშიშრად მოსპოთ მიზეზი ცუდის მოვლენისა, მოსპოთ, როგორც დამპალი ფესვები. დააკვირდით თქვენს ცხოვრებას და მიზეზს ცხადად დაინახავთ... მოიშორეთ, გადასტყორცნეთ! ეხლა სწორედ მაგისტანა დრო დადგა... ყველასთვის!

და ისევ აენტო.

— მოვიდა დრო, როცა ახალი იდეური პირობები უნდა შემოვიღოთ... დროა საზოგადო ძალთა განთავისუფლებისა, დროა ბრძოლისა! ან სიცოცხლე, ან სიკვდილი! ეს ბრძოლა—იდეალია. დაისახეთ, ეს იდეალი, ჩაერიეთ დიად ბრძოლაში ჩაგრულთა დასახსნელად,—ბრძოლაში, რომელიც კერძო პირთ, ცხოვრების გმირთ დაუწყიათ. თქვენც მიიტანეთ და ჩასდეთ ქვა თავისუფალ კაცობრიობის ტაძრის კედელში. მიწა საკმაოდ გაიჟლინთა ოფლითა და სისხლით... მეტს ველარ შეიწოვს და შეიშრობს. ის ეხლა მძიმედ ოხრავს და კვნესის, როგორც მშობიარე. და მზადაა გააღოს თავისი გვაში და ამოაფრქვიოს ცეცხლი, რომ მთელ დედამიწას მოსდოს გამწმენდელი აღი!

მერე ნისლისკენ ხელი გაიშვირა.

— უყურეთ! აი, ბოლი ასდის ამ ტანჯულ დედამიწას!

უეცრად სიომ დაჰბერა, ნისლი მალლა აიტანა და გაფანტა.

ოქროსფრად მზის რკალმა თავი ამოჰყო.

არე-მარე გამხიარულდა, თითქო მზეს უღიმოდა.

სტუდენტმა ჰაერი ბლომად ისუნთქა და, რაც ძალ-ლონე ჰქონდა, ნაზის სხივით განათებულ ველ-მინ-დორს დასძახა, თითქო უხარიან, რომ ღონე მოეშატა და თავისი სიხარული ყველას უნდა განუზიაროს:

— ა-და-მი-ა-ნო! გა-მო-დი გა-ლი-ი-დან!

თითონვე გაეცინა და აღგზნებული სახე მ. ივენეს-კენ მიიბრუნა.

ჯვარედინ გზაზე იდგნენ.

— მე მარჯვნივ უნდა წავიდე, თქვენ—მარცხნივ ნახვამდის!

— ნახვამდის! კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს, უე-ჭველია?

— შესაძლოა. მაგრამ იცით, რა გითხრათ? ვაჟკაც-ნი ნავით მიცურავდნენ, არა თვალი არ მოხვედრია... ჰო?

— კარგი, კარგი!—სიცილით უთხრა მ. ივანემ და რაღაც უხაროდა.

ერთმანეთს მოშორდნენ.

სტუდენტი აღმოსავლეთისკენ მიდიოდა, მ. ივანე ქალაში შევიდა, საყდარს უკან.

ქალაში ჯერ ნისლი და ბინდ-ბუნდი იყო.

ნისლი ნელა იძროდა და ხის წვეროებს ებლაუჭე-ბოდა. ზემოდ მრავალი ქილყვაფი ტრიალებდა, მოუსვენ-რადა ჰყიოდა, ხიდან ხეზე დახტოდა და მ. ივანეს მკაც-რად დაჰყურებდა, თითქო ლანძღავსო. იმის ფეხთან დამ-ფუთხალი კურდღელი გამოვარდა ბუჩქიდან, გადახტა და

მიიმალა. ალაგ-ალაგ მზის სხივი ხეებს შუა ისრებსავით
ჩაქრილიყო და ფოთლებზე ჯერ არ გამქრალი ნამი თვალ-
მარგალიტისავით მრავალ-ფერად აეციმციმებინა. ბუზებიც
აბზუილდნენ. რალაც ჩიტი უსტვენდა, თითქო კენესისო.
ქალაში თეთრმა რალამაც გაიფრიალა.

მ. ივანეს გული გადმოუტოკდა.

მისკენ მომავალი ჰაულა დაინახა.

ისევ ის, გუშინდელი კაბა ეცვა, წუხანდელი თავ-
მოსახვევი ეხვია, თითქო არ გაუხდია და არა სძინებიაო,
სახე ცოტად მქრალი ჰქონდა, თითქო ოდნავ გამხდა-
რიყო კიდევ. დაინახა თუ არა მ. ივანე, ნაბიჯი აუჩქარა.

— მე ვიცოდი!—დაუძახა შორიდან ღიმილით და
თვალი გაუსწორა.

მამა ივანემ არა ჰკითხა, რა იციო.

თვალიც მოარიდა, თითქო ჭილყვავს დაჰკვირებიაო.
გაიფიქრა! კი, აი, უთუოდ იცინის და თვალში მოუ-
რიდებლად შემომყურებს; რა ურცხვი რამ ყოფილაო!

— დილა მშვიდობისა!—უთხრა ივანემ.—დასეირ-
ნობ?

ქალმა ტაში დაჰკრა და ბავშურად გადიკასკასა.

— რაო?—მკვახედ ჰკითხა მ. ივანემ.

— უჰ, ძალიან კარგა... საუცხოვოდ მოგივიდა
გუშინ!

სახე განგებ შეიქმუნხა და დაბოხებულ ხჩით გაქიმა:

— ბა-ბი-ლო-ნე-ლო!

კიდევ გადიკასკასა და ისე ხანგრძლივად, რომ ცრემ-
ლები გადმოსცვიდა.

— არაოდეს არ დამავიწყდება: ბაბილონელო! მაშ
მე ბაბილონელი დიაცი ვარ? ჰაი, შენ რა ნაირი...

— რა ნაირი?

ქალმა ხმა გაკმიდა, მაგრამ სახის გამომეტყველება ისეთი ადვილი მისახვედრი ჰქონდა, რომ მ. მათემ ძალად თავდაჭერით უთხრა:

— პაულა! როდემდის უნდა იმაცდურო! როგორ არა გრცხვენიან!.. შენ ხომ დედა—ფოფოღია ხარ! მეც ცოდოში მაგდებ! რა ეშმაკი შემოგჩენია! მე ყოველთვის შენ... პატიოსან დედაკაცად მიმაჩნდი.

ქალი ახლო შევიდა და წინ დაუდგა:

— შენ ხომ... გიყვარვარ? მითხარი!

მ. ივანემ უკან დაიწია.

— რასაკვირველია, მიყვარხარ... როგორც კარგი, გულ-კეთილი ადამიანი... და მასთან დედა—ფოფოღიაც.

— ოჰ, დედა, დედა! ფოფოღია!—უეცრად გაბრაზდა და გაცხარდა ქალი: დედაო! პატიოსანი ქალიო!.. მთელი ცხოვრება რაღაც სიტყვებით არის დაქსელილი, ნაბიჯი ვერსად გადამიდგამს. თითქო ბოთლები ვიყოთ და ზედ პატრონის სახელი და ფასი გვეწეროს! მე ხომ არ მიმიკრავს გულზე ამისთა-ა ქალაღდის ნაფლეთი? აბა, მე დავაკარი? დე-და-ო! პატიოსანი ადამიანო! თუ არ მინდა არც დედობა და არც პატიოსანი ადამიანობა! მე ის მინდა ვიყო, რაცა ვარ—ჩემ თავად!!

— პაულა! შენ შეშლილხარ! აბა რაებს ამბობ!

— არა არ შევშლილვარ. სხვები შეშლილან! ყველანი შეშლილან და უაზრო სიტყვებს ბოდვენ. საძაგელი ცხოვრებაა, ყველა ცრუობს. ყველა ერთმანეთს ატყუებს. აბა, სადაური დედა ვარ! მათე მძულს! მირჩიეს, შემაგულიანეს, მითხოვდიო. შენ თითონ, შენ არ მირჩევდი? ღიად, შენ: ჩი-ნე-ბუ-ლი სასიძოა! დედა—ფოფო-

დია იქნები!! რა ვქნა? ყოველი მისი სიტყვა მძაგს, მისი აზრები სულს მიშფოთებენ... მე ყური ვერ დამიგდია, როცა ისა ლაპარაკობს. გესმის შენ ესა, თუ არა? შორიდანვე ვგრძნობ იმის ნაბიჯს, როცა მობძანდება... და გველივით ჩემთან მოსისინებს! იქნება, შესაძლოა, კაი კაციც იყოს, კაი კაცი!.. დიად, მართალია! მე-კი ხვალვე გავშორდები და ჩემს დღეში აღარ ვინახულებ!.. ჩემთვის უცხოა! არ მიყვარს! და ხშირად საშინლად მეჯავრება, მეზიზღება!.. აი, იმ რუდომეტოვსაც-კი... თითქო სიზმარში ვიყო. განა შენ თითონ არ გინახავს ჩემი საუცხოო ცხოვრება? დე-და-ო!.. პატიოსანო ქალო!.. შეიგნე, მე მხოლოდ ადამიანი ვარ... უბრალო ადამიანი! და საშინლად ვიტანჯები, საშინლად! აღარ შემიძლიან, ვეღარ შევძლებ? მე ვცადე... სხვებსავით მეცხოვრა... არ შემიძლიან, მეზიზღება, ყველაფერი მეზიზღება გარშემო! ყველაფერი! ქმარიც! სახლიც! კარმიდამოც! დაწყევლილი კარმიდამო, წყეული ხალხი მახვევია! სულ დაწყევლილები არიან! მეჯავრებიან! მეზიზღებიან!

ქალს კრიჭა ეკროდა. თვალები გაშეშებოდა, ტუჩები ეკვლანჭებოდა, თითქო მწვავე ტკივილი აწუხებსო.

— მძაგს ყველაფერი და ყველანი!— გაიძახოდა გაშმაგებული ქალი.

მ. ივანე თავზარ-დაცემული შეჰყურებდა, რალაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ქალმა აღარ დააცალა, ხელი დაუჭირა და ჰკითხა:

— შენ ხომ გიყვარვარ?... რალად მალამ? სიმართლისა რად გეშინიან?..

— ეგ ცოდვილი სიმართლეა!— უპასუხა შუბლ-შეკრულმა მ. ივანემ.

— მაშ მასწავლე, უცოდველი სამართლე სად არის! ასეთ ცხოვრებას ველარ გავუძლებ! ვირჩობი! ეს სიცოცხლე აუტანელია, სხვის სიცოცხლეა და არა ჩემი!

— მაშ როგორი სიცოცხლე გინდა, პაულა?

— აბა... როგორი! განა მე-კი ვიცი? აი, მე მგონია, რომ ახალი ცხოვრება გაჩენილა და იზდება... ხოლო ჩვენ თვალს ვარიდებთ და ბრმასავით ვერა ვხედავთ!

— მერე რა?—ჩაფიქრებით წარმოსთქვა მ. ივანემ.

— არ ვიცი! ვგრძნობ-კი! და რომ იცოდე, რა სევდა მაწვება გულზე! ჭითქო კუბოში ვწვეარ... და კუბოს თავს ნელნელა მხურავენ! და მესმის, ჩაქუჩით რომ მიკაკუნებენ. ყრულ-ლა ისმის კაკუნი. მერე მიმასვენებენ და... საფლავში მდებენ... მიწას მაყრიან ნელნელა... მიმატოვენ... ცივა, მარტო ვარ!!

ქალმა ხელი-ხელ შავრა ჩასჭიდა.

— წავიდეთ! წამიყვანე, ამ ცხოვრებას გამაშორე! მე ველარ შევუძლებ, დავიღუპები! თავს მოვიკლავ! ჩვენ ხომ გვიყვარს ერთმანეთი! ყოველთვის გვიყვარდა! მე მხოლოდ ეხლახან მივხვდი და ჩემს თავს გამოვუტყდი... ჩვენ ერთმანეთისა ვართ, სსევბი-კი ჩვენთვის უცხონი არიან, ყველანი, ყველანი! შენ ძალა შეგწვეს! გაიძრე ანაფორა! წავიდეთ, ერთად წავიდეთ, ხელი-ხელ ჩაჭედდინი! შენ გზას ყველგან გაიკვლევე!

— გაიგე მაინც, — ჩურჩულებდა მთლად დაბნეული მ. ივანე, — რას ამბობ? დაფიქრდი!! მათე ვინ არის? ღვდელია! მე... ნუთუ მე... შენც ხომ ჩემთვის... გაიგე... მეც ღვდელი ვარ! მე ხომ მრცხვენიან, რომ მე, აი... აქ შენთანა ვარ.

ქალმა ხელები ულონოდ დაუშვა. მერე გაბრაზებითა და სასოწარკვეთილებით წამოიძახა:

— კარგი, მაშ წავიდეთ... და ჩვენს საფლავებში ჩავძვრეთ! შენ შენსაში და მე ჩემსაში!..

ამ სასოწარკვეთილებამ სულ თავგზა აურიო მ. ივანეს. გაურკვეველმა შიშმა და სიბრალულმა შეიპყრო. შეებრალა ისიც და თავისი თავიც. თავდავიწყებულ გატაცებით ქალს ორივე ხელი გაუწოდა...

ქარ-ცეცხლმა ააწითლა არე-მარე. ყოველი აზრი და ფიქრი, ყოყმანი და ეჭვი გაჰქრა, მთელი დედამიწა ფეხქვეშ გაუსხლტათ. დარჩნენ მარტოდ-მარტო ქალი და კაცი. მ. ივანე დასცქეროდა ქალის სახეს და სტკებოდა, თითქო იმაზე უმშვენიერესი არა უნახავს-რა თავის დღეში და იმაზე უძვირფასესიც აღარა იყო-რა... დაიხარა თავი და ქალის თმას ბაგე შეახო. გახურებული ტუჩები ყურს მოხვდა, იქიდან გახაშხაშებულ ლოყაზე გადავიდა და... ბაგე ბაგეს შეეწება...

სამრეკლოდან ზარის გუგუნე მოისმა.

მ. ივანემ ჰკრა ხელი პაულას, მოიშორა და ჩქარის ნაბიჯით, ბარბაცითა და ბორძიკით, თითქო დაბრმავდაო, ქალიდან სოფლისკენ წაფრატუნდა...

მ. ივანე ეკლესიის შესავალში გაჩერდა და ცისკარი ისე მოისმინა. წირვა რომ იწყებოდა, მაშინ-კი საკურთხეველში შესვლა გაბედა. ბლადოჩინი ოქროს ვარსკვლავებიან წითელ შესამოსში ნაწილს იღებდა. სახე გაფითრებულ დათენთილი და დაუწყნარებელი ჰქონდა. დიაკვნებს ვერცხლის ფოდნოსით სეფისკვერი, მოსახსენებელი სიები და ფული შეჰქონდათ და გამოჰქონდათ. მწირველი ღვდლები—მ. პავლე და მ. სილიბისტრო—ჩუმად

საუბრობდნენ. მ. ივანემ რავდენსამე სიტყვას მოჰკრა ყური.

— ივანოვსკი სულ დადის და ალლოს იღებს!—ამბობდა მ. პავლე.—სამრეკლოზედაც-კი ასულიყო და 'იქიდან რაღაც დაუთვალიერებია. წელან ეზო-ეზოც დადიოდა თურმე... გაიძვერა უნდა იყოს. თავის ღვდელსაც არ უსვენებს.

— დიად, დიად! დაეთანხმა მ. სილიბისტრო, — რაღასაც მიაშობდა: დაუწყნარებლობაა... გლეხები რაღასაც აპირობენ... სულ ჩურჩულობენო...

— რას უნდა აპირობდნენ?—აცქვიტა ყური მ. პავლემ.

მ. სილიბისტრომ სიცილით წარბები აათამაშა.

— ეგ ჯერ არ იცის, ალლო კარგა ვერ მოუმართავს. ბლალოჩინმა კვეთა გაათავა, ფილონი მოისხა და ტრაპეზის წინ დადგა. მწირველმა ღვდლებმაც ფილონები წამოისხეს და მარჯვნივ-მარცხნივ მოუდგნენ. ამ დროს ბლალოჩინმა მ. ივანე დაინახა და თავისკენ მიიხმო.

— მიტრო ხომ არ შეგხვედრია?

და მოუსვენარის მღელვარებით თვალეში დააცქერდა.

— ეს არის ეხლა, მე და ის წყალის პირს დავსეირნობდით.

— ჰო, ჰო!—სთქვა ბლალოჩინმა და ამოიოხრა.

კიდევ რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ მთავარმა სეკიროვმა დიდის ამბით აღსაველის ფარდა გასწია, ლოცვა-კურთხევა ითხოვა, საკურთხევილიდან გავიდა და ბოხის ხმით დაიწყო: „გვა-კურ-თხე, მე-უ-ფე-ო!“

ბლალოჩინმა სახარება აიღო, ოდიკზე ჯვარი გამო-

სახა, შეშფოთებული თვალები აღაპყრო და გალობით აღამალლა:

„კუთხეულ არს მეუფება... მამისა და ძისა და სულისა წმინდისა აწ და მარადის“...

XII.

შუადღისას ბაზარში დიდი აურ-ზაური იყო.

სოფელი ბაღდათი ორ სერს შუა იყო მომწყვედებული. ერთ სერს მაღალი და ლამაზი თეთრი ეკლესია ამშვენებდა; აქვე იყო ბლალოჩინის სახლიც. მეორე სერიდან ჭვარტლით ჩაშავებული უზარმაზარი არყის სახდელი გადიყურებდა. აქედან ეკლესიამდე განიერი ქუჩა იყო გაყვანილი. ეს ქუჩა და ეკლესიის გარშემო მთელი მოედანი ხელად მოეფინათ ფიცრულებითა და კარვებით, სადაც ათასნაირი საქონელი გამოეფინათ. მაღალ სარებზე ფრიალებდა სხვადასხვაფერი დროშები, გძელი ყელსახვევები და თავშლები. ჯოხზე ჩამოცმული ქუდები ქანაობდნენ, თითქო სარებზე თავები წამოუცვამთო. წამოსასხამი, ფეხსაცმელი, ჩითი, ხელთათამანები, ბჰყვრიალა სამკაულები, ხილი, ტკბილეულობა, სოფლელების თვალს იტყუილებდა. გლეხები შედგებოდნენ, ხარბად დააცქერდებოდნენ, ხან ფასს შეეკითხებოდნენ, ახლა სხვაგან გადაივლიდნენ, თუმცა ფული არ მოეძებნებოდათ და ყიდვის იმედი არა ჰქონდათ.

ლაპარაკი, ყაყანი, ყვირილი, წრიპინი, სიცილი, ხარხარი, ეკლესიის ზარების ხმა, ჭილყავის ჩხავილი და ათასი ვაი-ვაგლახი სულ ერთმანეთში ირეოდა.

ბრმა, უძლური დედაბერი მოწყალებასა თხოულობდა და ილოცებოდა:

— დაიფარე იგინი, უფალო, სამოსელ-საფარველი-
თა... დაიცენ იგინი, უფალო, თეთრითა კიდე-კედლითა!

მამა ივანე კარგა ხანს უაზროდ დახეტილებდა
ზაზარში. ერთბაშად ამ მოხუცს მოჰკრა თვალი, დააცქერ-
და, მივიდა და უთხრა:

— შენ ფოკანოვნა არა ხარ? გამარჯობა, ფოკა-
ნოვნა! რა დაგმართვია? შარშან თითქო თვალხილული
გნახე?

ბებერი ჯვარს მიჰყუდებოდა, რომელიც მოედნის
შუა მალლად იყო ამართული, და თრთოდა. იმას გარს
დასტრიალებდა პატარა ბიჭი, რომელიც აქეთ-იქით იყუ-
რებოდა და მ. ივანეს გაოცებით აცქერდებოდა.

— მამაო! ბუდოვანელო ღვდელო!—ბუტბუტებდა
ბებერი, — ხმაზე გიცანი, ჩემო მწალობელო! გამარჯობა,
მამაო! დავბრმავდი, მოწყალეო...

— ეგრე ერთბაშად რა მოგსვლია?

— ცრემლისაგან, მამაო! ჩემი შვილი ხომ... არ
გაგიგია? ხალხი აჯანყდა. ჯარი მოიყვანეს მოვიდნენ და
შვილი-კი... მერე ჯარის კაცებიც ნანობდნენ! უბძანეს,
რომ მალლა, ჰაერში ესროლათ... და ერთმა უნტერმა...
ბრაზიანი ყოფილიყო!..

ზარმა მალლობზე დაიგუგუნა.

— განგებანი უფლისანი იღუმალ არიან!—სთქვა მ.
ივანემ და დედაბერს დიდი შაურიანი მისცა, —თავი მოი-
ხარ, ნუ დრტვინავ! უფალი გამოგვცდის ცოდვისაებრ
ჩვენისა... ვითარცა მამა... განწესებულ მთავრობისადმი
უმორჩილობა...

ერთბაშად თავის თავისა შერცხვა და აირია.

შეხედა მოხუცს, რომელიც უღონოდ თავს აცან-
ცარებდა, და გაჩუმდა.

— ეს ბავშვი შენია?

— შეიღის-შეილია, უბედურის ობოლია. ეგ არის,
მამაო, ჩემი იმედი. გაიზდება და ლუკმა პურს გაუჩენს
მოხუცს.

პატარა ბიჭი შიშველა ფეხებით ტკეპნას მოჰყვა და
ამაყად წარმოსთქვა:

— მე ეხლაც ვშრომობ, მომუშავე ვარ!

ივანეს გაეცინა, რომ პაწია ბავშვს მოზდილისავით
ეჭირა თავი.

— სადა მუშაობ, მერე?

— ბატონთან, ქარხანაში, კურჭელს მარეცხინებენ!
დოქს შეძახიან.

— აი, ყოჩაღ! მერე, რას გაძლევენ?

— დღეში შაურს!

მ. ივანე თავზე ხელს უსვამდა.

— ყოჩაღ!.. წიგნის კითხვა იცი?

— მე?

სახეზე ისეთი სიამაყე გამოეხატა, რომ უნებლიედ
კაცს გაეცინებოდა.

— ჰეი, მაშ ჩვენებურ მომუშავეებს წიგნს ვინ უკი-
თხავს! ძია ალექსიმ მასწავლა. რა წიგნიც უნდა იყოს,
წავიკითხავ!

და უკმაყოფილოდ თავი გააქნია:

— თავზე ხელს ნუ მისვამ, არ მომწონს!..

მ. ივანე ისევ ხალხში გაერია.

უყვარდა ამ ხალხის ტალღაში ტრიალი. მოედანი
და ქუჩები ხალხით სავსე იყო. აქა-იქ ნაცნობები ხვდე-

ბოდნენ ერთმანეთს და, სალამის შემდეგ, დუქნისკენ მიდიოდნენ, სადაც დედაკაცები მალალოს ხმით სტუმრებს იწვევდნენ და ახლო-მახლო მეზობლებს მოურიდებლად ლანძღავდნენ. მ. ივანე გლეხებს აცქერდებოდა. ამ მხარის გლეხოვას ყველას იცნობდა, ვინ სადაური იყო. აგერ, ზოგ ვლევს რა ზრდილობიანად ეპატიჟება ვაჭარი და საუკეთესო ჩითეულს უშლის. ესინი მწვალებლები არიან. აგერ, ღვთისნიანელებიც, გამხდარი, მილეული, დამშეული.

— რას გაჩერებულხარ? — უჯავრდება ვაჭარი, — ჩაიარე! ის ახლა სხვა ვაჭარს წაადგება თავს, ვიდრე ისიც არ დაუტუქსუნებს.

— ნუ გვიშლი ჩაიარე? — უყვირიან ყველგან.

ის-კი ხარბად შესცქერის ბაზრის სიმდიდრეს და ხანდისხან თავმოკატუნებული ეკითხება მყიდველს, როცა ის რაიმე ნივთით დუქნიდან გამოვა:

— რა ღირს ეგ უსინიღისობა, კარგო კაცო?

აგერ ბასილექელებიც.

ისინი დაღვრეპილები დადიან და თვალებს საექვოდ აფაცვიცებენ. თითქო რაღაც განზრახვა აქვთ და გამომჟღავნებისა ერიდებათო. მ. ივანემ შენიშნა, რომ საითაც-კი ბასილეთელი გაივლიდა, ყველგან იმათ ყურადღებით შესცქერიან და გზას აძლევენ; ყველგან სიჩუმე ჩამოვარდებოდა, თითქო ელიან, ვნახოთ, ბასილეთელი რას იტყვისო. ვაჭრებიც-კი, როდესაც ბასილეთელი რამე საქონელს სინჯავდა და ფასსა კითხულობდა, თავაზიანად ვპყრობოდნენ. ყველა ატყობდა, რომ ბასილეთელები რაღაც საიდუმლოებას ატარებენ. მ. ივანემ მთავარ ივანოვსკის მოჰკრა თვალი, რომელიც ბაზარში დაძრწოდა,

თითქო რალასაც ეძებს და აღლოს იღებსო. მ. ივანეს უნდოდა გამოლაპარაკებოდა და გამოეკითხნა, მაგრამ პირი აპრიდა, ისე საზიზღრად ეჩვენა ეს გაიძვერა მთავარი.

აქ მ. ივანემ ბუდოვანელი გლეხი შენიშნა.

ბუდოვანელი მოლაპარაკეა, ხუმარა, გულუბრყვილო, ლაქლაქა. ამასთანავე ფილოსოფოსიც არის და ცხოვრებას ეოხუნჯება. თავის ძველ ტანთსაცმელზე საკერებლებს „მიჭვრიტანებს“ ეძახის; როცა მშიერია, ირწმუნება, „ისე გავძებ, რომ მუცელს მგვრემსო“; სეტყვა რომ ყანას ანადგურებს, ის გულდათუთქული მაინც ხუმრობს: „ილიას სხვა საკოჭაო ადგილი ვეღარ უპოვიაო“; ბუდოვანელი, რო კვდებოდეს, მაინც თავისას არ დაიშლის: „კარგა ხანს ვიცოცხლე; ახლა დროა ღვდელსაც ცოტა რამ ხეირი მივცეო“.

— ეი, პატივცემულო, ეს ბავშვის გასაზიზღებელი რა ღირს?— ეკითხება ბუდოვანელი ვაქარს და თვალით ტკბილეულს ანიშნებს.

ის ბუნდოვანელი გლეხი, რომელიც მ. ივანეს შეხვდა, მაზარ-წამოსხმული, აკონკილ ტანისამოსში იყო, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, თითქო მილიონების პატრონი იყოს. სახე ასწითლებოდა, თითქო ცხელ აბანოდან გამოსულიაო. ისეთი სიმხიარულე ეწერა სახეზე, თითქო არაოდეს დარდის სახელიც არ გაუგონიაო.

მ. ივანეს ნახვა ძალიან გაეხარდა; ბუდოვანელ გლეხს, მაშინვე მანათს „დაესესხა“, და დაჰპირდა, ვალს მაშინ გადაგიხდი, როცა წითელ ხბოს გაეყიდი, — იმ ხბოს, მამაო, რომელიც სწორედ ვიტუშას ხნისაა, ხომ გახსოვს

შენ არ მომინათლეო! მანათი-კი ვითომც იმისთვის სჭირდებოდა, რომ ქალს ათხოვებდა...

— და, მაშასადამე, მზითევი უნდა შევეუმზადო!

მ. ივანეს გაეცინა და მანათი მაინც მისცა.

მაგრამ ჩამოუგდო თუ არ ლაპარაკი რაღაც საიდუმლო ჩურჩულზე, რომელსაც ბაზარში ყური მოჰკრა, გლეხი როგორღაც აირია და თვალები სადღაც შორს გაიმგზავრა.

— ვინ იცის, ვინ რას მეტყვის, მამაო! — უპასუხა პირ-არიდებულმა.

— მაინც ხომ არა გაგიგონია-რა, კარბ?

კარბმა წითელ წვერზე ხელი მოისვა და კისერი მოიფხანა.

— რა ჩვენი საქმეა, ვინც რასა ყბედობს ბაზარში. ყველა ლაქლაქს ხომ ყურს არ დაუგდებ!

— რა ლაქლაქს?

კარბი სულ ერთსა და იმას გაიძახოდა:

— ვინ იცის... ვინ იცის...

და რომ უსიამოვნო ლაპარაკი შეეწყვიტნა, ერთბაშად დაუყვირა დედაკაცს, რომელიც ეტლზე იჯდა და კარტოფილი მოჰქონდა გასასყიდად:

— ეი-ეი, დეიღო, ეი-ეი! თავი, თავი სად დაგვიწყებია?

დედაკაცმა უნებურად თავზე ხელი მოისვა, გაათურთხა და შეუკურთხა.

ყველა იცინოდა, მ. ივანესაც გასცინა. მერე მოტრიალდა — კარბი გამქრალიყო.

„რა დამართვია ამ ხალხს, რა ეჭვიანები გამხდარან?“

— გაიფიქრა მ. ივანემ და ისევ ხეტიალი დაიწყო.

აქ ყველაფერი იყო, რაც კი სოფელს გააჩნია: ბატი

იხვი, ქათამი, მამალი, საქონელი, გუთანი, სახნისი, ფარცხი, ძროხა, ცხენი, ცხვარი.

მ. ივანეს ექიმი შემოეყარა და ღიმილით უთხრა:

— ამბობენ, რუსეთი ღარიბი ქვეყანაა. აბა, ამ ღიმილიდრეს უყურეთ, მთელ სახელმწიფოს იყიდით!

— დიდი სიუბზევა!—დაეთანხმა მ. ივანე.—სწორედ ალთქმის ქვეყანაა.

— ნამდვილად, ნამდვილად!—სთქვა ექიმმა და ერთ-გლესს გამოელაპარაკა:

— მაგ ძროხას რისთვისა ჰყიდი?

— ძალას მატანენ... მორიდებით უპასუხა გლესმა.

— ძალას ვინ გატანს?

— კუზმა ათანასელი!.. სათესლე არა მაქვს. კუზმა-კი არ მაძლევს და შემუქრება... წინანდელი გადამიხადეო, თორემ...

ისეთივე ლაპარაკი ექიმმა ახლა სხვა გლესს ჩამოუგდო, რომელიც ჯაგლაგ ცხენსა ჰყილდა. გლესმა გულდათუთქვით უპასუხა:

— ლალა ვერ მივეცი პუსტოვალღვს... წყალმა-კი ზიდოს!

ესეთის მუსაიფით იქაურობა რომ მოიარეს, მ. ივანეს სულ სხვანაირად ეჩვენა ბაზარი. ეს ძალდატანებითი საჯარო ვაჭრობაა, სადაც გლესობას ეყიდება მთელი მისი ავლა-დიდება. და ეხლა სულ სხვა თვალით დაა-ცქერდა ამ ბაზარსა და ხალხს, მყიდველს, გასასყიდსა და გამყიდველს.

— ალთქმის ქვეყანაა?—ღიმილით ჰკითხა ექიმმა.

მ. ივანე შეფიქრიანებული იყო.

— არა, ეს სულ სხვა რამეა... ეგვიპტის ქურახანებია...

კარგა ხანს იხეტიალეს ექიმმა და მ. ივანემ და, ის იყო, ბლალოჩინთან უნდა დაბრუნებულიყვნენ, რომ რალაც ჩოჩქოლი და არეულობა შენიშნეს ბაზარში. აქეთ-იქითგან რავდენჯერმე მოესმათ:

— მოჰყავთ! მოჰყავთ!

ბიჭ-ბუჭები შეგროვილიყვნენ და სადღაც გარბოდნენ ყვირილით:

— მოჰყავთ! მოჰყავთ!

გლეხებიც აედევნენ ბიჭებს და ერთმანეთს უძახდნენ:

— მოჰყავთ! მოჰყავთ!

მამა ივანემ დაატყო, რომ რალაც, ამბავი უნდა მომხდარიყო, და შეჩერდა.

ბლალოჩინის სახლთან კარეტა იდგა. ქაფისაგან გათეთრებული ცხენები ნესტოებსა ჰბერავდნენ და ჰაერს ხარბად იზიდავდნენ.

— ეჰე, ერობის უფროსი მოსულა... ეხლა-კი ველარ გამოგყვებით!— უთხრა ექიმმა, ხელი ჩამოართვა მ. ივანეს და ღონივრად მოუჭირა:

— მშვიდობით ბძანდებოდეთ. თუ საჭირო ვიყო, არ მომერიდოთ, შინაურულად მეწვიეთ!

— მოითმინეთ!— გააჩერა მ. ივანემ, განზე გაიყვანა და ჩუმად ჰკითხა:

— იქ რა ამბავია, ექიმო? ბაზარში რა ჩოჩქოლია?

— რაო? რას ხედავთ?

— თითქო რალსაც ელიან... ვერ გამიგია... რალაც უნდა მოხდეს.

ექიმმა წარბი შეიხარა, თვალეზე მოუსვენრობა დაეტყო და იქით მიიხედა.

— არა ვიცი-რა, არაფერი... თქვენ რა გგონიათ?

მაგრამ პასუხს აღარ მოუცადა, ძალდატანებით გაი-
ცინა და უთხრა:

— ეს მიბძანეთ, მამაო, თქვენ იცით, რა არის სა-
პროფესიო საიდუმლოება? თქვენ განცვიფრებულ სახეზე
გატყობთ, რომ უცოდველი ხართ. ჰო და, როცა
შევხვდები საღს კაცსა, ვხედავ და ვატყობ, რომ გულის
ფრიალი უნდა ჰქონდეს, შემძლიან ყველას შევატყობინო?
აი, ამასა ჰქვიან საპროფესიო საიდუმლოება. სწორედ ისე,
როგორც აღსარებაში გაიგოთ სხვის გულის-პასუხი და
ვერ გაამხილოთ!.. ეხლა-კი მშვიდობით!

თავი დაუკრა მ. ივანეს და გაეშურა.

ბლალოჩინის სახლში სრული სიჩუმე იყო.

მ. ივანეს ეგონა, ყველანი სადღაც წასულან და
ოთახები დაკალიერებულააო. დაღალულ-დაქანცული შე-
ვიდა, სასტუმრო ოთახში შესდგა ფეხი და განცვიფრე-
ბული გაჩერდა.

აქ ყველანი შეგროვილიყვნენ, მთლად გუშინდელი
კომპანია აქ იყო.

ბანქოს მაგიდაც-კი თავის ადგილს იღვა და გუშინ-
დელი მოთამაშეები შემოხვეოდნენ. ხოლო არ ისხდნენ
და ქალაღს არა თამაშობდნენ, არამედ ფეხზე იდგნენ
და მოწიწებით ვიღასაც შეჰყურებდნენ მ. ივანემ ანაფო-
რაზე დაიხედა, ამ დღესასწაულის შესაფერი არის თუ
არაო. დვდლები შემოხვეოდნენ ერთს მაღალ-მაღალ მო-
ხელეს, რომელიც სამხედრო კაცსა ჰგავდა და თავი მაღ-
ლა ეჭირა.

ეს იყო პუსტოვალოვი.

ფეხები განზე გაედგა და ლაპარაკის დროს ისე ირ-
ხეოდა, თითქო წელში გადატეხილიაო, ხოლო მიხვრა-

მოხვრა და მანერები მაღალ საზოგადოებაში აღზრდილ-
კაცისა ჰქონდა. კბილები სულ დასცვინოდა, ტლოშე-
ბი გაღმოეკიდნა, ლაპარაკის დროს დორბლსა ჰყრიდა.
გძელ, მსუქან ცხვირზე სათვალე ვერ მოემაგრებინა და
ხშირად უვარდებოდა. უფერული თვალები უშუებიდან
ოდნავ ბჟუტავდნენ. ამ კაცს თავისი ცხოვრება ტკილად
მოუქამია, სიბერის დროს ღონე-მიხდილს სოლომონისე-
ბური სიბრძნე მოუხვეჭია და თავისი თავი ხალხის მამად
წარმოუდგენია, თუმცა ეხლაც ძველებური ჩვეულება
წამოჰკრავს და დამახინჯებულ აგებულების მოთხოვნი-
ლებათა დასაკმაყოფილებლად ააცუნტრუკებს და ააბორ-
გებს და ხანდისხან გააარშიყებს კიდევ. ერთხელ გუბერ-
ნატორამდე მიალწია იმისმა საარშიყო ამბავმა. გუბერნა-
ტორმა, რასაკვირველია, ჩაჩქმალა „საქმე“, მიგრამ თავი-
ველარ დაიჭირა და წამოიძახა: „ამ პუსტოვალოვს, მგო-
ნი, მთელი რუსეთი საროსკიპო სახლად მიაჩნია!“

ეს პუსტოვალოვი ამჟამად ძვირფას სიგარას აბო-
ლებდა და გულმოდგინე მსმენელთა შორის თავმომწო-
ნედ და მედიდურად ლაპარაკობდა, ხმას არც აუწევდა-
არც დაუწევდა, ხოლო დორბლს-კი უხვად აბნევდა-
გარშემო:

— ხალხი... დიად... ხალხი! ამას მოგახსენებთ: რა-
არის ხალხი, თქვენო აღმატებულებავ? — ვეუბნები გუბერ-
ნატორს. მე ესე ვიჯექ, გუბერნატორი — ესე, სათათბი-
როს წევრები — გარშემო. მე ვამბობ: ხალხი, თქვენო აღ-
მატებულებავ, დიდი გვამია, რომელსაც თავი აკლია... ჰა?
რაო?.. მე ვამბობ, თავი უნდა გაუჩნდეს. მოგვეციოთ თა-
ვი, თქვენო აღმატებულებავ!.. თავი იქით, თავი აქედ...
სამინისტროს პროექტი საუცხოვოა! ხალხი უნდა განცალ-

კეცებულად იყოს. გაათართოვეთ ჩვენი ძალა, ჩვენი უფლება... ჩვენი უფლება, თქვენო აღმატებულებაგ!.. ჰა? რაო?.. და ყოველივე ჩინებულად მოეწყობა! ჩვენ მარად ხალხის მამებად ვიყავით! მე ვამბობ—მეც მამა ვარ ხალხისა! მე ასიათას ხუთასი დესეტინა მამული მაქვს, თქვენო აღმატებულებაგ, ამ მაზრაში, ქარხნები... მე ხალხს ვიცნობ და ხალხიც მე მიცნობს, ვამბობ—თავი იქით, თავი აქედ... ჰა-ჰა-ჰა! ხალხი!.. ჰა? რაო?.. მე თქვენ ერთ ამბავს ვეტყვით, ბატონებო... აქ, მგონი, ქალი არ არის? ეს საქალო ამბავი არ არის, ბატონებო...

ერობის უფროსმა ხარხარი დაიწყო, თუმცა ჯერ არაფერი ეამბნა, და თან დორბლებს აპნევდა.

იმასთან ახლო მდგომმა მთავარმა ივანოესკიმ მორცხვად თავი მხრებში ჩაიწია, გაბრუნდა და მოწიწებით მოიწმინდა სახე, მერე ხელსახოცს იმნაირად დააცქერდა, თითქო უნდა ემთხვიოსო.

— დაბძანდით, არკადი მიხაილოვიჩ, თუ ინებებთ!
— მოკრძალებით უთხრა ბლალოჩინმა.

— თქვენი ფოფოღია სადა ბრძანდება?— ზრდილობიანად ჰკითხა ერობის უფროსმა.

ბლალოჩინი კარს ეცა.

— დედაო! ჩქარა მოდი! არკადი მიხაილოვიჩს შენი ნახვა უნდა!

ოთახიდან მაშინვე მორთულ-მოპრანქული ფოფოღია გამოგოგდა, თითქო მერხილ გამოაცურესო. სახეზე მოკრძალება და თითქო შიშიც ეხატებოდა.

— ჩაის ხომ არ ინებებთ, არკადი მიხაილოვიჩ!— უთხრა ფოფოღიამ და ისე აწითლდა, როგორც გასათხოვარი ქალი,— უკაცრავად-კი გახლავართ, საკადრიხად ვერ დაგიხვდებით!

— სიამოვნებით, დიდის სიამოვნებით!.. ჰა? რაო? —
უთხრა ფოფოდის და თან თვალი გაუშტერა.

— სასტუმროში მობძანდით!..

ერობის უფროსს მღვდლები შემოეხვინვენ, როგორც
არქიელს.

ის დარბაისლურად წავიდა სასტუმრო ოთახისკენ,
ტანი აქეთ-იქით გადაჰქონდ-გადმოჰქონდა და თან ლა-
პარაკობდა:

— ძალიან მოსწრებული სიტყვა იყო!.. ჰა? რაო?..
ხალხი, თქვენო აღმატებულებავ, დიდი გვამია...

ეხლა ყველას სავალდებულოდ მიაჩნდა გაეცინა,
ოცნება გამოეხატა და თავის მეზობლისთვის ექო საო-
ცარი ჭკუა-მახვილობა. ეს ქება-ჟიდება თვით უფროსმა
შესწყვიტა:

— თავი აქეთ, თავი იქით!..

ერთბაშად ქარმა ფანჯარა შემოარახუნა.

ოთახში ცოტა ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა. ხოლო ბაზ-
რიდან ხალხის ხმაურობა მოისმა. ეს მხიარული ხმა აღარ
იყო. ახალი ჰანგები ისმოდა, უცნობი საიდუმლო, საშიში.
ოთახში მყოფთ ყურები იცქვიტეს და გაკვირვებით ერ-
თმანეთს შეხედეს. ხმაურობა თანდათან იზღებოდა და
ქარიშხალსავით ბაზარს სწრაფად ედებოდა.

ერობის უფროსი ზეზე წამოდგა.

ბლალოჩინი საშინლად გაფითრდა და გაშეშდა, თი-
თქო, აი, ეხლავ თავს დაატყდება ის უბედურება, რო-
მელსაც, დიდი ხინია, მოელისო. თაბორელი და ივანოვსკი
ფანჯარას ეცნენ, მაგრამ ფარდებში გაებნენ და ფან-
ჯრიდან ვეღარ გადიხედეს.

იმავე წამს კიბეზე გაჩქარებული ფეხის ხმა მოისმა და ოთახში შემოვარდა სახე-ჩაღურჯებული მთავარი სეკიროვი.

— რაო? რა არის? რა ამბავია?—მისცვინდნენ ყველა მხრიდან.

ის უაზროდ ხელებს იქნევდა და თვალები სულ გადუქარკლა. პირი დააღო, მაგრამ ჯერ ჰაერი ისუნთქა და შერე ერთბაშად ამოიძახა, თითქო თოფი გააგდესო:

— ბაზარში ბუნტია!

XIII

სამღვდელთა კშენით ბაზრისკენ მიეშურებოდა. იქ, შუაგულში, შიროკოზადოვის ტრაბტირთან, რაღაც ჩოჩქოლი იყო. შორიდან სჩანდა, რომ იქ მტვერსა და ვაი-ვაგლახში დარბოდნენ, ყვიროდნენ, ხელებს იქნევდნენ, ცხენებს დააქენებინენ. ათასი ხმა არეულიყო, თითქო ყიჟინა დაჰკრესო. მთავარი ივანოვსკი წინ გარბოდა, როგორც ალღოს ამღები მწვეარი. მ. ივანე ბლალოჩინის გვერდით მიაბიჯებდა.

— ჯვარი არ გამოვასვენოთ ეკლესიიდან, მამაო?— იძახდა მთავარი სეკიროვი და თან გარბოდა.

— რისთვის?—გაკვირებით ჰკითხა ბლალოჩინმა.

— იქნება, როგორმე დავიყოლიოთ, ჩავაგონოთ, დავასინდისოთ... ჯვრით უფრო იმედია.

წინად გაჩაღებული და ხალხით საესე დუქან-ფარდულები დაკეტილ-დაცალიერებულიყო. აქა.იქ დუქანების ბანზე ბიჭები იდგნენ, ერთ მხარეს იყურებოდნენ და ერთმანეთს რაღასაც აჩვენებდნენ.

ხმაურობა თანდათან სამღვდელთა კსკენ მოიწვედა, აფთხოვდა და შიშის ზარსა სცემდა. სქელი წითელი

კორიანტელი მზეს აბნელებდა. დასავლეთისკენ შავი ღრუბელი მუქარით მოიზღაზნებოდა, თითქო უშველებელი მთა დაძრულა და ვაკეზე უნდა გადმოიქცესო. მაგრამ ცადა ღრუბელი ვილას აგონდებოდა.

— რა ამბავია? რა ამბავია?—დახტოდა ხალხში მთავარი ივანოვსკი და ყველას ეკითხებოდა.

ნისკარტისებური ცხვირი ცნობის-მოყვარეობას უფრო წაეგძელებინა. თვალები წურბელასავით ყველას სახეს აკოწიწლებოდა. მაგრამ არავინ ხმას არა სცემდა, პასუხს არ აძლევდა. ყველა იქითკენ მიიწევდა, საიდანაც ჟრიამული მოდიოდა, ფეხის თითებზე დგებოდნენ, რომ თვალი მოეკრათ რისთვისმე, და თან ხმაურობდნენ, ყვიროდნენ ხელ-ფეხს იქნევდნენ... ერთი მაღალ-მაღალი და ზორბა გლეხი ღრიალებდა:

— იქე-რენ! აგერ, აგერ!.. იქე-რენ!.. კიდე, კიდე დაი-ჭი-რეს!

მ. ივანემ ამ გლეხისკენ წაიწია, სახელო დასწია და ჰკითხა:

— ფოლალეი! — რა ამბავია?

— პატიმრებს იქერენ! — მიუბრუნა გლეხმა გაშმაგებული სახე, — ბასილეთელებს იქერენ, აი, მამულის გამო რომ აჯანყდნენ. იმათი პატიმრები მოჰყავდათ... იქაურები დაეცნენ და გაანთავისუფლეს. ეხლა იმათ იქერენ...

ერთბაშად მთელი ტანხ ააზანზარა, თითქო ტკივილებმა დაუარესო, და ხარხარი დაიწყო:

— კი-დე! კიდე! მეექვსე დაიჭირეს!

— რას გიხარიან, შე შეჩვენებულო? — დაუყვირეს გაბრაზებულმა მეზობლებმა.

— რათა სცემენ! რათა სცემინებენ! — ყვიროდა აღელვებული გლეხობა.

— აფერ, პავალიხინიც გაბოჭეს... ეგ ხომ მოხუცია!

— ოჰ, სისხლი ნაკადულსავით გადმოსჩქეფს.

— მაშ, ნუ ეარბიხარ! — წაიღუდუნა შავმა გლეხმა, შავ ტანსაცმლიანმა.

— მაშ ციხეში ჯდომა ვის ეხალისება? მერე, მაგათ ხომ უსამართლოდ ეპყრობიან. სულ დაჰხრა შიროკოზადოვმა. ან ვინ დარჩა გამოუხვრელი ამ მხარეში?

— ეგ-კი მართალია. ვინ ამბობს! — ერთბაშად დაეთანხმდა შავი გლეხიც და შუბლი შეიკრა: კაცი-ყლაპია!

ტრახტირის ბანიდან ბიჭები, დედაკაცები, თვრალი გლეხები გადმოიყურებოდნენ და ხელების ქნევით რალასაც ყვიროდნენ.

ერთმა კაცმა გადმოიძახა იქიდან:

— ეი, შენ! წვერს რაზე აძიძგნი, შე ეშმაკის კერძო! არა ხედავ, მოხუცია?

პასუხად ქვემოდან ვიღამაც დაიღრიალა:

— შენ შენთვის ეგდე, თორემ!..

იქიდან, სადაც ხალხი შეჯგუფილიყო, ისმოდა, ყვირილი, კივილი, კვნესა, ღრიალი, ცემა-ტყეპა, ტირილი, ქვითინი. და ათასობით გარშემოხვეული ხალხის ხვადასხვა ხმაზე ბანს აძლევდა...

მზე იკბინებოდა. ცაზე ღრუბლის ნაფლეთები დაწინაურებულიყვნენ. შავი ღრუბლის ქედი-კი უკან მოიზლაზნებოდა.

სეკიროვი ღვდლებს წინ მიუძღოდა და ხალხს უძახდა:

— ღვდელს გზა მიეცით!

მაგრამ ყურს არავინ უგდებდა.

ბლალოჩინი შეშინებული და თავგზა-არეული სად-
ღაც მიეშურებოდა, თითქო საზარელ რაღასაც მოელის
და უნდა აიცილინოსო.

— ძმანო! ძმანო! გამატარეთ და... ძმანო!

მოულოდნელად ხალხი გაიპო, უკანიდან ბლალო-
ჩინს მიაწვა და შიგ უშეაგულში კი შეაქანა, სადაც ვაი-
ვავლახი ტრიალებდა. ის დაპროწიალდა, წაბარბაცდა და
გულდაღმა წაიქცეოდა, მ. ივანეს რომ მძლავრი ხელი
არ მოეხვია. მ. ივანე როგორღაც წინაღვე შექრილიყო
ხალხში.

— მიტრო სად არის? მიტრო სად არის? მიტრო
აქ არის?—ეკითხებოდა გაბეცებული ბლალოჩინი და თვა-
ლებს უგონოთ ატრიალებდა. ტუჩები უთრთოდნენ, ხე-
ლები უკანკალებდნენ, სიღარბისღე სულ დაჰკარგოდა.
მამა ივანე სულ სხვა კაცსა ხედავდა, და არა ნაცნობ
ბლალოჩინს. ის მოკუმშული, დაბალი, საბრალო, ბებე-
რი და უძლოური იყო. ყოველ მის მოძრაობაში შიში
იხატებოდა. ის ბავშვსა ჰგავდა, რომელსაც საზარელი
რაღაც მოსჩვენებია.

— რა დაგმართვიათ?—ჰკითხა გულმხურვალედ მ.
ივანემ და უკან დაიწია, რომ უფრო კარგა გაესინჯა. —
ეგ რა ფერი დაგდებიათ?

ბლალოჩინი იმას ყურს აღარ უგდებდა და შემოილ-
ისავით გარშემო იყურებოდა.

სტრაჟნიკებს ექვსი გლეხი შეეხოქათ.

ესენი ხნიერი კაცები იყვნენ და ძალზე ნაცემი,
დასისხლიანებული. კიდევ სცემდნენ, ისინი-კი ხმასაც არ
იღებდნენ. მეშვიდეც ეხლა დაიჭირეს, ახალგაზდა კაცი,

და თოკით ისე ჰბოჭავდნენ, რომ ძვლები უხრავუნებდა... ის კი საშინლად და საზარლად გაჰყვიროდა:

— ძმებო, მეგობრებო, ჩე-მო ძმე-ბო!..

— გაჩუმდი, პავლე! უთხრა ერთმა შებოქილმა მოხუცმა.— მოძმეთათვის ტანჯვა უნდა აიტანო!

ეს იყო თეთრ და გძელ-წვერიანი მწვალეხელი. სახე სულ დაყეჟილ-დაბეჟილი ჰქონდა, წვერი ნახევრად გასისხლიანებული.

მთლად გამტვრიანებული, უქუდო ურიადნიკი ხალხში ცხენს მიაქროლებდა და გაიძახოდა:

— იქით, იქით! გზა! დაიღუპეთ!

ერთი გლეხი კინალამ გასრისა. ხალხი გაიპო და გზა მისცა, მაგრამ უყვიროდა:

— რად იცემებით! ძაღლები ხომ არა გგონივართ! ვი, თქვენ შიროკოზადოვის მწევრებო!

ურიადნიკს მტვრით ყელი ამომსებოდა, სულს ვეღარ იბრუნებდა, ყურს არავის უგდებდა. სტრაჟნიკებმ რომ დინახა, ხრინწიანის ხმით ჰკითხა:

— ყველა დაიჭირეთ?

— ყველა, თქვენო კეთილშობილებავ! — უპასუხეს სტრაჟნიკებმა.

— ერთი, ორი, სამი... სიდოროვ, ვლასოვ, პოვალინინ... ნაზაროვი სადღაა?

სტრაჟნიკები აქეთ-იქით გაშტერებით იყურებოდნენ.

— აი, თქვე წყეულებო! — ერთბაშად დაუღრიალა ბრაზ-მორეულმა ურიადნიკმა. — რომელიც თავიდათავი ამჯანყებელია, ის ვერ დაიჭირეთ, თქვე სა-ზიზ-ღრე-ბო!

— ამოდონა ხალხია, თქვენო კეთილშობილებავ, — გაუბედა ერთმა სტრაჟნიკმა, — აბა ყველას როგორ დავიჭერდით.

— თქვე საძაგლებო! ეს აურ-ზაური ხომ სულ ნაზაროვის ბრალია!

და დაუყვირა ერთ გლეხის ბიჭს, — რომელიც ცხენს წინ ელობებოდა:

— ჩამომეცალე, კუდიანო, თორემ გაგსრესამ!

— რათაო მერე? უბხრა მოხუცმა გლეხმა: უყუროს, ჭკუა ისწავლოს! ჩვენ დავიხოცებით, მაგან-კი უნდა იცოცხლოს...

— ხმა გაკმიდე, ძაღლის ლეკვო!

ლორიადნიკმა ცხენი გააბრუნა, გააქენა და ყვირილი მორთო...

— ნაზაროვი არ დაუჭერიათ! მოსძებნეთ ნაზაროვი! დასჩხრიკეთ ეზოები! თქვენ-კი, ეი, მინდორზე გაეჩქარეთ!.. ნაზაროვი უთუოდ უნდა მომგვაროთ!

სტრაჟნიკებს მაგრა ეჭირათ პატიმრები და ხალხს ექვით უბღვეროდნენ. ყველგან, შორსა და ახლო ბასილეთელის აღელვებული სახეები მოსჩანდა. ისინი თანდათან პატიმრების გარეშემო გროვდებოდნენ და მკვახე სიტყვებს ისროდნენ, რომლებიც ხალხს ხან აბრაზებდა ძალმომრეების წინააღმდეგ, ხან აცინებდა. ახალგაზდები კიცხვითა და დაცინვით ამბობდნენ, ანტიქრისტე გაჩენილა და მისი მსახურნი მის ნიშანს ატარებენო. სტრაჟნიკები ერთმანეთს გასცქეროდნენ, მაგრამ პასუხს ვერა ბედავდნენ, რადგან ხალხი უფრო-და-უფრო ღელავდა, გროვდებოდა და ზეავდებოდა, როგორც წყარო-ნაკადულებისაგან შემდგარი, თამამად მჩქეფარე მდინარე, რომლის შეჩერება არა ძალას არ შეუძლიან.

დუქნის ბანიდან ერთი მწვალეხელი დაცინვით გადმოჰყვიროდა ხალხს:

— უყურე, უყურე, მართლმადიდებელი ხალხო! უყურე და ისწავლე, შენი ადამიანური უფლება და სამართლიანობა როგორ უნდა დაიცვა!

— გირჩევნია გაჩუმდე, ნიკიფორიჩ, — უთხრა ერთმა დედაკაცმა: ძალად ქირი არ გადიკილო...

— არ მეშინიან მაგ... საზიზღრებისა!

სტრახნიკები ბრაზობდნენ, თვალებს უბღვრივნილობდნენ, მაგრამ ხმას არა სცემდნენ.

ამ დროს შენიშნეს, რომ ბასილეთელები ერთბაშად ამოძრავდნენ და აქეთ-იქიდან ერთად წამოიძახეს:

— აგერ, აგერ!.. უყურეთ... ის არის, ის არის! ყველამ თავი მიატრიალ-მოატრიალა:

— ვინ? სად? ვინ არის?

და ყველა მიხვდა.

ეხლა ასობით და ორასობით ჰყვიროდნენ:

— აგერ... შეხედეთ! აგერ არის... მოსულა! აბა ნახოს, უყუროს, დასტკბეს! სისხლის მსმელი! აგერ! აგერ!

ღვდლებს უკან შიროკოზადოვი იდგა, თავი მაღლა აეღო და მღვრიე თვალეებით აქეთ-იქით იყურებოდა, — ეს ბურჟუა, ფაფუკ ხელებიანი, მაგრამ ტეჭიასავით მოუხეშავი მემამულე და მონათ-მფლობელი, ახალ კლასის წარმომადგენელი...

ორი ერთმანეთის მოწინააღმდეგე ძალა პირის-პირ იდგა და სიკვდილ-სიცოცხლეს მოელოდა.

ერთი ზღვასავით, მეორე კლდესავით.

ზღვა, რომელიც ამაოდ აჯახებს მძლავრს ზვირთებს კრულ-დაწყველილ, უნაყოფო და გამოუსადეგარ შავ კიდეს. კლდე, ბნელ უფსკრულიდან ამონახეთქი და ისტორიის მყრალ განავლით მოკირწოლული, — სალი კლდე,

კაცობრიობის წინ-სვლის წინააღმდეგი და გზის გადაშტრელი, თვით კაც-მონისაგან მოგონილი და გაჩენილი, ხოლო უღრეკი და ურყეველი, მრავალ მებრძოლთა განმწირველი და მმუსვრელი, ყოველ აზრისა და იმედის დამხშობი, პატიოსნებისა და თავისუფალ მისწრაფების დამგმობი.

ასობით აიძარტა ჰაერში მუშტები, მუქართა და კრულვით.

უშველებელი და საშინელი მხეცი აიბურძენა.

მთელი ხალხი, ახლო მდგომი თუ შორიდან მაყურებელი, — იცოდა თუ არ ესმოდა, რა ამბავი იყო. — ერთმა გრძნობამ აიტაცა, ყველას სული ყელში მოაწვა, ყველა ყვიროდა და ხიხინებდა... ყველა ერთბაშად მიხვდა, რაც უნდა მომხდარიყო, და ათასმა თავმა პირი ბასილეთელე-ბისკენ იბრუნა. შიროკოზადოვს ყველა იცნობდა, ძალიან კარგა იცნობდა. ყველა მათგანი იმის ბჭყალებში იყო; ყველას ახსოვდა და აგონდებოდა წყენა, სიავეკაცე, მშობელ-ნათესავებისა და ნაცნობების დაჩაგვრა; ყველა, ასე თუ ისე, გულნატკენი და გაბრაზებული იყო... მოგროვდა და მოზვავდა ზიზღი და მძულვარება. ყველა შორიდან მუქართ მუშტს უღერებდა. გაბრაზებული ხალხი საშიში სანახავი იყო. თვით იმის ტრახტირის ფანჯრებიდანა და ბანიდან გადმოსძახოდნენ:

— იუდავ!

მ. ივანემ შიროკოზადოვს მხარზე ხელი დაადო:

— წადი, ცოდოს მოშორდი!

ის-კი გაშტერდა. აქამომდე ფარულმა და ეხლა-კი მოულოდნელად გამომქლავებულმა საერთო მძულვარებას თავხარი დასცა. გაფითრებულმა ღ სახე-ჩაღურჯებულ შიროკოზადოვმა ხელი ჰკრა მ. ივანეს, რევოლვერი ამოიძრო ჯიბიდან და ჰაერში შეატრიალა. რევოლვერის და-

ქერაც-კი არ ეხერხებოდა, თავის დღეში არ გაუსროლია, მაგრამ მთრთოლოვარე თითით ჩახმახის ფეხს ეძებდა... სწორედ საოცარი სანახავი იყო ეს უზარმაზარი დამფთხალი კაცი, რომელიც სიმტკიცეს არაოდეს არა ჰკარგავდა, რომელმაც თავდავიწყება არ იცოდა. ის ეხლა პირისპირ შეხვდა იმ მძულვარებას, რომელიც მხოლოდ სხვებისაგან გაეგონა.

— ბუნტოვჩიკებო... არ გაბედოთ! — ღრიალებდა უაზროდ და ვერა გრძნობდა, რომ ის არა-ჩვეულებრივის ხმით თავის შიშსა და თავზარ-დაცემას იჩენდა.

ერთი წუთი...

თითქო დაგუბებულმა წყალმა კალაპოტი გააპო.

გარშემო რკალი შემოერთყა აღელვებულ, აბობოქრებულ, გაბრაზებულ ხალხისა. სტრაჟნიკები სულ მიჰყლიტეს. თუმცა ისინი მუშტებითა და ფეხებით მდგრადად იბრძოდნენ, მაგრამ ხალხმა ისინი პატიმრებს დააშორა. ეხლა იმათაც ენა ამოიდგეს. მწვალებელმა მოხუცმა მხრები შეიშმუშნა, გაიწ-გამოიწია, თოკი დაწყვიტა, ხელი მალლა აიღო, რომელზედაც თოკის ნაწყვეტი შერჩენოდა, და ისე დაიგრგვინა, რომ ხალხის ხმაურობა სულ დაახშო:

— წყეულ იყავ... ამიერ და უკუნისამდე!.. აბა, გვიყურე, რა დღეში ჩავვაგდე! გვიყურე!..

გრძელ წვერ-ულვაშიანი და გაბურძღნული, სისხლში წვერ-ამოსვრილი, ის წინასწარმეტყველსა ჰგავდა, რომელიც ჩასაქვავებლად გაემზადებინათ.

— ღმერთი გადაგიხდის სამაგიეროს! არ შეგრჩება არ გეპატიება, იუდავ, არც ამ ქვეყნად და არც საიქიოს... შენ გაზის ანტიქრისტეს ბეჭედი! აბა გვიყურე, რა გვი-

ყავი, გვიყურე! სიკვდილის ჟამს, როცა სული უნდა ამოგხდეს, ჩვენ მრისხანე მოსამართლეებად თავს დავადგებით შენს სულს, როგორც ეხლა შენ დაგვდგომიხარ.

და გატაცებით წინასწარმეტყველებდა:

— შენ დაგვიმორჩილე, დაგვიჩაგრე უსამართლობით! ჩვენი შვილები შენ დაგვიმორჩილებენ სიმართლით! შენი ღვიძლი შვილები ზურგს შემოგაქცევენ! და იქმნები კრულ, ვითა კენი... დაწყევლილი.

ხალხი კენესოდა, ოხრავდა, უფრო ახლო მიიწევდა.

შიროკოზადოვი უაზროდ რევოლვერს ატრიალებდა.

— გამშორდით! ყველას... ყველას... ამოგულეტო!

ღრიალებდა, ვითა დაქრილი მხეცი, გაგიჟებული და იმავე ღროს მეტად დამფთხალი. ის უგონოდ ქარიშხალს ემუქრებოდა, რომელიც ათასის ნასუნთქ ჰაერს პირში ახლიდა, და სისხლ-მორეულ თვალებს აბრიალებდა, თითქო მსხვერპლს ეძებსო. მის თვალში ყოველივე ირეოდა, დახტოდა, პროწიანობდა და კბილებს უღრჭენდა... ათასი ხელი მისკენ მუქარით მიიწევდა.

მ. ივანე და ბლაღოჩინი ცდილობდნენ გაეშორებინათ, რომ გასცლოდა ამ გაბრაზებულ ხალხს და ტრახტირში მაინც შეეფარებინა თავი, მაგრამ ამაოდ. ის ახლო არ იკარებდა, თითქო მათი განზრახვა ვერ გაუგიაო, და ისიც-კი არ ესმოდა, რომ თავით-ფეხამდე წითელ მტვრით მოდებული ურიადნიკი უძახდა:

— შიროკოზადოვი! წადი აქედან!.. მოშორდი!!

სისხლის ნისლში იმას მხოლოდ ათასი თვალი ელანდებოდა, მძულვარებითა და ზიზლით აღსავსე.

ყვირილს ყვირილითვე გასცა პასუხი:

— გაა-მძი-შვით!

თუმცა არაფერ იქერდა.

ის აკანკალებულ ხელით მაინც რევოლვერს ატრიალებდა და ვერა გრძნობდა, რომ ათრთოლებული თითი ჩახმახის ფეხს აწვებოდა.

ერთბაშად იფეთქა და იგრიალა.

ხალხი შეკრთა, გმინვით მიაწყდ-მოაწყდა. წინა მდგომებმა უკან დაიწიეს, უკანებმა წინ წამოიწიეს, ფეხის თითებზე დგებოდნენ და კისერს იგძელებდნენ, რომ რამე დაენახათ. ყველა ერთ ადგილს დასცქეროდა, რასაც ტყვია მოხვდა უცაბედად. ურიადნიკმა ცხენს უკან დასწია და გაშრა. შიროკოზადოვს ხელიდან რევოლვერი გავარდა. ნამძინარევისავეით მღვრია თვალი დააშტერა უარარაოდ დაღვრილ სისხლს. მოზარდი გლეხის ბიჭი თრთოდა, პატარა ხელებით ჰაერს ეპოტინებოდა, თითები ვილასაც იწვევდნენ და შველასა სთხოვდნენ.

ხალხიდან პაულა გამოხტა და მომაკვდავთან დაეშვა.

ჯერ იმას დააცქერდა და მერე მწუხარებისაგან შემლილი სახე შიროკოზადოვს მიაპყრო:

— მკვლელო! საზიზღარო!!

თეთრი წამოსასხამი მხრებიდან ძირს გადუცურდა. წამწამებზე ცრემლები უციმციმებდა. ის სულ თრთოდა, რალაც სიტყვებს ეძებდა და ვერა პოულობდა. აკანკალებული ხელი-კი შიროკოზადოვისკენ მიიწვედა.

შიროკოზადოვის წინ აყუდნენ მრისხანე აჩრდილები, შურის-მძიებელნი.

ის-კი სიზმარში იყო.

უგონო თვალებს აქეთ-იქით ატრიალებდა, თითქო რალასაც ეძებსო, თუმცა არ იცოდა, რა უნდოდა, რა ეთქვა, რა გაეკეთებინა. და ამ დროს ხალხში თავისი ქალი

დანიხა. იმას ორთავ ხელით თავი ეჭირა და გადმოკარკ-
ლული თვალები მამისთვის მიეშტერებინა. ამ თვალებში,
თავზარს გარდა, შიროკოზადოვმა რაღაც ახალი გრძნობა,
მძულვარება და ზიზლი შენიშნა. შიროკოზადოვს სული
შეეხუთა, თავის ქალს თვალი ველარ მოაშორა. მერე ერთბა-
შად თავი დაღუნა და ხარისავით გატრიალდა. უნდოდა
წასულიყო, გაქცეულიყო, გადავარდნილიყო სადმე, რომ
სამუდამოდ მოშორებოდა — ხალხს კი არა, რომელიც
სუნთქვით წაარჩობდა, — არამედ ამ თავის ღვიძლი ქა-
ლის თვალებს.

წინ ბლალოჩინის გაშმაგებული შვილი შემოეყარა.

უქუდო, თმა-გაბურძენული, ის ალექსის ხელიდან
გაუხსლტა და მამას შეებლაუჭა, რომელიც არ უშვებდა.

— გამიშვით! გამიშვით! — ყვიროდა ხმა-წასული და
გულ-გადმოვარდნილი.

— აი, ეგ საძაგელი! ხალხის მტერი!... მე შენ საზიზლა-
რი დამლა უნდა დაგასვა!

მამასაც გაუხსლტა ხელიდან, გაექანა, შიროკო-
ზადოვის წინ გაჩერდა, მაგრა მოკუმშული მუშტები
უკან დაიწყო და რაღაც უნდა ეთქვა, ისეთი მწვავე და
გულ-გასაგმირი, რომ მტარვალს იქვე გაეჭიმა ფეხი.

მაგრამ ანაზდეულად ალექსანდრა გაექანა და მათ
შორის ჩადგა.

— საჭირო არ არის! — ბძანევით უთხრა ყმაწვილს.
თვალი თვალში გაუყარა და გაუმეორა:

— არა, დიმიტრი, საჭირო არ არის, არა სთქვა-რა!
არ ივარგებს... იმათთვისდა...

და ამ გაბრაზებოლ ხალხის წინაშე, რომელსაც
მისი სული შეეთვისებინა და მის მამას კი ემუქრებოდა,

ქალმა მოურიდებლად და დაუპრანჭავად წარმოსთქვა, თითქო აქ საჯაროდ ფიცსა სდებო:

— ჩემი სიყვარულისათვის... თქვენდამი!.. საუკეთესო მომავალისათვის!

ყმაწვილი აწითლდა, განცვიფრდა, უკან დაიწია და ქალს დააცქერდა.

პაულა ცდილობდა დაჭრილი ბიჭი წამოეყენებინა. ხელები სულ სისხლში შეეღება.

— რას უყურები! — უთხრა მ. ივანეს: წავიყვანოთ, ჩაქრა, ჩაქრა!..

მ. ივანემ ქალი ხელით მოირიდა, დასწვდა, მთრთოლვარე გვამს ხელი მოხვია და წამოდგა. ამისთანა ბუმბერაზს, მე ვიცი, გაუძნელდებოდა ამისთანა სიმძიმის ტარება! ლომსავით თმა-გაბურძგნული, აღელვებული და აწითლებული მამა ივანე ხალხს აპობდა. შავი ღრუბელი სამგლოვიაროდ ჩრდილავდა არე-მარეს. შორს მრისხანე ქუხილი გაისმა...

ერთბაშად ხალხი ახმაურდა:

— ერობის უფროსი! ერობის უფროსი! გზა მიეციოთ! ურიადნიკი ხალხში მიაქენებდა:

— გზა, გზა!

საერობო უფროსი ქარხნიდან ეტლს მოაქროლებდა. ქარხნის მოურავ-მოსამსახურეები ცხენებით თან ახლდნენ. ხალხი უფრო ახმაურდა და თავზარ-დაცემული გაიძახოდა:

— გვზოცავენ! გველეთენ!

ერთი მთვრალი ყვიროდა:

— აი!.. ხედავთ... აგერ ისინი... სამართალი არ არის... ჰეი! წაგვართვეს, გაგვძარცვეს.

ვილაც მრისხანედ იძახდა, თითქო დიდ ჩაქუჩსა
სცემსო:

— დაჰკა! დაჰკა!

მ. ივანე უნებურად შეჩერდა.

ყველანი გარბოდნენ, ვინც საით მოასწრო. ტრახ-
ტირის წინ მტვრისაგან აღარა სჩანდა-რა. ერობის უფ-
როსმა ეტლი უკან გააბრუნა. ურიადნიკის ცხენი სახ-
ლებსა და ურმებში ტრიალებდა. სამღვდელოება ხან აქეთ
მიაწყდა, ხან იქით, თითქო გზა ვერ გაუგნიაო. ვინც
გაქცევა ვერ მოასწრო, სულ ერთმანეთში, ერთ უშვე-
ლებელ ჯგუფში აირია, ყვირილითა, ვაგებით, კვნესითა,
კრულვით.

— პაულა, პაულა!—უძახდა მ. ივანე.

პაულა ჯგუფიდან გამოხტა და მისკენ გაიქცა.

— რა ამბავია! ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო!

ტრახტირში ყვიროდნენ—გვიშველეთ, გვიშველეთ!

ბანზე ცეცხლის აღი აფრიალდა და კვამლში ჩაქრა.
მთელ სახლს ცეცხლი მოედო. ფანჯრებიდან ხალხი ხტე-
ბოდა, ნივთებს ისროდნენ. ერთ მოახლეს დიდი ყუთი
გადმოეყუდებინა, მაგრამ ფანჯარაში ვერ გამოტყულიყო.

საიდანღაც ჩაქუჩის ხმა კიდევ ისმოდა:

— დაჰკრა! დაჰკა! დასწვი ეგ დაწყევლილები!

გაბორბლებული ხალხი გმინავდა. აჯანყება ძლიერ-
დებოდა.

ტრახტირის შესავალთან ალექსი იდგა და ხალხს
უყვიროდა:

— ხალხო, ძმებო! რას ჩადიხართ! გაჩერდით!
ურიადნიკს გზა მიეცით! თავს ილუპავთ ტყუილ-უბრალოდ-
ამაოდ, ამაოდ!

თმა აბურძგნოდა, ძღარბს დამსგავსებოდა. საშინ-
ლად აღელვებული იყო. ხედავდა, რომ ველარას გააწ-
ყობს, დამაინც ყვიროდა:

— ძმებო, ჩემო საყვარელნო! ეგ უგუნურებაა!
დაწყნარდით!

იმისკენ ათასი ხელი მიიწვედა.

— შიროკოზადოვი მოგვეცით!

ალექსი თვალიდან ცეცხლს ჰყრიდა.

— არ მოგცემთ!

— მოგვეცი! შენც მაგათკენ ყოფილხარ... მოლა-
ლატე!

— ხმა ჩაიკმიდე! მე მოლალატე არა ვარ! მე თქვენ
თქვენგანვე გიფარავთ! თქვე მხეცებო! ხან მონებსავით
იკაკვებით, ხან მხეცსავით ბობოქრობთ: შიროკოზადოვი
რად გინდათ? ისინი ასობით არიან... ერთი ხომ არა რის?
ერთის მაგივრად ათასი წამოჰყოფს თავს... იმან თქვენ
გლახაკებად გაქციათ, ახლა კიმბირში წასვლაც მოგდო-
მებიათ? განა ბრძოლა ესე უნდა! ჭკუით, გონებით უნდა
ბრძოლა. იმას თუ ერთი ჭკუა აქვს, თქვენ ათასი, მილიონი...
მთელი მდინარე ჭკუა-გონებისა. დაანებეთ, დაირჩოს ამ
მდინარეში. ის ჩაირჩობა კიდევ სამუდამოდ. თქვენ-კი
ცხოვრების ბატონები შეიქმნებით. ნუ-კი ყვირით, ჭკუა
გაანძრით და იაზრეთ, როგორც გონიერ ადამიანს შე-
შვენის...

ხალხი ჩაჩუმდა, და მორჩილად ყურს უგდებდა.

XIV

ბლალოჩინის კაბინეტის ფანჯრებს ფარდა ჰქონდა
ჩამოთარებული. მამა ივანე მოსჯდომოდა დაჭრილ ახალ-

გაზდას, რომელიც კლიონკით გადაკრულ დივანზე დაეწვინათ. პაულა თავით უდგა. ექიმმა ჭრილობა შეუხვია.

— როგორ არის? თვალი აახილა?— წაიხურჩულა მ. მათემ, რომელიც ფეხის თითებზე ოთახში შეიპარა.

პასუხი არავინ გასცა. მ. ივანემ ხელი გაიქნია.

— ვაზიაროთ!— კიდევ წაიხურჩულა მ. მათემ.

— ნუ შეაწუხებთ! მოსვენება უნდა!— დაბალის ხმით უთხრა ექიმმა.

— მერე, მოუნანიებლად რომ გადაიცივალოს? როგორ შეიძლება!— შენიშნა შემფოთებულმა მ. მათემ.

ექიმი დააშტერდა და მერე თვალი მოარიდა.

— მ. ივანე!— უთხრა ექიმმა, — ვინც აქ მეტია, სთხოვეთ, თავი დაგვანებონ.

— წადი, მათე! გადი აქედან!

მხარზე ხელი ჩაავლო და კარისკენ მიაბრუნა.

მ. მათე უნებურად გავიდა, თუმცა გასტუმრება სწყინდა.

პაულა თან დაედევნა.

— როგორ არა გრცხვენიან, მათე?! უთხრა ქმარს და გაჯავრებით შეხედა.

— მე მოძღვრის მოვალეობას ვასრულებ. აქ სასიცხვილო არა არის-რა!.. ჭკუაზე ხომ არ შეიშალე.

— შენ უგულო ფორმალისტი ხარ... აი, ვინა ბძანდები! სხვებს ლამის გული გაუსკდეთ ჯავრითა და სიბრალულით, შენ-კი მკვდარ სიტყვებით ყველგან ეჩრები.

— მკვდარი სიტყვები!.. რატომ ეგრე მიყურებ, თითქო უცხო იყო და პირველად მხედამდე!

— დიად, მე შენთვის უცხო ვარ... ათასჯერ უცხო ვარ!

ქალს სახე დაეღრიჯა, თითქო ტკივილებმა მოუარესო.

— მეჯავრები, მძაგხარ!!

მ. მათეს საბრალოდ და მოკრძალებით გაელიმა, მერე ერთბაშად ბრაზი მოერია.

— მე გეჯავრები? უთხრა გესლიანად: მაშ, შეიძლება გკითხო, ვისი სიყვარული ჩაგისვენებია მკერდში?

ვითომ შედავითნეზე გადუკრა სიტყვა.

მაგრამ ესეთ პასუხს-კი არ მოელოდა:

— ვინ მიყვარს?— უცრად მიუბრუნდა პაულა: გინდა გაიგო, ვინც მიყვარს? გინდა? მე გეტყვი!

ისინი აივანზე იდგნენ.

კოკისპირულ წვიმას ეზოში დიდი წუმპეები დაეყენებინა, რომლებიც წვიმის ცვარებს აებუებუებინა. ისეთი ხუილი გაჰქონდა წვიმას, რომ წყნარი ლაპარაკი არ ისმოდა. ქარიშხალი წვიმის ცვარს აქეთ-იქითა ჰფანტავდა და ცოლქმარსაც პირში აყრიდა.

— მე მ. ივანე მიყვარს! თამამად წასძახა ქმარს.

მ. მათე პირღია გაშეშდა, თვალები დააქციტა და ცოლს დააშტერა. ამ სიტყვებმა თავზარი დასცეს... თითქო მათ მოსაშორებლად რაღაც ხერხი მოიგონა, მაგრამ ხმა ვერ ამოეღო. ის მიხვდა, რომ ქალმა მართალი უთხრა, იმისთანა მართალი, რომელსაც, იქმნება, თავის სიცოცხლეში ადამიანი მხოლოდ ერთხელ იტყვის ისე თამამად, ისე გულ-ახდილად, როგორც ამ ჟამად ქალმა წარმოსთქვა.

ის მხოლოდ ეხლა მიხვდა, რომ ერთბაშად რაღაც სამუდამოდ დაჰკარგა და ამ დანაკლისს სიტყვებითა და ამოო ოხვრა-ვიშით ველარ შეავსებს. პაულა მოელოდა, რომ ქმარი გაბრაზდება და გაღირვეა. იმან-კი ძლივს წაილულულა:

— იმას?

ქალი აწითლდა, მაგრამ თვალი მაინც არ მოარიდა. მ. მათემ თავი დაღუნა.

ბრაზი და გესლი სულ ჩაუქრა, ერთბაშად და სამუდამოდ. თავისი თავი შეურაცხყოფილად და უბედურად მიაჩნდა და იმავე დროს იმდონი ძალა აღარ შერჩა, რომ თავისი გულის-წყრომა გამოეთქვა. უღონოდ, ლაჩრად გადაიქცა.

მერე ძლივს აიღო თავი და ქალს შეხედა.

ღიად. ღიად, მართლა უცხოა! ის ხელიდან გაუსხლტა, თავი გაინთავისუფლა... ეხლა სულ სხვანაირად ლაპარაკობს, სხვანაირად გამოიყურება... თითონ-კი ბნელეთში დარჩა.

მ. მათე უღონოდ დაეშვა. კიბეზე ჩაჯდა და თავი დაქინდრა. ვერა გრძნობდა, რომ წვიმა კაბა-ანაფორას უსველებდა... ქარმა წვიმა გაარღვია. იმ ადგილიდან, ხადაც ბაზრობა იყო გაჩაღებული, თეთრი ოშხივარი ადიოდა. მ. მათეს მოეჩვენა, რომ ეს ოშხივარი მის დამწვარ სულის სიღრმიდან ადიოდა. აზრები გადებლართა... იმ ოშხივარისავით, რომელიც ხან სვეტებად იყოფოდა, ხან ერთმანეთს ეხლებოდა და ირეოდა... „გაირყვნენ ერნი თანამედროვენი! და ღვდელიც-კი... ღვდელს!.. როდის ყოფილა ესეთი უსჯულოება!“ მაგრამ ამ ფიქრსა და აზრში ვერავითარი გამამხნევებელი და მანუგეშებელი ძალა ვერ ვპოვა.

პაულა დასცქეროდა საბრალოდ მოდუნებულ და მოკუნტულ ქმარს.

— რას უზიხარ... წვიმაში რას იწუწუები?

იმან პასუხი არ გასცა.

ქალს შეეცოდა.

— მათე! — უთხრა ქმარს წყნარად: გამიშვი!

ის კარგა ხანს გაჩუმებული იყო და მერე უაზროდ ჰკითხა:

— სად?

— არ ვიცი... გამიშვი-კი! ხომ ხედავ, აღარ შემოდლიან! იქნება, წავიდე, სადმე სასწავლებელში შევიდეთოთონაც გაუკვირდა, ეს აზრი საიდან მომივიდაო, და ამ აზრს ქალი დაებლაუჭა:

— მე ხომ უსწავლელი ვარ... უმეცარი! არა გამეგება-რა!.. წყვილიაღში ღავფარფატებ.

— ფული? — წაიდუღუნა ქმარმა.

ქალმა სევდით გაიმეორა:

— ფუულიი...

მ. მათე წამოდგა და ოთახისაკენ წავიდა.

— მათე! — დაუძახა ქალმა.

— რაო? რა გინდა? — მობრუნდა ბრაზმორეული. არ გიჭერ... მიბძანდი!.. არ გიჭერ! წადი... სადაც გენებოს! წადი! რაკი გადაწყვიტე... რალად მეკითხები! პირში რად მახლი... მაგისტანა!.. განა მე...

ისევ გაბრუნდა, წავიდა, მაგრამ დერეფნის კარებში შეჩერდა, მოიხედა და გაბრაზებითვე მიაძახა:

— განა მე ეგეთი, — საძაგელი ვარ?!

შავმა ღრუბელმა და კოკისპირულმა წვიმამ სულ ჩამოაბნელა.

მ. ივანე ექიმს ეკითხებოდა:

— როგორ არის? რას ატყობთ?

— არა უშავს-რა, არა უშავს-რა! — სთქვა ექიმმა: კარგა მიდის! ჩინებულია, ჩინებული. ცოტა გვერდი აქვს და-

შავებული, მაგრამ ეგ არათფერი. ადამი უგვერდოდ რავ-
დენ ხანს ცხოვრობდა!

თან იცინოდა და მ. ივანეს შესცქეროდა.

— ეს კია, რომ... სამოთხე დაჰკარგა! ადამმა-მეთქი.
ჰა? მაგრამ ის ხომ გვერდის გამო არ მოხდა... ვაშლისა-
თვის... არა უშავს-რა, არა უშავს-რა! ამ ბავშვმაც
ცხოვრების ვაშლი იგემა... ეცოდინება, სად კეთილია,
სად ბოროტება. იქნება გამობრუნდეს და სამოთხის გზა
იპოვოს, როცა დავაჟაკაცებდა.

ოთახში ფთხილად ბლალოჩინმა შემოიხედა.

— მიხაილ ვასილიჩ! ვერ მოიცალეთ? ურიადნიკთან
გთხოვენ.

— წავიდეს ეშმაკებთან... მე რაში მეკითხება!

— ამბობენ, გვერდი აქვს ჩამტვრეულიო.

— კარგი, კარგი, ეხლავ!

ექიმმა სთხოვა მ. ივანეს, ავადმყოფთან დარჩენილიყო,
და დაჰპირდა, მალე დავბრუნდებიო.

ივანე მარტო დარჩა.

ოთახში ბინდ-ბუნდი და სიჩუმე იყო. დაჭრილი
ნელნელა ისუნთქავდა ჰაერს, ხანდახან კვნესოდა და
ჩელებს აქნევდა. ივანე ხელებს უჭერდა და უმოძრაოდ
იჯდა.

ფანჯრებში წვიმა აკაკუნებდა.

ოთახში სავარძლები იდგა, შავ კლეონკით გადა-
კრული. ვინ იცის, ვინ არა მჯდარა ამ სავარძელზე?
სად წასულან. განჯინებიდან მეტრიკების დავთრები გად-
მოიყურებოდნენ, რომლებიც მკვდართა საიდუმლოებას
ინახავდნენ. მოვარაყებულ ყდიანი ქადაგებანი მდუმარ-
ებდნენ, თითქო რალასაც შეუშინებიაო. ამ ბინდ-ბუნდსა

და სიწყნარეში მარტოდ დარჩენილ მ. ივანეს წარმოუდგა-
უკანასკნელ დღეებში ნანახი, გაგონილი, ნაგრძნობი და
ჩადენილი. იმის სულში რაღაც ძალა შეზღუდულიყო, რო-
მელსაც ის თავს ველარ უჭერდა; წინააღმდეგობას ველარ
უწევდა. ეს ძალა მთლად მისი არსება იყო, თუმცა თავის-
თავს ველარ იცნობდა, თითქო, აქამომდე ის სადღაც იყო
ჩაჩქმალული, შებორკილ-შებოჭილი. კვლად დაიწყო-
ბრძოლა ღვლდისა და ადამიანისა. მაგრამ ღვდელი თამა-
მად ველარ იღებდა მალლა თავის გაფითრებულ სახეს და
მის ხმას წვიმის. შხუილიც-კი ახშობდა.

— იოვანე! — ამბობდა ღვდელი: იოვანე! გაიხსენე იობი,
ღვთის მოქიშვე. განა ადამიანის გონებას გულთ-მხილავ-
თან ქიშობა შეუძლიან? მან არ განუწყესა საზღვარი-
ლებიათანს? მან არ შეზღუდა ზღვა ნაპირებით? შმაგია
ზღვა, რომელიც ცდილობს ნაპირების გადალახვას. ის,
ღრუბელთა შინა მქუხარი, თავის წმიდა მრისხანებით
დაშლის ტალღებს და გაასწორებს! მან განუწყესა ადამიანს
ცხოვრების კანონი, როგორც ზღვას — კალაპოტი. ვაი
შენ, კანონთა მორჩილო ადამიანო, თუ ამაყად აღიღე
თავი ზეცისკენ და შემოქმედს შეეკამათე!

კაცი-კი მედგრად და ჟინით ჰგლეჯდა და ანაკუწებდა
ამ აზრთა კვანძებს.

— კამათი შემოქმედთან! განა მე ვეკამათები, ვექიშ-
პები? მე მხოლოდ ვსუნთქამ და ვაზროვნობ. განა ცოტა
რიდი და შიში გამოვიარე! განა ჩემს მკერდს მე თითონ
არ ვავიწროებდი, რომ ჰაერი თავისუფლად არ მიმეღო?
აი, მის წინ ვდგევარ... მაგრამ რა ვარ? ვისთვისა ვარ
საჭირო? შეეძინე ვისმე მცირეოდენი ბედნიერება? რის-
თვის ვცხოვრობდი, რისთვის ვცოცხლობდი? ვის რა

შემატე? ყველასათვის უცხო ვიყავი... ყველასთვის! ყველა რაღასაც ეძებს ცხოვრებაში, რილასთვისაც იბრძვის, თავის წმიდათა-წმიდას ემსახურება, რაც თვით ცხოვრებაზე უტკბესად მიაჩნია... მე რილასთვის ვიბრძოდი, ან ვისთვის? მე ცივს, ღვთაებას დაშორებულ ქვეყნად დავდიოდი, თვით ცივი, თითქო გული ამოუცლიათო... ვინ ამომგლიჯა გული? აი, იმათ გაუქიშბდეს უფალი... მე კი სულაც არ ვეკამათები. მე უკვე ჩავისუნთქე ქარიშხალის მონაბერი, რომელიც ჩემს გარშემო დაჰქრის... და აღარ შემიძლიან, აღარც მინდა სხვა ჰაერი ჩავუშვა მკერდში. ჩემს გარშემო ყველა რაღაც სინათლესკენ მიისწრაფება, მზისკენ, ცხოვრების სიმართლისკენ... მე-კი არ ვიცი, რა არის სიმართლე ცხოვრებისა. და ეს მეტად მაწუხებს, მამძიმებს. მეტი აღარ შემიძლიან. ნუ შემომბუარგლავს ღვთაება, ნუ შემავიწროებს... მე ღებიათანი არა ვარ, მაგრამ ყველაფერს გადავაბიჯება, გადავლახავ!

დაქრილმა ამოიკვნესა.

მ. ივანემ თავი დაიღო და დააცქერდა.

ყმაწვილს სიცხე ჰქონდა და ქაქანებდა. ტუჩები უთრთოდნენ, თითქო რაღასაც ბოდავდნენ. მ. ივანემ ყური ახლო მიიტანა, უნდოდა გაეგო რამე და იმედი ჰქონდა, ისეთ რამეს გაიგონებდა გულუბრყვილო ბავშვის პირიდან, რაც იმის აზრებს თავს მოუყრის, გაარკვევს და მომავლის გზას გაუნათებს... რა არის მისთვის ეს ყმაწვილი? რად ეწვოდა მისთვის. გული, თითქო ის-კი არ დაუჭრიათ, თვით მ. ივანეს მძლავრად ჩაართყეს დაწყულულებულ იარაში!.. ყმაწვილის სახე მეტად იზიდავდა, თითქო დიდი ხნის ნაცნობი, მახლობელი, საყვარელი

თავისიანი არისო. ხოლო არ აგონდებოდა, ვერა სცნობდა, ვინ არის? და თან რაღაც დიდი აზრი უტრიალებდა რომელიც ვერ გამოერკვია, ვერ დაესურათებინა სახელი ვერ მოეძებნა.

ექიმი რომ შემოვიდა, მ. ივანე სასტუმრო ოთახში გავიდა.

იქ ისევ ის სტუმრები იყვნენ, გარდა ერობის უფროსისა, შიროკოზადოვისა და მის ქალისა, მაგრამ წინანდელი მხიარულება, ოხუნჯობა დი თავდაუჭერილი ლაპარაკი აღარ იყო. ყველა ამრეხილიყო, თავს აქწევდა ჩურჩულებდა და უხმოდ სვამდა. სახლს თითქო რაღაც სიმძიმე დასწოლია და აი, ამ წუთში, ჩაქყლეთ-ჩაანგრევსო. ბლალოჩინი ხან შედიოდა, ხან გადიოდა, ერთ ადგილს ვერ ისვენებდა, ყველას თვალს ავლებდა, უგონოდ და უაზროდ; იმის გაშტერებულ თვალები მ. თაბორელსაც-კი აშინებდა.

— მიტრო სად არის? მიტრო სად არის? — თავის-თვის ბუტბუტებდა ბლალოჩინი.

და ისევ შედიოდ-გადიოდა.

მხოლოდ მთავარი ივანოვსკი იყო კარგს გუნებაზე. თავ-ადებული დადიოდა ოთახებში და ხან ერთს გამოე-ლაპარაკებოდა, ხან მეორეს.

— მე ვიცოდი, წინადვე ვიცოდი! დიალ, დიალ! ვგრძნობდი, რომ ნაზაროვის განთავისუფლება უნდათ. და, აი, გაანთავისუფლეს კიდევ! დიალ, დიალ! ნაზაროვი მოთავეა, მაგათი წინამძღოლი, მეთაური. ამბობენ, აქ ავაზაკური ერთობა დაუარსებიათ... დიალ, დიალ!.. გაირყვნა ხალხი, მეტად გარყვნა. მე ეს კარგა ვიცოდი-

სეკიროვი ჩუმად და სევდიანად იდგა ფეხთან და შუბლ-შეკრული ივანოვსკის უბღვეროდა.

— გუშინ რა დებეშა გაგზავნე!

ივანოვსკი თოფ-ნაკრავივით მიტრიალდა და შიშით ხელები გაასავსავა.

— რა დებეშა! რის დებეშა!

სეკიროვმა აუჩქარებლად ზურგი შეაქცია.

— საქმეც ეგ არის! შენ განა ამ სახლში შემოგესვლება, შე საზიზლარო!

ყველამ ივანოვსკის დააშტერა თვალი.

ის დაფაცურდა, აქეთ-იქით წავიდ-წამოვიდა, მივიდა მაგიდასთან, არაყი დაისხა, ვითომ აქ არაფერია, და ენა ამოიღვა:

— ეს კარგი უნდა იყოს გულის გასანელებლად! არა, მამანო და ძმანო? თქვენ რას იტყვით?

არავინ პასუხი არ გასცა.

წვიმამ ფანჯრებში კაკუნი მოუხშირა, თითქო ვინმემ თათის ფეხილები აათამაშა უშუაზეო. ელვა-ქუხილი ისევ გრგვინავდა. და ვერავინ მიმხვდარიყო, რომ სხვა ქუხილიცადამიანის სულსა და გულში მზადდებოდა. მამა მათე, საცოდავად დაგორგლებული, სავარძელში იდო. მამა ივანე ფანჯარასთან წვიმა-ნიაღვარს შესჩერებოდა.

— მაინც ეგრე უგზო-უკვლოდ სად გადიკარგა ნაზაროვი!— დაარღვია სიჩუმე მ. სილიბისტრომ.

— მე ვიცი, საცა! მე ვიცი!— წელში გასწორდა ივანოვსკი: ჩემთვის რომ ყური დაეგდოთ, დიდი ხნის ნაპოვნი იქნებოდა. ეხლა-კი თავს უშველა... სამუდამოდ დაიძალა! ის მდინარემ მწვანელებლების სოფლამდე ჩაიყვა—

ნა. იქ-კი ეშმაკიც ველარ იბოვის, ისე დაიმაღ-ჩაიმაღრხება. იქ დიდით-პატარამდე სულ შეთქმულები არიან.

— ვითომც!—ექვი. შეიტანა მ. სილიბისტრომ: იქამდე როგორ მიაღწევდა?

— როგორ!—გადიხარხარა ივანოვსკიმ: როგორ-და, ნავით... ძალიან ადვილად.

მ. ივანე მიბრუნდა და მთავარს დააცქერდა.

— განა ტყუილად ვიყურებოდი სამრეკლოდან!—
უბედობდა მთავარი: გამჭრიახი თვალები მაქვს, შორს-
მხედავი! ნავი დავინახე, ნავი... იქვე ვიღებეც აღგენ.
მათგან ორი ვიცანი, მესამე-კი ვერ გავარჩიე. მაგრამ ეს
სულ ერთია! მაშინ ვერ მივხვდი, ნავს იქ რა უნდოდა...
ვიფიქრე, ვიფიქრე, ვერ მივხვდი. ეხლა-კი ვი-ციი!

და მხიარულად მ. ივანეს შეხედა,

იმას თავში რაღაც აზრმა გაუელა. იმწამსვე მიხვდა,
ალექსისა და სტუდენტს ნავი რისთვის დაემზადებინათ
და თოფიც რისთვის დაემალათ. ერთბაშად აწითლდა და
ისევ ფანჯარას მიუბრუნდა.

— შენ სულ უნდა იცრუო, მთავარო!—უთხრა მ.
სილიბისტრომ.

— ვიცრუო? მოწმებაცა მყავს! აი, მ. ივანესა ჰკი-
თხეთ. მ. ივანე! თქვენ არ დასეირნობდით მინდორში
წყლის პირს?

მ. ივანემ მძულვარებით გადახედა.

— შერე? მე დავსეირნობდი... შერე რა?

— შენ და დიმიტრი?

მ. ივანემ შუბლი შეიკრა.

— შენ რაში გეკითხება, ვისთანაც დავსეირნობ?

— ნავი ხომ ნახეთ? თქვენ სწორედ იმ ნავთან არ

იდექით? — ჰკითხა მთავარმა და ნისკარტიანი ცხვირი გამარჯვებულსავეთ მისკენ შეათამაშა.

მ. ივანე აირია, აქეთ-იქით იყურებოდა. ყველა იმას მისჩერებოდა და ცნობის-მოყვარეობით პასუხს ელოდა. კარებში პაულა იდგა, აღელვებული და აშფოთებული. ისიც მ. ივანეს შესცქეროდა და პასუხს ელოდა. იმის სახის გამომეტყველებაში ივანემ ამოიკითხა, რომ ქალმა იცის ნავის ამბავი.

— მე ნავისა არა ვიცი-რა! — დაიყვირა ბრახმორეულმა და თან გრძნობდა, რომ სისხლი ცხელ ტალღასავეთ სულ თავში აუვარდა: იქ ნავი არ მინახავს და მომშორდი, გამეცალე... ჯანაბას, შე ჯაშუშო! ეხლა სხვაგან იჯაშუშე!

ივანოვსკი წამოხტა და მოიკუნტა, როგორც განაბული კატა, გადახტომას რომ აპირობს.

— რას ილანძღებით, მერე! — მკვახეთ უთხრა მთავარმა: ეგეთი ლანძღვა როგორ შეიძლება... თქვენ ღვდელი ხართ!

მ. ივანე რაღამაც აიტაცა.

— მე ღვდელი არა ვარ? — უცნაურად დაიძახა და ხელები მხრებზე დაივლო, თითქო ანაფორა უნდა ჩამოიფლითოსო. — მე ღვდელი აღარა ვარ! შენ-კი მომშორდი, რომ თვალი ვეღარ მოგკრა, შე გამცემელო!

და რავდენიმე ნაბიჯი წასდგა მისკენ, თითქო უნდა გაგლიჯოსო. ღვდლები მისცვინდნენ მ. ივანეს და შეაჩერეს.

ის კი ყვიროდა:

— გამაცალეთ ეგ საზიზღარი! თავს გავუნარცხავ! ივანოვსკი დაფთხა, დერეფანში გავიდა და იქიდან

მუქარით რაღასაც დუღუნებდა. სეკოროვი მივიდა და კარი მიაჯახუნა.

სახლის თავზე ქუხილმა გადიგრიალა. წვიმას ხუილ-შხუილი გაუდიოდა. კაცს ეგონებოდა, ეს სახლი გემია და აღელვებული ზღვა აქეთ-იქით აქანებსო.

მ. ივანე აშფოთებულ და გაოცებულ ღვდღების ჯგუფში იდგა და ხმამალა ამბობდა:

— მე გადავწყენტე! მტკიცედ გადაწყვიტე! უცვლელად, სამუდამოდ!.. მივდივარ! კმარა!!

— რა დაგმართვიათ?! — შფოთავდნენ კაბები და ანათორები და ჰაერში განიერი სახელოები დაფრიალებდნენ: საიდან? რად? რა იყო? რა მოხდა?

— ის მოხდა, რომ მე შიში განვაგდე და ეხლა უშიშრად ვაზროვნობ. ვმცონარეობდი, ვითა მწერი! მატლისავით დავცოცამდი წყვდიადში. ვცხოვრობდი ისე, როგორც ნაბძანები მქონდა, და არა ისე, როგორც აღამიანს შეჰფერის... კმარა! მე თქვენ გარწმუნებთ: კმარა! განა თქვენ ვერა ხედავთ, რომ ესეთი ცხოვრება არ გამოდგება, შეუძლებელია... სამარცხვინოა. ცხოვრება ჩვენგან ბრწყინვალე სივრცეში გარბის... ჩვენ გავჩვრებულვართ, გავქვავებულ კერპსავით, ფეხს არ ვიცვლით და გზაზე სხვასაც ველობებით, რომ წინსვლა არავის შეეძლოს, არავინ გაბედოს. ცხოვრებისთვის ათასნაირი თვალთმაქცური შელოცვები მოგვიგონია და საბურველი გადაგვიფარებია, რომ იმათი თაენებობა გავამათროლოთ, ვინც ცხოვრებას ამახინჯებს, და მოთმინებას ვუქადაგებთ მხოლოდ იმათ, ვინც უიმისოდაც დიდხანს მორჩილად და უსაყვედუროდ ყველაფერს ითმენს. ჩვენს გარშემო ყველა ჭეშმარიტების სამოთხეს ეძებს, სამოთხეს სამარ-

ბლიანობისას, თავგამეტებით და მედგრად იბრძვის თავის იდეალის, აზრისა და მისწრაფების განხორციელებისათვის... ჩვენ-კი?! კმარა!!

— ტვინი შერყევია! — წაიჩურჩულა სილიბისტრომ.

მ. ივანემ საჩქაროდ იბრუნა მისკენ აღგზნებული სახე.

— ჩვენ ყველანი ტვინ-შერყეულები, შეშლილები ვართ! ვცხოვრობთ უგონოდ, შეუგნებლად! ვაზროვნობთ სხვისაგან ჩანერგილ აზრებით... მონათა აზრებით! ჩვენ ბავშობიდანვე ვსტყუვდებოდით და ეხლა ჩვენც სხვას ვატყუებთ, მატყუარებად გადავქმნილვართ... ჩვენ დაწყლულეზუღნი, დაკოდილნი ვართ, როგორც ის ბავშვი.

ხელი კაბინეტისკენ გაიშვირა.

— ბავშობაშივე დაკოდილნი ვართ... ხოლო ვერ გავვიგია. ტვინი და გული დაკოდილი გვაქვს! და მაშინდელი წყლული იარად გადაქცეულა, რომელიც სულს გვიმწვავებს! არა, არა! მთელი ცხოვრება უნდა შეიცვალოს. იცხოვროს, ვისაცა სურს, ბრმად, ძალად თვალი დაიხუჭოს... მე-კი აღარ შემძლიან! კმარა!

გულზე ხელს ივლებდა და კაბა-ანაფორას მძლავრად იწვედა, თითქო უნდა დაფხრიწოსო.

— მე მინდა თავისუფალი კაცი ვიყო, თავისუფალღმერთს ვემსახურო!

გარედ ზარმა დაიწკრიალა.

წკრიალი და ჟღარუნნი მოისმა დერეფნიდან.

ერთბაშად კარი დაჯახუნდა და ბლალოჩინი გაჩქარებით შემოვიდა, გაფითრებულ-გალურჯებული და პირდაღებული. ისე ქშინავდა, თითქო უსტვენსო. ხელებს აცახცახებდა და რალაც უნდა ეთქვა:

— ჟა... ჟა... ჟან...

სიტყვა ველარ დაასრულა. გაბრუნდა და ბარბაცით გავიდა.

ყველანი ბლალოჩინს აედევნენ, ფერნაკრაფნი.

მ. ივანე კაბინეტში შევიდა. იქ არავინ იყო. თავი დაიღო და ყმაწვილს დააცქერდა. იმას გალაბლაპებული თვალები დაეჭყიტა.

— გტკივა, ჩემო კარგო?

ბიქს ტუჩები მოებრიცა.

— მტკივა!

და უეცრად მ. ივანეს იმ დიდმა აზრმა გაუელა თავში, რომელიც აქამომდე აწუხებდა-

— ტკივილია. ყველას სტკივა... ყველას! სტკივა და შებოჭილია! საშინლად არის შებოჭილი! გულსა სტკივა, გონება შევიწროებულია! ადამიანი დაჩაგრულია!..

მ. ივანეს წარმოუდგა, ვითომც ის დილა-ადრიან მზის სხივებით ოქროს-ფრად გაბწყინებულ მაღალ ქედზე ასულა და იქიდან ვაკეს დასცქერის. იქ, ქვემოდ, ტანჯვაა. ტანჯულებმა არ იციან, რისგან იტანჯებიან და რა აზრი აქვს ამ ტანჯვას? იკრუნჩხებიან, იკვლანჭებიან, ტალახში დაცოცავენ; ერთმანეთს აწვალევენ, ტანჯავენ, ნაკუწ-ნაკუწად სჭრიან და ვერ გაუგიათ, რა აზრი აქვს ამ ხოცვა-ჟლეტას. უმშვენიერეს ყვავილთა შორის, რომლითაც დედამიწის ზურგია მოფენილი, აუარებელ სიმდიდრეში, რომელიც ბუნებას უხვად გაუჩენია, უილაჯოდ დაბარბაცებენ და დალასლასებენ გამათრახებულნი და ნაქენჯნი მონები, მათხოვრებისავით აკონკილ-დაბრანძულნი, სამარცხვინოდ შებორკილნი.

გამჭრიახის თვლით ყველა ეს გააჩრია და გაარკვია. გამახვილებულ გონებით ყველაფერს მიხვდა და გაიგო, რისგან რა წარმომდგარა. და გადასწყვიტა, სხვებსაც თვალი აუხილოს და გააგებინოს... მაღლობიდან ისეთი

რამ გადასძახოს და უბძანოს, რომ მის რიხიან ხმას ყვე-
ლამ თავის გულში გაღვიძების დოღ-ნალარა ააყოლოს!..
მაგრამ რა? რა გადასძახოს?.. ეს კი ჯერ თითონაც არ
იცის... მაგრამ, ფიქრი არ არის, ამასაც მალე გაიგებს...
ერთბაშად პაულა შემოვარდა ოთახში.

— მაშ მართალია?! მითხარ! კიდევ გაიმეორე!

ისე იყო აღელვებული და აღგზნებული, რომ ლაწ-
ვები ცეცხლად ქცეულიყო და ტანი უთრთოდა. თითქო
შავი კარი, რომელსაც აქამომდე ცრემლითა და გოდებით
არახუნებდა, ანაზღეულად გაიღო, და წინ გადაეშალა
თვალ-გულ წარმტაცი ახალი ცხოვრება.

კაცმა ხელები გაუწოდა.

— მართალია!

და ქალმა ჟინის აღი-კი აღარ წაუკიდა, არამედ
ბრწყინვალე განთიადის და მრავალ-ფერად აყვავებულ
ახალ ცხოვრების მომასულიერებელი სიო მიუნიავა.

ავადმყოფი ყმაწვილი ალაპლაპებულ თვალეზით
გაოცებული შესცქეროდა ამ ორს, მაგრად გადაქლო-
ბილს, გაერთიანებულ არსებას.

გარედ ელვა-ქუხილი მძვინვარებდა.

ქარმა უხვად მოაყარა ფანჯრებს წვიმის ცვარი, რომე-
ლიც მალლა ცაში, შავ ღრუბელში ისახებოდა, სადაც
ქუხილი გრგვინავდა და ელვა ბრწყინავდა, თითქო ახალი
გზა უნდა გააპონ-გაანათონ განუზომელსა და განუსაზღვ-
რელს სივრცეშიო.

ი 3838
1905

საკოლიტიკო და სალიბერალური გაზეთი

„ი ვ ე რ ი ა“.

1905 წ.

გამოდის ყოველ-დღე.

წლის განმავლობაში რედაქცია დაურიგებს ხელის-მომწერლებს

პრემიალ 12 წიგნს

საერთო სათაურით: „ივერიის ბიბლიოთეკა“, რომელშიაც მოთავსებული იქნება: ბელეტრისტული და სამეცნიერო თხზულებანი და წერილები ქართულ და უცხო მწერალთა.

გაზეთის ფასი: 1 ნომბრიდან წლის დამწვევამდის 2 მან.

ცალკე ნომერი გაზეთისა ღირს 3 კაპ.

რედაქცია იმყოფება ფრუ-ლინის ქუჩაზე, № 5.

საფოსტო ადრესი: Тифлисъ, Редакція газ. „Иверія“.

სტამბა ამხანაგობისა „შრომა“.